

ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ՅԵՐԿԵՐ

I

Պ Ր Ը Կ

- 1258
1. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ
 2. ՆՇԱՆՆԻՐԵՔ
 3. ԿԱՐՄԻՐ ՊԱՐՏԻՋԱՆՆԵՐ
 4. «ԱԶՆԻՎ ԺԱՂԱՔԱՑԻՆՆԵՐ»

ՊԵՏԼՐԱՏ

1937

ՅԵՐԵՎԱՆ

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ

Պիես 3 գործ . 1 պատկերով

Բանվորական կյանքից

1905 թ. Քրիլիտի

*Սույն պիեսը գրված է 1906 թվին և առաջին անգամ բեմա-
գրվել է 1912 թ. մայիսի 26-ին, Քրիլիտիում, նախկին Արտիս-
տական թատրոնում, զերառան Արմենյանի ղեկավարությամբ:*

ԴՈՐՄՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

1. Դեմքը Բաղդամիս — զործարանատեր
2. Մագրազ — նրա կինը
3. Սիրամուշ — նրանց հոգեվորդին
4. Վահան — զործարանի բժիշկ
5. Ստեփան — զործարանի կառավարիչ
6. Դրիգոր —
7. Շաքրո —
8. Սիմոն —
9. Գարեգին —
10. Արշակ
11. Դոգիա —
12. Սեակ —
13. Ճուտիկ —
14. Մանուշ —
15. Սաքո —
16. Մարգար — Գնվորդի տան ծառան
17. Հերիֆնազ — Դեմքի աղախինը
18. Պետրոս — Դեմքի պարտիզանը
19. Դիգուլի — պանդոկատ
20. Արտո — պանդոկում աշխատող
21. Վոստիկանական պաշտոնյա
22. Քաղափապահ
23. Բամվորմեր, սագանդար և պարոզուհիներ

զործարանում աշխատող
բանվորներ

Բանվորուհիներ

ՊԱՏԿԵՐ ԱՌԱՋԻՆ

Բեմը մերկայացնում է գործարանի սեղանատունը:
Նախամաշի ժամն է: Բանվորներն ու բանվորու-
հիմները իրենց բանվորական խալաթներով, սեղան-
ների շուրջը նստած, մախամաշում են:

Տ Ե Ս Ի Լ 1.

Արշակ, Գրիգոր, Շաֆրո, Սիմոն, Մամուշ, Սաքո
և այլ բանվորներ ու բանվորուհիներ:

Գրիգոր.— (Լրագիր է կարդում):

Ընդգծելով վճռական «Գոտեմարտի» մեջ գյուղացի-
ների ու զինվորների կատարելիք մեծ դերը, կոն-
ֆերենցիան գյուղացիության հարցի վերաբերյալ,
վերջիններիս հեղափոխական վոգին բարձրացնելու
և նրանց պրոլետարիատի շուրջը համախմբելու
նպատակով, հանձնարարեց անհապաղ ձեռնամուխ
լինել գյուղացիական հեղափոխական դեմոկրատիկ
ձևով կառուցված կոմիտեների ստեղծմանը, վո-
րոնց նպատակն է գյուղի փաստացի ազատագրումը:

Արշակ.— Կոնֆերանսի վերաբերյալ եղ հոգվածը մի
րոպե թող և տես մենչևիկների պարագլուխը Ժոր-
դանյան 1894 թվին ինչ ա գրել: (Կարդում է):

«Նյութապես միացած ազգը, միացած է նաև դա-
դափարապես: Բոլորն ել ձգտում են զարգացնել
ազգային աշխատանքը, ամրացնել ազգը»: (Բոլորը
ծիծաղում են):

Սիմոն.—Ծիծաղելու եղտեղ ի՞նչ կա, վոր ծիծաղում եք:

Գրիգոր.—Ծիծաղելու բան չատ կա, յեթե միայն հասկանաս: (Արշակին) դու շարունակի: Եդ տեսակ հողմածներով մենչեկներին ամեն բոպե կարելի ե խփել:

Արշակ.—Նրանց խփելու համար ես տեղ ուրիշ ապելի հետաքրքիր բան կա: (Կարդում ե):

ՃԱԳԳԻ վեհությամբ շահադրդալած ին թե՛ բուրժուա — առևտրականը և թե գյուղացին ու բանվորը՝ դե արի ու մի ծիծաղի:

Մանուշ.—Իսկապես, վոր դարմանալու բան են գրել:

Գրիգոր.—Չարմանալու վոչինչ չկա: Մենչեկները բուրժուաների առաջ խունկ ծխող մարդիկ ին:

Սիմոն.—Իսկ դուք ո՞ւմ առաջ եք խունկ ծխում:

Մանուշ.—Գու առաջ... (Բռնորը ծիծաղում են):

Շաֆրո.— (Սիմոնին) Կժեց: Լսի՛ր, Մանուշ, փոխաբերնարար ինձ մի կտոր շաքար տուր:

Մանուշ.— Փոխաբերնարար յես վոչվոքի շաքար չեմ տալիս: Ա՛ռ, վերցրո՛ւ: (Շաֆարը տալիս ե):

Շաֆրո.— (Սիմոնին) Տեսնո՞ւմ ես, Մանուշն ինչքա՛ն բարեսիրտ կին ա:

Սիմոն.— Յես նրա բարեսրտությունն առայժմ չեմ տեսել: (Բանվորներին աչքով ե ամում):

Մանուշ.— Դե՛, դե՛, լեզուդ քեզ քաշի՛, խոսքդ ճանաչի՛: Յես քու իմացած կնիկարմատներից չեմ. չայնիկը կվերցնեմ կտամ գլխովդ, իմ բարեսրտությունս դու են ժամանակ կտեսնես, հողեմ գլուխդ... փչացած... չի ել ամաչում...

Սիմոն.— Դե՛ լավ, ել ինչի՞ յես նեղանում: Ես բուպեյիս քեզանից բարեսրտություն հո չպահանջեցի:

Գրիգոր.— Ուշադրություն մի դարձրու:

Սիմոն.— Պաշտպան դուրս յեկավ: Նրա մտքում յեթե մի՛ բան չլիներ, եդ խոսքը նա չեր ասի:

Գրիգոր.— Ձենդ կտրի՛ր, սարսաղ մունդուռի՛կ։
 Սիմոն.— Ձենդ ե՛լ կտրի՛ր ու սասդ ե՛լ կտրի՛ր,
 ախմա՛խ։

Գրիգոր.— Եղ ո՞ւմն ես ախմախ ասում։ (Ուզում է
 նրան խփել. Արշակը բռնում է)։

Արշակ.— Նստի՛ր տեղդ, նրա հետ ի՞նչ ես գլուխ
 դնում։ Դու գիտես, վոր նրա լեզուն ոճի լեզու չե՛.
 նա ամենքին կխայթի։

Գրիգոր.— Նրա խայթող լեզուն հարկավոր է արմա-
 տից հանել, վոր ել չկարողանա վոչվոքի խայթել։

Մանուշ.— Յես վոր իմացել եյի ձեր մեջ կռիվ եւ ա-
 ռաջանալու վոչվոքի շաքար չեյի տալ։ Տղա-
 մարդկանց խառիաթն ա. մի դատարկ բանից
 ի՛նչ ասես՝ վոր չսարքեն։
 (Գոգիան, մի փունջ ծաղիկ ձեռքին, պարելով
 ներս է գալիս)։

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Նույնք և Գոգիա

Գոգիա.— Տաշի՛-տուշի՛, տաշի՛-տուշի՛։ (Բռնորը
 ծափ եմ տալիս, իսկ նա պարում է)։

Արշակ.— Գոգիա՛, քեզ ի՞նչ ա պատահել։ Ի՞նչ ես
 իմացել...

Գոգիա.— Ուրախ բան. կինս ազատվել ա, տա-
 շի՛-տուշի՛, տաշի՛-տուշի՛...

Սաթո.— Կինդ ի՞նչ ա բերել, Գոգիա՛,
 Գոգիա.— Տղա, տաշի՛ -տուշի՛. տաշի՛ - տուշի՛...

Մանուշ.— Աղջիկ բերած լիներ, դու ետպես չեյիր
 գժվի։

Գոգիա.— Թաքուն գնացի, պարտեզը մտա ես ծաղկի
 փունջը կաղմեցի, իբիկունը գնալուց կտանեմ
 կտամ կնոջս ու նորածին տղայիս ել կգրկեմ և

կուրախանամ: Տաշի'—տուշի', տաշի'—տուշի': (Պա-
րելով դուրս ե գնում):

Սաքո.— Առաջին յերեխան ծնողների համար քաղցր
ա լինում:

Մանուշ.— Մի քանի տարուց հետո, յերբ վոր մի
երկուան ել իդ նոր ելածի կողքին կշարվեն, ել չի
ուրախանա:

Շաքո.— Չմոռանաս, Սիմոն, դործից դուրս դալու
ժամանակ Գոգիայի յախից բռնենք քաշ տանք չի-
րաչխանեն: Նրան տղա յե յեղել, մաղարիչն ես
գլխից հարկավոր ա խմել, վոր տղան բախտա-
վոր լինի:

Սիմոն.— Իհարկե, մինչև յեկեղեցի տանելը կնուճ-
քը չիրաչխանումը պետք ե անել վոր յերեխան
խելքով լինի:

Մանուշ.— Բու . կնուճքը յերևի չիրաչխանում են
արել, դրա համար ել դու եղպես խելքով ես:

Սիմոն.— Իհարկե, խելքով եմ:

Մանուշ.— Հողս քու խելքով գլխիդ, սաղ որը խմե-
լուց աչք չես բաց անում:

Սիմոն.— Յես աշխատում եմ, յես ել խմում եմ, կամ
թե չե, քու մարդը, կարծում ես, քի՞չ ա խմում:
Մի գնա Յարալովի զավոդի բանվորներին հարցը-
րո՛ւ, դործից դուրս ա դալիս թե չե, մինչև
տուն դալը Գիգոլի պաղվալն ա մտնում, իրեն
մի լավ դրստում ու հետո դալի:

Մանուշ.— Մի բարի պտուղ ել նա չի: Յես նրան
չեմ պաշտպանում: Հողս նրա պխանից գլխին:
Ամեն պալուչկի որը Գիգոլի պաղվալից յես նրան
զոռով եմ տուն բերում:

(Պետրոսը մի բուռ տրորված ծաղիկներ ձեռքին,
բարկացած, ներս ե մտնում):

Նույնի և Պետրոս

ՊԵՏՐՈՍ.— Հազար անգամ ասել եմ, ծաղկանոց մի՛ք մտնի, ծաղիկներին ձեռք մի՛ք տալ, չի լինում... քսենց ել անհրեասություն կլի՞... ձեր պատճառով քանի՞ անգամ ինձ նկատողություն են արել: Դուք, վոր չեք ամաչում, ախպե՛ր, յես ամաչում եմ:

ԱՐԶԱԿ.— Եղ ի՞նչ ե պատահել, Պետրո՛ս բիձա: Եդ ո՞վ ե քեզ նեղացրել:

ՊԵՏՐՈՍ.— Դուք եք նեղացնում, ել ուրիշ ո՞վ պիտի նեղացնի, եդ զահրումար ծաղկանոցի վրա սաղ որը տանջվում, չարչարվում եմ, հոգիս դուրս ա դալիս, աչքիս լույսը թափվում ա, իսկ դուք դնում եք, ծաղիկները քաղում եք, հերիք չի, մնացածն ել վոտի տակ եք տալիս, կոխկրտում ու փչացնում: Ծաղկանոցի հետ բա մարդ եսպես կվարվի՞: Բա սա վայրենություն չի՞:

ԴՐԻՊՈՐ.— Պետրո՛ս բիձա, հասակավոր մարդ ես. մի քանի ծաղիկ համար մի՞թե կարելի յե եսքան բանվորներին վիրավորել: Յենթադրենք մի բոպե, վոր բանվորներից մեկը, սիրտն ուզեց, դնաց ծաղկանոցից մի յերկու հատ ծաղիկ քաղեց, դրա համար դու պետք ե դաս դալմաղալ բարձրացնե՞ս:

ՊԵՏՐՈՍ.— Ես ի՞նչ ա ասում, ա՛յ ձեզ մատաղ: Վո՞նց թե՛ սիրտն ուզում ա. շատ մարդու սիրտ չա՛տ բան ա ուզում, բայց թե տվողն ո՞վ ա:

ԱՐԶԱԿ.— Փիլիսոփայություն մի արա. սրանից հետո յեթե դու մեր բանվորների ու բանվորուհիների համար ամեն որ ծաղիկ չես բերի, լավ իմացի՛ր, վոր քու ծաղկանոցումը մի հատ ծաղիկ չի մնալու:

ՊԵՏՐՈՍ.— Սրանց լեզվի՛ն, սրանց խոսալո՛ւն,

ընենց ել մի պահանջում են, կարծես ծաղկանոցի տերը իրանք ըլեն:

Արշակ.—Ծաղկանոցի տերն ել մենք ենք, գործարանի տերն ել ու ամբողջ յերկրի տերն ել...

Պետրոս.—Ծաղկանոցը զավթեցին անքան, հըմի ել գործարանն ու ամբողջ յերկիրն են ուզում զավթեն: Իշտահներդ քացախ: Հրեա գնում եմ Գևորգ Բաղդանիչին հայտնեմ, տեսնենք դուք վո՞նց եք ծաղկանոցը զավթում: (Դուրս ե գնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Նույնք և Գաբեգիմ

(Գաբեգիմը տխուր ու տրտում մերս ե գալիս):

Գրիգոր.—Գաբեգի՛ն, տխուր ես:

Արշակ.— Ի՞նչ ա պատահել:

Գաբեգիմ.—Վաղոն պատերազմի դաշտից վերադարձել ե:

Գրիգոր.— Դե լավ, ուրախանալու փոխարեն դու տխրո՞ւմ ես:

Գաբեգիմ.— Յեթե դուք իմանայիք՝ ի՞նչ վիճակի մեջ ե, դուք բոլորդ ել կտխրեյիք... մի թե՛ն ու մի վտար չկա: (Լաց ե լինում):

Բուռը.— Խեղճ Վաղո... զոչադ տղամարդ եր:

Արշակ.— Ախո՞ո, ինձալիդ դարձավ...

Գրիգոր.— Յեթե ինձալիդ չլիներ, դու կարծում ես թո՞ւյլ կտային նրան տուն գալու:

Գաբեգիմ.—Վաղոյի առելով՝ ոտուաց զորքի կեսն ինձալիդ ա:

Գրիգոր.— Ի՞նչ կա վոր: Ինձալիդներին կուղարկեն տուն, սպանվածներին կլցնեն հողի տակ, իսկ մնացածներով նորից պատերազմը կշարունակեն:

Գաբեգիմ.— Բայց խնդիրը նրանումն ա, վոր ասում ա՝ պատերազմը չի շարունակվում:

Շաֆրո.— Ինչպե՞ս. ասում ա՝ պատերազմը չի շարունակվում:

ԲՆԼՈՐԸ.— Ուրեմն հաշտությունն ա կայացել:

ԳԱՐԵԳԻՑ.— Հաշտությունն ել չի կայացել. ասում ա՝ դրությունը խոխվել ա, թիկունքի կռիվ ա ոկըսվել: Ձինվորները, ասում ա, հրացանները դեմ են տվել դեներալներին ու ոֆիցերներին:

ԳՐԻԳՈՐ.— Հեղափոխությունը հիմա վոր կսկսվի:

ԳԱՐԵԳԻՑ.— Հեղափոխությունը, ասում ա, ենտեղ արդեն սկսած ա: Ծապոնացիները առաջ են շարժվում: Ռուսաց զորքը նահանջում ա: Ադմիրալ Ռոսիշովենսկու եսկադրոնը ծովում խորտակվել ա ինքն ել դերի ա ընկել: Ձորքը պատերազմի դաշտից ինքնակամ, ասում ա, թողնում հեռանում ա: Մեծ քաղաքներում, ասում ա, բանվորները զործադուլ են անում, շատ տեղ, ասում ա, նրանք բարեկադային կռիվների յեն անցել:

ՇԱԲՐՈ.— Յես զարմանում եմ, լրագրերում ինչի՞ եղ մասին՝ վոչինչ չեն գրում:

ԳՐԻԳՈՐ.— Վոր թույլ տան, կգրեն:

ՍԻՄՈՆ.— Մրանք եղ ինչ վոր ասում են, դու կարծում ես՝ ճիշտ են ասում: Ոեւքի արի՛: Ռուսաց զորքի անունը լսելիս արար աշխարհ սարսափում ա, Ծապոնյան ինչացո՞ւյա, վոր նրա առաջ կանգնի: Սուտ ա: Ո՞վ ասեց, թե եսկադրան ծովում խորտակվել ա: Ո՞վ ասեց, թե ռուսաց զորքը պատերազմի դաշտից ինքնակամ կերպով հեռ ա դալի: Ո՞վ ասեց, թե բանվորները մեծ քաղաքներում զործադուլներ են անում և բարեկադային կռիվների յեն անցել:

ԳԱՐԵԳԻՑ.— Վաղոն ա ասում:

ՍԻՄՈՆ.— Վաղոն վոչինչ ել չի ասում: Եղ բոլորը մեր հնարած բաներն ա: Դուք դրանով ուզում եք մեր բանվորների միտքը պղտորեք, մեր մեջ խառնակություն գցեք:

ՇԱԲՐՈ.— Սուտ արե՛ք Գեվորգ Բաղդանիչը դալիս ա:

Նույնք, Գեվորգ և Ստեփան

Նրանց մերս գալու ժամանակ բոլորը վառփի յեն կանգնում. իսկ Գրիգորն ու Արշակը մատած՝ շարունակում են լրագիր կարդալ)։

Գրիգոր.— (Կարդում է) «Այնուհետև կոնֆերանցիան անցավ սպառազինման և «վճռական գոտեմարտի» հարցին...»։

Գեվորգ.— Ստեփան, սրանք այստեղ նախաճաշելու՞ յեն յեկեկ, թե լրագիր կարդալու համար։ Ղեկավարությունդ թույլ է։ Սեղանատունը դրադարան—ընթերցարանի յե վերածվել։ Յեթե նրանք այստեղ ընթերցանությամբ կդրադվեն, պարզ է, վոր աշխատանքի ժամերին նրանք պետք է նախաճաշեն։ Սրանում յերկու կարծիք լինել չի կարող։ (Դուրս է գնում)։

Ստեփան.— (Արշակին) Ձեր տղեղ վերաբերմունքի պատճառով, յես նկատողության արժանացա։ Ի՞նչ է նշանակում գործարանատիրոջ ներկայությամբ դեմոնստրատիվ կերպով նստել ու լրագիր կարդալ։

Գրիգոր.— Այս ի՞նչ նորություն է։ Առաջին անգամն ենք իմանում, վոր լրագիր կարդալու համար ձեզնից նախորոք թույլտվություն եր հարկավոր վերցնել։

Ստեփան.— Այդ նորություն չէ, խնդրում եմ ասածներս չաղավաղել։ Այդ տարրական քաղաքավարության կանոններից մեկն է։ Յեվ դուք այդ պետք է հասկանայիք։

Գրիգոր.— Դե ի՞նչ արած, տղեա բանվորներ ենք։ Քաղաքավարության կուրսեր չենք անցել։ Լրագիր կարդալն էլ մեզ արգելում էք։ Քաղաքավարության կանոններն ել վո՞րտեղից մենք սովորենք։

Արշակ. — Պարոն կառավարի՛չ, մեր ազատ ժամն է:
Խնդրում եմ մեզ չխանդարել: Գեորգ Բաղդանիչը
մեզ է սպասում, գնացե՛ք:

Ստեփան. — Ա՛խ, կապեն, յես բոլորովին մոռա-
ցա... (Դուրս է գնում):

Գարեգին. — Քաղաքավարի կերպով դու նրան դուրս
արի՛ր:

Արշակ. — Քաղաքավարութ՛յան տարրական կանոն-
ներն արդեն յես սովորեցի...

Բոլորը. — Նշե՛ք շուտ սովորեցիր...

(Բոլորը ծիծաղում են: Գործարանի աշխատանքի
հրավիրող շչակը տալիս են: Բոլորն էլ վեր են կե-
նում, իրենց քեյի բաժակները, քեյամանները և
այլն հավաքում ու դուրս գնում):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԱՌԱՋԻՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Բեմը ներկայացնում է ծխախոտի գործարանը՝ աշխատանքից առաջ: Աջ ու ձախ դազգյահներ, նստարաններ: Դազգյահների վրա քուրքուն, գիլգու լիֆը և դատարկ տուփեր կամ հնարավորութեան սահմաններում դնել ուրիշ գործիքներ:

Դեպի խորքը տանող կամարաձև մուտքից յերևում են գործարանի մյուս բաժանմունքում աշխատող բանվորներն ու բանվորուհիները:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Գեորգ, Ստեփան և Արրահամ

(Արրահամը սաստիկ հիվանդ է և շարունակ հազում է):

Արրահամ.— *Պազեյի՛ն, դուք ինքներդ տեսնում եք, ծում եմ, վոր՝ ձեզ համար մեծ գումար չի:*

Գեվորգ.— *Դու ստիպում ես ինձ կրկնել ասածներս: Ասացի, վոր չեմ տա, հետևապես, կանգնելդ դուր է:*

Արրահամ.— *Պազեյի՛ն, դուք ինքներդ տեսնում եք, վոր հիվանդ եմ, վորտեղի վրա կանգնել չեմ կարողանում. հազն ինձ սպանում ա... դոնե մի յերկու ոտբլի:*

Գեվորգ.— *Վոչ մի գրոշ: Իմ կամքս այսպես է ուղում, հանդիմանել դուք իրավունք չունեք: Ահա տեսնում ես այն կանոնադրությունը (ցույց տալով պատի վրա)—այնտեղ վորոշված են թե իմ և*

Թե ձեր պարտականությունները: Իսկ յեթե կա մի
կետ, վորին դուք համաձայն չեք, այդ դեպքում
կարող եք թողնել գործարանս և հեռանալ: Ան-
գործ բանվորներ՝ շա՛տ-ամեն ոք գլուխս տանում
են իրենց դիմումներով:

Ստեփան.—Անցյալ որը տասը հոգի նորից յեկել
էյին, յես չընդունեցի:

Գեվորգ.—Լսո՞ւմ ես, հիվանդներին պահել, ա-
ռողջներին մերժել: Ինչո՞ւ համար: Վոչ մի գոր-
ծարանատեր իրեն թույլ չի տա նման բաներ:

Բժիշկ պահանջեցիք, տվի: Աշխատանքի ժամերը
կրճատեցիք, համաձայնվեցի: Ռոճիկներդ պա-
հանջեցիք ավելացնել, ավելացրի: Ուրիշ ել ի՞նչ
եք ուղում: Ամիսը չլրացած՝ նոր պահանջ կենե-
կայացնեն, կարծես մեծ աշխատանքի վրա յենք:
Վո՛չ, սիրելի՛ս. ակորժակներդ չափավորե՛ք. ձեր
խաղեյիներին համար դուք վտակու ամբարներ չեք
լցնում: Առանց այն ել՝ ապրանքները կուտակվել
են. սպառելու հնարավորություն չկա: Ի՞նչ կա-
սես, Ստեփան:

Ստեփան.—Ճշմարիտ խոսքի դեմ ո՞վ կարող ե ա-
ռարկել: Ինձ թվում ե, վոր մեր բանվորու-
թյունը ձեր բնավորությունից դո՛ւ պիտի լինի.
Նրանց վերաբերմամբ դուք միշտ ել համբերող ե
դիջող եք յեղել:

Արքաիս.—Լավ եք ասում, պարոն Ստեփան: Ու-
րազի նման դուք միշտ մի կողմն եք տաշում:
Ախր մի քիչ ել մեզ համար մտածե՛ք, մեր դրու-
թյան մեջ ել մտե՛ք: Մի ահագին ընտանիք ինձ ե
նայում, ստացած ռոճիկս յեթե յես տանեմ դեղո-
րայքի տամ, հապա նրանց յես ինչո՞վ կերակրեմ:

Գեվորգ.—Այդ իմ գործս չե: Յես պարտավոր չեմ
ձեր ընտանիքի հոգան ել քաշելու: Աշխատում եք,
ձեր վարձն ել ստանում եք:

Ստեփան.—Գեորգ Բաղդանի՛չ, ինձ թվում ե, յեթե
նրանց պահանջն արդարացի ե որինական լիներ,

այդ կանոնադրութեան մեջ գրված պիտի լիներ:
(Սիմոնը մերս ե գալիս ու կանգնում իր տեղը և
սկսում ե աշխատել):

Արքա համ.—Պարոն Ստեփան, արդարացի ու որի-
նական շատ պահանջներ կան, վոր նույնպես եդ
կանոնադրութեան մեջ չեն գրված... Բժիշկը յեթե
տրվում ե, որենքով հիվանդի դեղի փողն ել պի-
տի տրվի...

Գեվորգ.—Ձե, ինչպես տեսնում եմ, դասդ լավ ես
սովորել... ինձ հետ որենքով ես խոսում: Դե',
ի՞նչ ես չորացած փայտի նման ցցվել առաջս...
Կորի՛ր, աչքիցս հեռացի՛ր...

Ստեփան.— (Արքա համին) Ինչո՞ւ յես զուր տեղը
արյուն պղտորում: Քեզ վոր ասում են՝ դնա՛,
դու խսկույն պիտի դնաս:

Արքա համ.—Կճամ, բա հո յես եստեղ չեմ մնա-
լու:

(Ախ քաշելով և գլուխը շարժելով, դանդաղ քայ-
լերով դուրս ե գնում):

Գեվորգ.—Համարձակվում ե հետս որենքով խոսել:
Որենքը, ըստ յերելույթին, դու լավ չես հասկա-
ցել: Անիրա՛վ:

Ստեփան.—Իսկապես վոր անիրավություն ենանում:

Գեվորգ.—Սիմոն, դեռ գործը չսկսված, դու ար-
դեն յեկել ես և աշխատում ես:

Սիմոն.—Առաջին անգամը չի, խաղեյի՛ն: Միշտ ել
սովխատկից առաջ եմ գալիս:

Գեվորգ.—Իսկ ի՞նչպես ե, վոր ընկերներդ թույլ
են տալիս և վոչինչ չեն ասում:

Սիմոն.—Ի՞նչ նրանց գործն ա, քան թե իրենց հետ
կանգնեմ զավգակություն անեմ, ավելի լավ չի՞
գամ աշխատեմ, գործս առաջ դցեմ:

Գեվորգ.—Լսո՞ւմ ես, Ստեփան: Ահա թե ինչո՞ւ
իմ հին բանվորներն ինձ մոտ միշտ պատիվ են
վայելել: Աշխատասեր ու ազնիվ բանվորներին յես
միշտ սիրել ու հարգել եմ, բայց, ինչպես տես-

նում եմ, նախանձ ու չար մարդիկ ամեն կերպ աշխատում են իմ ու սրանց մեջ յերկպառակու-
թյուն դրել և սրանց իմ դեմ լարել:

ԱՍԽԷՓԱՍՈՒ.—Սիմոն, բժշկի մասին ե ասում:

ՍԻՄՈՆ.—Գիտեմ, հասկանում եմ: Եղ Նորություն չի: Նա իր յեկած որվանից, իր քաղցր լեզվով, իր ջուռարաջուռա խոսքերով ու մասլահաթներով մեր բանվորներին իր կողմն ա գրավել: Վոր իմա-
նաք՝ նա ի՞նչ լեզու ունի, ո՞ր, պա՛, պա՛, պա՛, ...
չահմար ոճին իր բնից կհանի: Ժողովներում յեթե տեսնեք՝ վո՞նց ա խոսում, կմնաք զարմացած:

ԳԵՎՈՐԳ.—Ուրեմն բժիշկը ժողովներ կ՞լ ե անում:

ՍԻՄՈՆ.—Ի՞նչպես չե, մեր բանվորները միշտ գնում են, մի անգամ ել յես գնացի:

ԱՍԽԷՓԱՍՈՒ.—Գեվորգ Բաղդանի՛չ, ասածներս կար-
ծեմ յենթադրություններ չեն:

ԳԵՎՈՐԳ.—Այո՛, Ստեփան: Ինձ համար այժմ ամեն ինչ պարզ ե: Լսի՛ր, Սիմոն, դու ասացիր, վոր նրանց ժողովներում յեղել ես:

ՍԻՄՈՆ.—Հա, մի անգամ յեղա, ենպես, ասի՝ տես-
նեմ ի՞նչ կա, ինչ չկա:

ԳԵՎՈՐԳ.—Դրա համար դու չկարծես, թե յես քեզ վրա նեղանում եմ: Յես միայն ուզում եմ իմանալ, թե ժողովներում բժիշկը ինչի՞մ մասին ե խոսում:

ՍԻՄՈՆ.—Ձեա գիտա՞, խաղեյի՛ն, նա ուրիշ ել ինչի՞մ մասին կխոսա. դիպի մեր ու ձեր մասին ա խոսում:

ԳԵՎՈՐԳ.—Իմ մասին. ի՞նչ, վոր յես ձեզ հարստա-
հարո՞ւմ եմ, ձեզ շահագործո՞ւմ իմ. առավտից մինչև յերեկո ձեզ տանջում—չարչարո՞ւմ եմ և դուք, տգետ ու խեղճ բանվորնե՛ր, տրտունջն ու բողոքը ձեր սրտում, ստիպված եք իմ առաջ խո-
նարհվել, իմ ստրուկը, իմ գերին, ճորտը լինել:

ՍԻՄՈՆ.—Պաղեյի՛ն, ընենց տեղին խոսում եք, կա-
սեք դուք ել ժողովումն եք յեղել ու նրանց ասած խոսքերն եք լսել: Եղ, ինչ վոր դուք ասացիք, եղ բոլորը բանվորներին ասել ու հավատացրել ա:

Նա նրանց ամեն ժամանակ հեղափոխական քա-
րողներ ա կարդում և ինչ վոր մի մեծ կռիւ համար
պատրաստում:

ԳԵՎՈՐԳ.— Լսո՞ւմ ես, Ստեփան, չպետք է հետա-
ձգել, հարկավոր է նրան անմիջապէս դործարանից
հեռացնել քանի դեռ ուշ չէ:

ՍԻՄՈՆ.— Ուշ է, խաղեյի՛ն, նրան հեռացնելով բան
չի դառնա: Մեր բանվորների մեջ ընկնցները կան,
վոր եղ բժշկից վոչնչով պակաս չեն:

ՍՏԵՓԱՆ.— Գրիգորի և Արշակի մասի՞ն ես տաս: Դուք

ՍԻՄՈՆ.— Հա՛, հենց դրանք են, վոր կան: Դուք
դրանց լավ չեք ճանաչում: Նրանց են յերկեն մա-
զերի տակը հաղար սատանաներ կան նստած: Գի-
տե՞ք՝ դրանք քանի՞ զավոգի բանվորների յնն
գժվացրել ու դարաստովկա անել տվել: Ամեն տեղ
հո բժիշկն ինքը չի գնում: Շատ անգամ դրանց
ա դրկում: Դրանք վոր կան, Ֆոնոգրաֆ են.
բժիշկն իր իմացածը լցրել ա մեջները ու դրել
եստեղ: Ինքը որեսի դենը վոր չլնի ել, նրա ձենը,
նրա խոսքերը մենք եստեղ ամեն որ լսում ենք:

ԳԵՎՈՐԳ.— Նրա ձայնը յես այնպես կը-
կտրեմ, վոր դուք հավիտյան չլսեք: Լսի՛ր, Ստե-
փա՛ն, նրանց աղգանունները դու կդրես և կտաս
ինձ: Իսկ դու, Սիմո՛ն, սրանից հետո նրանց վրա
առանձին ուշադրություն դարձրո՛ւ: Հետեւիւր
նրանց ամեն մի քայլափոխում. ո՞ւր են գնում.
ո՞ւմ հետ են տեսնվում. ո՞ւմ հետ ի՛նչ են խոսում,
ի՛նչ են մտածում: Ժողովները յե՞րբ կամ վո՞րտեղ
են նշանակում: Մի խոսքով այդ բոլորն իմացիր և
իմացածդ արի ժամանակին ինձ հայտնի՛ր: Դրա
համար դու ինձնից լավ վարձատրություն կստա-
նաս: Հավատարիմ մարդկանց յես գնահատել գի-
տեմ: (Ստեփանին) Վո՞րքան ոռճիկ է ստանում:

ՍՏԵՓԱՆ.— Ամիսը յերեսուն ուռլլի:

ԳԵՎՈՐԳ.— Սրանից հետո կդարձնես նրա ոռճիկն
ամսական հիսուն ուռլլի: Յեթե միայն նա ճշտու-
թյամբ կկատարի իր վրա դրված պարտականու-

Թյուշները: Հը', ի՞նչ պատահեց: Ինչո՞ւ այդպես
խորը մտածմունքի մեջ ընկար: Յերևի դժվարա-
նում ես: Դո կամքն ե, յես քեզ չեմ ստիպում: Յես
միայն ցավում եմ, վոր յերկար տարիներ ինձ մոտ
աշխատելուց հետո այսոր դու գործարանը պիտի
թողնես ու հեռանաս:

Սիմոն.—Ի՞նչի խաղեյին: Յես ձեզ ի՞նչ արի, վոր
ուզում եք ինձ հեռացնել: Ախր չե վոր տանը կին,
յերեխաներ ունեմ:

Գևորգ.—Նրանց մասին դու պիտի մտածես: Դու
կաշխատես ինձ մոտ, թե մի ուրիշը, ինձ համար
այդ նշանակություն չունի: Այստեղ ուրիշ խնդիր
կա, այդ այն ե, թե՛ քաղաքական խնդիրներում
ո՛վ ի՞նչպես ե իրեն պահում:

Ստեփան.—Ծիշո ե ասում Գևորգ Բաղդանիչը:
Մեր գործարանում աշխատող ոտար ազգի բան-
վորները քայքայիչ աշխատանք են տանում, իսկ
դուք լուրձ եք կամ նրանց կործանարար աշխա-
տանքներին ինքներդ կուրորեն մասնակցում:

Գևորգ.—Դուրս չպրտել նմաններին: Անբարեհույս
բանվոր, թեկուզ հայ, ինձ հարկավոր չի:

Սիմոն.—Քաղեյին, ախր...

Գևորգ.—Առանց ախր—մախրի:

Սիմոն.—Լավ, խաղեյին. ինչպես վոր հրամայում
եք, յես ենպես կանեմ:

Ստեփան.—Ա՛յ մալադեց: Դրանով դու ապացու-
ցեցիր, վոր դու իսկական հայ ես:

Գևորգ.—Բա, իհարկե: Վերջի վերջո այդ սոցիա-
լիզմը, այդ հեղափոխությունը վրացիների և
հրեաների դործն է: Մենք հայերս ինչ հաշիվ ու-
նենք ամեն տեսակ դալմադալի մեջ ընկնելու:

(Գործարանի շշակը սուլում ե: Բանվորներն ու
բանվորուհիները խալաթներով մերս եմ գալիս:
Նրանցից մի մասն անցնում եմ մյուս բաժանմուն-
քը, իսկ մյուսները մնում եմ բեմի վրա և սկսում
աշխատել. գիլգի յեմ լցնում, ծայրերը կտրում,
տուփերի մեջ դարսում, կշեռքով թուրում կշում
և այլն):

Նույնք, Շաքոն, Գաբեգիմ, Սաքո, Մանուշ և ուրիշները, հետո Գրիգոր և Արշակ:
(Գրիգորն ու Արշակն ամենավերջը «Մարսելիոս» շվաքներով գալիս են):

Ստեփան .— Ի՞նչ եք չվացնում. փողոցումը չեք: Հազար անգամ ձեզ ասել եմ՝ դործարան ներս մտնելիս ձեզ վայելուչ պահե՛ք:

Գեվորգ .— Ասածդ յերբ չեն հասկանում, տուգանքը նրանց հասկացնել կտա:

Գրիգոր .— Վոտքներս դեռ ներս չդրած՝ աչքներին արդեն ծուռ յերևացինք:

Գեվորգ .— Դե բավական ե, դու խոսելու համար չես յեկել: Ստեփան, լավ հսկի՛ր: Յեթե թույլ տաս, նրանք ամբողջ ուրը կխոսեն, հեքյաթներ կը պատմեն: Հաշիվներին ուշադրություն դարձրո՛ւ: Տես ով ի՞նչ է ստանում և վորքանի՛ դործ չինում: Այն դեպքում, յերբ մեկի աշխատանքն իր ստացածով չբազմապատկվեց, դո՛ւրս, դո՛ւրս շարտել... Ծույլ և շատախոս բանվորներ ինձ հարկավոր չեն: (Ստեփանի հետ խոսելով գնում են):

Գրիգոր .— Վոտքներս ներս ենք դնում թե չե, սկըսում են վրաներս խոսալ: Յերկու բոպե վոր ուշանում ենք, տուգանում են: Մի բոպե պարապ կանգնենք, նկատողություն կանեն:

Գաբեգիմ .— Իսկ իրենք, վոր ամբողջ ուրը պարապ ման են դալիս, դրա համար վոչ խոսող կա, վոչ նկատողություն անող:

Շաքոն .— Ե՛դ եր պակաս, վոր նրանց վրա խոսաք: Ձե՛՛ք վոր դործարանի տերն ու տիրականը նրանք են. որենքն ու իրավունքը նրանց ձեռքին ա:

Գրիգոր .— Հենց եդ որենքներն ու իրավունքներն ա, վոր նրանց ձեռքից մենք պետք է խլենք: Վոր ել չկարողանան մեզ ստրկացնել, մեր արյունը քամել, մեր միտքն ու հոգին թունավորել...

Սիմոն.—Փոնոգրաֆ, կատարյալ ֆոնոգրաֆ: Լսի՛ր, ես որննքներին դուք վոր չեք հավանում, ձեր հավանած որննքները վո՞րտեղ ա, մենք չենք տեսնում:

Շաֆրոն.—Կա՞, վոր տեսնես:

Արշակ.—Ձկա, բայց մենք կատեղծենք:

Սիմոն.—Փոնոգրաֆ, կատարյալ ֆոնոգրաֆ:

Շաֆրոն.—Լսե՛ք, յես ձեզ մի բան ասեմ: Եդ խոսքերը կառավարությունը վոր լսի, կդան շլինքներիդ տալով կտանեն ժանդարսկի ուպրավլենին: Ի՞նչ դործ ունեք, անջախ գլուխներս դինջ ապրում ենք:

Արշակ.—Ապրեի ել կա, ապրեի ել: Մեր և Գևորգ Բաղդանիչի ապրելու մեջ, կարծեմ, վոր մի քիչ տարբերություն կա:

Սիմոն.—Դեռ աչքածակի նման, դուք հենց մի գլուխ ուրիշի ունեցվածքի վրա յեք նախանձում: Յեթե դուք ուզում եք նրանց պես ապրել, գնացե՛ք դուք ել նրանց պես ջաններդ ջափա տվե՛ք, դուք ել կունենաք:

Դրիգոր.—Տո՛, վողորմելի՛, հալալ աշխատանքով, հալալ քրտինք թափելով յեթե հարստանալու հնար լիներ, աշխարհիս յերեսին մենք ամենահարուստը կլինեյինք: Բայց ո՞ւր ա, ամենից շատ աշխատում ենք, ամենից շատ չարչարվում ու տանջվում ենք, վոչ որներս ա լավանում, վոչ կյանքներս փոխվում... ելի են սովածն ենք, ելի են տկլորը... իսկ նրանք...

Սիմոն.—Ելի գնացին, յեկան, նրանց յախիցը կպան: Նրանց հացով կերակրվեք, նրանց շվաքով ապրեք, ելի դուք նրանց վրա խո՞սաք. բա աստոծ վեր կու՞նի: Լսե՛ք, յես ձեզ մի ճիշտ խոսք ասեմ, չնեղանաք: Առաջ դուք խելոք, նամուսով տղերք եյիք, ամենքը ձեզ սիրում ու հարգում եյին: Համա ինչ վոր եդ բժիշկն յեկավ, դուք մի անգամից փոխվեցիք ու խարաք ելաք: Դուք ել են առաջվանը չեք. գլխներդ ինչ վոր քամի ա մտել, խելքներդ թամամ կորցրել եք ու արոււններդ կլտ-

բել: Եւ վոչ մեծ ու պատիկ եք ճանաչում եւ վոչ եւ խաղեյնի պատիւի հասկանում: Գլուխ եք բարձրացրել ու ինչ-վոր անիրագործելի բաների մասին եք մտածում:

(Մյուս բոլոր բանվորները ծիծաղում են):

Գրիգոր.— Հետո՞:

Սիմոն.— Հետո ե՛ն, վոր մենք պարզ ու աշկարա գիտենք, վոր եղ ասածներից վոչ մեկն եւ ձեր խելքի ու մտքի բանը չի: Ուրիշից սովորած, ուրիշից անգիր արած խոսքերով ո՞ւմն եք զարմացնում:

(Բոլորը ծիծաղում են):

Շաֆրո.— Ինչի յեք ծիծաղում. ճիշտ ա ասում: Դրանք բոլորը բժշկի սովորացրած խոսքերն ա:

Սիմոն.— Յես զարմանում եմ, նրանում ի՞նչ են տեսել: Ուսումնական վոր ա, մեծ բա՞ն եք կարծում: Քի՞չ ուսում առածներ կան, վոր յերկու եշի դարի չեն կարողանում բաժանել: Կամ թե չե՛ նա վոր խելքը գլխին մարդ լինի, կգա սրանց նման գյաղա գյուղեքի հետ գլուխ կղնի՞: Սրանք եւ վոր չաչ չլնեն, նրա ասածներին կհավատա՞ն: Եւ չեն մտածում, վոր եղ մարդն ետոր ետտեղ ա, եզուց ո՛վ ա իմանում ուր ա գնալու կորչի, դուր տեղն ընչի՞ յեք ձեր հացին քացով տալի, Գեորգ Բաղդանիչի աչքից ընկնում:

Գրիգոր.— Տո՛, վողորմելի, Գեորգ Բաղդանիչի աչքից դու նո՛ր պետք ե ընկնես: Գլուխդ եւ վոր ծախես, մատներդ մոմ շինես նրա առաջ վառես, միեւնույնն ա, նա քու թշնամին ա, դու նրա...

Շաֆրո.— Են ոյինները, վոր դուք եք բերում նրա գլխին, թշնամի չե, հոգեհան հրեշտակ եւ վոր դառնա, էլի քիչ ա: Բայց էլի աստոծ կյանք տա նրան, էլի նա՛ յե, վոր համբերում ա, էլի նա՛ յե, վոր մեզ համար ցաւում, մտածում ա:

Արշակ.— Նա յե մեզ համար ցաւում ու մտածում — հա՛, հա՛, հա՛...

Գ ա ր ե գ .—Համա ցալող մարդ ես գտել 'հա': Ճար ունենան, առաջնորդ մինչև գիշերը մեզ կաշխա- տեցնեն, չեն թողնի, վոր մենք մի ազատ շունչ քաշենք:

Ս ի մ ն մ .—Ախպե'ր, դե բոլա ա, ելի', իծի ցալ հո չդառաք գլխներիս: Սեւոք եք, ձեզ համար կացի'ք, ի՞նչ եք կպել մեր յախիցն ու պոկ չեք դալի: Մեղնից ձեռք քաշեք, ելի':

Ս ա ր ո .—Դու շնորհակալ չե՞ս, վոր չիմացած բանը նրանք քեզ սովորեցնում են:

Ս ի մ ն մ .—Ըհը'. ահա—մական՝ քոռ Մկոն եր գըլխ- ներիս պակաս: Դու ել վոր խալխին խրատող դուրս յեկար, ամեն ինչ կդրստվի: Ես տուն քանդվածները, կասես յեկեղեցումը կանգնած՝ «խոնարեցո ապրեցո» լինեն ասելիս: Մեկը վեր- ջացնում, մյուսն ե սկսում:

(Բոլորը ծիծաղում են)

Շ ա ք բ ո .—Ինչի՞ յեք ծիծաղում, ճիշտ ա ասում, զահլաներս տարաք, գլուխներս քամեցիք, եսքան ել խոսալ կլինի՞, վոր դուք եք խոսում:

Գ ր ի գ ո ր .—Գոնե դու ել ա մի' խոսա: Այ՛ վողոր- մելի, մոռացե՞լ ես, վոր առաջնորդներն ենքան վաղ եյիր գալի, իրիգներն ուշ գնում, վոր շաքաթ- ներով յերեսաներիդ յերեսը չեյիր տեսնում... Նրանք դիտեյին, վոր հայր ունեյին, բայց նրան չեյին ճանաչում:

Ս ի մ ն մ .—Տ'ո, տունը քանդված, դե բոլ ա, ելի', քանի՞ խոսաք: Բերանումդ լեզո՞ւ ա, թե ջրաղացի չախչախ: Առաջնորդանից կդան մինչև իրիգուն՝ ա'ո, ա'ո, ա'ո, բ'ո, բ'ո, բ'ո, ո', ա'ո, ա'ո, բ'ո, բ'ո, բ'ո...

(Բոլորը ծիծաղում են)

Պա', պա', պա', գլուխներս տարան, ելի: Մենք վոր չենք խոսում, ձեր նամուսին ի՞նչ ա յեկել: Ճաշից հետո դիպումանք ել խալխին խրատող դուրս յեկան: Մեկը թատրոն ա հրավիրում,

մեկը ժողովի ա կանչում, մյուսը գիրք ա առա-
ջարկում: Կարծես մենք գիրք կարդալ վոր ուզե-
նանք, գրքերի տեղը չենք իմանում:

Արշալ.—Սաղմոսի ու Նարեկի նման գրքերի տեղը,
իհարկեմ, իմանում եք, վերջերե՛ք կարդացեք ու
կարդացե՛ք:

Սիմոն.—Դուք, վոր Մարքսի ավետարանն եք կար-
դում, նրա համար ա խելքներդ ավելացել: Տես-
նում եմ, վո՞նց չե: Վոր չասեք ել, յես ձեր փո-
րացալը հասկանում եմ: Սրանից հետո ինչքան
ուզում եք՝ խոստացե՛ք: Մի բան, վոր ձեր ասած-
ները ես մի ա կանջիցս մտնում ա, ես մեկիցը
դուրս գալիս:

Գրիգոր.—Յանի ես զահրումարը գլո՞ւխ ա, թե տակը
ճղված մեշոկ, մի կողմից մտածը, մյուս կողմից
դուրս ա գալիս:

(Բոլորը ծիծաղում են)

Սիմոն.—Եդ լեզուներդ ձեր գլխին թե մի փորձանք
չբերի, բաս յես Սիմոնը չըլնեմ: Կտեսնեք, ե՛լի...
լպստվածներ...

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Նույնք, Գոգիա, հետո Արրահաւ

Գոգիա.—Բժիշկը յեկել ե. ով ուզում ե՛ թող գնա:
(Այդպես կանչելով՝ գնում ե բոլոր բաժանմունք-
ները ու բոլորին հայտնում):

Արրահաւ.—Բարով ձեզ՝ տղե՛րք:

Բոլորը.—Այ աստու բարին, բարով յեկար:

Գրիգոր.—Արրահա՛ւմ, ի՞նչ արիր:

Արրահաւ.—Ի՞նչ պետք ե անեմ. դեղի փողը չեն
տալիս, գործարանիցն իլ դուրս են անում:
Հիվանդությունս մի կողմից, անգործությունը
մյուս կողմից — ինձ մտածել ա տալիս, թե ինչ ա
լինելու իմ վերջը, չեմ հասկանում:

Արշալ.—Չհասկանալու բան չկա: Դուրս կգաս,

գործադուրկների թիվը մեկով կախեւանա՝
(Արքահամը տաքութեան կի վրա նստած՝ մտա-
ծում է) :

Սաքո.— Կողքս ցաւում ա. դնամ բժշկի մօտ:
(Գնում է) :

Արքահամ.— Տասնհինգ տարի ես կեղտ ու մրի մեջ
տանջվիր ու չարչարվիր, ես անտեր դաղդյահների
վրա միտք ու վոսկորդ մաշի և վերջումը կռնիցդ
բռնած, շնքիդ տալով դուրս չպրտեն... բա սա
որենք ա՞... Ծնված որից աչք ենք բաց արել, մի
լավ որ չենք տեսնում...

Գրիգոր.— Կտեսնենք, Արքահամ, կտեսնենք: Հուլ-
սեղ մի՛ կտրիր: Եղ որերը մեղմից շատ հեռու չեն:

Արքահամ.— Ա՛հ, ո՛ւր ա թե տեսնենք... եղ լավ
որերին յես դուրբան: Եղ որերին յեթե յես գերեզ-
մանում պառկած ել վոր լինեմ, գործի հրավիրող
նրա գուդոկի քաղցր ու անուշ ձենը լսելուս պես
հարուժյուն կառնեմ, թեկուզ տասնութ ժամ
աշխատելու համար յես նորից գործարան կը-
վաղեմ... ես դժոխքը կանչող սև գուդոկի ձայնն
ամեն անգամ լսելուց, վոր յես անիծել և միշտ
չոռ դահրումար եմ ասել, են լավ որերին կարմիր
գուդոկի ձայնը լսելուց յես ջան-ջան կկանչեմ...

(Լուռ մտածում է) :

Արշակ.— Գնա բժիշկի մօտ, նա քեզ մի խորհուրդ
կտա:

Գրիգոր.— Ուրեմն չես յեղել նրա մօտ: Դե վեր կաց
դնա՛, ել մի՛ սպասի: Նրա ընդունելության ժամը
չուտով կվերջանա: Գնանք նրա մօտ:

Արքահամ.— Գնանք տեսնենք: (Գրիգորն ու Արքա-
համը գնում են, իսկ Սաքոն բժշկի մօտից վերա-
դառնում է) :

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Նույնիք և Սաքոն

Սաքոն.—Ինչ քաղցր մարդ ա ետ բժիշկը: Նրա խոսալը, նրա համեստ, մարդավարի վերաբերմունքն ուղղակի մարդու սիրտը դրավում ա:

Սիմոն.—Յես ինչպես տեսնում եմ, բժիշկը դրան ել կնքեց:

Արշակ.—Եդ բժիշկը քեզ ել ա կնքելու, խելքդ ո՞ւր ա:

Շաֆրոն.—Եդ տնաքանդը դրուստ վոր տերտեր հո չի՞, հասնողին կնքում ա:

(Բոլորը ծիծաղում են)

Տ Ե Ս Ի Լ 5

Նույնիք, Գևորգ, Ստեփան, հետո Արթուր

Գեվորգ.—Ձեր զալմաղալի ձայնը փողոցումն ել լսվում: Դուք խոսելու՞ համար եք ոտնիկ ստանում, թե դործ չինելու համար: Անամոթներ... սովորել եք ամբողջ որը դուռնչ— գնչի տալ և խոսելով որ մթնացնել:

Արշակ.—Մի բոպե վոր մեր խոսելու վրա հասաք, դուք կարծում եք, վոր մենք ամբողջ որը խոսում ենք:

Ստեփան.—Յեթե չեք խոսում, նշանակում ե, վոր դործ ել չեք չինում:

Արշակ.—Իսկ մեր դործը յերևի դուք եք չինում, պարո՞ն:

Գեվորգ.—Ձայնդ կտրի՛ր, անիրավ. այստեղ միայն դո՛ւ չես: Բացի քեզնից ուրիշներն ել կան: Ձեռիցդ յերկու կոպեկի դործ չի դուրս գա, իսկ խոսելիս յերկու արշին լեզու կհանես: (Դառնալով Արթուրին): Դու ինչո՞ւ յեկար: ցցվեցիր առաջս, յես քեզ ասացի, վոր քեզ փող չպիտի տամ:

Արքա համ.— Ձեր կամքն ե, կարող եք և չտալ:

Գեվորգ.— Դու համարձակ ես խոսում:

Արքա համ.— Քաջվելու ի՞նչ ունեմ: Փառք աստծո—
դողություն, ավազակություն չեմ արել:

Գեվորգ.— Դու յերա՞դ ես տեսել, ինչ ե:

Արքա համ.— Յերեկը մարդիկ յերազ չեն տեսնում:
Տասնհինգ տարի ձեր գործարանում աշխատելուց
հետո հիվանդացել եմ: Միջոց տվեք ինձ բժշկվե-
լու:

Գեվորգ.— Հիվանդները կարող են դնալ հիվանդա-
նոց: Այստեղ գործարան ե, հիվանդանոց կամ
անկեղանոց չե:

Արքա համ.— Յերբ յես յեկա ձեզ մոտ աշխատելու,
բոլորովին առողջ եյի, բայց ձեր գործարանի
պայմանները, նրա խոնավությունը հիվանդանա-
լուս պատճառ են դարձել, հեռեապես դուք պար-
տավոր եք ինձ բժշկել կամ բախարարել և ապա
հեռացնել:

Գեվորգ.— Սուտ ես ասում. իմ գործարանի պայ-
մանները բոլորովին վատ չեն և վոչ ել խոնավ:
Իզուր պատճառներ մի՛ վորոնիր և վոչ ել բավա-
րավելու հույս ունեցիր: Հիմա քո ներկայու-
թյամբ սրանց կհարցնեմ: Սիմոն, առաջինը դո՛ւ
ասա:

Սիմոն.— Ի՞նչ ասեմ, խաղեյի՛ն: Տասնութ տարի յե՛
յես այս գործարանում աշխատում եմ, դեռ չեմ
հիշում, վոր յես մի որ հիվանդացած լինեմ:

Գեվորգ.— Իսկ յեթե գործարանի պայմանները վատ
լինեյին ու գործարանը խոնավ դու ել կհիվան-
դանայիր, այնպես չե՞:

(Սիմոնը գլխով դրական նշան ե անում: Գրիգորը
նքս ե գալիս):

Ահա, տեսնո՞ւմ ես: Սպասի՛ր, մի ուրիշին ել
հարցնեմ. յես համոզված եմ, վոր նա ել նույնը
կհաստատի: Այո՛, նրանք քեզ նման ստախոս չեն:
Նրանք ճշմարիտը կասեն: Շաքրո՛, դու ի՛նչ կա-
սես:

Շաքրո.—Խաղեցին, յես ել նույնը կասեմ, ինչ վոր Սիմոնն ասաց:

Արշակ.—Իսկ յես բոլորովին հակառակը կասեմ: Այո՛, ձեր դործարանի պայմանները վատ են և հակառողջապահական: Գործարանում հիվանդության դեպքը վոչ ատաղինն ե և վոչ ել վերջինը: Շատերն են այստեղ հիվանդացել ու դուրս չբարձրացել. նույն վիճակն ել մեզ ե սպասում: Իսկ դուք, ճշմարտախոս վարպետներ, յեթե համարձակություն չունեք իսկությունն ասելու, դոնե լռելու քաջությունը ի՞նչեցեք:

Գեվորգ.—Գլխարկդ վերցրո՛ւ և դուրս կորի՛ր, անիրա՛վ. դո՛ւ յես սրանց խելքից հանողը: Դե չո՛ւտ: Առանց ուշանալու:

(Արշակը խալաքը հանում ե և գլխարկը դնում):

Արշակ.—Ընկերներ...

Գեվորգ.—Լռի՛ր, դու այստեղ այլևս ընկերներ չունես: Դուրս կորի՛ր: (Հրում ե): Ստեփա՛ն, գնա սրա հաշիվները տո՛ւր և ճանապարհ դի՛ր:

Ստեփան.—Գնանք:

Արշակ.—Թող, յես ինքս կգնամ:

(Ստեփանն ու Արշակը գնում են)

Գեվորգ.—Անիրա՛վ, դուք շատ եք լրբացել: Ձեր չափն ու սահմանը կորցրել եք: Պատիվ, հարգանք ասած հասկացողությունը ձեզ համար այլևս գոյություն չունի: Բոլորդ լեզու յեք առել, իրավունքներ եք պաշտպանում:

Գարեգին.—Յերբ նա վտանահարվում ե, այո՛, պետք ե պաշտպանել:

Գեվորգ.—Դե հիմա ել սա: Տո անիրա՛վ, դու չը տեսա՞ր՝ ընկերոջդ ինչո՛ւ համար դուրս արի. դու ե՞լ ես ուղղում գնաս դուրսը սոված թափառես:

Գարեգին.—Ո՛ւր գնամ աշխատեմ, վոր մի ցամաք հացի փող չստանամ: Յեթե կուզեք ճիշտն իմանալ, սոված նա յե մնալու վերջը, ով ուրիշի աշխատանքն ե ուտում, ուրիշի քրտինքով ապրում:

Գ Ե Վ Ո Ր Գ.—Ձայնդ կտրի՛ր, լակոտ: Դու ի՞նչպես ես
Համարձակվում իմ ներկայությամբ այդպես խո-
սել: Յես քո ընկե՞րն եմ, ի՞նչ ե: Իմ ներկայու-
թյամբ ձայն-ծալտուն Հանելու գուք իրավունք
չունեք: Դիտարկդ վերցրո՛ւ և դուրս կորի՛ր:
(Գարեգինը խալաթը հանում և և գլխարկը դնում
գլխին):

Գ Խ Ե Գ Ի Ն.—Դուրս եք անում, իրավունք ունեք,
բայց վա՛յ այն որը, վոր այդ իրավունքները ձեր
ձեռքից կխլվեն: (Գնում և):

Գ Ե Վ Ո Ր Գ.— Դուրս կորի՛ր, անպիտա՛ն, խառնակի՛չ:
(Արքա՛համիմ) դու ինչո՞ւ Համար ես կանգնել, դու
եւ դուրս կորի՛ր, դու եւ ինձ Հարկավոր չես:

Ա Ր Բ Խ Ի Ա Մ.—Յերբ առողջ եյի, ձեզ Հարկավոր եյի,
իսկ այսօր, յերբ այս ապականված փոշեկից ողում
քրտինք թափելով կյանքս փչացրի, առողջու-
թյունս կորցրի, այլևս ձեզ Հարկավոր
չեմ, դուրս եք դցում ինչպես մի անպետք փախս:
Ո՞ւր դնամ, յերեխաներս տանը սոված ինձ են
սպասում: Գնամ նրանց ի՞նչ ասեմ, ի՞նչ պատաս-
խան տամ: Գնանք ջուրը թափվե՞նք. դուք խիղճ
չունեք: Դուք, վոր ամիսը մի անգամ գործարան
չեք մտել, Հարյուր-Հազարների տեր եք դառել,
իսկ յես՝ վողորմելիս տասնհինգ տարի շարունակ
ես կեղտ ու մրի մեջն եմ փտել, ես դազգյահների
վրա կյանքս ու հոգիս մաշել-եսոր յես տասնհինգ
կոպեկ չունեմ՝ տանեմ Հացի տամ, յերեխաներիս
կերակրեմ...

Գ Ե Վ Ո Ր Գ.— Դու Հա՞տ պիտի խոսես:

Ա Ր Բ Խ Ի Ա Մ.—Եւ չեմ խոսում. յես դնում եմ: Ահա
տեսնում եք բժշկի կողմից Հաստատված այս
վկայականը, սրանով ձեզնից յես իմ բավարարու-
թյունս կստանամ... այո՛, կստանամ... (դուրս
և գնում):

Գ Ե Վ Ո Ր Գ.—Ահա թե ինչն է նրան լեզու տվել:

(Բարկացած դուրս և գնում):

Բանվորներն առանց Գեվորգի

Գ ր ի գ ո ր .— Համբերել այլևս անկարելի յե... Ընկեր-
նե՛ր, ահա տեսնում եք, թե ի՛նչ ե կատարվում
ձեր շուրջը. սա մի հայելի յե, վորտեղ բոլորիս
պատկերն ե փայլում... (Շաֆրոն ու Սիմոնը
ծիծաղում են)։ Յեվ դուք ընկերներ եք համար-
վում... ձեր ընկերներին դործարանից խալտառակ
կերպով դուրս են անում, իսկ դուք կանգնել,
ծիծաղում եք... Ո՞ւր ե ձեր ընկերական զգաց-
մունքը... ո՞ւր ե ձեր մեջ դասակարգային դի-
տակցութիւնը... Ե՛հ, դուք փշրանքներով ապ-
րող մարդիկ... Ժախված հոգիներ...

(Խալաքը հանում ե, գլխարկը դնում ու շտապ-
շտապ գնում մյուս բաժանմունքը)։

Տ Ե Ս Ի Լ 7

Ս ի մ ո ն .— Ընկերները հիմի թող վզները քորեն։ Յես
չեյի՞ ասում, վոր սրանց լեզուն իրանց գլխին
փորձանք ա բերելու։

Շ ա ֆ Ր ո .— Մազալուն են եր, վոր ես մի հոգեւորը,
նրանց դուրս անելուց, ձենը վոնց փորն եր դցել.
ասա սկի խոսե՞ց. հա՛, հա՛, հա՛։ (Ծիծաղում ե)։

Ս ի մ ո ն .— Վո՞նց խոսեր, խոսելու համար չե՞ր, վոր
են յերկուսին դուրս արեց... հա՛... հա՛... (Ծի-
ծաղում ե)։

Մ ա ն ու շ .— Դուք դեռ ծիծաղելու սիրտ ունեք...
Թո՛ւ ձեր նամուսին... (Սաքոյիմ) աղջի՛կ, վե՛ր
կաց. սրանց հետ աշխատելը մեզ պատիւ չի
բերում։

(Մանուշն ու Սաքոն խալաքները հանում են,
գնում մյուս բաժանմունքը)։

Ս ի մ ո ն .— Գնացե՛ք, գնացե՛ք, յերանի . սալսեմ

դնաք... դուռններս ավելի հանգիստ կլինի։
Տեսնո՞ւմ ես՝ ինչ ստվեց։

Շաֆրո.—Ի՞նչ ես կարծում, ես դործում խաղեյինը
մեղավոր աս։

Սիմոն.—Այի ել մեղավոր չի։ Ախր ի՞նչ են մտա-
ծում, ո՞ւմ հետ են սպոր անում, ո՞ւմ հետ են
քայլա քայլի տալիս։ Ել ի՞նչ խաղեյին աս, վոր
իր բանվորներին վրա չպիտի բարկանա. իհարկե,
կրտականա ել, կիտոսա ել։ Յերբ ուղենա, կաշխա-
տացնի, յերբ չուղենա, կանիցդ բռնած, շնքիդ
տալով դուրս կանի. մարդը խաղեյին աս, իրավունք
ունի։

Շաֆրո.—Են դուրս արածներին հիմի տեսնե՞ք
բժիշկը հաց աս տալու կապահի՞ն։

Սիմոն.—Բժիշկն իրա համար շատ ունի, մնաց վոր
դրանց ել տա։

Շաֆրո.—Դե վոր չունի, ել ո՞ւր աս բանվորներին
զլխահան անում ու նրանց տեղից ու հացից զրկում։

Սիմոն.—Աստոծ գիտենա՝ են դուրս արածներին տեղը
յես վոր լինեմ, կգնամ եղ բժիշկի յախից կրունեմ,
ինքան կտամ, վոր նա իր յեկած ճամբեն մոռանա։

Շաֆրո.—(կամչում ե)։ Ճուտի՛կ, Թութուն բե՛ր,
գիւղի բե՛ր։

Ճուտիկ.—Ի՞նչ Թութուն, ի՞նչ գիւղի։ Բոլոր
բաժանմունքներում բանվորները զարաստովկա յեն
արել, դուք կանգնել, Թութուն եք ուզում, գիւղի
յեք ուզում։

(Բոլոր բաժանմունքներից բանվորներն աղմուկով
մերս եմ մտնում)։

Նույնք, Գրիգոր, Մանուշ, Սաքո, Գոգիա և մյուս
բաժանմամբներում աշխատող բանվորներն ու
բանվորուհիները:

Բուլոբը.—Գործադու՛ւլ, գործադու՛ւլ...

Սիմոն.— Խելագարվեցի՞ն, ինչ ե...

Բուլոբը.—Գործադու՛ւլ... գործադու՛ւլ...

Շաֆրո.—Դուք գժվել եք, դուք խելագարվել եք.
Ի՞նչ գործադուլ, ի՞նչ բան:

Սիմոն.—Եստեղ որվա ուտելու մենք հաց չունենք,
դուք գործադուլ եք անում: Խալխին սովից կոտո-
րելու մի՞տք ունեք:

Գրիգոր.—Իսկ վոր ամբողջ ժամանակ աշխատում
ենք, շատ կուշտ ենք լինո՞ւմ: Մենք միշտ ել քաղ-
ցած ենք, միշտ ել սոված: Ամբողջ տարվա մեջ
յերևի յերկու որ միայն կուշտ ինք լինում, դա
զատկին ե լինում և ջրորհնեքին... բայց դուք մի
մոռանաք, վոր փողոցում Թափառող շներն ել այդ
որը բան-ման են գտնում...

Բուլոբը.—Ճիշտ ե:

Գրիգոր.—Յեթե ճիշտ ե, մենք պիտի բողոքենք,
մենք պիտի պայքարենք, մենք պիտի կռվենք...
մի՞թե մեր ճակատագիրն ե միշտ և ամենուրեք
զրկանք ու հալածանք կրել և լուսթյամբ տանել:

Բուլոբը.—Վո՛չ, մենք լուեի չենք կրող... մենք
պետք ե կռվենք... մենք պետք ե բողոքենք...

Շաֆրո.—Ինչո՞ւ կռվել, ինչո՞ւ բողոքել...

Սիմոն.—Խնդրանքը ամեն ինչ կարելի յե անել:

Գրիգոր.— Մեր իրավունքը վերականգնելու համար
մենք նրանցից գթություն, վողորմություն աղեր-
սող աղքատներ չենք... մենք գործադուլ ենք
հայտարարում և կռվի միջոցով մեր պահանջները
դնում:

Բուլոբը.—Յերկարաբանության ժամանակ չե...
հարցը դնենք քվեարկության:

Գրիգոր.—Թող այդպես լինի... Ով համաձայն է
գործադուլին, թող ձեռք բարձրացնի:
(Բացի Սիմոնից ու Շաֆրոյից, բոլորը ձեռք բն
բարձրացնում):
Բոլորը.—Գործադուլ... գործադուլ...

Տ Ե Ս Ի Լ Գ

Նույնք, Գեվորգ և Ստեփան

Գեվորգ.—Այս ի՞նչ է նշանակում... գործը թողած՝
դուք այդ ո՞ւր եք գնում:

Գրիգոր.— Այնտեղ, մեր դուրս արված ընկերների
մոտ: Իսկ յեթե դուք այդ չեք ուզում, կատարեցե՛ք
մեր այս պահանջները, ընդունեցե՛ք մեր դուրս
արված ընկերներին... Թե չե՛մք մերը կանենք:
(Տալիս է պահանջաթերթը: Գեվորգը վերցնում է
և լուռ կարդում):

Գեվորգ.— Սրանցից և վոչ մեկը:
(Պահանջաթերթը պատռում է):

Գրիգոր.— Ընկերներ՛ր, մեր պահանջը չհարգվեց...
Այդպես ել պիտի լիներ: Ինքնակամ կերպով նրանք
մեզ վոչինչ չեն տվել և չպիտի տան... Հետևապես
մեր կռիվը կռիվ է: Մեկը ամենքի, ամենքը՝ մե-
կի համար, թող այս լինի մեր նշանաբանը...
Գնա՛նք, ընկերներ՛ր...

Բոլորը.—Գնա՛նք... գնա՛նք...
(Գնում են):

Գեվորգ.—Գնացե՛ք, կորե՛ք խառնակիչներ:

Վ Ա Ր Ա Գ ՈՒ Յ Ր

Յ Ե Ր Կ Ր Ո Ր Դ Գ Ո Ր Ծ Ո Ղ Ո Ի Թ Յ Ո Ի Ն

Բեմը ներկայացնում է Գևորգ Բաղդամիչի տունը:
Կահավորված է կիսաասիական և կիսայեվրոպա-
կան քեթե կահկարասիներով: Մարգարը մոմով
հատակն է սրբում ու յերգում:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Մարգար, հետո Հերիֆնագ
Մարգար.—«Բաղալո ջա՛ն, բաղալո՛,
— «Հաքարի շիր, բաղալո,
«ձեր բաղի ծառի նուշը...
«պաչեմ Հերիֆնագի թուշը:
«Բաղալո ջա՛ն, բաղալո՛,
«Հաքարի շիր, բաղալո՛.
«բաղչի միջին կա համեմ,
«սիրտս սրտիդ մեջ քամեմ,
«բաղալո ջա՛ն, բաղալո՛,
«Հաքարի շիր, բաղալո՛...»

Մարդ շուն ըլի, գել ըլի, հարուստի տանը նոքար
չըլի: Արդար ես, թե մեղավոր, հասնողը գլխիդ
դմբացնում աս: Բանվորները զարաստովկա անեն,
աշխատանքի չգան—նոքարն ա մեղավոր: Աղջիկ—
պարոնի շորերը մազխական չափսովը չկարի —նո-
քարն ա մեղավոր: Կուխնումն են անտեր մկները
բզրզեն, մուրարի բանկան վեր ընկնի կոտրի—նո-
քարն ա մեղավոր: Քամին փչի, քուչումը Փանա-
ռը հանգցնի — նոքարն ա մեղավոր: Շունը կա-
պած տեղից դուրս պրծնի, խալխին գզգզի — նո-
քարն ա մեղավոր: Մի մեծ յերկրաշարժ ըլի, ա-

դի տունը քանդվի — ելի կասեն նոքարն ա մե-
ղավոր: Ախր նոքարն ի՞նչ քար տա իր գլխին,
վո՞ր ջուրն ընկնի: Մի յերկու շահի փող են տա-
լի, տասն անգամ թներովս հանում են, հետո ել
ասում են, թե խալիք դինջ չի մնում, զարաս-
տովկա յեն անում: Ախր վո՞նց չանեն:

Հ եր ի ֆ ն ա գ.— Մարդար, հլա չես վերջացրե՞լ:

Մ ա ր գ ա ր.— Ինձ մի՛ խոսացրու, տեսնում ես, վոր
չարացած եմ:

Հ եր ի ֆ ն.— Սաղեյինը վոր բանվորների վրա չարացել
ա— եղ յես հասկանում եմ, դո՞ւ ում վրա յես չա-
րացել— եղ չեմ հասկանում:

Մ ա ր գ ա ր.— Յես ել քե՛զ վրա յեմ չարացել:

Հ եր ի ֆ ն.— Ինչի՞ն:

Մ ա ր գ ա ր.— Նրա համար, վոր յես քեզ ինչ վոր ա-
սում եմ, դու ինձ չես լսում:

Հ եր ի ֆ ն.— Ինչ ես ասել, վոր չեմ լսել:

Մ ա ր գ ա ր.— Հաղար անգամ ասել եմ, թող մի ան-
գամ պաչեմ, չես լսում:

Հ եր ի ֆ ն.— Ը՛հ, հողս գլխիդ, յես ել ասեմ՝ բա՛ն ա
ասում:

Մ ա ր գ ա ր.— Դա ամենալավ բանն ա, աշխարհիս յե-
րեսին դրանից լավ բան չկա: Հերիքնազ ջա՛ն,
խոլվաթ տեղ ա, ոչով չի տեսնի, թող մի անգամ
պաչեմ: (Ուզում եմ քան բռնել, մա խուսափում ե):

Հ եր ի ֆ ն.— Թո՛ղ, թե չե ձեն կտամ: Գործդ վերջացը-
րո՛ւ, արի՛, աղջիկ պարոնը քեզ տեղ ա ուղար-
կում: (Դուրս ե գնում):

Մ ա ր գ ա ր.— Սաղ որը վորսկան շան նման դես ու դեն
կվազեցնեն, հետո ել կասին՝ գնա պուլը սրբի՛,
կուխնում կեղտոտ ամանները լվա՛, բակը ավլի՛,
վոտնամանները մաքրի՛, ծաղիկները ներս տա՛ր,
դուրս բեր... ասոված վկա, ես հարուստների սըր-
տում ես քան խղճմտանք չկա: (Մատի ծայրը ցույց
տալով): Սրանց ձեռքին հողիս դուրս ա յեկել:
(Նստում ե բազկաթռոին): Ուխա՛յ, ես զահրու-
մար կրեսելի վրա նստելուց ինչ դինջ ա ըլում,

ե՛ր... կասես, հողիդ արքայութեան մեջտեղում պարգած ըլի: Ախպեր, տեսնո՞ւմ ե՞ք՝ ես հարուստ ներք իրենց փառած ջանի դադրը վոնց են իմանում:

(Դրսից վառփի ձայն ե լսվում, մտած տեղից վեր ե կենում, արձոններն ուղղում և փախստվ մրանց փռչիմ սրբում):

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Մարգար, Գեորգ և Ստեփան

Գեվորգ.—Այդ համառ լակոտները թող լավ իմանան, վոր յես ամեն միջոցի կգիմիմ և նրանց արժանի պատիժը կտամ: Լսի՛ր, Մարգար:

Մարգար.— (Մի կողմ) Տե՛ր, դու փրկյա՛ ի չարե...:

Գեվորգ.— (Ապտակում ե) Տո հայվա՛ն, քեզ հետ մարդ ե խոսո՞ւմ, թե չե: Անիրա՛վ, դու ել ես լրբացել. աչքերդ կհանեմ, կաշիդ կմաշկեմ: Լսի՛ր, բանվորներից յեթե դալու լինեն, ներս չթողնես: Դե գնա, կորի՛:

Մարգար.— (Մի կողմ) Ելի լավ պրծա: (Գնում ե):

Գեվորգ.— Հայտարարութեանս դրի՛ր, և կպցրո՛ւ գործարանի դռանը, վոր իբր ժամանակավորապես գործարանը փակում եմ և գնում արտասահման:

Ստեփան.— Լավ միտք ե. այդ մասին յես հենց մտածում եյի:

Գեվորգ.— Մտածելը բավական չե, հարկավոր ե գործնական լինել: Գործադուլը յերկար ե տևում: Դրա համար ի՞նչ ես մտածում:

Ստեփան.— Զիշտ ասած, Գեվորգ Բաղդանիչ, դժվարանում եմ մտածել, վորովհետեւ ըստ յերեւուլթին, անիրավները գործադուլը լավ են կազմակերպել: Իսկական աղբյուրից յես տեղեկութեան եմ ստացել, վոր ուրիշ գործարանի բանվորներն իրենց ստացած ոտնիկի մի վորոշ տոկոսը հատկացնում են մեր գործադուլավոր բանվորներին:

Գեվորգ.— Ահա թե ի՞նչ: Բայց դու ի՞նչպես կարողացար իմանալ:

Ստեփան.— Միամիտ մարդկանցից ամեն ինչ կարելի չե իմանալ: Բավական եմ թաղցր հայացք, կեղծ ժպիտ, ոտճիկների ավելացման խոստում, և այնուհետև ձեր առաջ կրացվի դադարիքների մի ամբողջ շարան:

(Դրսից աղմուկ)

Գեվորգ.— Ստեփան, մի դնա տե՛ս՝ այդ ի՞նչ աղմուկ ե... բանվորները չլինեն...

(Մարգարե ու Սիմոն իրար փաշշելով մերս են գալիս):

ՏԵՄԻԼ 3

Նույնք, Մարգարե և Սիմոն

Մարգար.— Ձե՛մ թողնի, չե՛, աղեն ասել ա՛՛ վոչվոքի չթողա...

Սիմոն.— Թո՛ղ, ի՞նչ ես խեղդում, քոլի ա՛րջ...

Մարգար.— Ձե՛մ թողնի... յես չթողի, աղա՛:

Գեվորգ.— Ձոռ աղա, զահրումար աղա... դու ինձ սրտաճաք արիր. Հայվա՛ն, յեթե դու մյուս անգամ իմ առած խոսքը սխալ ես հասկացել, աչքերդ կհանեմ: Տո՛, հիմա՛ր, դու չգիտե՞ս, վոք Սիմոնն իմ հավատարիմ բանվորներեցն ե:

Մարգար.— Ձեյի իմանում, աղա՛: (Մի կողմ) Իմացած լինեյի, թամիզ կխեղդեյի: (Դուրս ե գնում):

Սիմոն.— Շորերիս թամաշա արեք, կասես շան ըռեխ ըլե՛մ ընկած: Ել մի սաղ տեղ չի մնացել: Թամիզ պատռել ա:

Գեվորգ.— Լավ, լավ, դու ել միայն քո շորերի հոգսն ես քաշում: Ա՛ռ ես փողը, վերցրո՛ւ, կդնաս քեզ համար նորը կառնես: (Փող ե տալիս): Դե՛, պատմի՛, տեսնե՛մ՝ ի՞նչ լուր ունես: Բանվորները դալու մասին ի՞նչ են մտածում:

Սիմոն.— Եսոր, եզուց ա, խաղեյի՛ն, ելած-չելած-

ները ծախել, դրավ են դրել: Մի քանի զավոդի բանվորներ իրենց ռոճկի մի վորոշ տոկոս տալիս եյին մեր բանվորներին, հիմա ել չեն տալիս:

Գ Ե Վ Ո Ր Գ.—Ինչո՞ւ:

Ս Ի Մ Ո Ց.—Նրա համար, վոր նրանց մոտ կրճատում ենք ա գնում և նրանք հնարավորություն չունեն տալու:

Գ Ե Վ Ո Ր Գ.—Այդպես, այդպես...

Ս Ի Մ Ո Ց.—Հա՛, չմոռանամ ասել՝ միկիտան Գիգոլին հո ճանաչում եք:

Գ Ե Վ Ո Ր Գ.—Ո՞վ է այդ միկիտան Գիգոլը:

Ս տ Ե փ ա Ց.—Մեր գործարանի գլխացի գինեվա-
ճառն է:

Ս Ի Մ Ո Ց.—Հա՛, հենց նա յե, վոր կա, եղ գինեվաճառը գինու պաղվալի կողքին մանրավաճառի խանութ ել ունի, մեր բանվորներին նա նիսիա ապրանք ա բաց թողնում: Նրանով բանվորները մի կերպ յո-
լա յեն գնում. եղ վոր չլիներ, զարաստովկան հի-
մի վաղուց վերջացած կլիներ:

Գ Ե Վ Ո Ր Գ.—Ահա թե վո՛րտեղ ե թագնված շան գլու-
խը: Լսի՛ր, Ստեփա՛ն, կանցնես այդ գինավաճառի մոտ, այդ ապուշին կհասկացնես, վոր բանվորնե-
րին նա այլևս ապառիկ մթերք բաց չթողնի: Հա-
կառակ դեպքում, յես այդ մասին կհայտնեմ՝ ուր
վոր հարկն ե: Սիմո՛ն, բանվորների մասին ել ի՞նչ
գիտես:

Ս Ի Մ Ո Ց.—Բանվորների մեջ զալմաղալ ա ընկել. մի
մասը կողմնակից ա գործադուլը շարունակելուն,
իսկ մյուս մասը մտածում ա, վոր դան ձեզ խընդ-
րեն:

Գ Ե Վ Ո Ր Գ.—Վոր գործը սկսեմ՝ դան աշխատեն.
լսո՞ւմ ես, Ստեփա՛ն:

Ս տ Ե փ ա Ց.—Յես այդպես ել կարծում եյի:

Գ Ե Վ Ո Ր Գ.—Ուրիշ կերպ լինել չեր կարող: Լսի՛ր,
Սիմո՛ն, բանվորներին կասես, վոր Գևորգ Բադ-
դանիչն անորոշ ժամանակով գործարանը փակում
ե և ինքը գնում ե արտասահման: Ստեփա՛ն, այդ

մասին հայտարարութիւնը յեթե չեզ կայցրել, պետք ե կայցնես: (Սիրամուշը դռան արանքից լսում ե): Սիմոն, դու քո խոսքը շարունակի՛ր. նրանց մասին ել ի՞նչ դիտես:

Սիրմոն.— Բանւորներն ետոր ժամը հինգին ժողով են նշանակել, վոր խորհրդակցեն դործադուլը շարունակելու մասին: Եդ խորհրդակցութեանը կարծեմ բժիշկն ել ա մասնակցելու:

Գեվորգ.— Այդ լավ ե: Զգուշ աղվեսը յերկու վոտ-քով ե թափարդ ընկնում: Ստեփան, ել սպասելու ժամանակը չե, շտապի՛ր վոստիկանապետի մոտ:

(Խոսելով դուրս ե գնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Սիրամուշ և հետո Հերիֆնազ

Սիրամուշ.— Ատելի՛ մարդիկ, այստեղ դուք ինչ-վոր դիվային ծրագիր եյիք մշակում, բայց դուք այն իրադործել չեք կարող: (Նստում ե գրասեղանի առջև, գիր ե գրում և դնում ծրարի մեջ):
Հերիքնա՛զ, Հերիքնա՛զ:

Հերիֆնազ.— Համե՛, ի՞նչ եք հրամայում, բարիչ-նա՛:

Սիրամուշ.— Յես քեզ քանի՞ անգամ զգուշացրել եմ, վոր այդ «Համմե», «բարիչնա» բառերը մյուս անգամ չկրկնես: Լսի՛ր, Հերիքնա՛զ, դու պետք ե դնաս բժշկի մոտ:

Հերիֆնազ.— Կգնամ, բարիչնա՛, հարցնելն ամոթ չլինի, հիվանդ հո չեք:

Սիրամուշ.— Այո՛, Հերիքնազ, հիվանդ եմ. և այս նամակով յես բժշկից դեղ եմ խնդրում, յեթե կտա, կրերես: Բայց շուտ պետք ե դնաս, վոր նա տանը լինի, ժամը 5-ին նա ուրիշ տեղ պետք ե գնա: Լսի՛ր, Հերիքնազ, այդ մասին մեր տանը վոչվոք չպետք ե իմանա:

Հ երիֆնագ.— Բարիչնա, աղջիկ-պարոնն ե՞լ չիմա-
նա:

Սիրամուշ.— Վոչվոք, հասկանում ես, վոչվոք:

Հ երիֆնագ.— Աչքիս վրա, ընենց գնամ դամ, վոր
սատանան ել չիմանա: (Մարքը վերցնում ե ու
գնում):

Սիրամուշ.— (Նայում ե ժամացույցին): Արդեն ժա-
մը չորսից կես անց ե: Յեթե ուշացավ, ժողովում
բոլորը կարող են ձերբակալվել:

Տ Ե Ս Ի Լ 5

Սիրամուշ, Գևորգ, Մաքսադ, հետո Մարգար
և Վահան

Գեվորգ.— Ահա թե ի՞նչ. ուրեմն իմ տանը, իմ սե-
փական հարկի տակ հեղափոխական ոջախ ե
ստեղծվել, վորի մասին յես դադափար անդամ
չունեմ. Մարգա՛ր, Մարգա՛ր:

Մարգար.— Համմե՛, աղա՛:

Գեվորգ.— Գնա, բժշկին կանչի՛ր: Ասա՛ աղան քեզ
հետ դործ ունի: Թող ես բույեյիս դա ինձ մոտ:
(Մարգարը դուրս ե գնում): Գիտեմ, գիտեմ՝ վո՛ր-
տեղ ե թաղված ոճի գլուխը... Շուտով ամեն ինչ
կպարզվի: (Մարգարը վազելով ներս ե մտնում):

Մարգար.— Աղա՛, նա վոր տանը չըլնի, ուրիշ վո՞ր
դոխտուրը բերեմ:

Գեվորգ.— Գնա կորի՛, այստեղ հիվանդ վոչվոք չկա
(Մարգարը դուրս ե գնում):

Սիրամ.— Ինչո՞ւ համար ես դու նրան կանչում:

Գեվորգ.— Դու այդ հետո կիմանաս: Յես, ինչպես
տեսնում եմ, նա ձեր միջոցով սերտ կապեր ե
ստեղծել. և այստան մեջնա դադտնի աշխատանք-
ներ ե տանում: (Յերկարատև լռություն): Գեղեցիկ
և հարուստ ոժիտով աղջիկ... յերջանիկ ու փառա-
վոր կյանք... փայլուն ապագա: Բանվորության
կուսակցական աշխատանք... դործադուլ... հեղա-
փոխություն, ... Չե, լավ ե մտածված, լավ ե

ծրադրված... հա՛, հա՛, հա՛... լավ միտք ե, լավ
ախորժակ ե:

Սիրաճ.— Զուր եք անհանգստանում, նա ամենևին
այդ մտադրութիւնը չունի: Մեր մտերմութիւնն
առաջացել ե դեռևս ուսանողական կյանքից...

Գեվորգ.— Գուցե և աշակերտական կյանքից:

Սիրաճ.— Այսինքն դրանով դուք ի՞նչ եք ուզում ա-
սած լինել:

Գեվորգ.— Այսինքն դրանով յես այն եմ ուզում ասել,
վոր բացի ձեր մեջ յեղած սիրո կապերից, կա նաև
այսպես կոչված գաղափարական կապ, վորն ա-
վելի յե ամրացնում ու կապում ձեզ միմյանց:

(Վախանք մերս ե գալիս)

Ահա քո սիրելին, քո հերոսը: Նա յե այդ շփոթ-
ները լցնում քո գլուխն: Դաստիարակում եք բան-
վորներին, սոցիալիզմ եք քարոզում: Հա՛, հա՛,
դուքս կորիր իմ տնից, քեզ հետ այլևս դործ ու-
նենալ չեմ ուզում: Պառնա՛կիչ:

Վախան.— Գեվորգ Բաղդանիչ...

Գեվորգ.— Դուք դեռ համարձակվում եք իմ դեմ
խոսել:

Վախան.— Գուցե կհրամայեյիք սողալ ձեր վոտքերի
տակ:

Գեվորգ.— Լռի՛ր, ապերախտ, քո կողմից ներողու-
թիւն խնդրելու փոխարենն՝ ե այդ: Ասա խնդրեմ,
ի՞նչ իրավունքներով դու այն հիվանդ բանվորի՛ն
վկայական տվիր: Յեվ այդ կեղտոտ թղթի կտորի
պատճառով ստիպված պիտի լինեմ հինգ հարյուր
ռուբլի տալ մի քոսոտ բանվորի, վորի վրա
թքելն անգամ ամսոոսում եմ:

Վախան.— Բայց դուք մոռանում եք, վոր ա՛յդ քոսոտ
բանվորն ամբողջ տասնհինգ տարի իր ուժն ու
յեռանդը ձեր ոգտին ե սպառել: Յեվ դուք նրա
քայքայված առողջութիւնը վերականգնելու հա-
մար այդ չնչին դումարն անգամ խնայում եք:
Բայց չե վոր այդ նույն «քոսոտ» բանվորի քրտին-

քի դառը կաթիլներն են, վոր ձեզ միջոց են տալիս
այս հոյակապ պալատներում ապրելու, մինչդեռ
իրենք մութ ու խոնավ ներքնահարկներում ընկած,
ցամաք հացի կարոտ՝ որ են անցկացնում...

Գ Ե Վ Ո Ր Գ.— Լռի՛ր բավական ե: Ագիտացիա անելու
համար չես յեկել դու այստեղ: Ագիտատորների
տեղը այստեղ չէ: Այդ տեղը յեթե դու չգիտես.
մենք քեզ ցույց կտանք:

Վ ա հ ա մ.— Այդ ի՞նչ սպառնալիք ե:

Գ Ե Վ Ո Ր Գ.— Հանցագործների վերաբերմամբ սպառնա-
լիքը քիչ ե: Նրանք պետք ե չեզոքացվին և իրենց
արժանի պատիժը ստանան:

Ս Ի ր ա մ.— Դուք շարունակ պատիժների մասին եք
մտածում: Եեթե չեմ սխալվում, այդ առթիվ
դուք մի փոքր առաջ նույնիսկ խորհրդակցություն
ունեյիք և ինչ վոր պատժի ծրագիր եյիք մշա-
կում:

Գ Ե Վ Ո Ր Գ.— Լռի՛ր, անպատկա՛ռ: Դու այս տեղ վե-
րահակիչ ես նշանակված, ինչ ե, վոր ամեն քայ-
լափոխում հետևում ես ինձ: Լի՛րբ, անդգա՛մ:
(Հարձակվում ե նրա վրա, իսկ Մագքադը նրան
բռնում ե):

Մ ա գ ք ա դ.— Սպասի՛ր, ի՞նչ ես ուզում անել:

Ս Ի ր ա մ Ն Ղ.— Ինքնադատատան ե ուզում տեսնել:

Գ Ե Վ Ո Ր Գ.— Լռեցի՛ր նրան:

Մ ա գ ք ա դ.— Նա լռել ե: Գնանք, դու մի փոքր
հանգստացիր: (Գեվորգին դուրս ե տանում):

ՏԵՍԻՒ 6

Սիրամուշ և Վահան

Վ ա հ ա մ.— Սիրանուշ, այդ ի՞նչ լսեցի, դու այդ
ի՞նչ ասացիր:

Ս Ի ր ա մ.— Կպատմեմ, յես քեզ բոլորը կպատմեմ:
Բայց նախքան այդ՝ պիտի հեռանալ այստեղից:
Վահան, սիրելիս, ամբողջ կյանքով քեզ եմ պար-
տական, դու փշրեցիր իմ կաշկանդված մտքի կա-

պանքները և այս որ դարձյալ դու ես, վոր իմ ազատարարի դերը պիտի ստանձնես: Կյանքիցս դատ, ուրիշ բան չունեմ և ահա այն քեզ եմ տալիս, տար ինձ, հեռացրու այստեղից...

Վ ա հ ա մ.—Ուրեմն վորոշել ես անպատճառ հեռանալ:

Ս ի ր ա մ.—Այո՛, հեռանալ և վորքան կարելի յե՛լ չուտ: Դեզ հետ ամենաաղքատ խրճիթում մի կտոր ցամաք հացով յես ավելի ուրախ, ավելի յերջանիկ կլինեմ, քան սրանց հետ: Ի՞նչ եմ անում նրանց այս չքեղութիւնը, այս պերճանքը, բաղմատեսակ խորտիկներով լի այն ճոխ սեղանը, յերբ նա ուրիշի քրտինքով, ուրիշի բերանից խըլված պատաններով և ճոխացրած:

Վ ա հ ա մ.—Գնանք, հեռացիր այս խորթ ու ոտար միջավայրից, ուր վիշտն ու տանջանքն և քեզ բաժին բնկել: (Վահանը Սիրամուշի հետ դուրս եմ գնում: Իսկ Գեվորգն ու Մագքաղը մտնում եմ: Գեվորգը պատրաստվում է դուրս գնալ):

Մ ա գ ք ա ղ.—Մեղավորը դու յես: Յես քեզ հազար անգամ ասացի, վոր հոգեւորդի մեզ պետքը չի: Դու ինձ չլսեցիր: Դե հիմա քաշի: Շատերը նույն իսկ կարծում եյին, վոր նա մեր խեղական աղջիկն է:

Գ ե վ ո Ր Գ.—Յես չգիտեյի թե կրճքումս ոճ եմ տաքացնում: Բայց յես նրանց անպատիժ չեմ թողնի: (Խոսելով դուրս եմ գնում):

ՏԵՍԻԼ 7

Մարգար և Հերիֆնազ

(Ծաղկաւամը յերկուսով մերս եմ բերում):

Մ ա Ր Գ Ա Ր.—Ը՛, անտեր մնաս... Տունը՝ ծաղիկներ ա, բաղջան ծաղիկներ ա, բալկոնը ծաղիկներ ա, պաղեղը՝ ծաղիկներ ա... ես ծաղիկների փողով յարար քանի՞ սոված բանվորներ կկշտանան: Մեր զարաստովկա արած բանվորների կնանիքը են որը յեկել եյին, դռան առաջ վզները ծռած կանգնել:

նրանց յերեխեքն եւ իրանց մօր փեշից բռնած, մրմնջալով լաց եյին ըննում. Հերիքնա՛ղ ջան, են ա լացս դալիս եր, մոտս թե փող ունեցել եյի, առտո՞ծ դիտենա, դիփ կտայի նրանց:

Հ եր ի ֆ ն ա գ.— Աղան եւ տվեց, վո՞նց չե... Գարա- դա՛վոյ կանչել տվեց ու բոլորին հեռացրեց:

Մ ա ր գ ա ր.— Կոտորվե՞ք, քյասիրնե՛ր, կոտորվե՞ք... յանի ես չի՞՞ ձեր որը... ա՛խ, վոչինչ չեմ ուզում, յերկու սհաթ աստված դառնամ:

Հ եր ի ֆ ն ա գ.— Դու եւ միթամ բան ասիր, վո՞ր առտ- ված դառնաս՝ ի՞նչ պիտի անես:

Մ ա ր գ ա ր.— Ա՛յ թե ինչ. ամենից առաջ աշխարհը շուռ կտամ, այսինքն յերկինքը դա ներքե, դեաինը դնա վերե: Հետո մարդկանց կիտխեմ ու կհրամայեմ որիորդները՝ տիկիները դառնան, տի- կիները՝ որիորդներ, հարսը սկեսուր դառնա, սկեսուրը՝ հարս, տղամարդը կնիկ դառնա, կնի- կը՝ տղամարդ, քյասիրները հարստանան, հա- րուստները քյասիրանան, մեռելները սաղանան, սաղերը մեռնեն... դու են վախտը թամաշա արա, թե մեջները ի՞նչ դալարալղ կընկնի... հա՛, հա՛, հա՛...

Հ եր ի ֆ ն ա գ.— Դա չլինելու բան ա:

Մ ա ր գ ա ր.— Բա լինելու բանը վո՞րն ա, դու աս՛ա:

Հ եր ի ֆ ն ա գ.— Վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ, գլխիս ցավը բռնեց:

Մ ա ր գ ա ր.— Խե՛խճ Հերիքնաղ, յերկու շաբաթ ա՛ գլխացավից մեռնում ես, մտիկ տվող չկա: Համա մի որ են սատկած Մոփսիկը քիչ կնձկնձում եր, են բուպեյին վերցրին Փայտոնը դրին, տարան դոխտուրի մօտ: (Հերիֆնագի գլխին յերկու ձեռ- քով խփում է): Մեռնես, մեռնե՛ս, վո՞ր սրանց մօտ մի շան չափ եւ պատիվ չունես:

Հ եր ի ֆ ն ա գ.— Գլխիս ի՞նչ ես խփում...

Մ ա ր գ ա ր.— Յանի ես չի՞՞ քյասիրի՛ որը... Հերիքնաղ ջան, նեղացա՞ր, վա՛յ յես քու հոգին ուտեմ... արի բարիչենք:

Հ երի ֆնագ.— Թո՛ղ... (Ուզում ե գնալ):

Մարգար.— Կա՛յ, ո՞ւր ես գնում. հազիվ ազատ խոսելու ժամանակ ունենք: Աղան դուրս գնաց, աղջիկ պարոնն ել բարիչնի գնալուց հետո չգիտեմ ինչով ա զրադված: Տունը մնացել ա միդ, նստենք, ջանասենք, ջան լսենք: Հերիքնա՛ղ ջան, դու կիմանաս, բարիչնան ինչի՞ համար գնաց:

Հ երի ֆնագ.— Ինչի՞ համար պիտի գնար, բժշկին սիրում եր, նրա հետ խոսք մեկ արին ու վեր կացավ գնաց:

Մարգար.— Հերիքնա՛ղ ջան, մի խոսք ասեմ հո չե՞ս նեղանա:

Հ երի ֆնագ.— Ասա՛ տեսնեմ:

Մարգար.— Հերիքնա՛ղ ջան, բա չես ասի յես ել քեզ վրա յեմ սիրահարվել ե հոգով—սրտով սիրում եմ, արի մենք ել խոսք մեկ անենք ու սրանցից հեռանանք:

Հ երի ֆնագ.— Մրանցից հեռանանք, բա մեր ծառայությո՞ւնը:

Մարգար.— Ել ծառայություն չենք անի, կգնանք մի վորեւե դործարանում կընդունվենք ու յերկուսով միասին բանվորություն կանենք:

Հ երի ֆնագ.— Բանվորությունը լավ ա:

Մարգար.— Վա՛յ յես քու հոգին ուտեմ: Հերիքնա՛ղ ջան, դե վոր ըտենց ա, մենք միավորվեցինք, Թող մի սրտալի պաշեմ:

(Գրկում ե ու համբուրում: Դրսից վտտի ձայն ե լսվում):

Հ երի ֆնագ.— Թո՛ղ, մարդ ա դալիս...

Մարգար.— Պա՛հ, դրանց տունը քանդվի: Բա ես պես վախալիզան, մարդու կխանդարե՞ն... (Դուրս եմ գնում):

Մանուշ, Սաքո, բանվորուհիներ, փոքրահասակ
յերեխաներ և հետո Մագքալ. բանվորուհիները
ցնցոտիներով և կիսամերկ յերեխաների ձեռքից
բռնած մերս եմ գալիս և զարմացած նայում:

Սաքո.— Վո՛ւշ, քոռանամ, ես ի՞նչ լիբը տուն ա...
ամեն ինչ կա, վոր ասես մի բան պակաս չի:

Մանուշ.— Մենակ աստու տված կրակն ա պակաս:

Սաքո.— Աղջի, ես ինչ մեծ հայելի ա, պա՛հ, պա՛հ,
տերդ մեռնի: Եսքան ել մեծ հայելի: Վտոից դը-
լուխ մեջն իրեում ենք: Ես դահլուժար կարկատա-
նը երեկ կպցրի, ես որ նորից քանդվել ա: (Հայե-
լու մեջ նայում է):

Մանուշ.— Քանի դու եղ հայելու առաջ կանգնես,
պակաս բաներ վրադ շատ կերեմա, սիրտդ խարա-
կլինի, լավ չի, դեսն արի:

Ի. Բանվորուհի.— Աղջի, սուս արա, մարդ ա
գալիս:

Մանուշ.— Գալիս ա դա, ի՞նչ եք վախենում: Թե
վոր վախենալու եյիք, ել ի՞նչի համար եք յեկել:
(Մագքալը մերս է մտնում):

Մագք.— (Շեմֆից) Մարգա՛ր, Հերիքնա՛ղ: Ես ո՞ւր
են կորել, մարդ չկա:

Մանուշ.— Ինչպես թե մարդ չկա, բամենք ի՞նչ ենք
խաղեյկա ջան, յեթե գործ կա, տվեք մենք կանենք:

Մագք.— Դուք ո՞վ եք. ի՞նչի համար եք յեկել:

Մանուշ.— Մենք ձեր գործարանի բանվորուհիներն
ենք: Սրանք ել ձերբակալված բանվորների կանայք
են: Բայց դուք ինչո՞ւ գունատվեցիք: Յերեմի
մրտում եք: Մոռաներին հրամայեք՝ թող ձեզ հա-
մար մի տաք շալ բերեն գցեք վրաներդ:

Սաքո.— Եղ դռան առաջ միք կանգնի, հանկարծ
սկսվաղնյակ կանի, կմրսեք— կհիվանդանաք, լավ
չի:

Մագք.— Ինչո՞ւ համար են այդ խոսքերը:

Մ ա մ ն ի շ . — Եղ խոսքերը նրա համար են, վոր կանգ-
նելը ձեզ համար լավ չի: Ձեր եղ նազուկ վոտքերը
կանգնելուց կհոգնեն, դուք նստեք, իսկ մենք
կկանգնենք, չե վոր կանգնելուն մենք սովոր ինք:

Մ ա գ ք . — Վերջապես դուք ի՞նչի համար եք յեկել,
ի՞նչ եք ուզում:

Մ ա մ ն ի շ . — Մենք ուզում ենք, վոր դուք միշտ ես-
պես բախտավորության մեջ լինեք: Փառավոր կեր-
պով ապրեք, կյանք վայելեք: Մեզ պես նեղ որեր
չտեսնեք:

(Գեվորգը մերս ե գալիս և գարմացած մայում):

Տ Ե Ս Ի Լ 9

Նույնք և Գեվորգ

Գ Ե Վ Ո Ր Գ . — Այս ի՞նչ ե նշանակում: Ի՞նչու համար
եք հավաքվել այստեղ:

Մ ա մ ն ի շ . — Լսել ենք, վոր դուք դնում եք արտասահ-
ման, յեկել ենք ձեզ ճանապարհ դնենք:

Գ Ե Վ Ո Ր Գ . — Թողեք ձեր այդ հիմարությունը: Յեւ
ժամանակ չունեմ ձեզ հետ գլուխ դնելու: Յեթե
աշխատանքը սկսելու մասին եք հետաքրքրվում,
դեռ յերկար պիտի սպասեք: Իսկ ինչ վերաբերվում
ե բանտարկվածներին, այդ խնդրով դուք ժան-
դարմսկի ուպրավենին պիտի գնաք:

Բ ո լ Ո Ւ Լ Ը . — Նրանք թույլ չեն տալիս, վոր դնանք:

Մ ա մ ն ի շ . — Յեթե ձեր միջնորդությունը լինի, նրանք
և թույլ կտան և նույնիսկ նրանց բոլորին կազա-
տեն:

Գ Ե Վ Ո Ր Գ . — Այդ իմ իրավունքի սահմաններից դուրս
ե:

Ս ա ք ո . — Իսկ ձերբակալել տալը ձեր իրավունքի սահ-
մաններից դուրս չե՞ր:

Բ ո լ Ո Ւ Լ Ը . — Ինչպես վոր ձերբակալել եք տվել, ենպես
և դուք կարող եք ազատել տալ:

Գեվորգ.— Նրանց ազատում չկա:

Բուրբ.— Պատճառը:

Գեվորգ.— Պատճառը դուք ժանդարմսկի ուպրավ-
լենից կարող եք դնալ իմանալ:

Բուրբ.— Ա՛յ քանդվի, բրիչակ դառնա ձեր ժան-
դարմսկի ուպրավլենին ել, ձեր կառավարությունն
ել, ձեր որենքն ել...

(Հարձակվում են նրա վրա, նա իսկույն դուրս է
վազում: Նրանք սկսում են իրերը քարդ ու
փշուր անել):

Գեվորգ.— (հորփից): Այդ ի՞նչ եք անում: Ինչո՞ւ
համար եք այդ իրերը փչացնում:

Բուրբ.— աչքդ ել ենք հանում:

Չայնբ.— Հողս քու գլխին ել, քո իրերի գլխին ել:
».— Հերիք ա ինչքան դուք տանջեցիք մեզ:

».— Դուք զրկել-կողոպտել եք մեզ:

».— Դուք ծծել-քամել եք մեր արյունը:

».— Դուք քանդել-հիմնահատակ եք արել մեր տու-
նը, մեր ոջախը...

(հորփից ձայներ):

Չայն.— Մինչև պետի գալը տունը բոլոր կողմից
չքնապատեք և առանց նրա կարգադրության վոչ
վոքի դուրս չթողնեք:

Չայնբ.— Լսում ենք:

(Քաղաքապահը հարբած Ռերս է գալիս):

Տ Ե Ս Ի Լ 10

Նույնի, քաղաքապահ, հետո վոստիկամակամ
պաշտոնյա:

Քաղաքապահ.— Բուկի վե՛րիս...

Մանուշ.— Ռուսերեն մենք չենք հասկանում: Հայե-
րեն ասա տեսնենք ի՞նչ էս ասում:

Քաղաքապահ.— Ռուսերեն չեք հասկանում, իսկ զա-
բաստովկա անել, Գեվորգ Բաղդանիչի տան իրերը
ջարդ ու փշուր անելը հասկանո՞ւմ եք:

Մանուշ.— Հետո՞:

Քաղաքապալա.— Հետո են, վոր դուք գեղեցիկ թռչուններ եք, կարելի յեր ձեր փետուրները քամուն տալ... (Մոտենում ե Մանուշին):

Մանուշ.— Հեռացիր, յես ձեր ուրի մատուշկաներից չեմ: Հողս գլխիդ, տարին տասներկու ամիս դուք ըտենց հարբած պիտի լինեք: Ենքան խմել տրաք վել ես, վոր ել վոտքի վրա կանգնել չես կարողանում: Գինու տկճորի նման կանգնած տեղդ տրմբ տմբում ես:

Քաղաքապալա.— Հետո՞:

Մանուշ.— Հետո են, վոր քիթդ փտած բազրիջանի նման իրեսիցդ կախ ա ընկել, բռնենք հուպ տանք, ով ա իմանում երկու վեդրո գինի թափվի:
(Բոլորը սկսում են ծիծաղել):

Քաղաքապալա.— Ձայներդ կտրեք: Կնկա բազար միք շինի: Դուք բանտարկյալներ եք: Դուք չգիտեք, վոր բանտարկյալներին խոսելը ընդհանրապես արգելվում ե:

Մանուշ.— Խոսելը արգելում եք, տնից դուրս գալը արգելում եք, գործադուլը արգելում եք, խաղեյինների դեմ բողոքելն արգելում եք...

Քաղաքապալա.— Մալչա՛տ. դուք որենքի հակառակ խոսքեր եք ասում: Յես սրի կքաշեմ և բոլորիդ կկոտորեմ: (Սուրը մերկացնում ե):

Յերեխաներ.— Մայրիկ ջա՛ն...

(Բոլորը սարսափած քաշվում են մի կողմ: Վոստիկանակամ պաշտոնյան մի խումբ վոստիկաններով մերս ե գալիս):

Վոստիկ. պաշտոնյա.— Սրանք են բունտովչիկները:

Քաղաքապալա.— Հրամանք ես, ձերդ գերազանցություն:

Վոստիկ. պաշտոնյա.— Դուրս տանել բոլորին:

(Բոլորը դուրս են գնում: Իսկ Գեվորգն ու Ստեփանը խոսելով մերս են գալիս):

Տ Ե Ս Ի Լ 11

Գեվորգ և Ստեփան

Ստեփան.—Ուրեմն այդպես, նշանակված ժամին ժողովատեղը չբնակատեցիս և այնտեղ չեղողներին բոլորին ձերբակալում։ Բայց ճանապարհին այն անպիտան Գրիգորը, ինչպես ե լինում, կարողանում ե փախչել։

Գեվորգ.— Այդ լավ չե։ Պետք եմ ջանքեր ձեռք առնել նրան ել, բռնելին ել ձերբակալելու և մյուսներին մոտ ուղարկել։ Թող այնտեղ նրանք միմյանց քարոզեն «յեղբայրություն», «ազատություն», «հեղափոխություն», «սոցիալիզմ»։ Հա՛, հա՛, հա՛...

Տ Ե Ս Ի Լ 12

Նույնք և Գրիգոր

Գրիգոր.— Պատիվ ունեմ ներկայանալու։ Տե՛ր, և դու, հավատարիմ ծառա...

(Գեվորգն ու Ստեփանը սարսափով միմյանց յերեսի յեմ նայում)։

Գեվորգ.— Ո՞վ ես, ի՞նչ ես ուզում։

Գրիգոր.— Ձեր բանվորության կողմից ուղարկված ներկայացուցիչ եմ։ Ընկերներս պահանջում ին՝ միջամտեք ուր հարկն ե, ազատել տաք մեր բանտարկված ընկերներին։

Գեվորգ.— Պարոն ներկայացուցիչ, դուք եք, վոր իմ հրամանիս պիտի յենթարկվեք։ Լսի՛ր, քո ընկերներին ազատում չկա։ Մինչև դուք բոլորդ բանտ չուղարկվեք, դուք չեք խրատվի, լեզուներդ չեք կարճացնի։

Գրիգոր.— Բանտերով եք ուզում մեզ ընկճել, մեր լեզուն, մեր միտքը կաշկանդել... վողորմելինե՛ր,

դուք եք, վոր բանտի անուանը լսելիս դողում,
սարսափում եք, մենք սարսափելու վոչինչ չու-
նենք:

Գեվորգ.— Յերբ ձեզ այնտեղ կտանջեն, կաշիներդ
կքերթեն, դուք կսարսափեք:

Գրիգոր.— Մեր կաշին ձեզ պես բարի մարդիկ վա-
ղուց են քերթել...

Գեվորգ.— Ձայնդ կտրի՛ր, անպատկա՛ռ: դու հաս-
կանո՞ւմ ես՝ ի՛նչ ե նշանակում տիրոջ դեմ հակա-
ռակվելը: Դու չգիտե՞ս, վոր բավական ե իմ մի
սկնարկը, և դուք մտրակների տարափների տակ
բանտը կբռնեք...

Գրիգոր.— Իսկ դուք չգիտե՞ք, վոր բավական ե մեր
այս ջլուտ բազուկների մի հարվածը, և բանտը
կփլվի ձեր գլխին...

Գեվորգ.— Ստեփան՛ն, վոստիկանությանը հայտ-
նիր...

Գրիգոր.— Ձհամարձակվե՛ս տեղից շարժվել...

Գեվորգ.— Ուրեմն դու չե՞ս ուզում քո կամքով հե-
ռանալ, կորչել այստեղից:

Գրիգոր.— Իսկ դուք չե՞ք ուզում հարգել մեր առա-
ջարկը և լսել մեր ձայնը:

Գեվորգ.— Ավելի շուտ յես ձեր ձայնը կկտրեմ, քան
կհարգեմ:

Գրիգոր.— Տեսնենք ո՛վ զավ ձայնը կկտրի...

(Ատրճանակն ուղղում ե նրանց վրա. նրանք սար-
սափով քաշվում են մի կողմ, իսկ Գրիգորն իր
ատրճանակը նորից դնում ե գրպանը և լուռ հե-
ռանում: Գեվորգն ու Ստեփանը յերկար ժամանակ
կանգնած միմյանց յերեսի գարմանքով նայում
են):

ՅԵՐՐՈՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Բեմը ներկայացնում է պանդոկ: Դեպի խորքը տանող կամարածև անցքերից յերևում են հատուկ տեղեր, վորտեղ նույնպես հանախորդներ նստած խմում են: Պանդոկի մի առանձին մասում մի փոքրիկ բեմ, վորտեղ սագանդարները նվագում են, իսկ յերբեմն արևելյան տարագով պարողներն ու պարողուհիները դուրս են գալիս ու պարում:

ՏԵՍԻԼ 1

Գարեգին, Արշակ, Աբրահամ, հետո Սիմոն

(Սրանք յերեքով մի առանձին սեղանի շուրջը նստած խմում են):

(Սիմոնը գաղտագողի մոտենում է):

Գարեգին.— *Ջգո՛ւյշ... մեզ լսող կա: (Սիմոնին) Ինչի՞ համար ես կանգնեւ, Սիմո՛ն, Յեթե խմել ես ուզում, արի՛ մի բաժակ դինի տամ խմի՛ր: (Սիմոնը հարբած է ձևանում և բոլորովին ձայն չի հանում):*

Արշակ.—*Արի խմի՛ր, խմելուց հետո փակ լեզուդ խսկույն կրացվի: Գինին զորավոր հատկություն ունի: Նա կույրերին աչք է տալիս, կաղերին՝ վրոտ, աղքատներին՝ հարստություն, համբերին՝ լեզու:*

Սիմոն.—*Յես վոչ կույր եմ, վոչ կաղ և վոչ եւ աղքատ:*

Արշակ.—Նշանակում ե, վոր դու վերջին տեսակին
ես պատկանում, այսինքն համար ես. յեթե դու մե
րաժակ խմես, են ըոպեյին բլբուլ կդառնաս:

Սիմոն.—Բլբուլ կդառնամ, թե ազոավ, այդ քո
դործը չեւ: Դու այն ասա՛, դործադուլը յե՞րբ ե
վերջանում:

Արշակ.—Եդ հարցն ինչո՞ւ համար ես ինձ տալիս:
Գնա դիմի՛ր Գևորգ Բաղդանիչին, այդ հարցի
պատասխանը թող նա տա:

Սիմոն.—Գործարանի տերը թեև նա յե, բայց դործը
սկսելու կարգադրությունը մենք ձեզնից ենք սպա
սում: Դուք՝ կուսակցականներդ եք եդ դործերը
ղեկավարում: Կապլիմեստրի նման, դուք ձեր
մատը վոր կողմը վոր շարժում եք, մեր բանվո
րությունը են կողմն ել թեքվում ա...

Գարեգիմ.—Եդ ո՞վ ա քեզ եղպես ասել:

Սիմոն.—Ո՞վ պիտի ասի: Մենք ենքան ել հիմար
չենք, վոր չհասկանանք: Ձեր մասին մենք ամեն
ինչ գիտենք: Վոր դուք եստեղ խմելու համար չեք
նստել, եդ ե՛լ գիտենք:

Արշակ.—Լավ ես սկսել, շարունակի՛ր:

Սիմոն.—Իհարկե կշարունակեմ: Դուք կարծում եք՝
յես ձեզնից կվախենա՞մ. իսկի ել չեմ վախենա:
Դո՛ւք ինձնից վախեցեք: Պալիցիան ձեզպեսներին
ճրադով ե փնտրում:

Արշակ.—Հետո՞:

Սիմոն.—Հետո են, վոր դուք անխիղճ ու անաստ
ված մարդիկ եք: Վոր դուք բանվորներին խալ
տառակ կերպով խարում եք: Դուք մեզ համար չեք
մտածում: Ունեք շինելու տեղ դուք մեր աչքը
հանեցիք:

Արշակ.—Վոչինչ, լավ ես ճառում: Լսի՛ր, եդ խոս
քերի համար Գեվորգ Բաղդանիչից դու ինչքա՞ն
փող ես ստացել:

Սիմոն.—Գեվորգ Բաղդանիչը եդ տեսակ բաների
համար յեթե փող տալու լիներ, դու ել կստանա
յիր:

- Արշակ.—Դու կարծում ես, վոր ամեն մարդ կհամա-
ձայնվի՞ Գիվորդ Բաղդանիչի լրտեսը լինելու։
- Արքաեամ.—Տո փողորմելի՛, դու հասկանո՞ւմ ես,
թե ի՞նչ ես անում։
- Գարեգին.—Դիտե՞ս, թե ո՛ւր ես գլորվել...
- Սիմոն.—Յես, յես...
- Արշակ.— Լռի՛ր, դու արդարանալ չես կարող։ Այդ
մասին մենք ամեն ինչ գիտենք։ Վոր դու այս
րոպեյիս հարբած չես, և դիտմամբ հարբած ես
ձեռնում, այդ ևս գիտենք... Յես քեզ կխեղդեմ,
յես քեզ կսպանեմ, դավաճա՛ն, հուդա՛...
(Դաշույնով ուզում է նրան խփել, Գարեգինն ու
Արքաեամը բռնում են։ Սիմոնը, ոգտվելով համ-
գամամիջ, խկույն դուրս է վազում)։
- Արքաեամ.— Սպասի՛ր, ի՞նչ ես ուզում նրանից։
Խարված ու մոլորված բանվորի հետ ետ լեզվով
չեն խոսում։
- Արշակ.— Նա խարված ու մոլորված բանվոր չե՛. նա
մատնիչ ե՛. նրա հետ ուրիշ լեզվով չի կարելի
խոսել. նրան պետք է խփել և շան սատակ անել։
(Բեմի վրա սագանդարը նվազում է, և պարոզները
դուրս են գալիս և պարում)։

Տ Ե Ս Ի Լ 2.

Նույնի և ուրիշ գործարանի յերեք բանվոր

- Ի Բանվոր.— Յես մի որ վոր գինի արագ չխմեմ, ես
որն ինձ համար որ չի։ Դուք կարծում եք, վոր յես
չե՞մ հասկանում, վոր խմելը վնասակար բան ա-
յես եդ հասկանում եմ. դրա համար շատ եմ
մտածել և ուզել եմ թարգ անեմ... և ամեն անգամ
մտքումս դրել եմ, վոր ես փողոցով բոլորովին
չանցնեմ... չի լինում։ Եդ զահրումար գինին ու
արագը մի ենպես զորություն ունեն, վոր ուր ել
գնալիս լինեն, մազնիսի պես քաշում, ինձ դեսն
են բերում։

II Բանվոր.—Եղ արդեն պիտանիցություն ա:

I. Բանվոր.— Պիտանիցություն չի, դու չես հասկանում:
Աշխատանքի ժամանակ յես քեզանից ել չատ եմ
աշխատում, իսկ պիտանից մարդը աշխատել չի
կարող: (Նայում ե բեմի վրա պարոզ կանանց):
Ամեն անգամ ես սազանդարի նվազի են քաղցր ու
տնուշ ձենը յես վոր լսում եմ... են պարող կա-
նանց որորան ու շորորալը յես վոր տեսնում
եմ, ուզում եմ, թե սաղ որը դամ եստեղ նստեմ
ու խմեմ: Հա՛, հա՛, հա՛:

III. Բանվոր.— Սա ել մի ուրիշ տեսակի պիտանիցություն
ա... հա՛, հա՛, հա՛...

II. Բանվոր.— Շունը չնից, յերկուսը մի տնից: Կի-
րակնամուտ ա, նստենք, որնեքս անցկացնենք:
Մեր դարդն ու ցավը մոռանանք: (Նստում եմ դա-
տարկ սեղանի շուրջը):

ՏԵՍԻԼ 3

Նույնքն և Գրիգոր

(Գրիգորը շտապ ներս ե մտնում ու գնում Արշակի
կողքին նստում):

Արշակ.— Ի՞նչ արիր:

Գարեգին.— Ինչո՞վ վերջացավ:

Գրիգոր.— Չհամաձայնվեց... Վորոշեցի խփել,
յերկուսին ել տեղն ու տեղը շանսատակ անել...
Բայց չարի...

Արքա համ.— Լավ ես արել...

Գարեգին.— Տեղորով բան դուրս չի դա, մի կտրած
գլխի տեղը ուրիշը կբուսնի...
(Արտոն մտնելու ե Թաթնսի նստած սեղանին):

Արտո.— Ի՞նչ եք հրամայում:

I. Բանվոր.— Յերկու խելադա կախեթի կարմիր գլխի:

II. Բանվոր.— Յերկու շամփուր ել խորոված:

III. Բանվոր.— Կարմիր պամիդորն ու բադրիջանն ել
հատր:

Արտո.—Ես նմուտիս: (Գնում է):

Արշակ.—Քու մասին վոստիկանությանը նրանք
հայտնած կլինեն. դու առայժմս վոչ մի տեղ չը-
սկիտի յերեվաս:

Արքա համ.— Ծիշտ ե ասում, վեր կաց գնա': (Արտոն
գիմիմ, հացը, պամիրը, կամաչեղեմը և բակալմե-
րը բերում է դնում թաքոսի սեղանի վրա: Գիմիմ
նրանք լցնում են ու խմում: Գրիգորը դուրս է
գնում):

I. Բացվոք.— Գինին տեղովը մին թույն էլ վոր դառ-
նա, մարդ հենց ուզում ա, վոր խմի: Ավետարա-
նումը գրված ա, վոր գինին Քրիստոսի արյունն
ա, արաղը՝ Պիղատոսի արտասուքը: Վոր եղ
սուբբ գրքի լսածները ճիշտ ա, յես դրանում չեմ
հասկածում: Վորովհետև վոչ ավետարանը սուտ
կխոսի, վոչ տերտերն ու վոչ էլ տիրացուն:

II. Բացվոք.— Ծիշտ ա ասում:

I. Բացվոք.— Յես էլ ձեզ հարց եմ տալիս. խմելը դուք
ի՞նչպես եք հասկանում:

III. Բացվոք.— Խմելը յես խմել եմ հասկանում:

I. Բացվոք.— Չե':

II. Բացվոք.— Խմելը յես լակել եմ հասկանում:

I. Բացվոք.— Ըղորմի հորդ, դու լավ ես հասկացել...
Ուրեմն խմե՛նք լակողների կենացը:

II. Բացվոք.— Խմե՛նք:

III. Բացվոք.— Խմե՛նք... (Խմում են):

ՏԵՍԻՒ 4

Նույնի, Գրիգորի և Արտո

Գրիգորի.— Արտո ջա՛ն, հենց ապրիս, ասա թող
բեսեղկեն սարքեն ու ամեն ինչ պատրաստեն:
Շարաթ որ է, գնացող—եկող շատ կուլի: Իս մի
տեսնիմ՝ սրանք եստի ի՛նչ ին անում: Անիծածնե-
րը խմելու համար հո չեն դալիս. գինին մահաճ

յե, ուրիշ վոչինչ: Ո՛վ ե իմանում՝ ի՞նչ սովեստ ին-
անում: Վո՞նց եւ կամաց ին խոսում:

(Մոտենում ե Արշակին):

Արքայաւ.— Համեցե՛ք, պարոն Գիգուլի՛:

Գիգուլի.— Վա՛հ, Արքա՜ւա՛մ, դուն ի՞նչ... վա՛յ, իս-
ձեր հոգուն մատաղ... Դե ասեք տեհնիմ՝
վո՛ւնց իք...

Արքայաւ.— Ե՛հ, ապրում ենք, ե՛լի:

Գիգուլի.— Դուք ի՞նչ իք անում:

Արշակ.— Անգործ մարդիկ ի՞նչ կանեն: Վերցրե՛ք մի-
րաժակ գինի անուշ արեք: (Գիգուլին գինու քակալը
վերցնում ե ձեռքը):

Գիգուլի.— Ես աստուծ կինք տա մեր դուշմանին, վոր
մեր լավը տեհնում ե, աչքն ե քոռանում, ուղում
ե թե մոտ գա վնասի, ծնգներն ե թիւանում. հեւ-
վից կանգնած մտիկ ե տալիս աղի պես հալվում
ե, մոմի պես վառվում...

(Խմում ե):

Արքայաւ.— Անուշ, անուշ:

Գիգուլի.— Անուշ կենաք: Գիտե՞ք ինչ կա: Առանց
դուշմնի մարդը մե գրոշ չարժե: Դուշման թե
կունենաք, ձեր գործին դուք մուղայիթ կուլիք:

Արշակ.— Գիգուլին ճիշտ ե ասում: Եքստրա նրա
կենացը: (Խմում եմ յերեքով):

Գիգուլի.— Շնորհակալ եմ: Սաղ ըլիք, համաշա-
ըսենց կամպանիով դաք քեֆ անիք...

Գարեգին.— Պարոն Գիգուլի, ես ի՞նչ քեֆ ա...
Յերբ վոր գործի կընդունվենք, քեֆ կանենք:

(Վեր եմ կենում):

Գիգուլի.— Գործը դատարկ բան ա... դուք շախով
կացե՛ք: Զիդ պես տղերանց համար ամեն ինչ փեշ-
քաշ ե: Եւ վո՞ր որվա համար ինք ետաի ննդած:
(Արշակը, Գարեգինը և Արքայաւը դուրս եմ
գնում): Կորե՛ք, կորե՛ք, սարսաղ մունդուկներ:
Յես ձեզ լավ եմ ճանաչում: Գիտեմ՝ ի՞նչ
պտուղներ իք: Զեզ տուն թողնելու չի, համա ի՞նչ
արած...

(Դուրսը աղմուկ) :

I. Բաճկվոք. — Գիգուլի՛, Աբաոն ի՞նչ ելավ, ո՞ւր
մնաց :

Գիգուլի. — Ես նմուտիս : Աբաո՛, ջա՛լդ արա :

Աբաո. — Բերում եմ :

(Աբաոն խորովածը բերում է դնում սեղանին և
ինքը հեռանում : Դուրսը աղմուկ) :

II. Բաճկվոք. — Գիգուլի՛, ես ի՞նչ դաժմադալ աս :

Գիգուլի. — Գեորգ Բաղդանիչի զարաստովկա արած
բանջորներն են :

III. Բաճկվոք. — Ի՞նչ են ուզում :

Գիգուլի. — Աստված վուճչ գիգի գրանց դուռն ու
արիվը : Դրանք իրենց զարաստովկով զաճլա տա-
րան : Դրանց բանը, ախպեր, խիստ մազալու յե :
Քանի զարաստովկա չեյին արել, դրանք խիստ
մինձ-մինձ եյին խոսում : Այ մենք ես կոնինք, են
կոնինք, մի խոսքով, մինձ պլաններ եյին քաշում,
համա փուլատ դուրս եկավ : (Գնում է) :

II. Բաճկվոք. — Լսի՛ր, կարծեմ՝ քո կինն ել Գեորգ
Բաղդանիչի գործարանումն ա աշխատում :

I. Բաճկվոք. — Դու ելնրան հիշելու ժամանակ գտար :

II. Բաճկվոք. — Սրա կնոջը դու չես ճանաչում,
կնիկ եմ ասում, է՛... Ըճը՛. անուշը տվի, ահն
ու դողը ջանն ընկավ :

III. Բաճկվոք. — Եղբան վախենո՞ւմ աս :

I. Բաճկվոք. — Վոր տեսնես, դու ել կվախենաս :

Կնիկ հո չի, ազրայել աս : Անիծվածը հմի վորտեղ
վոր աս, սատանի նման կգա-կրանի առաջս :
Աբաո՛, յերկու խելադա գինի բե՛ր, քանի ընիկս
չի յեկել :

Աբաո. — Ես նմուտիս : (Գինին բերում է) :

Տ Ե Ս Ի Լ 5

Նույն, Գիգուլի, Շաքրա և ուրիշ մի քանի բաճկվորներ
Գիգուլի. — Շատ նհախ արիք. ո՞վ եր ձեր գլուխը
կտարում, տեսնում եք՝ ջիրներիդ դրոշ չկա :

տանը ուտելու հացի թիֆա չունիք, ի՞նչ եք փէքը
անում ու զարաստովկա անում: Վուր արիւ իք,
դնացեք համը տեհե՛ք, վոր ուրիշ վախտն ել եդ
թափուր տուտուց բաներ չանիք: Վոր մող իք ը-
լում եստի, ի՞նչ իք փիքը անում. դուքանս վուր
լիքն իք տեհնում, գանս են դիմն ել իմն ե՛: Են
չայր, շաքարը, հացը, պանիրը, միսը, նալթը,
ես վուր ձեզ նիսիա բաժնիմ, իժում տիրունջ ի՞նչ
ջուղար տամ: Չե՛, ախպեր, չեմ կանա, ենենց ել
զարար իմ անում:

Շաքրո.— Պարոն Գիգուի, եսքան ժամանակ չա-
տից-քչից դու մեղ քոմագ ես արել: Հիմա ի՞նչ
պատահեց, վոր եսպես կտրականապես մերժում
ես: Կարգադրի խանութից մեղ նիսիա ապրանք
բաց թողնին: Եսոր, եզուց դործը կսկսենք, քու
պարտքը կտանք:

Բնլորը.— Իհարկե կտանք:

Գիգուի.— Գանա չիմ գիդի: Որեսի դենը ել ոչովի
նիսիա ապրանք չեմ տալի: Թեկուզ աստոծը ինքը
դիմիր դա, թե մարդիկ, իմացե՛ք: Անթե չե եստի
դուքնի տեր հո մինակ յես չեմ, շատերը կան:
Ինչո՞ւ նրանցմեն չեք ուղում:

Բնլորը.— Ուղում ենք, բայց մերժում են, չեն
տալիս:

Գիգուի.— Նրանք վուր չեն տալիս, յես ինչի՞ տամ:
Չե՛, ախպեր: Գիտեք ինչ կա, քան թե ինձ եք խըն-
դրում, ուխրո լավ կուլի գնանք Գևորգ Բաղդա-
նիչին՝ ինդրենք, թող զավոդը բաց անի, համ ծեղ
համա լավ կուլի, համ իրա համար, համ ինձ հա-
մար:

Տ Ե Ս Ի Լ 6

Նույնք և Սեակ

Սեակ.— Ի՞նչ եք հալաքվել եստեղ, դուքս յեկեք
գնանք... Գևորգ Բաղդանիչին, ասում ա, սպա-
նել են:

Բ ու յ ուրբ .—Մ՞ի՞ն ա սպանել:

Ս հ ա կ .—Սպանողի մասին վոչինչ չիմացա...

Բ ու յ ուրբ .—Գնանք իմանանաք: Գնանք իմանանաք:

(Բուրբ բանվորները դուրս են գալիս: Գիգուիին ապշած նայում է):

Գ ի գ ու ի .—Դե արի ու նիսիա ապրանք բաժնե: Ձե՛, ախպեր, ել նիսիա ոչովի ապրանք չեմ տա: (Թաքնուիմ) Հո տեհնում եք, ել սրանից հետո դաբաստովկա չանիք: Ջարաստովկան, դրուստ ե, լավ բան է, համա ձեզ համա չե:

II. Բ ա ն վ ուր .— Ծիշտ ա ասում: Ջարաստովկա անողըն իր տանը ալյուրի ամբար պիտի ունենա, վոր հացը թխի ու մի կողմից նստի ուտի, մինչև խազեյինը կանչի, վեր կենաս ու գնաս:

Գ ի գ ու ի .—Ողորմի հորդ, դու լավ ասիր: Ձնաչիտ, զարաստովկան փոնչուն կսաղի: (Բուրբ ծիծաղում են):

I. Բ ա ն վ ուր .— Ինչի՞ մենակ փոնչուն. գինի ծախողներին ել լավ կսաղի: Շիրաչխանում տկճորի կողքին նստես, խողի խորովածն ու նաշարարը դնես առաջդ, մի կողմից ուտես, մյուս կողմից խմես, խազեյինը վոր կանչի ել, չգնաս... (Ծիծաղում են):

Գ ի գ ու ի .—Դու ուրիշ լավ ասիր:

(Գնում է: Մանուշը շալը գլխին գցած ներս է մտնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 7

Նույնի և Մանուշ

III. Բ ա ն վ ուր .— Սպանությունները վոր սկսվել ա... ես լավ չի:

I. Բ ա ն վ ուր .— Սպանության հետ մենք հաշիվ չունենք: Գեվորդ Բաղդանիչին սպանել են, մեզ ինչ: Լավ մարդ ա՛ թող չսպանվի: Ամեն մարդ իր մեռելի համար ա լաց ըլում: Վերցրեք՝ խորովածն

ուտենք, կարմիր գինին 'խմենք, դուշմանի աչքը
հանենք:

Մ ա մ Ո Ւ Ղ.—Առաջ քու աչքը հանեմ, հետո սրանցը:
Այ մարդ, դու չե՞ս ամաչում, դու գետինը չե՞ս
մտնում: Դու խայտին գցել ես տուն, յեկել ես
եռանդ խորոված ուտում, գինով տրաքվում: Այ
հարամ լինի, քնթովդ դուրս դա... յարար վոնց ա
եդ թիքեն բողաղովդ կուլ գնում, ինչի վոսկո՞ւ չի
դառնում, բգիդ մնում:

1. Բ ա մ Վ Ո Ր.—Այ կնիկ, լռի՛ր, ամոթ ա...

Մ ա մ Ո Ւ Ղ.—Ձենդ կտրի՛ր, ամոթը են ա, վոր թեղ տանը
սոված ես թողնում ու ինքդ գալիս եստեղ քեֆեր
սարքում: Անխի՛ղճ, անաստված, աչքերս ջուր
ա կտրում սաղ շաբաթ սպասելով, վոր մի քանի
կոպեկ փող կստանաս, կբերես, կտանք մեր ցա-
վին, մեր դարդին... իսկ դու ստանում ես ու բե-
րում եստեղ քո ու փուչ անում... Այ քանդվի՛,
բրիչակ դառնա, վոր ձեր արուս-քրտինքով ձեռք
բերած աշխատանքը չբերեք ածեք ես քանդվածը,
ես բրիչակը...

1. Բ ա մ Վ Ո Ր.—Այ կնիկ, դե բոլ ա, սրանց կշտին դու
ինձ բոլորովին խայտառակ արիր:

Մ ա մ Ո Ւ Ղ.—Բու աչքն ել դուրս դա, սրանցն ել հե-
տը: Մի բարի պտուղ ել սրանք չեն: Հողս սրանց
գլխին: Սրանք վոր նամուսով, արուսով մարդիկ
լինեն, կզան եստեղ կնստե՞ն: Տո՛ւն չունեն, ցա՞վ
չունեն, թե դարդ չունեն: Վե՛ր կաց գնանք...

1. Բ ա մ Վ Ո Ր.—Լավ, դու գնա՛, յես քիչ հետո կգամ:

Մ ա մ Ո Ւ Ղ.—Յես քեզ ասում եմ՝ վե՛ր կաց թե չե՛ ես
խելադան գլխովդ յեկավ... (խելադան բարձրաց-
նում է):

1. Բ ա մ Վ Ո Ր.—Գիժ ա ես մունդուիկը: (խելադան նրա
ձեռքից խլում է):

Մ ա մ Ո Ւ Ղ.—Գիժն ել ես ու բնեդյանն ել ես: Հողեմ
գլուխդ:

1. Բ ա մ Վ Ո Ր.—Վո՞րտեղից եկավ ես ստանան: Սպա-
սի՛, թող փսոնա տամ ու գնանք:

Մ ա ն ու շ .— Ձեռքդ կտրի՛ր, թե չե աշխարհը դիտիդ
կմթնացնեմ, դու ի՞նչ իրավունքով իմ յերեխանց
ռուզդին փստնի պետք ե տաս: Քոռանաս, խմելու
համար գլուխդ դու ենքան կոբրերել ես, ել վոչ
տուն ես ճանաչում, վոչ կնիկ ու վոչ ել յերեխա...
(Քարշ տալով դուրս ե տանում)

III. Բ ա ն վ ո թ .— Ես կնիկը մեղ լա՛վ խայտառակեց...
Վեր կաց՝ մենք ել դնանք, քանի մեր կնանիքն իլ
չեն յեկել մեղ քաշ տալով տարել:

(Յերկուսով դուրս են գնում)

Գոգիամ մի կաթսա ձեռքին՝ Գիգուի հետ ներս ե
գալիս:

Տ Ե Ս Ի Լ 8

Գիգուի, Գոգիա, հետո Սեակ

Գ ո գ ի ա .— Սրանից ավելի իմ տանը ել ուրիշ բան չի
մնացել:

Գ ի գ ո լ ի .— Ես զոռադան ի՞նչ ա, վոր բերել ես: Տար
կոբրերո՛ւ: Յես եստի աղբի յաշչիկ չունեմ:

Գ ո գ ի ա .— Դատարկ ձեռքով յես վո՞նց տուն գնամ...
(Արտասվում ե): Յերեխես յերկու որ ա՛ նշխարք
չի դրել բերանը... Նա հիվանդ ե:

Գ ի գ ո լ ի .— Արտո՛, ես պղինձը վիկա՛լ, տես ի՛նչ ե
ուղում, մի իմքին իրան տո՛ւ թող տանի: Մեղք ե:
(Սեակը ներս ե գալիս մի հին խալի ձեռքին):

Ս հ ա կ .— Գիգուի ջա՛ն, ես խալին վերցրո՛ւ, ասա՛ թող
մի քիչ բանը—ման տա, տանենք ուտենք, տեսնենք
ի՛նչ ա դալիս գլխներս: Հույս ունեյինք, թե ես
որ—եզուց դործարանը կբացվի, կդնանք կաշխա-
տենք, եդ հույսն ել կտրվեց: Խաղեյինին սպանե-
լուց հետո դործարանը բոլորովին կկոդավի:

Գ ի գ ո լ ի .— Գեվորդ Բաղդանիչի սպանվելը հաս-
տա՞տ ա:

Ս հ ա կ .— Եղպես խոսում են: Մեր դործարանի բժշկին
հո ճանաչում ես:

Գ ի գ ո լ ի.—Վոնց չե: Նա իմ հարեանն ե: Գեորգ
Բաղդանչին չբլնի՞ նա յե սպանել:

Ս հ ա կ.—Սպանելու մասին յես խարար չեմ, բայց
ասում են, վոր Գեորգ Բաղդանչի աղջկա վրա նա
սիրահարված ե յեղել, ուղեւա, չեն տվել:

Գ ի գ ո լ ի.—Դրա համար ել նրան սպանել ե ու
աղջկան զոռով տարել: Ա՛յ քեզ մաղալու բան: Եդ
մուկդուխը աղա Մահմադ խանը հո չի՞, վոր զոռով
ուզում ա աղջիկ փախցնի: Յես զարմանում եմ,
արքազոմնի, յեքա պատվական մարդ եդ հանգի
բանը նա վո՞նց ե լայիղ անում: Դե արի ու նիսիա
բաժնե: Չե՛, ախպեր, դնա գլխիդ չարեն տես:
Որեսի դենը ձեզ վոչինչ չեմ տալու: Մինչկլի որս
ել վոր տալիս եյի, զավոդի խաթրու եյի տալիս:
(Սեակը խալիմ ձեռքին՝ տխուր ու տրտում սրտով
դուրս ե գնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 9

Գ ի գ ո լ ի, Արշակ և Գարեգին

Ա ր շ ա կ.—Արտո՛, մի կվարթ պիվա բե՛ր:

(Արշակն ու Գարեգինը նստում են իրենց նախկին
տեղը, Արտոն գարեջուրը տանում ե):

Գ ի գ ո լ ի.—Դուք ձեր բժշկին շատ եյիք գովում...
եդ ի՞նչ են ասում:

Գ ա ր Ե Գ ի ն.—Նրա համար շատ մարդ, շատ բան կա-
րող ե ասել, իսկ դուք պետք ե հավատա՞ք:

Գ ի գ ո լ ի.—Ինչի՞ չեմ ավտա, թե կի ասում են: Գի-
տե՞ք ինչ ա: Նա իմ հարեանն ե, յես նրան լավ
եմ ճանաչում: Նրամեն ամեն բան հավատալու յե:
Դիւի դրանց մեղքն ե, վոր աշխարհն եսենց խարար
ելավ: Ուսում ին առնում, խելոքանալու մազիբը,
ուսիրո գժվում են ու գալիս են եսաի, մենք սո-
ցիալ ինք, կոսե: Ել աստված, խեչ, հավատ սրբու-
թյուն չկա: Ել մինձ, պատիկ, աղա, նոքար սրի-

կաշիկ, դժոբնիկ, չինովնիկ, տերտեր, տիրացու,
վարդապետ չինեն, կոսեւ Ու. ըսենց հազար ջուռա
տուտուց-մուտուց բաներ: Ձե', ախպեր, դուք ինչ
կուղեք ասեք, ուսումնականները դիփ մետի թո-
կով կապելու դժեք են:

Գաբեգիմ.—Հա', հա', հա'...

(Գաբեգիմն ու Արշակը ծիծաղում են):

Գիգուի.— Ինչ եք ծիծաղում: Ձեր արևը, դրուստ
իմ ասում: Մեր քաղաքը դրանք խարար արին: Ել
առաջվանը չի: Հե'յ գիդի, շարթեն՝ մե ջեր որթա-
ճալի բաղերում համքրներով քեֆ կոնեյինք, իժում
դուդուկը առաջներս դցած, թայդյուն ու վառած
մոմերը ձեռներին գալիս եյինք տուն... Ո՞վ եր
հարցնում, ան ո՞վ դարեդվա կոներ ուվարես խոսք
ասի: Համա ինչ լուս ընկան սուտի քրիստոսները,
ես անարխիստներն ու պրոպագանդիստները,
մեր քեփն ել, մեր ուրախությունն ել դիփ
մետի մոշյա ելավ: Միւր դրախտի բարերար քա-
ղաքը դժոխքից ուվարես դարձրին: Ամեն որ բոմբ
ե, ինչ զահրմար ե, գցում են ու խալիսին պանտի
հանդը գլդի դլոր անում: (Արշակն ու Գաբեգիմը
ծիծաղում են): Դրանց ահեմեն մարդ չի կանա
տնից դուրս գա: Աստոծ գիդենա, զգվեցրել են,
զգվեցրել:

Արշակ.— Ձեզ զգվեցնողները, պարոն Գիգուի', ժո-
ղովրդի տականքներն են:

Գիգուի.— Տականքները կի չե. դիփ ետ ուսումնա-
կաններն են:

Գաբեգիմ.— Ուսումնականները, ընդհակառակը, ժո-
ղովրդին լուսավորելու համար են մտածում...

Գիգուի.— Վունց վոր ձեր բժիշկն ե մտածում: Ֆար-
մասիոն վարդապետի նման մող ե անում իր
կուշտը. ել սապոթնիկ ասես, ել կալատուզ, ել
փալանդուզ, ել քիսաչի, ել փոնչի, թավաթ գժիւր
ին, ուփրո գժվեցնում ու գցում խալիսի ջանին:
Նրա տունը դռխուրի տուն կի չեր, դառել իր

Համլլարարի մեյդանը, ինչ թափուր թոկից փախած, մլթոնի ասես, վուր չի մտնում:

Արշակ.—Բժշկի մոտ ամեն մի հիվանդ իրավունք ունի ներս մտնելու: Իսկ այն, ինչ դուք մտածում եք, միանգամայն սխալ է:

Գիգուլի.—Բժշկը մաշ սոցիալ չե՞:

Արշակ.—Իհա՛րկե չե:

Գիգուլի.—Բա ի՞նչ է, թե վուր սոցիալ չե:

Գարեգին.—Անկուսակցական:

Գիգուլի.—Անկուսակցականն վո՞ւրն է, առջի անգամ իմ լսում: Կուլի ետ ել նոր պարտիա յե: Ախպե՛ր, ես մուսուլման տեղում են դդա խալիս չկա, ինչ դդա պարտիա կա: Սոցիալիստ, հնչակիստ, շանտափիստ Ֆեդերալիստ, անարխիստ... Անիծվածների անունն ել ահ է, վայ թու մե բաշ դուս դան ու ցցվեն առաջդ, դե, հանե ու նրանց փուղ թափազա արա:

Գարեգին.—Անկուսակցականները նման բաներով չեն դրադվում:

Գիգուլի.—Նրանք կարմիր փեշատով նամակներ չե՞ն դրում, հարստներից փուղ չե՞ն ուզում:

Գարեգին.—Ամինեհին:

Գիգուլի.—Ա՛յ քեզ լավ բան: Մուլափ, հարցնելն ամոթ չըլի, անկուսակցականներ շատե՞րը կան:

Գարեգին.—Շատ, Ժողովրդի մեծ մասը անկուսակցականներ են: Ինչպես տերտերը, տիրացուները, սարկավազները, դերասանները, դատավորները, կաթուղիկոսները, յեպիսկոպոսները:

Գիգուլի.—Թե քու մամի հոգին կու սիրիս, ետ ի՞նչ զորբա պարտիա յե, բաս գլուխս մեռնի, թե խլապոտ չանիմ, ու վաղն յեվեթ չլեն չգրվիմ:

Արշակ.—Դուք արդեն գրված եք:

Գիգուլի.—Ո՞վ, յե՞ս:

Արշակ.—Դուք ել, ձեր կինն ել, ձեր յերեխաներն ել:

Գիգուլի.—Վա՛հ, վո՛ւնց թե. պարտիում յես վուր գրած ըլիմ, յես չիմ գիտենա՛: Անթե չե, եդ

պարտին ի՞նչ խիստ իմ համբի, վուր հանդերձ
ընտանիոք գրվիլ իմ: Չի, ախպեր, յաղլիշ կու-
լիս, միւր մեջ եղ թափուր բան չկա:

Արշակ.—Յեկ վոչ ել եդ տեսակ կուսակցություն կա,
վոր դուք գրվիք:

Գիգուի.—Մաշ...

Արշակ.—Անկուսակցական, նշանակում ե վոչ մի
կուսակցության չպատկանել:

Գիգուի.—Ետենց ասա, ե', հեր ոխնած, կինաղամ
լեղիս պատուէց:

(Գարեգինն ու Արշակը ծիծաղում են):

ՏԵՍԻԼ 10

Նույնք, Շաքրո, Սիմոն, Սեակ Գոգիա և մի
խումբ այլ բանվորներ ու բանվորուհիներ:

(Ազմուկով մերս են մտնում)

Բուռք.—Ո՞ւր ե բժիշկը, ո՞ւր ե նա, թող դուրս
գա, մենք նրա հետ գործ ունենք... Նա մեզ խա-
բեց. նա մեզ գործից զրկեց...

(Ազմուկ)

Գիգուի.—Վա՛հ, ի՞նչ եք բղավում, ի՞նչ եք դռները
կոտրատում, դաշաղներ հո չեք: Բժշկի հիդ
գործ ունեք, գնացե՛ք նրա տունը, ինձ մոտ ո՞ւր
եք գալի:

Սիմոն.—Գնացինք, տանը չեր: Ենտեղ մեզ ասացին,
վոր բժիշկն ինքն ուզում ե մեզ տեսնել:

Բուռք.—Մեզ տեսնելու համար նա ուրիշ տեղ չեր
գնա:

Սիմոն.—Գեորգ Բաղդանիչի դուռը բոլորովին մեզ
թույլ չեն տալիս գնալու: Ապա ի՞նչպես անենք
մենք, ո՞ւմ տեսնենք, ո՞ւմ հետ խոսենք...

Բուռք.—Մեզ բժիշկն և հարկավոր, նրան տվեք մեզ:
Մենք նրա հետ գործ ունենք: Նա մեզ խաբեց, նա
մեզ գործից զրկեց... (Ազմուկ):

Գիգուի.— Գիտ ին ես մուշղուիկները: Իժում ի՞նչ
իք բղավում: Բղավել չըլնի, թե չե, չեստի կու
բղավեմ, վոր ձենս Հաշտրախան կգնա... Ձիդ
ասում եմ, թե խելք ունիք, մուշղ կացեք, փասա-
փուսաներդ քաշեք, թե չե ես նմուտիս դարադա-
վոյ կու կանչիմ բռնել կուտամ: Ջարաստով չիկ,
բուռտով չիկ... Հարամ դադեք... Ինձմին դուք
վախեցե՛ք, հա՛...:

Բուռը.— Մենք վոչվոքից չենք վախենում...

Գիգուի.— Մաթրախի չրփչրփոցը լսեք, կու վախե-
նաք...

Շաքրո.— Ձենդ տաք տեղից ա դուրս գալիս: Դու,
վոր կերել, կշտացել ես, մեզ ել հարցրու, ի՛...:

Բուռը.— Յերկու որ ե՛ մենք հաց չենք կերել...

Գիգուի.— Փռնումը քիչ հաց կա, գնացեք կերե՛ք,
ձեզ ո՞վ ե դադադա անում:

Բուռը.— Փռնի տեղը մենք ել գիտենք, փող վոր
չունենք...

Գիգուի.— Վուր աշխատեք, կունենաք:

Սիմոն.— Մենք աշխատում եյինք, ինչի՞ բժշկի պես
մարդիկ յեկան խանդարեցին ու մեզ իս որը գցե-
ցին:

Արշակ.— Սուտ ես ասում, սրիկա՛, խառնակիչ... ձեդ
եսոր դցողը նա չեր... Յեմ բավական չե, վոր դու
բանվորության միտքն ես պղտորում, այլև ուրիշի
դժբախտության պատճառ ել ես ուզում դառ-
նալ... Յես քու կյանքիդ վերջ կտամ... մատ-
նի՛չ, Հուդա՛... (Ուզում ե հարձակվել, իսկ Գա-
րեգիմը մրամ պառնում է):

Ասա՛, ինչո՞ւ համար ես սրանց հավաքել, ին-
չո՞ւ համար ես սրանց գրգռում բժշկի դեմ, նա
քեզ ի՞նչ ե արել...

Բուռը.— Ի՞նչ եք սրան լսում, սա դուրս արվածնե-
րից ե. գնանք. գնանք... (Գնում են):

Գարեգին.— Ամբոխը հրահրում են բռնիքի դեմ:
Գնանք նրան գտնենք և զգուշացնենք:
(Յերկուսով դուրս եմ գնում: Լուցկի վաճառող փոքրիկ տղամ կամչելով մերս և գալիս):

Տ Ե Ս Ի Լ 11

Գիգուի, ձուտիկ և ֆաղափապահ

ձուտիկ.— Պապիրոս, սպիչկի, վաքսի, միլա, պաշտալոյ բումազի՛, կոնվերտի:

Քաղափապահ.— Ո՞ւր ես գնում, սպասի՛ր: Այս թուղթիկները դո՞ւ եյիր փողոցում տարածում:

ձուտիկ.— Ի՞նչ թուղթիկ. դա բասպրադափի հայտարարությունն ա. մի մարդ յերկու մանեթ փող տրվեց, ասեց ես բասպրադափի հայտարարությունը տարածի՛ր, յես ել տարածում եմ:

Քաղափապահ.— Գնանք այդ մարդուն ինձ ցույց տուր:

ձուտիկ.— Նրա հասցեն եղտեղ գրված ա... պապիրոս... սպիչկի, վաքսի, պաշտալոյ բումազի՛, կոնվերտի... (Ուզում ե դուրս գնալ, ֆաղափապահը մրան բռնում է):

Քաղափապահ.— Սպասի՛, սրիկա՛, այստեղ յես նրա հասցեն չեմ գտնում:

ձուտիկ.— Ես վո՞րտեղ ես ման գալիս, ա՛յ, ես ներքևի մասում կլինի գրած:

Քաղափապահ.— Ա՛ռ, կարդա տեսնեմ՝ վո՞րտեղ է գրված:

ձուտիկ.— Յես անգրագետ եմ, դո՛ւ կարդա:

Քաղափապահ.— (Կարդում է) «Գաղտնի տպաբան»:

ձուտիկ.— Բա ասում ես՝ չի գրած. դաղտնի տպաբանը, ուրեմն բասպրադափի ա յենթարկում, նշանակում ա, վոր ես մարդն ել ենտեղ կլինի:

Քաղափապահ.— Չգիտեմ՝ ի՞նչդ ես հիմար, թե

Ինձ ես հիմարի տեղ դրել (ապտակում ե) :

ՃՈՒՍԻԿ.— Վայ մե, դեդի ջա՛ն, վայ մե, դեդի ջա՛ն...

Քաղաքապետ.— Գնանք քաղաքամաս, քեզ դեդի ջանը այնտեղ ցույց կտանք :

(Մեծելով նրան դուրս ե տանում) :

ԳԻԳՈՒԻ.— Արտո ջան, հենց ապրիլ, եստի ժուղայիթ կաց, յես գնում իմ. տնից ինձ կանչիլ ին :

(Գիգուիին դուրս ե գնում. իսկ Գաբեգիմը Արշակի հետ խոսելով ներս ե գալիս) :

Տ Ե Ս Ի Լ 12

ՆՈՒՅՆՔ, ԳԱՐԵԳԻՆ և ԱՐՇԱԿ

ԱՐՇԱԿ.— Տպարանից հենց ես բուսեցիս եմ դալիս : Ճարական մանիֆեստը տպագրված ե և մի քանի բողեկից հետո կհրապարակվի :

ԳԱՐԵԳԻՄ.— Ուրեմն հարկավոր ե շտապել :

ԱՐՇԱԿ.— Յես կարծում եյի մեր տղաներից այստեղ կլինեն : Նրանց հարկավոր ե նախապատրաստել : Ուրիշ գործարանի բանվորներն արդեն տեղյակ են : Մանիֆեստը հրապարակվեց թե չե, կազմակերպված կերպով դուրս ենք դալու փողոց :

ԳԱՐԵԳԻՄ.— Իսկ կազմակերպությունը, ընդհանրապես, մանիֆեստի մասին ի՞նչ կարծիք ունի :

ԱՐՇԱԿ.— Բացասական : Բայց այնուամենայնիվ, կազմակերպության կողմից հրահանգված ե այդ դեպքը վորպես ագիտացիայի նյութ ոգտագործել :

(Խոսելով դուրս են գնում) :

ԱՐՄԱՆ.— Ի՞նչի եկան, ի՞նչի գնացին : (Լրագրավաճառ փոքրահասակ տղաները փողոցում բարձրաձայն հայտարարում են) :

Ձայներ. — Հեռագիր... հեռագիր... հեռաքրքիր լուր... կտռավարական մանիֆեստ... Խոսքի ու թողովի ազատություն...

(Գեվորգ Բաղդամիչը շփոթված ներս ե գալիս) :

մուտի առջևից անցնում են: Գրիգորը Աբրահամի հետ խոսելով գալիս է: Նրանց կուրծքը զարդարված է լեռնաքարով):

Տ Ե Ս Ի Լ 14

Գրիգոր. — Այդ մասին դու անհոգ կաց: Մխիթնդում զինվորական դելեգացիան հայտարարեց, վորսակ-բաժնորհների վաշտը և հրաձիգ գունդը մեզ հետ է: Նշանակում է, վորևէ դեպք յեթե պատահելու լի-նի, նրանք անշուշտ մեր կողմը կանցնեն: (Շարու-նակում են լուռ խոսակցությունը. հարբեցողների խումբը մերս է գալիս):

1. Հարբեցող. — Եյ, խաղեյին, մեզ ողի տվեք: Ազատություն է: Մենք խմել ենք ուզում: (Նստում են սեղանի շուրջը: Արտոն ողի է տալիս նրանց):

2. Հարբեցող. — Կարժիրներ են...

1. Հարբեցող. — Խորհրդակցում են...

3. Հարբեցող. — Զխանգարե՞մ նրանց խորհրդակցու-թյունը...

(Փեշի տակ պահած կացիներ հանում է): Խփե՞մ.

1. Հարբեցող. — Սպասիր, խփելու ժամանակը կղա, կխփենք... Իսկ ասայժմ հարկավոր է խմել: Թա-գավոր կայսրը ժողովրդին ազատություն է տվել խմելու համար:

Գրիգոր. — Սե հարյուրյակայիններ են:

Աբրահամ. — Հարկավոր է հեռանալ... (ուզում են գնալ):

(Լսվում են սվիստոկի ձայներ):

2. Հարբեցող. — Սկսվեց...

1. Հարբեցող. — Մենք ևս սկսենք... Սպասեցեք, սրիկաներ...

Գրիգոր. — Ինչ էք ուզում.

2. Հարբեցող. — Ուզում ենք ձեզ կարժացնել- չուն — չան վրադիք...

(Կացիներով հարձակվում են նրանց վրա: Գրիգո-րը ատրճառակը կրակում է: Նրանցից մեկը սպաճ-վում է, իսկ մյուսները փախչում են:

Գրիգոր.— Սե Հարյուրյակային— խուլիդաններ...

Արրահամ.— Այ ինչի մասին եյի կասկածում: Ես ել
քեզ ազատություն:

Գրիգոր.— Մանիֆեստով շնորհած ազատությունը
ուրիշ կերպ լինել չեր կարող: Գնանք, եստեղ
մնալը վտանգավոր է:

Արրահամ.— Ճիշտ ես ասում, գնանք:

(Ուզում են դուրս գնալ, փողոցում սկսվում է հրա-
ցանաճուրթյուն: Գրիգորն ու Արրահամը մտից
հետ են գալիս):

Գրիգոր.— Կռիվ և սկսվել... Վոստիկանները այս
կողմն են գալիս: (Լսվում է կանանց ու յերեխանե-
րի միջ ու աղաղակ: Ներս են գալիս 1-2-րդ հար-
քեցողները, վոստիկան և ֆաղաֆաղահներ):

Տ Ե Ս Ի Լ 15

Նույնք, վոստիկան, 1-2-րդ հարքեցողներ և ֆաղա-
ֆաղահներ

1. Հարքեցող.— Նրանք այստեղ են:

Վոստիկան.— Մեզնք են մարդասպանները. սրի-
կաներ... Թագավոր կայսրը ձեզ ազատություն է
շնորհել, իսկ դուք ապստամբություն ու հեղա-
փոխություն եք ուզում առաջ բերել...

Գրիգոր.— Թագավոր կայսեր շնորհած ազատությու-
նը մեզ պետք չի...

Մեր ազատությունը ինքներս ձեռք կբերենք...

Վոստիկան.— Լռի՛ր, սրիկա, դու դեռ համարձակ-
վում ես խոսել...

(Սուրը հանում է և ուզում է մրան խփել. Գրիգորը
ատրճանակով կրակում է և ատրճանակը ձեռքին
դուրս է վազում: Վոստիկանը անշնչացած ընկնում է
գետին. իսկ ֆաղաֆաղահներն սկսում են մրա հե-
տևից կրակել):

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

„ՆՇԱՆԴՐԵՔ“

Պիես 4 գործ. 5 պատկերով

1917—20 թիվ

Քրիլիսի

Սույն աշխատության յերկու հատվածները «Բանդիաներ» և
«Նախորդակին» վերնագրերով, 1922 թվից, առանձին բրոշյուրներ
ով հրատարակվել են:

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

1. ԲԱԴԱԼ ԱՄԻ— չբավոր գյուղացի
2. ԱՌԱՔԵԼ— չբավոր գյուղացի
3. ՄՈՒԿՈՒԶ— չբավոր գյուղացի
4. ԽԵՉԱՆ— չբավոր գյուղացի
5. ԶԱՔԱՐ— Բաղալ ամուսնացան, Բաղվի բանվոր
6. ՅԵՂԻՇ— Բաղալ ամուսնացան, գյուղում աշխատող դարբին
7. ՄԻՆԱՍ— Զաքարի հորեղբոր վորդին
8. ԴՅՈՒԼԻԶԱՐ— Բաղալ ամուսնացան
9. ՄԱՐԻԱՄ բաջի— Բաղալ ամուսնացան
10. ՎԱՐԹԻ բաջի— Առաքելի կինը
11. ՅԵԴՈՐ— գյուղի խանութպան
12. ՀԵՂԻՆԵ— Յեղորի կինը
13. ՄԱՆԻՇԱԿ— Նրանց աղջիկը
14. ՂԱԶԱՐ— Յեղորի հետ աշխատող դարբին
15. ՍՀԱԿ— Յեղորի հետ աշխատող դարբին
16. ՀԱՍԱՆ— չբավոր թուրք գյուղացի
17. ԱՎՈ ամի— գյուղի հովիվ
18. ՀԱՆԴԱՊԱՀ
19. ԳԱԼՈՒՍՏ աղա— գյուղի ունեւոր
20. ՀԱՄԲԱՐՉՈՒՄ— Նրա գործավարը
21. ԽՄԲԱՊԵՏ
22. ՔՅՈՒՎԱ
23. ՏԻՐԱՑՈՒ
24. Գ Զ Ի Ր
25. ԳՅՈՒՂԱՑԻՆԵՐ, ՄԱՌԻԶԵՐԻՍՏԵՆԵՐ, ՀԱՆԴՎՈՐՆԵՐԻՆ ՀԱՅ
ՏԱՆՈՂ ԱՂՁԻԿՆԵՐ

ՊԱՏԿԵՐ ԱՌԱՋԻՆ

Քեմբը մերկայացնում ե Յեգորի տան բակը:
Գաբմամ լուսնկա գիշեր ե: Մամիշակն ու Գյուլի-
գաբը ցամկապատի մոտ կանգնած խոսում են:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Մամիշակ և Գյուլիգաբ

Գյուլիգաբ.—Մեր Ձաքարից նամակ ենք ստացել:
Մամիշակ.—Ի՞նչ ա գրում:

Գյուլիգաբ.—Գրում ա, վոր ես եկող ամսին Մի-
նասի հետ դալիս ենք ամառվա ամիսներն դյու-
ղում անցկացնելու:

Մամիշակ.—Ձաքարը Յեղիշից փոքր յեղբայրդ ե,
իսկ Մինասն ո՞վ ե, յես նրան չեմ ճանաչում:

Գյուլիգաբ.— Մինասն իմ հրո՛խպոր տղան ա,
քաղաքում բանվորություն ե անում, բայց վա-
ղուց ա դյուղից դուրս ա եկել: Վոր դա, ան-
պատճառ քեզ կծանոթացնեմ: Աղջի՛, եսոր դու
մի տեսակ տխուր ես յերևում, ասա՛՝ ի՞նչ ե պա-
տահել:

Մամիշակ.— Տխուր եմ... Լսի՛ր Յեղիշն
ինչո՞ւ ես քանի որ ե չի յերեվում, ասա՛՝ նրան
վոր ախոր անպատճառ անցնի ինձ մոտ, մի շատ
կարևոր գործի մասին յես ուզում եմ նրա հետ
խոսել:

Գյուլիգաբ.—Կասեմ, իսկ դու ինչո՞ւ մեզ մոտ չես
դալիս, ի՞նչ ա պատահել: Առաջներում շուտ-շուտ

դալիս ելիր, իսկ հիմա վոտդ մեր տնից բոլորովին
կտրել ես: Եւ չես յերեւում: Ճիշտն ասա՛, մեր
Յեղիշից հո խռով չե՞ս:

Մամիշակ.— Խռովել չեմ, բայց...

Գյուլիգար.— Բայց ի՞նչ, ասա՛, ի՞նչ ա պատահել:

Մամիշակ.— Վոչինչ չի պատահել... (Յանկապատի
վրա հեմված՝ լաց ե լինում):

Գյուլիգար.— Վոչինչ չեմ հասկանում: Զերոնք յե-
կան, յես դնացի: (Գյուլիգարը գնում ե, իսկ
Յեգորն ու Հեղինեն խոսելով մերս են գալիս):

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Մամիշակ, Յեգոր և Հեղինե

Յեգոր.— Եւ մի՛ յերկարացրու, մեյդանում իշի պոչ
չեն կտրում: Իմացի՛ր՝ վորտեղ ի՞նչ կարելի յե
խոսել:

Հեղինե.— Դու զուր ես նրանից ամեն ինչ ծածկում:
Պարզ ու աշկարա ասա՛, թող նա ել իմանա:

Մամիշակ.— Մրանից հետո ձեր ասելը բոլորովին
ավելորդ ե: Յես արդեն ամեն ինչ գիտեմ:

Յեգոր.— Ավելի լավ: Ուրեմն դնա որինավոր հագնե-
վի՛ր, պատրաստվի՛ր, վոր հիմա վորտեղ վոր ե՛
Գալուստ աղան իր մարդկանցով կգա:

Մամիշակ.— Յեթե ինձ համար են դալիս, թող իզուր
տեղը նեղություն չկրեն:

Յեգոր.— Քեզ համար նշան են բերում:

Մամիշակ.— Յես նշանվելու բոլորովին մտադրու-
թյուն չունեմ:

Յեգոր.— Դրանք ավելորդ խոսքեր են: Ա՛յ կնիկ, դու
ինչի՞ համար ես կանգնել: Գնա պատրաստություն
տես, են մարդիկ հիմա կգան: Հարկավոր ե նրանց
պատվով ընդունել:

Հեղինե.— Դու ըսկի մտածո՞ւմ ես, թե ի՞նչ ես ասում:

Յեգոր.— Դե ել նորից մի՛ սկսի գլխիս դայլի ավե-
տարան կարդալ: Ամեն ինչ մտածված և վերջա-

ցած ե: Գնացի՛ք, մարդավարի հաղնվի՛ք, նրանց
մոտ ամոթով չմնանք:

Հ ե ղ ի Ե ե.—Ա՛յ մարդ, ախր սա բան ա՞, վոր դու յես
անում:

Յ ե գ ուր.—Կարճ: Ի՞նչ ես ուզում ասել:

Հ ե ղ ի Ե ե.—Յես ուզում եմ ասել, վոր յեթե աղջկադ
ուզում ես մարդու տալ, մի բերան նրան հարցրո՛ւ,
նրա կամքն իմացի՛ և տես՝ ինքք ո՞ւմն ա ուզո՞ւմ
գնալ:

Յ ե գ ուր.—Առանց հարցնելու ել յես արդեն իմանում
եմ, թե նա ո՞ւմն ե ուզում գնալ:

Հ ե ղ ի Ե ե.—Ուրեմն նշանակում ե, վոր ումը ինքն
ուզում ե, նրան ել պետք ե տալ: Իմ կարծիքով
Բաղալենց Յեղիշը ավելի հարմար չիեսացու յե,
քան Գալուստ աղան:

Յ ե գ ուր.—Ա՛յ կնիկ, դու գժվե՞լ ես, ինչ ե: Աշխարհիս
յերեսին՝ մարդը կտրվե՞լ ե, վոր գնանք են քոսոտ
դարբնի հետ բարեկամություն անենք: Նրա կեղ-
տոտ շորերի՞ն եմ կարոտել, թե նրա սև ու մրոտ
ձեռքերին: (Մամիշակը յերեսը դարձնում ե ու լաց
ե լիմում):

Հ ե ղ ի Ե ե.—Ա՛յ մարդ, ինչի՞ յես հակառակվում: Կեղ-
տոտ շորերը, սև ու մրոտ ձեռքերը մարդու սրտի
հետ ի՞նչ կապ ունեն: Յեթե նրանք իրար սիրել,
իրար հավանել են, ել սրանից հետո հակառակվելն
ի՞նչ միտք ունի:

Յ ե գ ուր.—Հետո՞:

Հ ե ղ ի Ե ե.—Հետո ե՛ն, վոր մենք ուրիշ յերեխա չու-
նենք, Մամիշակը մեր մինուճարն ա, նշանակում
ե, վոր մենք ուզենք-չուզենք՝ նրա կամքովը պիտի
գնանք, մանավանդ վոր Յեղիշը յերիտասարդ,
խելքով նամուսով, արուսով տղա յե...

Յ ե գ ուր.—Բավական ե: Վե՛րջ տուր: Խելքդ հավաքի՛ր
գլուխդ և մտածի՛ր, թե ի՛նչ ես խոսում: Գալուստ
աղի նման պատվավոր մարդուն թողած, գնամ
Բաղալենց Յեղիշի հետ բարեկամություն անե՞մ:

Տեսնող—լսողն ինձ ի՞նչ կասի։ Ախր ո՞վ և Բաղաս-
լանց Յեղիշը, մի մարդ, վոր ծնված օրից աչք և
բաց արել, չաքուջ— զնդանից ավելի ուրիշ բան չի
տեսել... Մի մարդ, վոր տարին տասներկու ամիս
աղքատությունից ու չքավորությունից դուրս՝ լավ
որ ու կյանք չի ապրել. եդ տեսակ մարդուն յես
աղջիկ տամ, վոր նա առավոտօանից մինչև իրի-
կուն աչքը ճամբին մնա, թե իր մարդը դարձնոցում
ամբողջ օրը փութսի ու կրակի առաջ արյուն—քրք-
տինք օյիտի թափի ու հազար ու մի նեղություն-
ներով ու չարչարանքներով մի քանի կռակի փող
աշխատի ու բերի, դրանով տուն պահի, կնիկ
պահի յերեխա մեծացնի՞ր... Հե՛, Հե՛, եդ տեսակ
հիմարություն յես Հեմ անի։

Հեղիմե.—Հիմարություն չի։

Յեգոր.—Բավական է, եւ մի՛ շարունակի, եդ խնդրի
չուրջը յես այլևս վոչինչ Հեմ ուզում լսել։ Վճռո-
ված, վերջացած է։ (Մանիշակը քարճաճայն
լաց ե լիմում)։ Հազար տարի եւ, վոր լաց լինես,
միևնույն է, լաց ու կոծով իմ վորոշումը դու Հես
փոխելու։ Զավակները ծնողաց կամքին հակառա-
կելու իրավունք չունեն։ (Գնում է)։

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Հեղիմե և Մանիշակ

Հեղիմե.—Անիծվի խասյաթդ... դու կարծում ես,
թե դրանով յերեխիս բախտավորացնո՞ւմ ես...

Մանիշակ.—Ա մե՛ր, դուք ես ի՞նչ կրակի մեջ եք ինձ
դցում... Գնդակով խփելիք և միանգամից ինձ
սպանելիք՝ ավելի լավ Հե՞ր... Գալուստ աղան
հասակավոր մարդ է, նրա մի վտան արդեն դե-
րեզմանումն է, դուք ի՞նչ եք մտածում, վոր ինձ
տալիս եք նրան... նրա հետ յես ի՞նչպես կարող
եմ ապրել... նրան յես ի՞նչ սրտով կարող եմ

սիրելի... նրա ձեռքին իմ սիրտը կսեանա, իմ որ
ու կյանքը կխաւարի... (Լաց ե լիմում):

Հ ե ղ ի ն ե.—Սե ւլեր են որը, վոր նա հանդիպեց, յես
ի՞նչ անեմ, ի՞նչ հողը տամ գլխիս...

Մ ա ն ի շ ա կ.—Ինչ ուղում եք՝ արեք, նրան չեմ գնա...
Թոկ կգցեմ վիզս, կխեղդվեմ, նրա տունը յես վտա
չեմ դնի... կբարձրանամ քարափներից, կընկնեմ
տակը, ինձ կսպանեմ, Գալուստ աղի նման կյանքն
անցած հասակավոր մարդու հետ յես մի որ չեմ
ասլորի... (Լաց ե լիմում):

Հ ե ղ ի ն ե.—Ինձ վոր ասում ես, յես ի՞նչ անեմ... յես
ի՞նչ հողը տամ գլխիս...

Մ ա ն ի շ ա կ.—Յեթե դուք ինձնից ձանձրացել և մի
կտոր ցամաք հացն անգամ խնայում եք ինձ տալ,
յես իմ կամքով ես տնից կհեռանամ... Կգնամ,
կընկնեմ փողոցները և համիտյան կկորչեմ...
(Լաց ե լիմում):

Հ ե ղ ի ն ե.—Իմ խեղճ յերեսա... դու քու հորդ չե՞ս
ճանաչում: Տասը տարի ել վոր նստես լաց ւլես,
աղի արցունքներ թափես, միևնույն ե, նրա քարա-
ցած սրտում գութ չես չարժի: Հանգստացի՛ր,
քանի նրանք դեռ չեն յեկել, գնամ հորդ հետ նորից
խոսեմ, գուցե կարողանամ նրան մի կերպ համո-
զեմ... (Գնում ե ներս, իսկ Յեղիշը փողոցի կող-
մից գալիս ե):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Մանիշակը և Յեղիշ

Յ ե ղ ի շ.— Մանիշակ, այս ի՞նչ եմ լսում... ուրեմն
դու քու համաձայնությունը տվել ես... վո՛չ, դու
այդ չեյիր անի, յենթադրությունս սխալ ե... դու
լաց ես լինում, այդ նշանակում ե, վոր ծնողներդ
քու կամքի հակառակ գործ են բռնում... Հիմա
արդեն յես ամեն ինչ հասկանում եմ... այդ մա-
սին դու կարող ես այլևս վոչինչ չասես...

Մ ա ն ի շ ա կ.—Ամբողջ որը յես լաց իմ յեղել... յես շարունակ քու մասին եյի մտածում, յես ուզում եյի քեզ տեսնել, քեզ հետ առանձին խոսել... լավ ե, վոր յեկար, բայց այստեղ յես դժվարանում եմ... հայրս տանն ե. նա առանց այն իլ քեզ վրա բարկացած ե: Հանկարծ դա, մեզ միմյանց հետ խոսելիս տեսնի, ավելի կբարկանա:

Յ ե ղ ի շ.—Բարեկանում ե՝ թող բարեկանա, միևնույն ե, նա քեզ վռչինչ չի կարող անել: Յես քեզ ամեն կերպ կսաշտպանեմ:

Մ ա ն ի շ ա կ.—Ոնդիրն ինձ սաշտպանելը չի... աստ—վաճ իմ. նա դալիս ե, գնա, հեռացի՛ր...

Յ ե ղ ի շ.—Կգնամ, կհեռանամ, բայց քեզ հետ ուզում եյի խոսել:

Մ ա ն ի շ ա կ.— Այսօր դու ինձ հետ վռչինչ մի՛ խոսիր... Յեղի՛շ ֆան, խնդրում, աղաչում եմ, գնա՛, հեռացի՛ր, քանի հայրս չի յեկել... (Յեգորը և Հեղինեն խոսելով գալիս են):

Տ Ե Ս Ի Լ 5

Նույնք, Յեգոր և Հեղինեն

Յ ե գ ո ր.—Այս ի՞նչ ե նշանակում... դու ինչո՞ւ համար ես յեկել. քեզ ո՞վ հրավիրեց. դու ի՞նչ գործ ունես այստեղ:

Յ ե ղ ի շ.— Կարևոր գործով եմ յեկել. գործս վերջացնելուց հետո անմիջապես կհեռանամ, անհո՞գ կաց:

Յ ե գ ո ր.—Հենց այս բոպեյիս հեռացի՛ր. քո այստեղ մնալդ միանգամայն ավելորդ ե: Փուչ կենդանի՛, յես քո միտքը հասկանում եմ: «Կարևոր գործը» իզուր տեղը պատճառ մի՛ բռնի ու դա այստեղ սիրաբանությամբ զբաղվի:

Յ ե ղ ի շ.— Յես սիրաբանությամբ զբաղվելու համար չեմ յեկել: Միայն ձեզ ուզում եմ հայտնել, վոր յես ու Մանիշակը վաղուց միմյանց խոսք ենք տվել և անկեղծ սրտով միմյանց սիրում ենք...

ՅԵԳՈՐ.—Ձայնդ կտրի՛ր, մյուս անգամ դու չհամար-
ձակվե՛ս իմ ներկայութեամբ եղ տեսակ խոսքեր
ասելու: Լակո՛ւտ...

ՅԵՂԻԶ.— Ինչի՞ համար եք զուր տեղն ինձ վիրավո-
րում:

ՅԵԳՈՐ.— Շատ մի՛ խոսա, հեռացի՛ր, դո՛ւքս կորիւր
իմ տնից, չհամարձակվես մյուս անգամ իմ տունը
վրաք դնել:

ՅԵՂԻԶ.— Յես վատ նպատակով չեմ յեկել քո տունը:

ՅԵԳՈՐ.— Ինձ բոլորովին չի հետաքրքրում քո այս-
տեղ դալու նպատակը: (Գալուստ ազամ յերկսեռ
հյուրերի հետ, սագանդարի նվագակցութեամբ
յերգելով ու պարելով՝ փողոցի կողմից գալիս եմ:
Գալուստ ազի ձեռքին՝ մի մեծ ծաղկեփումջ, իսկ
ծառանքի ձեռքին՝ սկուտեղի մեջ գանազան
նվերներ):

ՏԵՍԻԼ 6

Նույնք, Գալուստ ազա, հյուրեր, ծառանք և
սագանդար:

ՀՅՈՒՐԵՐ.— Բարի հաջողում, Ջիլավխաննեց ՅԵՂՈՐ:

ԳԵՎՈՐԳ.— Բարի դալուստ մեր Թանկագին Հյուրե-
րին, համեցե՛ք, համեցե՛ք...

ԳԱԼՈՍՏ.— Յես կարծում եմ, վոր ձեր հարգելի և
պատվելի ընտանիքը անհամբեր սրտով մեզ սպասե-
լիս կլինեն... Գալուստ աղան ճշտապահ և որինա-
կելի մարդ ե: Կարծեմ ճիշտ նշանակված ժամանա-
կին եմ յեկել... չեմ ուշացել...

ՅԵԳՈՐ.— Իսկական ժամանակին եք յեկել, Գալուստ
ազա: Ուշանալու մասին վոչ մի խոսք:

ԳԱԼՈՍՏ.— (Ծառանքին) Դուք ինչի՞ համար եք
կանգնել, եղ նվերները հանձնեք ըստ պատկանե-
լություն...

(Ծառանքը խոնջանքով բերած նվերները տանում

եմ Հեղինեյի և Մանիշակի մոտ: Մանիշակը յե-
րեսը դարձնում է և քաշվում մի կողմ, իսկ Յե-
ղիշը Գալուստ աղին ատելությամբ նայում է:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

Հայտնի է, որ

ՊԱՏԿԵՐ ՅԵՐԿՐՈՐԴ

Բեմը ներկայացնում է Բաղալի տան բակը, ցանկա-
պատով շրջապատված: Ցանկապատի մի կողմը
փողոց է, մյուս կողմը՝ Յեղիշի փոքրիկ դարբնոցը,
իր բոլոր պարագաներով—փուխ, զնդան և այլն:
Գարնան յերեկոյն: Սեակն ու Ղազարը կաշվի գոգ-
նոցները առաջները կապած, քեկները բշտած,
դարբնոցում աշխատում են:

S Ն Ս Ի Լ 1

Սեակ, Ղազար և Յեղիշ:

Սեակ և Ղազար.—(Մեղմ ձայնով յերգում են):

I

Անվախ ընկեր դիմենք շար—շար
Կովում հողով ամրանանք
Ազատության վեհ ճանապարհ
Հարթենք կրծքով մեզ համար:

II

Ժամն է հասել մեր մեծ դատի
Դեպի պայքար դեպի մարտ
Չենք վախեցել ու չենք վախի
Մուխ ու թերից բիրտ տմարդ:

III

Հուժկու բազկով դեն չպրտենք
Անարգ լուծը բռնության
Յեւ մայր հողի կրծքին մեխինք
Ալ դրոշն ազատության:
(Յեղիշը դռան շեմֆին նստած լուռ մտածում է):

Ղազար.—Յեղիշ, քեզ ի՞նչ ա պատահել: Ինչի՞ չես խոսում:

Սեալ.—Յո՛ւ թՀար-թյուրուրից յերևում ա, վոր քեզ մի բան ա պատահել: Ասա՛ տեսնենք, բանն ինչո՞ւմն ա:

Ղազար.—Արա, տնաքա՛նդ, ջվալի բերան չեն պատ-
ռում, մեր տված Հարցին պատասխանի՛ր, ի՞նչ ես նորահարսի նման գլուխդ կախել և լուռ նստել:

Յեղիշ.—Ջիւղխանենց Յեգորի լաղջկան ես գիշեր պսակո՞ւմ եմ:

Ղազար.—Եղպես ասա, հիմա հասկացա, թե բանն ինչո՞ւմն ա: Լսի՛ր, հաստատ իմացե՛լ ես:

Յեղիշ.—Իմացած չլինեյի, չեյի ասի...

Սեալ.—Ձե, խնդիրը լուրջ ա: (Յերկարատև լռու-
թյուն):

Յեղիշ.— Յերեգի նշանեցին, իսկ եսոր ուղում են պսակեն...

Ղազար.—Յես զարմանում եմ, Գալուստ աղան իմ հորս թայն ա, եդ տնաքանդը ի՞նչ ա մտածում. վոր են ջահել աղջկան ուղում ա: Կամ թե չե՛, Ջիւղխանենց Յեգորը հացի տեղ խոտ ա ուտո՞ւմ, թե խլիին ձի ա քացի տվել, վոր իր ազապ աղջկան վորբեմերի մարդու ա տալիս:

Յեղիշ.—Դու փող ասա, վորբեմարին ու ազապը ո՞վ ե հարցնում: Գալուստ աղի կարողությունը շատերի աչքն ե կուրացնում:

Ղազար.—Յես Գալուստ աղա-մաղա չեմ ճանաչում: Հրես գնում եմ, գլխումը տամ, հարսնացուն ձեռքիցը խլեմ:

(Կաշվի գոգմոցը հանում ե ու դեմ շարտում):

Յեղիշ.—Գալուստ աղան հարստության տեր մարդ ե, նրա գլխին տալը ենքան ել հեշտ գործ չե:

Սեալ.—Կա՛ց, Ղազա՛ր, յես ել եմ դալիս: (Գոգմոցը հանում ե):

Յեղիշ.—Նստե՛ք տեղներդ, քառասուն ձեզպեսներն ել, վոր գնան, նրան վոչինչ անել չեն կարող:

Գալուստ աղան գյուղի իշխանն է, նրա տերն ու տիրականը, նա ինչ վոր հրամայի, ինչ կամենա, որենք է, պետք է կատարվի:

Ղազար.—Եղպես որենք մեր դավթարում չի դրված:

Յեղիշ.—Գրված է թե չե, նա այդ չի հարցնում, նա հազար ինձպես ու քեզպեսին հրամայելով իր կամքը՝ կատարել կտա:

Ղազար.—Ի՞նչ ես ասում, խելքի արի, ես են ժամանակները չի, վոր Գալուստ աղան իր մատը վոր կողմը բարձրացնի, մենք կանգնենք, եշի նման զոռանք... եղ ժամանակները թռա՛վ, գնաց: Լսի՛ր, դու ես գործի մեջ բոլորովին մի՛ խառնելի, ինչ վոր արվելու յե, Սհակի հետ մենք յերկուսով կանենք, դու գործ չունես:

Յեղիշ.—Ի՞նչ եք ուզում անել:

Ղազար.—Վոչինչ: Գալուստ աղի հարսանիքում մենք եսոր հրավիրված ենք: Գնում ենք շնորհավորենք:

Յեղիշ.—Նա ձեզ թույլ չի տա, վոր դուք ներս մըտնեք: Ծառայողներին կհրամայի, չլինքներիդ տալով ձեզ դուրս կանեն:

Ղազար.—Թող մի փորձեն, դու ես ժամանակ թամաշա արա, թե նրանց գլխին ի՞նչ հարսանիք եմ կանգնացնում... Տունը տակն ու վրա կանեմ, քարը քարի վրա չեմ թողնի: Տնաքանդի սիրտը կնիկ ա ուզում, թող դնա իր հասակին մեկը ճարի ու նրա վրա պսակվի: Շան տղի քոփակը ի՞նչ ա յեկել ուրիշի սիրածի վրա աչք դրել:

Յեղիշ.—Դատարկ խոսակցություն ե: Մանիշակը ձեռքիցս դուրս ե գնում... (Խորատուզված ե մտքերի մեջ: Յերկար լռություն):

Ղազար.—Տնաչեն, իգիթ տղա յես, եղպես շուտ հուսահատվելը քեզ վայել չի. դեռ ժամանակ կա, մի բան կանենք:

Յեղիշ.—Վոչինչ չենք կարող անել, ուշ ե:

Սհակ.—Ուշ չի, սիրտդ մի՛ կոտրի:

Ղ ա գ ա ր .—Սպասե՛ք. լավ բան միտքս ընկավ:

Յ ե ղ ի շ .—Ի՞նչ:

Ս հ ա կ .—Ասում ես՝ գնանք Ջիլավխանենց Յեզորին
համոզե՞նք:

Ղ ա գ ա ր .—Ձե՛:

Ս հ ա կ .—Ասում ես՝ գնանք Գալուստ աղին խփենք
սպանե՞նք:

Ղ ա գ ա ր .—Վոչ խփել, վոչ սպանել, վոչ դես, վոչ
դեն. յես ենպես մի բան պետք ե անեմ, վոր Գա-
լուստ աղան Ջիլավխանենց Յեզորի աղջկա անու-
նը լսելուց մի վերստ հեռու փախչի:

Յ ե ղ ի շ .— Ձեմ հասկանում:

Ղ ա գ ա ր .—Թու հասկանալու կարիք չկա: Յես իմ ծը-
րադիրն արդեն կազմեցի: Սհա՛կ, ընկի՛ առաջ:

Ս հ ա կ .— Գնանք: (Ղազարի հետ դուրս ե գնում):

Յ ե ղ ի շ .— Ձեմ հասկանում...

(Արհեստանոցի դուռը կոպում ե և տխուր
սրտով գնում տուն: Բաղալը և Մարիամը
խոսելով՝ փողոցի կողմից գալիս են):

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Մարիամ և Բաղալ

Բ ա ղ ա լ .—Մինչև աղջկա մտքումը չըլներ, հարսա-
նիքն եղպես շուտ գլուխ չեր գա:

Մ ա Ր ի ա մ .— Նրա միտքը քրքրվի, նրա արոււրը կտըր-
վի, մտքումը վոր ըտենց բան ա ունեցել, ել ո՞ւր
եր խեղճ՝ երեխիս խարում:

Բ ա ղ ա լ .—Թու երեխիդ ինչ վոր անեն, հախն ա: Յես
նրան հաղար անգամ ասել եմ՝ եղ աղջկանից դու
ձեռ քաշի, ինձ չլսեց: Դե հիմի Թող խելքը հավա-
քի գլուխը: Ասած ա՝ մեծի խոսք չլսողը, վոտքը
քարով կտա:

Մ ա Ր ի ա մ .—Դրա մասին խոսալը հմի ավելորդ ա:
Գնա Ջիլավխանենց Յեզորին բալբի մի կերպ հա-
մոզես:

Բաղալ.—Յես քեզ բան եմ ասում, դու կանգնում՝
ելի քու եղն ես քշում։ Զիլավխանենց Յեգորը,
Գալուստ աղին թողած, քեզ աղջիկ կտա՞։ Նրա
լիքը տունը, նրա հարուստ ոջախը թողած, մեզ
հետ բարեկամություն կանի՞։ Քեզ եմ հարցնում։
Եդ ըլելու բան ա՞։

Մարիամ.—Ըտենց ա, ա՛յ մարդ, դու ճիշտ ես
ասում։

Բաղալ.—Մարդ իր յորդանի գորա վոտ կմեկնի։
Զիլավխանենց Յեգորը մեզ հավասար մարդ չի։
Նրա հետ բարեկամություն անել մենք չենք կա-
րող։ Զիլավխանենց Յեգորի աղջիկը մեզ համար
հարսնություն չի անի։ Յես ընենց խոնարհ, հա-
մեստ հարս բերեմ, վոր ամեն առավոտ ձեռքիս
ջուր ածի, ճղված շորերս կարի-կարկատի, կով
կթի, մածուն մերի, բուրդ գլի, թել մանի,
դուլպա դործի։

Մարիամ.—Ըտենց ա, ա՛յ մարդ, դու ճիշտ ես ասում։
Դե, յես մտածում եմ, ընենց անենք, վոր քիչ ել
երեխիս սրտովն ըլի։

(Գյուլիգարը տնից դուրս ե գալիս բակը)։

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Նույնի և Գյուլիգար

Գյուլիգար.— Ա՛ մեր, ի՞նչ ելար, ո՞ւր մնացիր։
Մինչև հիմա մոքիրանց տուն տասն անգամ կգնա-
յի ու կգայի, իսկ դու վոր գնում ես, ել գալ չկա։
Ճամբին քառասուն տեղ կկանգնես ու սրա-նրա հետ
ժամերով մասլահաթ կանես։ Ել չես ասում՝ դնամ
տեսնեմ տունը ի՞նչ ա պատահել։

Մարիամ.—Աղջի՛, դու ի՞նչ ես շփոթվել, առանց ին
ել տեսնում ես, վոր սիրտս շուռ ա յեկել, դու
մի կոնից ես շուռ բերում։ Դի ասա՛ տեսնեմ՝
ի՞նչ ա պատահել։

Գյուլիգար.—Կովը նախրից տուն չի յեկել։

Մարիամ.—Վա՛յ, հողը գլխիս: Աղջի՛, բա ել ո՞ւր
ես կայնել: Գնա հարեանից հարցրո՛ւ, նրանց կո-
վի հետ մտած կլինի իրենց գոմը:

Բադալ.—Գնանք տեսնենք, յեթե ենտեղ չելավ, են
ժամանակ յես ձեզ հետ կխոսեմ:
(Յերեմով միասին դուրս եմ գնում: Իսկ Ղազարն
ու Սեակը ծպտված մերս եմ գալիս):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Սեակ, Ղազար, հետո գգիր

Սեակ.—Յես վախենում եմ ձեզ տեսնող ըլեր:

Ղազար.—Ֆորմներս փոխել ենք, տեսնողը չի ճանա-
չի: Գնանք Յեղիշին գործի ելությունը պատմենք,
մի գուցե նա համաձայն չլինի, հետո անհամ բան
կստացվի:

Սեակ.—Վոչ մի անհամ բան, դուր տեղը ժամանակ
չկորցնենք: Մենք նրա կամքի հակառակ գործ չենք
բռնում:

(Գգիրը հարբած, փոզոցի կոզմից յերգելով, գա-
լիս է):

Ղազար.—Մ.ս... (Դեմքները բաշլուղով ծածկած հե-
ռանում եմ):

Գգիր —(Յերգում է) «Դիլիջան Ֆայտոն զանիտ կա-
նեմ»

«Յար յարո, ջան, քեզի մեր տուն տանեմ.

«Յանա-յանա, էս ել բախտի բան ա...

«Ալ բլուզդ յես եմ, շալ բլուզդ յես եմ,

«Մարոյի կարած բլուզը յես եմ»...

Գալուստ աղի հարսանիքն ա: Գեղի աղսախկալ-
ներն ու քեղխուղաները գնացել են: Նրանց հրա-
վիրել են, իսկ ինձ չե: Վնաս չունի: Առանց հրա-
վիրելու ել յես պարտավոր եմ գնալ: Վորտեղ
քյոխվան, ենտեղ ել գգիրը, սա ընդունված ո-
րենք ա:

(Նույն յերգը յերգելով դուրս է գնում, իսկ Բա-
դալը, Մարիամը և Գյուլիգարը մերս եմ գալիս):

Բաղալ, Մարիամ, Գյուլիգար

Բաղալ.— Կոտորվի ձեզ պես բաշարմադ խալիսը: Մի կով պահելու ել վոր շնորհք չունեք, ել ո՞ւր եք աշխարհիս յերեսին ապրում: Բոռանաք դուք: Հրեա քանի սՀաթ ա նախիրը յեկել ա, Հլա դուք նոր եք խմանում, վոր կովը չկա: Վախտին ինչի՞ խմաց չեք անում, թողել եք կես գշեր ա դառել ու նոր եք ասում: Ես մթնովը յես հմի ո՞ւր գնամ. այ քոռանաք դուք... քոռանաք... (Բաղալը դուրս ե գնում):

Մարիամ.— Հերդ սուտ չի ասում: Մարդ իր գործին արթուն պտի ըլի: Խեղճ հալիվորը Զարդված-բեզարած՝ հանգից նոր եր յեկել, ելի նորից գնաց ընկավ չուերը: Յերանի վտաքս կոտորվեր, ես որ յես տնից դուրս չգայի:
(Խորփում աղմուկ-իրարանցում):

Զալնեք.— Տարա՛ն, տարա՛ն, տարա՛ն...

Մարիամ.— Վա՛յ, հողը գլխիս, մեր կովը տարել են...

Գյուլիգար.— Կաց, ա՛ մեր, սա կովի ղալմաղալ չի. մեր կովի պատճառով գյուղում ես տեսակ աղմուկ չեյին բարձրացնի, հրեն յեկեղեցու զանգերը տալիս են: Եստեղ լուրջ բան կա... գնանք խմանաք...

Մարիամ.— Հարկավոր չի... գնանք տուն...

(Մարիամը և Գյուլիգարը մերս եմ գնում, իսկ Բյուսվան, Գգիրը և մի խումբ գյուղացիներ, փայտերով ու գեմֆերով զինված, փողոցի կողմից գալիս են: Գյուղացիներից մի ֆանիսը լապտերներով են):

Քյոխվա, գգիր և մի խումբ գյուղացիներ

Քյոխվա.—Նրանք շատ հեռուները դնացած չեն լինի: Քիչ վոր արագ շարժվեք, նրանց կհասնեք: Դե, ել մի՛ք կանգնի, ամենքդ մի կողմի վրա դնացե՛ք: Բոլոր կասկածավոր տեղերը կնայեք: Աչքից վոչ մի ծակ ու ծուկ բաց չթողնե՛ք: Գնացեք, ել մի՛ք ուշանա:

(Գյուղացիները դուրս են գնում, իսկ տիրացուն 1-ին գյուղացու հետ խոսելով գալիս են):

Տ Ե Ս Ի Լ 7

Նույնք, տիրացու և 1-ին գյուղացի

Տիրացու.—Վաղուց ա, վոր մեր դեղումը եսպես բան չեր պատահել: Հին, մոռացված սովորությունն ելի նորից սկսում ե: Հարկավոր ե սրա առաջն առնել, ես տեսակ խայտառակություններին վերջ տալ:

Քյոխվա.—Տիրացու, յես զարմանում եմ, վոր դու եղպես միամիտ ես ձեվանում, դու գիտես, վոր դեղումը աղջիկ փախցնելը աթաղան ու բարաղան մնացած սովորություն ա: Եդ սովորությունը վոչ վերջացել ա և վոչ ել նոր ա սկսվում: Դրա վերջ տալը, յես կարծում եմ, վոր իմ իրավունքների սահմանից դուրս բան ա: Ինձ թվում ա, վոր եդ խայտառակությունը, վոնց վոր դու յես ասում, յեկեղեցական սուրբ որենքներից ա բղխում: Դրա առաջը դո՛ւք պիտի առնեք:

Տիրացու.—Այսինքն: (Քթալխոտ ե քաշում):

Քյոխվա.—Այսինքն, վոր յեկեղեցական որենքներով պսակվողների առաջ ենպես դժվարություններ եք ստեղծում, վոր կնդա տեր դառնալու համար մար-

դիկ ստիպւած Կն լինում զնալ զոռով աղջիկ
փախցնել:

1-իմ գլուղ.— Յես իմ աստոծը, քոխլան դրուստ ա
ստում: Աղջիկ ու տղա յեթե իրար սիրում են, հա-
վանում են, հարկաւոր ու տալ: Յեթե չտվին,
պարզ ա, վոր զոռով փախցնելու յեն:

Տիրացու.— Այդ հաշվով Ջիւալխանենց Յեզորի
աղջկա փախցնողը ո՞վ պիտի լինի:

Քլոյսվա.— Ով վոր ե, նրանց տուն ու տեղին ծա-
նոթ մարդ ա: (Ձիքուխը ծխում է):

1-իմ գլուղ.— Ասում են, վոր քիչ առաջ նրանց բաղ-
չի դռանը յերկու բաշխաւոր, խանչալները կա-
պած, մարդիկ են յերևացել:

Քլոյսվա.— Սուտ բան ա, վորչոք չի համարձակվի
գա մեր գեղից աղջիկ փախցնի: Յեկողները մեր
գեղի տղաներն են: Նրանք զաստի հազուստները
փոխել են, վոր տեսնողը նրանց չճանաչի:

1-իմ գլուղ.— Իմ կարծիքը Բաղալանց Յեղիչի վրա
յե դնում: Չունքի են առաջներում, կարծեմ, նա
առաջարկություն ա արել, իսկ նրանք մերժել են:

Քլոյսվա.— Դե վոր ըտենց ա, հախն ա, թող Հիմի
ճուտը կորցրած թխցկանի նման ընկնեն քամակի-
ցը, յանա-յանա ման գան:

1-իմ գլուղ.— Յեղիչը քու՝ աղգականն ա, նրա հա-
մար ես դու ըտենց խոսում:

Տիրացու.— Աղգական չե՝ ով ուղում ա լինի, հա-
սած աղջկան տանը պահելը դժար ա: Աղջիկ թայ-
ֆան նավթի ու կրակի որինակի բան ա, նրանց
երկուսին վոր իրար մոտեցրիր, պաժարն անխու-
սափելի յա:

1-իմ գլուղ.— Տիրացուն դրուստ ա ասում:

Տիրացու.— Ջիւալխանենց Յեզորի աղջիկը ետոր
Բաղալանց Յեղիչին ա տեսնում, նրան ա սիրում.
վաղը նա մի ուրիշին կտեսնի, նրան կսիրի:

Ք յ յ յ վ ա.—Ի՞նչ ես առաջարկում:

Տ ի ր ա գ ու.—Գեղի որենքն ա, վոր հասած աղջկան տնից դուրս չպտի թողնել: Մինչև մարդու տալը նա ուրիշ տղամարդու յերես չպտի տեսնի: Հարկավոր ա նրանց գցել տուն, դռները վրան կողպել ու ամանաթի պես պահել:

Ք յ յ յ վ ա.—Հետո՞:

Տ ի ր ա գ ու.—Հետո, ուղող աղան դուրս եկավ թե չե, կոնիցը բռնեք, իրեն տվեք, թող տանի: (Դուրս ե գնում):

1-ի ն գ յ ու ղ.—Ըտենց վոր ընեը, ես որվա փորձանքը սկի չեը պատահի: Չե՛, մեր տիրացուն խելքը գըլ-խին մարդ ա:

Ք յ յ յ վ ա.—Ո՛հ էլքը գլխին մարդն եսքան տարի առանց կնդա չեը մնա: Ո՛հ էլքը գլխին մարդը Գալուստ աղան ա, վոր յերկու որ առանց կնդա չդիմացավ: Տնաքանդը յերկու կնդա գլուխ կերել ա, վրա յերեքն ել ուղում ա ուտի: Շան տղի քոփակը վոր տեղ մի սիրուն կնիկարմատ ա տեսնում, գնում նրա յախիցն ա բռնում:

1-ի ն գ յ ու ղ.—Ոոստովանք ըլի, եդ մարդն իր բերանի լաղաթն իմանում ա, փտփուկ թիքա յեր ճարեւ, բայց չթողին, թե վայելի, ձեռքիցը խլեցին տարան:

Ք յ յ յ վ ա.—Ա՛չքն ել հանեցին, մեծ մարդ ա, չի մանչո՞ւմ՝ աղապ աղջկա հետեիցն ա ընկել: Նրանից մեծ թոռներ ունի:

1-ի ն գ յ ու ղ.—Դու են ասա, պառաված ձին գարի չի ուտո՞ւմ:

Ք յ յ յ վ ա.—Ուտում ա, բայց չի մարսում:

(Յերկուսով ծիծաղում են, իսկ Հեղինեն լաց լինելով գալիս ե):

Նույնք և Հեղինե, հետո գլուղացիներ

Հեղինե.—Քյոխվա՛ ջան, վերև աստված, ներքեւ դու, մի ճարարա՛, երեսիս խնցին, տարան...

Քյոխվա.—Տանելուց հետո ել յես ի՞նչ կարող եմ անել: Հիմա ո՞վ ա իմանում՝ նրան ո՞ւր տարան, վո՞ր ձորերում թագցրին, վո՞ր քարափներում պահեցին: Նրանց փնտրելու համար մարդիկ գնացել են, թող գան տեսնենք՝ ի՞նչ խաբար են բերում: Հրեա գալիս են: (Մի քանի գլուղացիներ անցնելով գալիս): Հը՛, ի՞նչ արիք,—դառա՞ք:

1-ին գլուղացի.— Քյոխվա՛ ջան, ելտեղ չթողինք, ամեն տեղ գնացինք, ման յեկանք, բայց չգտանք, նրանց իզն ու թողը չկա:

Հեղինե.—Հողը գլխիս, յերեսիս կորավ...

Քյոխվա.—Փնտրելը կարծեմ վոր սրանից ավել չի լինի: Գզիրն ել մի դար տեսնենք: Փողոցում կանգնել և լաց լինելը ավելորդ ա, գնա տուն: Մինչև առավոտ նրանց տեղը յերևի կիմանանք: Վոնց վոր ըլի, խաբարը մի տեղից դուրս կգա:

1-ին գլուղացի.—Ծիշտ ա՛ստում, փողոցում քու մնալն ավելորդ ա, գնա՛ տուն:

Հեղինե.—Երեսիս կորցնելուց հետո գնամ տուն, ի՞նչ անեմ: (Լաց ե լինում):

Քյոխվա.—Դե լավ, մի աղջկա պատճառով դուրս ներդ հո չպիտի մահու տաք: Ուր վոր ել լինի, մի որ կգա: Զուր տեղն ի՞նչ էք վոտ ու ձեռ ընկել: Եդ տանող շան տղեն բալքի հենց Գալուստ աղիցն ել լավ մարդ ա: Ընենց մի սուգ ու շիվան եք բարձրացրել, կասես աշխարհը գլխներիդ քանդվեց: (Գլուղացիների հետ դուրս ե գնում):

Հեղինե.—Երեսիս կորցնելուց հետո աշխարհն ել ա գլխիս քանդվել, տունն ել ու տեղս ել...

(Լաց լինելով դուրս ե գնում):

Գալուստ, Յեգոր և հետո Յեղիշ

Գալուստ.—Հազար տարի մնա, չեմ հավատա,
ասածներդ դուխս չի մտնի:

Յեղիշ.—(Ներս և Գալիս և կանգնում ու հետևից
լուռ մայում):

Յեգոր.—Ուրեմն քո կարծիքով մենք դիտավորյալ
կերպով ենք եղ դեպքը նախապատրաստել:

Գալուստ.—Այո՛: Քո աղջկա դիտությամբ, նրա
ցանկությամբ և տեղի ունեցել նրա փախուստը:

Յեգոր.—Դուք սխալվում եք, Գալուստ աղա: Իմ
աղջիկս են տեսակ չի դաստիարակված, վոր հայ
մարդուն թողած, թուրքի հետևից գնա:

Գալուստ.—Յես չեմ հասկանում: Դրանով դու քո
աղջկա կեղտոտ արարմունքնես ուղում արդարաց-
նե՞լ, թե ինձ ես հիմարի տեղ դրել: Յես քեզ
ասում եմ, վոր քու աղջկա փախցնողը թուրք
չի, հասկացի՛ր:

Յեգոր.—Իսկ ո՞վ ե, յեթե թուրք չի:

Գալուստ.—Նրա ով լինելը դու ինձանից լավ
գիտես...

Յեգոր.—Հը՛մ, հասկացա, գիտեմ՝ ում մասին եք
ակնարկում... բայց թե...

Յեղիշ.—Ջիլավխանենց Յեգոր, ինչո՞ւ յես հակա-
ռակվում, Գալուստ աղան սուտ խոսող մարդ չի:
Նա ինչ վոր ասում ե, ճիշտ ե ասում: Մանիշակին
փախցնողը յես եմ, ուրեմն ել ի՞նչ կարիք կա նը-
բան ուրիշ տեղ փնտռելու: Մտե՛ք մեր տուն Մա-
նիշակին վերցրե՛ք տարե՛ք. թող ձեր նորափեսի
սիրտը չկոտրվի:

(Խորհում ուժեղ ալմուկ, գգիբը գինված գյու-
ղացիների հետ, լապտերը ձեռներին ազաղակե-
լով, Գալիս եմ):

Ջալմեյր.—«Ջիլավխանենց Յեգորի աղջկան գտանք
բերինք»:

Նույնի, և գյուղացիներ

- ՅԵԳՈՐ.— Կարծեմ ասացին, վոր Մանիշակին գտել են...
- ԳԳԻՐ.— Ձիւլալխանենց Յեզո՛ր, մուշտուլուղը տո՛ւր, ձեր Մանիշակին գնացինք, գտանք բերինք ձեր տուն:
- ՅԵԳՈՐ.— Ձեր մուշտուլուղն իմ աչքիս վրա, բայց դուք ինձ են ասեք, Մանիշակիս վո՞րտեղից գտաք, վո՞րտեղից բերիք...
- ԳԳԻՐ.— Ճգնավորի քարի տակը վոտ ու ձեռը կապած ընկած եր, վերցրինք ու բերինք:
- ԳԱԼՈՒՍՏ.— Դուք չիմացա՞ք տանողն ո՛վ ա յեղել:
- ԳԳԻՐ.— Ով վոր ա, մինչև ճգնավորի քարի տակը տարել ե ու ենտեղ Մանիշակին թողել ու ինքը փախել:
- ՅԵԳՈՐ.— Մանիշակին դուք վոչինչ չհարցրի՞ք, նա ի՞նչ ա ասում:
- ԳԳԻՐ.— Հարցրինք, ձեն - չհանեց: Վախությունից նրա լեզուն կապվել ա:
- ՅԵԳՈՐ.— Յերեխիս հո չե՞ն՝ վնասել...
- ԳԳԻՐ.— Վնասելը խարար չեմ, համա...
- ՅԵԳՈՐ.— Համա ի՞նչ...
- ԳԱԼՈՒՍՏ.— Ասա, մի՛ վախենա:
- ԳԳԻՐ.— Վախիլը չեմ վախենում, Գալո՛ւստ աղա, բայց թե...
- ԳԱԼՈՒՍՏ.— Բայց թե ի՞նչ...
- ԳԳԻՐ.— Բայց թե ամաչում եմ, վոր ասեմ...
- ԳԱԼՈՒՍՏ.— Եստեղ բացի մեզանից, ուրիշ մարդ չկա, ասա՛, մի՛ ամաչի...
- ԳԳԻՐ.— Ամոթ չնի ասել, տակի շորը վրիցը հանել էյին...
- ԳԱԼՈՒՍՏ.— Հը՛մ... ասում ես՝ հանել էյի՞ն...

Գ գ ի ր .— Հրամանք ես, Գալուստ աղա, հանել եյին։
 Յ ե գ ո ր .— Դու քո աչքովը տեսե՞լ ես, թե հենց ընենց
 լեզվիդ զոռ իս տալիս։
 Գ գ ի ր .— Յեթե տեսած չլինեյի, չեյի ասի... ա՛յ
 խալիս, մենք մեր պարտականությունը կատարե-
 ցինք, գնա՛նք...
 Բ ո լ ո ր ք .— Գնա՛նք... (Գյուղացիները դուրս եմ
 գնում, իսկ Հեղինեն ուրախ-ուրախ վազելով գա-
 լիս Ե)։

Տ Ե Ս Ի Լ 11

Գալուստ, Յեգոր, Յեղիշ և Հեղինե

Հ ե ղ ի ն ե .— Ա՛յ մարդ, Մանիչակին բերել են։ Ինչի՞
 համար ես եստեղ կանգնել, գնանք տուն, Գա-
 լուստ աղա, դու ել արի՛ Մանիչակը յեկել, քեզ Ե
 սպասում։

Գալուստ .— Ձեր Մանիչակն ել սրանից հետո թող
 ինձ չսպասի... Գալուստ աղան ուրիշի ձեռից ըն-
 կած ծաղիկը գետնից չի վերցնի... (Դուրս Ե
 գնում)։

Հ ե ղ ի ն ե .— Ա՛յ մարդ, բա դու չլսեցի՞ր՝ նա ինչ
 ասաց...

Յ ե գ ո ր .— Լսեցի։

Հ ե ղ ի ն ե .— Աղջկանդ թողնում ա, բա ինչի՞ ձեն չես
 հանում...

Յ ե գ ո ր .— Ա՛յ կնիկ, ել ձեն մնա՞ց, վոր հանեմ...
 Տնով-տեղով խայտառակվեցինք... խոսակցության
 առարկա դարձանք...

Հ ե ղ ի ն ե .— Ա՛խ, աստված ջան, ես ի՞նչ կրակ ու պա-
 տիժ բերի՞ր մեր գլխին...

Յ ե ղ ի շ .— Եդ կրակն ու պատիժը դուք բերի՞ք ձեր
 գլխին։ Հարուստ փեսացու, լիքը տուն, հայտնի
 Խջախ Եյիք փնտռում, գտաք, ուրիշ ել ի՞նչ եք

ուղում: Շորերը կեղատու, ձեռքերը քյոմրոտ ու մրոտ արհեստավոր ու բանվոր մարդու հետ դուք լայնդ չարիք բարեկամություն անել: Դուք խար-վեցիք Գալուստ աղի հարստության ունեւա «բար-ձրը» դիրքին և ձեզ համար ես պատմությունը ստեղծեցիք...

Հ ե ղ ի ն ե .— Եղ պատմությունը չեք ստեղծվի, յեթե սրա կոպտությունը չլինի: (Ամուսնում) Այո', մեղավորը դու յես. քու պատճառով երեխիս անունը արատավորվեց. մեր ոջախի նամուսն ու պատիվը հողին հավասարվեց... (Լաց ե լինում):

Յ ե ղ ի շ .— Ձեր ոջախի պատիվը, ձեր աղջկա անունը նորից կվերականգնվի, յեթե միայն դուք կամե-նաք... Ձեր Մանիչակին, ինչպես առաջ, հիմա ել յես նրան նույն սրտով սիրում եմ: Սրտով սիրած ծաղիկն իր ընկած տեղումն ել հոտ կուռնենա... Իսկ եղ հոտաչվեա ծաղիկը Գալուստ աղի հոտած քթին դուր չեկավ...

Հ ե ղ ի ն ե .— Այ մարդ, Յեղիշը նորից առաջարկու-թյուն ա անում, ի՞նչ իս պատասխանում:

Յ ե գ ո թ .— Յես... յես դեմ չեմ... իրա կամքն եւ ինչ-պես վոր ինքը կամենում ե, թող ենպես ել լինի... Յես կարծում եմ, վոր Մանիչակի կամքի հակառակ բան արած չենք լինի, յեթե եստեղ Յեղիշին մենք մեր համաձայնությունը տանք: Քո զամաթն եր, Յեղի՛շ ջան, տա՛ր, քեզ հալալ...

(Յեղիշն ու Յեգորը միմյանց ձեռ սեղմում են, իսկ Հեղինեն Յեղիշի նակատը համբուրում ե):

Հ ե ղ ի ն ե .— Յես գիտե՜յի, վոր մեր Մանիչակը վերջի վերջո քեզ եր արժանանալու... Գնամ խնամի Մարիամին իմաց տամ...

(Գնում ե Յեղիշեմց տուն):

Յ ե գ ո թ .— Գնա՛, տեսնում եմ, վոր քու սրտովն ելավ: Լսի՛ր, Յեղիշ, գեղում բարձրացրած գիշերվա ես զալմաղալը, դու գիտես, վոր խոսակցություննե-րի տեղիք կտա:

Յ Ե Ղ Ի Զ . — Հասկանում եմ՝ ի՞նչ ես ուզում ասել :

Յ Ե Գ Ո Ր . — Հասկանում ես, ավելի լավ : Չարախոս մարդկանց բանբասանքներին վերջ տալու համար հարկավոր աս, վոր հենց ես գիշեր ձեզ նշանենք : (ՅԵՂԻԶԻ հետ կանգնած լուռ խոսում են, իսկ ԲԱՊԱԼԸ ցանկապատի հետևից կովը ֆշելով տանում է գոմը) :

Տ Ե Ս Ի Լ 12

ՆԱԼՅԻՖ, ԲԱՊԱԼ, հետո ՀԵՂԻՄԵ, ՄԱՐԻԱՄ և ԳՅՈՒԼԻԳԱՐ (ԳՅՈՒԼԻԳԱՐԻ ձեռքին նրազ) :

Բ Ա Պ Ա Լ . — Հո՛, հո՛, քյոփողլու ապրանք. կորչելու վախտ ես դռե՛ր : Գնա մտի դռմը :

Յ Ե Գ Ո Ր . — Բարի աջողում, խնամի՛ Բաղալ :

Բ Ա Պ Ա Լ . — Ի՞նչ ասաց... խնամի Բաղալ...

Յ Ե Գ Ո Ր . — Ոնամի Բաղալ, չլինի՞ թե կովը կորել եր...

Բ Ա Պ Ա Լ . — Կո՞վս, հա կորել եր, դռա : (Մի կողմ)

ՎՈՅԻՆՅ ՀԵՄ ՀԱՍԿԱՆՈՒՄ : Աղջի՛, ճրագը դեսը բե՛ր :

Յ Ե Գ Ո Ր . — Ա՛յ կնիկ, գործդ վերջացրի՞ր :

Հ Ե Ղ Ի Մ Ե . — Մենք մեր գործը վերջացրինք, գուշ ել ձեր գործը վերջացրեք, գնանք :

ՄԱՐԻԱՄ . — Ա՛յ աղա, Յեղիշ, դու ես ի՞նչ բանի յես : Ա՛յ մարդ, բա չես ասի, Յեղիշը սրանց Մանիշակի վրա ես գիշեր նշանվում աս : Ոնամի Հեղնարը յեկել աս, վոր մեզ հրավիրի :

Բ Ա Պ Ա Լ . — Աստված, յերկի՛նք... յես ես բանից վոչինչ չեմ հասկանում...

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՊԱՏԿԵՐ ՅԵՐՐՈՐԴ

Բեմը ներկայացնում է Յեզոբի տան բակը: Նշանդրեֆի առթիվ բակում արտաքին շուք է տրված: Ամեն մի անկյուն կանաչներով ու ծաղիկներով զարդարել են: Մի քանի տեղ գումավոր քղթից փոփրիկ լապտերներ են քաշ արել և այլն:

Ներսույն յերածշտաբայում, նվագ, ծափ և պար: Ուշ գիշեր է: Հյուրերը դուրս են գալիս բակը և պատրաստվում են գնալու: Նրանք բոլորը հարքած վիճակում են:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Քյոսվա, գգիր, տիրացու, 1-ին գյուղացի
հետո Յեզոբ

Քյոսվա.—Յեզոբը խելոք վարվեց: Նա գիտեր, վոր գյուղացու բերանը բամբասանքի համար արշինով է բացվում: Եղ ղեպքը նրանք խոսակցության առարկա ելին դարձնելու, տարին տասներկու, միս մաստակի նման ծամեն:

Տիրացու.—Անունը կոտրած աղջկերքը, բնդունված եր, վոր տարիներով իրանց հորանց տանը կմնային: Իսկ Ջիլավխանինց Յեզոբի աղջկա մուշտարին որ առաջ դռանը կանգնած եր: Տնաչենը սկի չթողեց մի գիշեր վրայով անցնի:

Գգիր.—Քյոսվա ջան, իրավունք տուր՝ մի խոսք ել յես ասեմ:

Քյոնիվա.—Ասա տեսնեմ՝ ի՞նչ ես ասում:

Գգիբ.—Յես վոր դնում եմ բազար աման առնելու,
թարսի նման միշտ կոտրածն ա ձեռս ընկնում:
(Բոլորը ծիծաղում են):

Քյոնիվա.—Ա՛ շաշ, բա դա ասելու խոսք ա՞:

Գգիբ.—Քյոնիվա՛ ջան, յես ծուռ մտքով չասեցի,
թողեք խոսքս թամամացնեմ:

Քյոնիվա.—Դե լավ, ասա տեսնեմ՝ ի՞նչ ես ասում:

Գգիբ.—Յես ե՛ն եմ ասում, վոր կոտրած ամանն ել
իր քոռ մուշտարին ե ունենում...

(Տիրացուն և 1-ին գյուղացին ծիծաղում են: Յե-
գորը ներս ե գալիս և լուռ մայում):

Քյոնիվա.—Ձենդ կտրի՛, ախմա՛խ, ենքան լակել ես,
վոր խելդդ թամամ կորցրել ես: Ել վոչ խոսքի
տակն ես ճանաչում, վոչ դլուխը: Դե ել ի՞նչ ես
կանգնել, դնա՛, աչքիցս հեռացի՛...

Գգիբ.—Քյոնիվա՛ ջան, յես եդ խոսքը են մտքով չա-
սեցի, վոր դու նեղանաս: (Դուրս ե գնում):

Տիրացու.—Դե՛, մենք ել դնանք:

1-ին գյուղ.—Գնանք, ուշ ա:

Քյոնիվա.—Մնաս բարով, Յեզո՛ր: Աստոծ բախտա-
վոր անի:

Տիրացու.—Աստոծ նրանց մի բարձի ծերացնի:

1-ին գյուղ.—Բախտավոր ըլնեն, աստոծ փոշմա-
նություն չտա:

Յեգոր.—Շնորհակալ եմ... փոխարենը ձեր վորդոց
լինի...

(Նրանց միմեջ փոզոցը տանում, համապարհ
ե դնում, Հեղինեն շտապ ներս ե գալիս):

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Յեգոր և Հեղինե

Հեղինե.—Լսի՛ր, ա՛յ մարդ:

Յեգոր.—Ինչի՞ն յես շփոթվել, ասա տեսնեմ՝ ի՞նչ
կա, ի՞նչ ե պատահել:

ՀեղիՅե.—Գալուստ աղան մարդ ա ուղարկել, քեզ ուզում ա տեսնի:

Յեգոր.—Մրանից հետո ել նա ինձ հետ ի՞նչ գործ ունի: Մաղրեկ ե ուզո՞ւմ: Գնա տա՛՛ եդ պատվից յես շնորհակալ եմ:

ՀեղիՅե.—Ա՛յ մարդ, նա քեզ դրա համար չի՛ կանչում: Լսի՛ր, բանն ուրիշ տեսակ ե փոխվում... բա չե՞ս ասի, սրանք մեզ խաբել են:

Յեգոր.—Ինչպե՞ս թե խաբել են:

ՀեղիՅե.—Լսի՛ր, Մանիշակի փախցնելը սարքովի բան ա յեղել...

Յեգոր.— Ի՞նչ ես ասում ա՛յ կնիկ, դու գժվե՛լ ես, ի՞նչ ե... Քեզ ո՞վ ասեց, դու վո՞րտեղից այդ իմացար... Գալուստ աղայի ուղարկած մարդն ո՞ւր ա, գնա՛, նրան կանչի եստեղ: (ՀեղիՅեՆԸ գնում ե): Սպասի՛ր, նրան կանչել հարկավոր չի: Յես կգնամ ե ինքս նրա հետ կխոսեմ: (Յեգորը դուրս ե գնում: Իսկ Յեղիշն ու Ղազարը մերս եմ գալիս, Ղազարը սաստիկ խմած ե և հագիվ կարողանում ե վտափ վրա կանգնել):

Տ Ե Ս Ի 1. 3.

Յեղիշ և Ղազար

Յեղիշ.—Ղազա՛ր ջան, խնդրում եմ, քեզ լավ պա՛հի՛ր, շուշուխ մի՛ արա...

Ղազար.—Ի՞նչ ես ասում, շուշուխս վո՞րն ա... յես քեֆ եմ անում: Յես ուխտ եյի արել, վոր քու նշանդրեքում մի լազաթին քեֆ անեմ ու դու՛նա՛նի աչքը հանեմ, Յեղի՛շ ջան, դու հասկանո՞ւմ ես՝ ինչ եմ ասում: Դասխոշ, Գալուստ աղա, դասխոշ... Հե՛յ, փափախդ քամին տանի, Մանիշակին փախցնող բաշխուղավոր թուրք: Գալուստ աղի ճանկերից են անմեղ վորսը լավ փախցրի՛ր... Հա՛... Հա՛... Հա՛...

Յ Ե Պ Ի Զ.—Ղազար ջան, եղ խոսքերն հստեղ մի՛ ասա, կլսեն:

Ղ ա զ ա ր.—Յես ել Հենց նրա համար եմ ասում, վոր լսեն: Ի՞նչ ես վախենում: Յես վոր կամ, հողեառ Գաբրել հրեշտակն եմ, վատ մարդու դռինն կշոքեմ, բողազին հուպ կտամ, հողին կառնեմ... յես ազրահիլ եմ, բոլորին թեփրահան կանեմ...

Յ Ե Պ Ի Զ.—Ղազա՛ր ջան, դու ազրահիլ ես, դու ամենքին թեփրահան կանես, ախր եղ խոսքերը, դու վոր հստեղ ասում ես, մի ուրիշը կլսի ու կդա մեզ թեփրահան կանի:

Ղ ա զ ա ր.—Դու անհո՛գ կաց, մեզ թեփրահան անողները դեռ իրենց մոր փորիցը չեն ծնվել: Ի՞նչ ա, վոր հարբած եմ, նրա համար ես ասո՛ւմ: Մի՛ վախի, ինչքան ել վոր հարբած լինեմ, Գալուստ աղի նման տասը մարդու պատասխանը կտամ: Դասխոշ, Գալո՛ւստ աղա, դասխոշ, հնդուհավը կամա՛ց կեր, վոսկոռները բողազումդ չմնա՛հա՛...հա՛...հա՛...

Յ Ե Պ Ի Զ.—Ղազա՛ր ջան, ուրեմն դու ինձ չես լսում:

Ղ ա զ ա ր.—Ղազարին դու յե՛րբ ես բան ասել, վոր նա քեզ չի լսել: Ասա՛, ի՞նչ ես ուզում: Գնամ Գալուստ աղին խփեմ, շանսատակ անե՞մ: Նրա տունն ու տեղը քանդեմ, հիմնահատակ անեմ: Ասա՛: Ի՞նչ ես ուզում...

Յ Ե Պ Ի Զ.— Յես ուզում եմ, վոր դու լուրջ պահես քեզ:

Ղ ա զ ա ր.—Լուրջ պահեցի, հետո՞:

Յ Ե Պ Ի Զ.— Հետո, հրես մերոնք դուրս են դալիս: Կը դնանք մեր տուն, ենտեղ քեզ հետ միասին լուսելուս կնստենք մի լավ քեֆ կանենք: Գալիս ի՞:

Ղ ա զ ա ր.— Գալիս ե... (Նրա ձեռքը սեղմում ե. Բադալը, Մարիամը, Մանիշակը, Գյուլիգարը, Սեակը և ուրիշ հյուրերը, սագանդարն առաջներն արած, ծափ տալով և պարելով դուրս են գալիս րակը):

Նույնք, Բաղալ, Մարիամ, Մանիշակ, Գյուլի-
գար, Սիակ, հյուրեր, սագանդար և հետո Յեգոր
և Հեղինե:

Սիակ.—Աստված սիրողը թող պարի:

Ղազար.— Յես ասածուն չեմ սիրում, բայց պարե-
լու յեմ: Դե մի թարաքամի տվեք, տեսնեմ:

(Սագանդարը նվագում է, Ղազարն սկսում է
պարել, իսկ մյուսները տակտով ծափ են տալիս):

Սիակ.—Կեցցե՛ս, Ղազա՛ր, կեցցե՛ս... չուտով քեզ
համար ել մի հալալ կաթնակեր կճարենք...

Ղազար.—Դրա ժամանակը չի: Մի ուրիշ յեղանակ
նվագեք, նորահարսը պարում աս:

Բոլորը.—Պրո՛սիմ, պրո՛սիմ...

(Մանիշակն ու Գյուլիգարն սկսում են պարել):

Սիակ.—Ա՛յ շարաշ... (Բոլորն առանձին-առանձին
մոտենում են և պարողների ձեռքում փող դնում):

Ղազար.—Հրես խնամի Յեգորն ել յեկավ: Հմի
հերթը նրանն ա: Դե՛, խնամի ջան, կոներդ բար-
ձրացրո՛ւ տեսնեմ: Ա՛ խալիս, ծափ տվե՛ք:

Յեգոր.—Թո՛ղ ինձ...

Բաղալ.—Խնամի՛ Յեգորը մենակ չի ուզում պարել:
Մենք յերկու հալիվորներս միասին կպարենք:

(Ինքը պարում է և նրան հրավիրում):

Յեգոր.—Թո՛ղ, յես պարելու սիրտ չունեմ...

Բաղալ.—Ինչպես տեսնում եմ՝ խնամուս նեղացրել
են: Ի՞նչ է պատահել, խնամի Յեգոր:

Յեգոր.—Եդ խնամի խոսքը դու մյուս անգամ ինձ
չասես... մեր միջ խնամուկթյուն չկա... գնացե՛ք,
կորե՛ք իմ տնից... Ձեզ պես խարերանների հետ
յես բարեկամուկթյուն անել չեմ ուզում:

Մանիշակ.—Հայրի՛կ:

Յ Ե Գ Ո Ր.—Ձայնդ կտրի՛ր, լի՛րբ, անզգա՛մ, յես քու
հայրը չեմ:

Յ Ե Ղ Ի Զ.—Ձեզ ի՞նչ պատահեց, չեմ հասկանում:

Յ Ե Գ Ո Ր.—Դու շատ լավ ես հասկանում: Իզուր տեղը
դու քեզ անհասկանալու տեղ մի դնի:

Ղ ա գ ա ր.—Գինին յես եմ խմել, մեջ տեղ սրանք են
հարբել...

Յ Ե Գ Ո Ր.—Դե՛, ել ինչի՞ համար եք կանգնել, ո՞ւմն
եք սպասում...դուրս գնալու համար ձեզ համի-
ցեք չափի անեմ, գնացե՛ք, կորե՛ք ետեղից, յես
ձեզ աղջիկ չեմ տալիս:

Յ Ե Ղ Ի Զ.—Ձիւլավխանենց Յեզո՛ր, խելքդ գլուխդ հա-
վաքի՛ր և մտածի՛ր, թե ի՞նչ ես ասում: Մեր մեջ
ամեն ինչ խոսվել, վերջացել է:

Յ Ե Գ Ո Ր.—Զուրի բան չի, կամքի բան է. Յես իմ
աղջկան ումը վոր ուզեմ նրան ել կտամ...

Բ ա դ ա լ.—Եդ դու առաջուց պետք է մտածեյիր, հմի
արդեն ուշ ա: Աղջկադ նշանել, պրծել ենք:

Յ Ե Գ Ո Ր.—Նշանել եմ, պսակել հո չե՞մ, նշանը միշտ
ել կարելի յե քանդել:

Յ Ե Ղ Ի Զ.—Նշանը կարող ես քանդել, իսկ մեզ միմ-
յանցից բաժանել դու չես կարող: Մենք հենց ես
բոպեյիս միասին դուրս կգանք այստեղից:

Յ Ե Գ Ո Ր.—Յեթե թույլ տան, կգնաք...

Յ Ե Ղ Ի Զ.—Մենք կգնանք, տեսնեմ ո՞վ է արգելում...
(մոտենում Ե Մամիշակին):

Յ Ե Գ Ո Ր.—Հեռացի՛ր, իմ աղջկան մոտենալու դու
իրավունք չունես...նրան ուրիշ տեր ունի:

Յ Ե Ղ Ի Զ.—Նրա տերը յե՛ս եմ...

Ղ ա գ ա ր.—Ձիւլավխանենց Յեզո՛ր, գլխիս ուղեղը
ժաժ ա դալի... կտամ շանսատակ կանեմ, մեղք
ես...

Յ Ե Գ Ո Ր.—Ձեռդ կտրի՛, ախմա՛խ, դու ո՞վ ես, դու
ինչացո՞ւ յես, վոր կանգնել մեծ-մեծ խոսում
ես...

Ղազար.—Դու քիչ կա՛ց, հիմա կտեսնես՝ յես ո՛ւր
եմ։ Յեղի՛շ, նշանածիդ կռնիցը բռնած դու՛րս
արի։ Ե՛յ, խնամի ես, ի՞նչ զահրուդիրիլ ես, ճա-
նապարհ տո՛ւր, թող նշանածներն անցնեն։

Յեգոր.—Ջիւղիտանենց Յեգորն աչքերը բաց՝ ձեզ
աղջիկ չի տա, վոր դուք տանեք... (Շեմքում
կանգնում է)։

Ղազար.—Յես ասում եմ՝ քո հոժար կամքովը լի-
նի, վոր չես ուզում, յես իմը կանեմ, յես ինչպես
վոր սկսել եմ, ենպես ել կվերջացնեմ։

(Յեգորիմ բռնում է ու դնում ծնկան տակ)։

Հեղինե.—Ողնեցե՛ք... ողնեցե՛ք...

(Յեղիշը Մանիշակի քւիցը բռնած՝ ուզում է
դուրս գնալ, Գալուստը, Բյոխվան և գգիրը մերս
են գալիս)։

Տ Ե Ս Ի Լ 5.

Նույնք, Գալուստ, Բյոխվա և գգիր

Գալուստ.— Տեսնո՞ւմ ես, սրանք ես տեսակ են
աղջիկ նշանում... յիթե մենք քիչ ուշ վրա հաս-
նելինք, են խեղճ մարդուն սրանք անպատճառ
կսպանեյին։

Բյոխվա.—Յեղի՛շ, դուք ի՞նչ բանի յեք։

Յեղիշ.—Մեզ ես տեղն են հասցրել... մենք մեղա-
վոր չենք։

Գալուստ.—Մեղավորն ես մարդն է, վոր սրանց
աղջիկ չի ուզում տա և նրանք զոռով ուզում են
տանել։

Յեղիշ.—Աղջիկն ինքն իր հոժար կամքովն է գալիս,
մենք նրան զոռով չենք տանում։

Գալուստ.—Սուտ ես ասում, ավազա՛կ։

Յեղիշ.—Ավազակը դու յես, վոր որը ցերեկով ուրի-
շի տներն էս թալանում և նրանց վերջին ունեց-
վածքը ձեռքներիցը խլում։

Գալուստ.—Ձենդ կարի՛, լակո՛տ։

Յ ե ղ ի շ .— Ինձ պես լակոտը քեզ պես ճաղա-պարոնի՞ն
ձենը վաղուց պետք է կտրած լիներ, վոր տղրու-
կի նման կպել ես մեր ջանին, մեր արյունը
ծծում, մեր սիրտն ու հոգին վառում...

Գ ա լ ու ս տ .— Քյոխվա՛, լռեցրո՛ւ նրան...

Քյոխվա .— Յեղի՛շ, յես քեզ կարգի յեմ հրավի-
րում: Յես թույլ չեմ տա, վոր իմ ներկայու-
թյամբ Գալուստ աղին անպատվես:

Գ ա լ ու ս տ .— Եղ անպատվության համար իր ժա-
մանակին իր տեղումը մենք կխոսենք: Իսկ հիմա
յես պահանջում եմ, վոր դուք սրան անմիջապես
ձերբակալեք:

Յ ե ղ ի շ .— Նախքան ինձ կձերբակալեն, քու դատու-
մի՞նքն եստեղ իմ ձեռքով կանեմ... ավազակ...

(Դաշույնով խփում է Գալուստին, վիրավո-
րում և դաշույնը ձեռքին դուրս վազում):

Մ ա մ ի շ ա կ .— Յեղի՛շ... (Լաց ե լինում):

Քյոխվա .— Բռնե՛ք նրան...

(Դգրի հետ գնում են նրա հետևից):

Մ ա ռ ի ա մ .— Վա՛յ ինձ, յերեխես Կորավ... (Լաց ե
լինում):

Բ ա դ ա լ .— Տուններս քանդվեց...

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ի Յ Ր

1-ԻՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Բեմը ներկայացնում է գյուղի համդը: Բարձր լեռան ստորոտում, կիսափուլ չարդախի մոտ հանդավորները կրակ են արել և նրա շուրջը նստել, տափանում են: Գարնամային ցուրտ և խավար գիշեր է:

Տ Ե Ս Ի Լ 1.

Ջափար, Խեչան, Մուկուչ, Էստո Միմաս:

Մուկուչ.— Ի՞նչ էս անում, Խեչա՛ն, փո՛ւհ, աչքե-
րըս քուացրի՛ր: Եդ զահրումար ծուխը դենը
կորցրո՛ւ:

Խեչան.— Աբա, դե յես վո՞նց անեմ, վոր ծուխը
դեսը չգա: Ես փեռերը փաշեմ, իրար կպցնեմ,
որինավոր վառվի, բալքի մի քիչ տաքանանք:
Յրտից մեռանք, կոտորվեցինք...

Մուկուչ.— Ընենց խոսում ես, կարծես դու ել Մի-
նասի ու Ջափարի հետ նոր ես քաղաքից յեկել:
Տնաչե՛ն, դեղումը ծնվել ես, չոլումը մեծացել,
ցրտից դու ել ես վախենո՛ւմ: Ջափա՛ր, դու ինչի՞
յես մտքի ծովն ընկել... Գլուխդ դի՛ր եդ խուր-
ջինի վրա, յափնջին քաշի՛ վրադ, քնի՛: Հմի
վորդի վոր ա լիսը կբացվի:

(Միմասը՝ վորսորդական հրացանը ձեռին
«իմտերմացիումալ» յերգի յեղանակը սուլե-
լով՝ ներս է գալիս):

Միմաս.— Հանդվոր ընկերներին բարե:

ԲՈՂՈՐԸ.—Բարով յեկար, վորսո՛րդ ընկեր:

ՄԻՃԱՍ.—Եդ ինչո՞ւ մինչև հիմա չեք քնել: Քնեք
հանգստացե՛ք, վոր կարողանաք առավոտյան
թարմ ուժերով աշխատանքի դուրս գալ: Լսի՛ր,
Ջաքա՛ր, Բադալ ամին քո կատարած աշխատան-
քից դո՛ւ ե, ըստ յերևույթին լավ ես տիրապե-
տում հողագործութեան: Ոոստովանք լինի, յես
արդեն սկսում եմ մրսել:

ՋԱԲԱՐ.—Արի կրակի մոտ նստի՛, տաքացի: Ձուր
ես եսպես վաղ տնից դուրս յեկել:

ԽԵՂԱՄ.—Իսկահան ժամանակն ա, վորո՞ի գնացողը
ճգնավորի քարի տակին լուս ու մութին նստած
պիտի լինի:

ՄՈՒԿՈՒՆ.—Ճիշտ ա ասում, մեր սարերում վորոն
ես ժամանակին ա սկսում յերևալ:

ՄԻՃԱՍ.—(Կրակի շուրջը նստած՝ մեղմ ձայնով յեր-
գում է):

«Յելի՛ր՝ ում կյանքը անիծել ե,
Ով ճորտ ե, մերկ և ստրուկ.
Արդեն վառվում են մեր սրտերը,
Արդեն կռվի յենք մենք ձգտում:
Այս հին աշխարհը կփորենք մենք
Մինչև հիմքերը—և հետո
Մեր նոր աշխարհը կշինենք մենք,
Ուր վոչ ստրուկ կա, վոչ դժգոհ:
Սա յե մեր վերջին կռիվը և պայքարը
մեր մեծ,

Ինտերնացիոնալը աշխարհը կփրկի»:

ՄՈՒԿՈՒՆ.—Մինա՛ս ջան, ուրիշ յերգ յերգի, եդ
յերգը վտանգավոր ա:

ՄԻՃԱՍ.—Ռուսական առածն ասում է՝ գայլերից
վախեցողն անտառ չպետք ե մտնի:

ՋԱԲԱՐ.—Գեղամիջին ձայններս կտրում են՝ հերիք
չի, ես չօլումն ել ձայն չօլտի հանենք... բանիդ
կա՛ց: (Լսվում է սրնգի ձայն):

ՄԻՃԱՍ.—Ո՞վ ե այս կես գիշերին սրինգ նվագում և

նրա վողբածայն մեղեդու տխուր մրմունջներով
այս ահաւոր լուսթյունը խոռվում:

Ձ ա ֆ ա ր.—Չորան Ավոն ա, Մինա՛ս ջան, սրնդի եղ-
քաղցր ձայնովն ե նա իր վոչխարներն արածացը-
նում: (Ավոն կանգնում ե բարձր ապառաժի վրա
և իր սրինգը նվագում ե: Իսկ նրանք ուշադիր
լսում են: Յերկարատև լուսթյուն):

Մ ի ն ա ս.— Լավ լսեցե՛ք, սա են սրինգն ե, վոր հե-
ռաւոր սարերի մութ անկյուններում ճամբեն
կորցրած ու մոլորված վոչխարները հավաքվում,
բերում, հոտին ե միացնում... Սա են սրինգն ե,
վորի ձայնը լսելուն պես, հովվի հավատարիմ ըն-
կերները ականջները սրած, վոխերիմ թշնամուն
են սպասում... Սա են սրինգն ե, վորի ձայնից
խրախուսված, հովվի կովով զոչերը ապառաժի
գլուխն են բարձրանում և անդունդների խորքը
գլորվում...

(Սրինգը նվագելով, Ավոն հեռանում ե):

Խեղճ ու թշվառ Այո՛ւ, մշտնջենական խա-
վարը ճնշում ե վորոնող միտքը ու հոգիդ և դու
սրինգը նվագելով թափառում ես ու խարխալում
համատարած այս մութ խավարի մեջ... (Պատ-
րաստվում ե գնալու):

Ձ ա ֆ ա ր.—Ո՞ւր ես գնում...

Մ ի ն ա ս.— Չորան Ավոյին ուղում եմ տեսնել և նրա
սրնդի նվագը կրկին անգամ լսել...

(Դուրս ե գնում, իսկ մյուսները խարույկի
շուրջը պառկում են քնելու: Յերկար լուս-
թյուն):

(Բադալ ամին ներս ե գալիս, խարույկի մոտ
կանգնում և լուռ նայում ե):

Նույնիսկ և Բաղալ

Բաղալ.—Քնած են:

Մուկուկ.—Քնած չենք, Բաղալ ամի, հենց նոր պառկեցինք: Սաղ գշերը նստած՝ զրից ելինք անում:

Բաղալ.—Ռանչպար մարդը գշերը վոր անքուն մընաց, ել նա կարա՞ցերեկն աշխատի...

Զաֆար.—Ինչի՞ համար ես յեկել: Առանց քեզ ել ես աշխատանքները դնում են: Գնա տուն, հանգըստացի՛:

Բաղալ.—Յես կհանգստանամ, յերբ վոր հողի տակ կլինեմ: Քանի դեռ հողի յերեսին եմ, ինձ հանգըստություն չկա... Մինասն ո՞ւր ա, նրա համար եմ յեկել...

Զաֆար.—Ի՞նչ կա, ի՞նչ ա պատահել:

Բաղալ.—Են անիծվածները յեկան, տունը խուզարկեցին և Մինասին հարցրին:

Զաֆար.—Ի՞նչ պատասխանեցիր:

Բաղալ.—Ի՞նչ պտի պատասխանեմ: Հարցրին՝ ո՞ւր ա դնացել, ասի՝ դնացել ա վորսի: Թողին, սուս ու փուս հեռացան:

Խեչան.—Ինչպես յերևում ա՝ նրա մասին խարար տանող ա ըլել:

Բաղալ.—Խարար են տարել, վոր վորսկան շան պես հետևիցն ընկած հոտոտելով ման են դալիս... ետ քանդված յերկրում մարդ իր գլխի տերը չի... կարծես պարտավոր ենք ամեն անգամ նրանց տեղեկություն տալ, տունդ ո՞վ յեկավ, ո՞վ դնաց... ինչի՞ համար յեկավ, ո՞ւր դնաց: Անիծվե՛ք դուք: Մինչկեկ որս մեր տունը Յեղիշի համար ելին դրանք դնում, դալիս, հիմի ել Մինասի համար են սկսել դնալ, դալ. եդ անիծվածներն ենք անելու յեն, վոր եդ խեղճի գլուխն ել ու-

տեն, վոնց վոր Յեղիշիս գլուխը կերան... Ա՛խ,
իմ կորած բալա՛...

(Լաց և լինում):

Զաֆար.—Ուրիշները մեռելների հետեից լաց կլնեն,
իսկ դու կենդանի մարդու համար ես լաց լինում:

Բադալ.—Կորածն ու մեռածը մի հաշիվ ա:

Զաֆար.—Կորածն ու մեռածը մի հաշիվ չի: Մե-
ռածն անվերադարձ դնում ե, կորչում, ել նրան
յետ դալ չկա, իսկ կորած մարդը վորտեղ վոր
լինի՝ մեկ ո՛ր դուրս կգա կերևա: (Ականջիմ):
Լսի՛ր, Յեղիշի տեղն յես արդեն իմացել եմ: Շու-
տով մենք նրա հետ կապ կատեղծենք: Մեր ընդ-
հատակյա աշխատանքների ընթացքում Յեղիշն իր
զինված խմբով մեզ կոգնի: Սրանից հետո նրա
մասին դու կարող ես բոլորովին չմտածել:

Բադալ.—Ծիշտ ես ասո՞ւմ, թե հորդ սիրտ տալու
համար ես հնարել ես պատմությունը:

Զաֆար.—Վոչ մի պատմություն, յես քեզ խաբելու
տրամադրություն չունեմ:

Բադալ.—Հմի հավատում եմ: Սրանից հետո ել
դարդ չեմ անի: Դու դրա մասին մորդ հետ խոսել,
նրան վորեւե բան ասե՞լ ես:

Զաֆար.—Յես չեմ ասել, դու կասես: Դե յես գնամ,
Մինասին գտնեմ և նրան զգուշացնեմ:

(Գնում ե):

Բադալ.—(Մի կողմ) Ես խաբարը մերը վոր իմանա,
ուրախությունից խելքը կկորցնի: Ե՛հ, վառք
աստու. բախտիս չարիս ու Փալազը կարծես նոր
սկսում ա պտտել... Զաքարս ոտարությունից յե-
կավ, Յեղիշիցն տեղեկություն ստացա... Չե՛, ես
մի բանը նրանք լավ են մտածել, վոր Յեղիշի հետ
կապ են ուզում հաստատել: Գաղտնի աշխատան-
քում նա սրանց կոգնի... (Զիու ամբակմերի
ձայն): Ես ո՞վ ա դալի... են անիծվածները չըլ-
նե՞ն: (Նայում ե դեպի հեռուն): Զին կանգնեցը-
րեց, ձիուց վեր, յեկավ, վորտեղով գալիս ա դպա
դեսը:

Բաղալ և Համբարձում

Համբ.— Բարի աջողում, Բաղալ ամի:

Բաղալ.— (Սառք) Բարով յեկար:

Համբ.— Բաղալ ամի, դրանք քնել են, եղ վո՞նց ա,
վոր դու չես քնում: Յեղիչի համար, յերևում ա,
վոր դու շատ ես մտածում:

Բաղալ.— Յես ել վոր չմտածեմ, բա ել ո՞վ պտի
մտածի:

Համբ.— Սրանից հետո կարող ես չմտածել: Չաքարդ
քաղաքից յեկավ, նա քեզ քոմադ կանի: Լսի՛ր,
Բաղալ ամի, Չաքարի հետ են նոր եկած մարդն
ո՞վ ա:

Բաղալ.— Ախպորս տղան ա:

Համբ.— Ինչի՞ համար ա յեկել:

Բաղալ.— Վո՞նց թե ինչի համար ա յեկել: Ետ ի՞նչ
հարցաքննություն ա:

Համբ.— Դե լավ, ել ինչի՞ համար ես նեղանում:
Յես հարցնում եմ, իսկ դու կարող ես չախտա-
խանել: Ախպորդ տղան վորսի դնալ, կարծեմ,
չատ ա սիրում... Գիշերներն ել, ասում են, մի-
մի անգամ մնում ա ետեղ, հանդվորների հետ
խոսակցություն ա ունենում... նրանց հետ շատ
հետաքրքիր դրիցներ ա անում սոցիալիզմի մասին,
հեղափոխության մասին հետաքրքիր պատմու-
թյուններ պատմում...

Բաղալ.— Դրանով դու ի՞նչ ես ուզում ասել:

Համբ.— Ի՞նչ պետք ե ասեմ: Հենց ընենց, խոսք յե-
կավ, խոսում եմ, ի հարկե, ուրիշի ներքին դո-
ծերում յես ի՞նչ հաշիվ ունեմ... ինչ ուզում են՝
թող անեն. դրանից յես վոչ ոգուտ ունեմ, վոչ
վնաս... սրանք ընչի՞ համար են եսքան յերկար
քնել... Խ՛յ, խազեյինների, վե՛ր կացեք: Ռանչ-
պար մարդն եսքան յերկար չի քնի: Գունը ձեզ

կթուլացնի, լավ չի... (Մտրակով խփում է
նրանց վոտֆերին) :

ԽԵՆՁԱՄ.— Ինչի՞ համար ես խփում :

ՄՈՒԿՈՒՆ.— Քեզ ո՞վ իրավունք տվեց :

ԽԵՆՁԱՄ.— Յեթե Գալուստ աղի տանը ծառայում ես,
եղ զեռ չի նշանակում, վոր դու ել նրա նման
գլխներիս իրավունքներ պտի բանեցնես :

ՀԱՄԲ.— Յես իրավունք բանեցնելու տրամադրու-
թյուն չունեմ : Յես ծառայող մարդ եմ, իմ ի՞նչ
հաշիվն աս, յես Գալուստ աղի կարգադրություն-
ներն եմ միայն կատարում : Գալուստ աղան կար-
գադրել աս, վոր եսոր դուք ձեր բոլոր գործը թող-
նեք, դաք նրա համար աշխատեք : (Յերկար լռու-
թյուն) : Կարծեմ լսեցիք, ինչվոր յես ձեզ ասեցի :

ԲՈՒՈՐԸ.— Լսեցինք :

ՀԱՄԲ.— Լսելուց հետո հարկավոր աս, վոր իմ տված
հարցին պատասխանեք :

ԽԵՆՁԱՄ.— Պատասխանի համար մենք դեռ կմտա-
ծենք :

ՀԱՄԲ.— Ուրեմն դուք չեք ուզում Գալուստ աղի կար-
գադրությունը կատարել :

ԽԵՆՁԱՄ.— Գալուստ աղի կարգադրությունը մեզ հա-
մար որենք չի : Ասենք հիմա որինք մորենք չկա...
Մի գնա տես խորհրդային յերկրում ինչե՞ր աս կա-
տարվում :

ՀԱՄԲ.— Ինչե՞ր աս կատարվում, պատմիր տեսնեմ,
հետաքրքիր աս : (Նստում է նրանց մոտ) :

ԽԵՆՁԱՄ.— Են աս կատարվում, վոր հիմա կրուդոմ
ազատություն աս, հողը գյուղացիներին, գործա-
րանը բանվորներին վերադարձնելու որենք աս հրա-
տարակված :

ՀԱՄԲ.— Հետո՞

ԽԵՆՁԱՄ.— Հետո է՛ն, վոր եղ որենքը մեզ ել աս վերա-
բերում, մեզ վրա ել աս տարածվում...

ՀԱՄԲ.— Եղ ո՞վ աս ձեզ ասել :

ԽԵՆՁԱՄ.— Ով վոր ասել աս, եղ քո հաշիվը չի :

Համբ. Իհարկե, իմ ի՞նչ հաշիվն ա: Ուրիշի ներքին գործերում, ընդհանրապես, յես սովորութիւն չունեմ խառնվելու: Սոսք ընկալ, դրա համար ել յես հարցրի: Մնաք բարով:

Խեչամ.— Գնաս բարով... (Համբարձումը գնում է):

Մուկուչ.— Եդ ի՞նչ քաղաքավարի կերպով ես ճամբու դնում:

Խեչամ.— Թե նա աղվեսն ա, յես ել պոչն եմ: Շուն շան վորդի՛, դիտմամբ խոսացնում ա, վոր մեզնից խոսք դուրս քաշի ու խաբար տանի: (Մյուս հանդիպոքներն ել գալիս են):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Նույնք, Առաքել, Հասան և գյուղացիներ

Առաքել.— Բարի աջողում:

Մուկուչ.— Ասուռ բարին, բարով եկաք:

1-ին գյուղ.— Անասելի ցուրտ ա ես դիշեր:

Խեչամ.— Նստե՛ք, տաքացե՛ք: Հասա՛ն, դու եդ ի՞նչ բանի յես:

Հասան.— Գուես տանում ա, դուք խոսացե՛ք, յես քնում եմ: (Առանձնանում է ու քնում):

2-րդ գյուղ.— Գիշերվա ես այադն ասեղների նման մարդու ջանի մեջն ա մտնում, ոսկոռներումը ծակծկում, ձեր աղբաթը խեր. կրակ եք արել, մի քիչ կտաքանաք:

1-ին գյուղ.— Գնած էյի, քանի աչքս բաց արի, սրանց կրակը շարունակ վառվում եր: Յես ասի կիտար վեր գցած խորովելիս կըլինեն:

Խեչամ.— Դու ել խորովածի իշտահով յեկար, տեհար զատ չկա:

Առաքել.— Բաղալ ամի, դու ինչի՞ յես սուս արել, ընչի՞ չես խոսում, Զաքարը յեկել ա, ուրախանալու փոխարեն տխրե՞լ ես:

2-րդ գյուղ.— Բաղալ ամու վրա մեծ մաղարիչ կա:

1-ին գլուխ.— Ճիշտ, յես մոռացել եմ: Չաքարը
գործի լավ ժամանակին եկավ: Քեզ քոմադ կանի:
Բադալ.— Քոմադ կանի եղ ել խոսք աս... դալուն պես
ամբողջ գործը վերցրել աս իր ձեռքը: Շատ ապրի,
յեկավ, ջանիս հասավ:

1-ին գլուխացի.— Բա ու՞ր աս Չաքարը, չի յերևում:
Բադալ.— Ըստեղ եր, Մինասը զնում եր, յափնջին
մոռացել եր հետը վերցնի: Յափնջին տարավ տա
իրան: Ես սառը ողին նա սովոր չի: Առանց են ել
նրա առողջությունը բոլորովին քայքայված աս,
կմբսի ու նորից կհիվանդանա:

Մուկուչ.— Քաղաքում ապրողները դիմի ըտենց են:
Ուշ ու մաքները անալիս են գրքերի ու գաղեթների,
իրենց առողջությունները կորցնում:

Խեչամ.— Մինասը քեզ որինակ, տնաշենը կարծես
մոմից շինված ըլի. տաքը տալուց հալվում աս,
ցուրտը տալուց՝ սառչում:

Բադալ.— Եդ բոլորը անկանոն կյանքի հետևանք աս,
դրա համար ել քաղաքում բժիշկները նրանից ձեռք
են քաշել, ուղարկել գյուղ:

3-րդ գլուխ.— Սուտն ու ղորթը խաբար չեմ,
համա տուում են, վոր Աինասն իրան սուտի հի-
վանդ աս ձեացրել և գեղը ուրիշ նպատակով աս յե-
կել:

Մուկուչ.— Թշնամու խոսքեր աս: Մի՛ք հավատա:

1-ին գլուխ.— Նրանից ամեն ինչ հավատալու աս:
Նրա Թհար-Թհուրից յերևում աս, Թե նա ինչ խել-
քի ու մաքի տեր մարդ աս: Ասում են, վոր նա
գործարաններում գործադուլ կազմակերպողներից
աս: Հարկավոր աս նրանից զգուշ լինել:

Խեչամ.— Այսինքն:

1-ին գլուխ.— Այսինքն՝ նրա գլխին յեթե մի բան
պատահել աս, վայն եկել աս մեզ տարել, Սիրիբը
դեսն ենք թողնելու:

Մուկուչ.— Եդ ո՞վ աս քեզ եղպես հասկացրել:

3-րդ գլուխ.— Ուրիշն ինձ բան չի ասել: Յես իմ աչքով եմ տեսել: (Խեչամն ու Մուկուշը ծիծաղում են): Ինչի՞ յեք ծիծաղում: Են որը նրան քյոխվի հետ խոսելիս տեհա, մնացի զարմացած... եղ տնաքանդը վախ ասած բանը սկի չի իմանում: Խոսքերը կարկուտի նման վրա յա տալիս, աչքերիցը կրակ թափում... Քյոխվի բերանում թուքը ցամաքել եր, լեզուն կապվել: Մի խոսք ել ա չը կարաց ասի ու նրա ջուղարը տա:

2-րդ գլուխ.— Յես զարմանում եմ, եղ վո՞նց ա, չոր քյոխվան համբերել ա, դամչին չի քաշել, չնքակոթին տալով դուստաղ արել:

Հասան.— Մրանց գլուխը յարաբ քարի՞ց ա, թե յերկաթից, վոր չի ցավում: Եսքան խոսալում ախր ի՞նչ ա ածած, յես չեմ հասկանում... Զարդված, բեղարած, ռանչպար խալիս եք, գնացե՛ք, քնեք գինջացե՛ք... Ի՞նչ եք յեկել, ես կես գիշերին խալխին քնահարամ տնում: Խոսալուն ել մի ժամանակ կըլնի... (Դուրս ե գնում):

Առաքել.— Ծիշտ ա ասում, խոսալով ընկանք, չի մացանք, թե լույսը վոնց բացվեց:

1-ին գլուխ.— Գնանք:

2-րդ գլուխացի.— Գնանք, եգուց կիրակի յա, եսոր աշխատանքները մի քիչ շուտ վերջացնենք, գնանք տուն: Քանի գիշեր ա՝ տուն չենք գնացել: (Դուրս են գնում):

Բադալ.— Նրանք գնացին իրանց գործին, վեր կացե՛ք՝ մինք ել գնանք մեր գործին, Մուկու՛ւշ, դու գնա յեգները քչի դան: Զաքարն ընչի՞ ուշացավ...

(Մուկուշի հետ դուրս ե գնում):

Խեչամ.— Ես լուսաբացին «առավոտ լուսոն» ել չեմ իմանում, թե ասեմ: Վիզդ կոտրի, տե՛ր Սհակ, խեղճ հորս յերկու հորթը կերար, մի որինավոր գրիլ — կարդալն ինձ չտվորեցրիր... (Դուրս ե գնում): (Բեմը սկսվում ե լուսավորվել: Խորհից

լսվում եմ խոսակցութեան ձայներ: «Արա, յեզ-
մերը բշի՛»... «Ջեյրամին ձեմ տո՛ւր»... «Հո՛,
հո՛, հո՛, մաքալ... հո՛, հո՛, Ջեյրամ»... իսկ մի
ուրիշը յերգում է)

«Ահա ծագեց կարմիր արև,
«Տաք ու պայծառ է որը,
«Դե՛, քաշեցե՛ք, սիրուն յեզներ,
«Առաջ տարե՛ք արորը»...

Տ Ե Ս Ի Լ 5

Գալուստ աղա և Համբարձում

Գալուստ.— Հը՛, ի՞նչ են անում:

Համբ.— Ձեն համաճայնվում:

Գալուստ.— Ի՞նչպես թե չեն համաճայնվում: Գնա,
նրանց կանչի՛ ետեղ:

Համբ.— Գալուստ աղա, կանչելդ դուր է: Նրանք
ասում են, վոր մենք մինչև մեր գործը չվերջացը-
նենք, ձերը չենք սկսելու: Ասում ա՛հ իմա կրու-
դո՞ւ ազատություն է:

Գալուստ.— Ինչպե՞ս թե ազատություն: Ուրեմն
նրանք իրավունք են համարում Գալուստ աղի հա-
մար գործ չանե՞ն, աշխատանքը յերեսի վրա
թողնե՞ն... Ուրեմն նրանք ազատությունն եսպե՞ս
են հասկանում... Մեր յերկրում նրանց եղ տեսակ
ազատություն չի տրված: Խելքները թող հավաքեն
գլխները, ինչպես վոր մինչև հիմա աշխատել են,
ենպես ել սրանից հետո դան աշխատեն:

Համբ.— Նրանք ասում են, վոր խորհրդային յերկ-
րում հողը գյուղացիներին, գործարանը բանվորին
վերադարձնելու որենք ա հրատարակվել, վոր եղ
տրենքն իրենց ել է վերաբերում, իրենց վրա ել է
տարածվում:

Գալուստ.— Եղ ասողները շատ նհախ են անում,
գլուխները քարով են տալիս: Խորհրդային յերկ-
րի հետ մենք կապ չունենք: Հայաստանում մենք

մեր սեփական իշխանությունը, մեր սեփական որենքներն ունենք... վա՛յ նրան, ով եղ իշխանությունը չի ճանաչի և նրա որենքներին չի հալատակվի: Ուրեմն, դու ասում ես, վոր նրանք չեն համաձայնվում:

Համբ.— Ձհամաձայնվելն ես տեսակ ա: Նրանք ուզում են առաջ իրենց դործը վերջացնեն:

Գալուստ.— Առաջ իրենցը, հետո իմը... Լավ, թող եղպես լինի, բայց թե վերջում իրենք կվռչմանեն:

Համբ.— Իմ կարծիքով նրանք մեղավոր չեն:

Գալուստ.— Քու կարծիքով, ուրեմն, մեղավորը յե՞ս եմ:

Համբ.— Վոչ ել դուք եք: Մեղավորը բոլորովին ուրիշ մարդ ա: Եղ մարդը, ճիշտ ա, ինքն ամեն տեղ չի յերևում, բայց թե նրա կատարած աշխատանքի արդյունքը ամեն տեղ յերևում ե...

Գալուստ.— Ձեմ հասկանում...

Համբ.— Գալո՛ւստ աղա, յես քեզ վաղորոք զգուշացնում եմ. նա են տեսակ մի թունավոր ոճ ա, վոր վերջիվերջո ձեզ կվնասի: Նրա դեմ դուք ժամանակին միջոցներ ձեռք առեք, թե չե հետո ուշ կլինի:

Գալուստ.— Եղ ոճին կզցեմ վտարերիս տակ, կտրորեմ, նրա գլուխը կջախջախեմ, դու միայն նրա տեղը, նրա ով լինելն ինձ ասա:

Համբ.— Նրա տեղը, նրա ով լինելը դուք ինձնից լավ գիտեք:

Գալուստ.— Հասկացա... (Մտածում է):

Համբ.— Դե վոր հասկացաք, ել հետաձգելու ժամանակը չի: Հրեն քյոխվան հանդիպողների հետ կանգնած՝ խոսում ե: Գնամ նրան կանչեմ: Դուք նրա հետ ես խնդիրը լուծեք: (Դուրս ե գնում):

Գալուստ և Բաղալ

Բ ա ղ ա լ .— Ես անտեր սամին ել կոտրվելու ժամանակ դտալ: Կարծեմ մի վախտ յես ես թփերի տակ պահել եյի: Տեսնեմ՝ մնո՞ւմ ա:

(Թփերի տակ սկսում է փնտրել):

Գ ա լ ու ս տ .— Սպասի՛ր, եդ սամին դու հետո կտեսնես, վռադ չի: Լսի՛ր, Բաղալ ամի, հասակավոր մարդ ես, յես քեզ խղճում եմ, Յեղիշի տեղը դու մեղ ասա, միւնուլն ա, մենք նրան կգտնենք և նրա հետ դու ել կպատժվես:

Բ ա ղ ա լ .— Պատժվելուց յես չեմ վախենում, յես եմ որվանից եմ պատժվել, վոր յերեխես քու պատճառով փախստական դառաւ...

Գ ա լ ու ս տ .— Նրա փախստական դառնալն ի՞մ պատճառով եր, թե ուրիշի, եդ կարևոր չի: Կարևորն են ե, վոր յեթե դու նրա տեղը չառես, յես ստիպված կըլնեմ կառավարության առաջ խնդիր դնել, վոր ձեզ մեր յերկրից տնով-տեղով աքսորեն: Լսի՛ր, ձեր տանը են նոր եկած մարդն ո՞վ ա:

Բ ա ղ ա լ .— Ախպորս տղեն ա:

Գ ա լ ու ս տ .— Ինչի՞ համար ա յեկել, ի՞նչ դործ ունի նա ետեղ...

Բ ա ղ ա լ .— Հիվանդ ա, բժշկների խորհրդով մի քանի ամսով յեկել ա հանգստանա: Յես կարծում եմ, վոր դրա համար ձեզնից նախորոք թույլտուլություն չպիտի վերցնե:

(Սամին վերցնում է և դուրս է գնում):

Գ ա լ ու ս տ .— Լեզուները սկսում են յերկարել, հետները խոսալ չի լինում...

Գալուստ, Քյոնսվա և Համքարձում

Քյոնսվա.—Բարեւ, Գալուստ աղա:

Գալուստ.—Բարեւ:

Քյոնսվա.—Ասա տեսնեմ՝ ի՞նչ կա, ի՞նչ ա պատահել: Ինչի՞ համար ես ինձ կանչել:

Գալուստ.—Քեզ մոտ յես գանգատ ունեմ: Ի՞նչ պատիժ կտաս դու են մարդուն, յեթե տեսնես, վոր եղ մարդը կառավարութեան դեմ ե գնում և նրա որենքներին հակառակ դործ ե բռնում:

Քյոնսվա.—Ըտենց շաշերի հետ գործ ունենալը, ճիշտն ասած, մի քիչ դժվար ա:

Գալուստ.—Իսկ յեթե տեսնես, վոր եղ շաշը իր շաշութենով ուրիշներին ել ե շաշացնում:

Քյոնսվա.—Եղ տեսակ շաշերի շինքակոթից կրոնեմ, կդցեմ դամշու տակ, ենքան կտամ, մինչև վոր կխելոքանա:

Գալուստ.—Իսկ յեթե չխելոքանա ու իր իմացածը նորից շարունակի...

Քյոնսվա.—Եղ դեպքում նրա վրա ու ձեռքը կկապեմ և կուղարկեմ խելացնորների ապաստարան, թող նրան ենտեղ բժշկեն: Վճռված և ստորագրված ա:

Գալուստ.—Ըղորմի հորդ, լավ վճռեցիր:

Քյոնսվա.—Վճիռը կայացրի, բայց թե չիմացա եղ խնդիրը ո՞ւմն ա վերաբերում: (Մտածում ե): Հը՛մ, իմացա, թե եղ եչն ում ախոռումն ա զըռում: Ծիշտն ասած, դրա համար յես ել եմ մտածել, վորովհետև եղ իշու քացին, վախենում եմ, մի որ ել ինձ դիպչի: Հարկավոր ա դրա պոչը վախտին խուզել:

Գալուստ.—Խուզելով բան չի դառնա, հարկավոր ե եղ պոչը տակից կտրել և դեն գցել:

Քյոնիվա.—Դուք ինձ են ասեք, նրան մեղադրելու փաստեր ունե՞ք, թե հենց սրանից, նրանից լսած խոսք ու զրից ա:

Համբ.—Պոսք ու զրից չի... հանդիպոքներին նա ինչ վոր ասել, ինչ վոր նրանց հետ խոսել ե, յես եստեղ պաղորոնի գրել և վկաներին ել տակին ստորագրել եմ տվել: (Գրությունը ցույց ե տալիս):

Քյոնիվա.—Ձե', որինական գործ ես բռնել: Դատարարաններում յերեմի չուտով ատվականություն կանես:

Համբ.—Եդ շնորքն իւ վոր չունենամ, Գալուստ ադան ինձ մի բոպե չի պահի: Ես դայավլենին գրել եյի, վոր ձեդ գրավոր կերպով ներկայացնեմ, բայց քանի վոր գործը եսպես դատավորվեց, թույլ տվեք, վոր իմ գրածը յես ինքս կարդամ: (Կարդում ե):

«Հարգելի և մեծապատիվ պարոն քյոնիվա»...

Գալուստ.—Ա' շաշ, դու եդ նամակ ես գրել, թե դայավլենի...

Համբ.—Նամակի ձեով սկսում եմ, դայավլենիի ձեով վերջացնում:

Քյոնիվա.—Դու լավ կանեյիր դայավլենիի ձեով սկսեյիր, դայավլենիի ձեով ել վերջացնեյիր: Ինչեիցե: Շարունակի՛ր:

Համբ.—(Կարդում ե): Ձեր ազնիվ ուշադրությունն իմ հրավիրում քաղաքից նոր յեկած Մինաս անունով մի վումն «տիրոջ հավատարիմ ծառա, վտոները լիզող դյադա, կամակատար ստրուկ»... Հա', չմոռանամ ասել, վոր եդ խոսքերն ինքն ա ինձ ասել, ու հմի նրա ասած եդ խոսքերը նորից յես իրեն եմ վերադարձնում:

Քյոնիվա.—Են խոսքերը, ինչ վոր նա քեզ ասել ա, դա ինձ բոլորովին չի հետաքրքրում:

Համբ.—Ճիշտ ե, ձեդ համար հետաքրքիր չի, բայց Գալուստ ադի համար, յես կարծում եմ, վոր հետաքրքիր կլինի:

Գ ա լ ու ս տ .—Գալուստ աղան եղ տեսակ ախմախ բաների համար գլուխ չի կոտրում: Եղ զխկումը դեսը տուր, ինչ վոր ասելու յես, մի յերկու խոսքով բերանացի ասա՛, վերջանա դնա, ի՞նչ ես չարականի նման ոխտը սհաթ յերկարացնում: (Զայավենինն ձեռքից վերցնում ե ու պատռում):

Հ ա մ ք .—Մտքիս թելը կտրեցիք, չգիտեմ՝ ինչի մասին խոսեմ:

Ք յ յ վ ա .—Դու նրա մասին խոսա՛, թե նա հանդավորներին ի՞նչ ա ասել, նա նրանց հետ ինչի՛ մասին ա խոսել:

Հ ա մ ք .—Նա հանդավորների հետ հողը պարարտացնելու և նրանից առատ բերք ստանալու մասին ա խոսում:

Ք յ յ վ ա .—Հետո՞:

Հ ա մ ք .—Հետո, յեթե իրա խոսքերով ասելու լինեմ, «փոխադարձ ոգնության, համայնական աշխատանքի, միության համերաշխության» մասին ա խոսել:

Ք յ յ վ ա .—Գալուստ աղա, նրա ասածների մեջ հակապետական ու հակաորինակ յես վռչինչ չեմ տեսնում:

Գ ա լ ու ս տ .—Նշանակում ա, վոր նրա ասածների միտքը դու լավ չես հասկանում: «Համայնական աշխատանք»—«փոխադարձ ոգնություն»—«միություն»—«համերաշխություն» և այլն, և այլն: Դու կարծում ես սրանք քամու բերած անմիտ ու անխմաստ խոսքե՞ր են: Չե՛, սրանք մտածված, մեկը մյուսից խորիմաստ գաղափարներ են, և եղ գաղափարները Ռուսաստանում բայլելիկներն են հնարել... իսկ նրանց հնարած ամեն մի բանը հակապետական ե և հակաորինական:

Ք յ յ վ ա .—Այսինքն ի՞նչպես:

Գ ա լ ու ս տ .—Այսինքն ենպես, վոր եղ «Համայնական աշխատանք, փոխադարձ ոգնություն» նշանակում

և, վոր մարդիկ իրենց մասնավոր դործը, իրենց անհատական աշխատանքը թողնեն, ընդհանուրի մասին մտածեն, փոխադարձորեն միմյանց շահերը պաշտպանեն:

Քյոնսվա.— Հետո, նպատակը:

Գալուստ.— Նպատակը են և, վոր յերկիրը տակն ու վրա անին, ունեւորներին ու իշխանավորներին կոտորեն, վոր ել աշխարհիս յերեսին վոչ հողատեր լինի, վոչ փողատեր, վոչ քյոխվա լինի, վոչ գզիր, վոչ տերտեր լինի, վոչ տիրացու: Ուրիշ խոսքով՝ նրանց ուղածը հեղափոխություն ա, սոցիալիզմ, ազատություն, հավասարություն:

Քյոնսվա.— Դա չլնելու բան ա... հեղափոխություն չե, թեկուզ յերկրաշարժ լինի, յերկինքն ու յերկիրն ել վոր փուլ դա, Հայաստանում քյոխվայությունն ու գզիրությունը, տերտերությունն ու տիրացությունը մնացել ա, ելի կմնա... դրանք վերանալու բան չի... Գնանք, յես նրա գլխին մի ենպես ոյին խաղամ, վոր նա հեղափոխությունն ել մոռանա, ազատությունն ել ու հավասարությունն ել:

(Նրանք դուրս են գնում, իսկ Ջաֆարը Յեղիշի հետ խոսելով գալիս են: Յեղիշը ծպտված է: Յափնջիմ ուսերիմ և բաշլղը գլխովը փաքաքած):

Տ Ե Ս Ի Լ 8

Յեղիշ և Ջաֆար

Ջաֆար.— Տեղեկություն կա, վոր Կարմիր Բանակը Բազմից արդեն դուրս ե յեկել: Նրանք, թեև դանդաղ, բայց հաստատ քայլերով առաջ են շարժվում: Նրանք մոտենում են միզ: Մենք ամեն բոպե կազմ ու պատրաստ պիտի լինենք: Կոմիտեն մեզ այդպես ե հրահանգում:

Յեղիշ.— Այդ բոլորը լավ ե, բայց...

Ջաֆար.— Բայց ի՞նչ:

Յ Ե Ղ Ի Զ.—Այն, վոր նախքան Կարմիր Բանակի դալը, թշնամու դեմ անհավասար ուժերով մենք պիտի դուրս գանք:

Զ ա ֆ ա ր.—Անհավասար ուժ չենք: Մենք կը գերազանցենք: Կազմակերպությունն այդ ուղղությամբ բավական մեծ աշխատանք ե տարել: Մեր մարտական շարքերն որ որի ստվարանում են ու խտանում: (Խորքից լսվում է խմբական յերգի ձայն): Մենք այդ խնդրի շուրջը յերկար խոսեցինք: Հանդիորների համար հաց բերող աղջիկները դալիս են. լավ չի, վոր նրանք քեզ տեսնեն: Քանի դեռ նրանք չեն յեկել, հարկավոր ե շտապ կերպով հեռանալ: Դե, յես դնացի: Տղաներին մեր կողմից կը բարեւես: Յտեսություն:

(Դուրս ե գնում)

Յ Ե Ղ Ի Զ.—Յտեսություն: (Խմբական յերգի ձայնը հետգետեմ մոտենում ե) Ինչ քաղցր յերգում ին: Վաղուց ե յես յերգի ձայն չեմ լսել: Նրանք մեր գյուղի աղջիկներն են: Կարծես բոլորը ծանոթ դեմքեր ին: Ախ, ինչպես կուզենայի նրանց մոտից տեսնել, նրանց հետ խոսել... Սպասիր, այն մեկը մեր Գյուլիզարն ե, մյուսը — Մանիշակը... այո, նրանք են: Նրանք այս կողմն են գալիս:

(Յեղիշը քազմվում ե ժայռի հետևում: Աղջիկները ծաղիկներով զարդարված, յերգելով գալիս են):

Յեղիշ, Գյուլիգար, Մանիշակ և մի խումբ աղջիկներ:

(Վերսկից հանկարծ ֆար և գլորվում, բոլորը սարսափած ճչալով ցրվում են գամագամ կողմի վրա: Յեղիշը դուրս և գալիս և շշուկով Մանիշակին կանչում):

Յեղիշ.— Մանիշակ, Մանիշակ, այս կողմն արի...

Մանիշ.— Աստված իմ, ձայնը ծանոթ ե... բայց ո՞վ եք դուք... յես ձեզնից վախենում եմ...

Յեղիշ.— Մի՛ վախենա, Մանիշակ, յես եմ... (Բաշլուղը գլխից հանում է):

Մանիշ.— Յեղիշ... (գրկախառնվում են):

Զայն եր.— Մանիշակ... Մանիշակ...

Գյուլիգար.— (Խորքից) Աղջիկ, Մանիշակ, ո՞ւր մնացիր:

Մանիշ.— Նրանք ինձ են փնտռում:

Յեղիշ.— Քաշվե՞նք այս կողմե՞զ չտեսնեն: (Թագմարվում են ժայռի հետևում: Իսկ Գյուլիգարը մյուս աղջիկների հետ գալիս են և զարմացած նայում):

Բոլորը.— Մենք տեսանք, վոր մի յափնջավոր տղամարդու հետ նա կանգնած խոսում եր:

Գյուլիգար.— Հողս ձեր գլխին. ձեր աչքին ամեն ժամանակ ու ամեն տեղ տղամարդ ա յերևում: Զգիտե՛մ ի՞նչ իմացաք. թխականը կորցրած ճուտերի նման ամենքդ ճվճվալով մի կողմի վրա փախաք:

1-ին աղջիկ.— Ս.ս.ս. կարծես տղամարդու խոսակցության ձեն եր...

Գյուլիգար.— Դե, հիմա ել տղամարդու խոսակցության ձեն լսեցին...

2-րդ աղջիկ.— Ոոսակցության ձեն չե, բայց կարծես ինչ վոր քար գլորվեց...

Բոլորը.— Վույ, հանկարծ բանդիտ չլինի...

ԳՅԱԼԻԳԱՐ.—Ըհ, հողս ձեր գլխին. եսքան հանդ-
վորների մեջ բանդիտը սիրտ կանի դա՞: Ոնկնեերդ
հավաքեք գլխներդ: Հրե՛ն, դաշնիկներն ին:

1-ին աղջիկ.—Ըհ. հողս նրանց անարուռ գլխին: Գիշ
մնաց թե ահուց լեղիս պատուվեր:

2-րդ աղջիկ.—Են տունը քանդվածները վո՛րտեղ են
բարձրացել... պա՛հ պա՛հ, պա՛հ...

3-րդ աղջիկ.—Տես վոնց ել իրար գրկել ու քաղցր
զրից են անում: Նրանք անպատճառ մարդ ու կնիկ
կլինեն:

ԳՅԱԼԻԳԱՐ.—Ըհ, հողս գլխիդ: Մարդ ու կնիկ
իրար հետ զրից անելու համար ել ուրիշ տեղ
չգտա՞ն, յեկել քարափի գլուխն են բարձրացել:
Նրանք նոր սիրահարվածներ կլինեն, նստել իրար
սեր են բացատրում: (Բռնորը ծիծաղում են): Մի-
ծաղելու ժամանակը չի, գնանք Մանիշակին գլու-
նենք:

ԲՈՂՈՐԸ.—Գնանք:

ԲՈՂՈՐԸ.—Գնանք: (Յերգելով դուրս են գնում: Իսկ
Յեղիշը Մանիշակի հետ խոսելով գալիս են):

Տ Ե Ս Ի Լ 10

Յեղիշ և Մանիշակ

ՄԱՆԻՇԱԿ.—Կուժը վերցրի, գնացի աղբրից ջուր
բերելու: Հանկարծ տեսնեմ դու ենտեղ կանդնած
ես, ձեն եմ տալիս, չես լսում: Ոոսացնում եմ,
չես խոսում: Սիրտս լցվեց ու սկսեցի լաց լինել:
Հենց եդ ժամանակ քնից արթնացա: Տեսա, վոր
յերազ ե:

ՅԵՂԻՇ.—Հետո՞:

ՄԱՆԻՇ.—Հետո են, վոր ամբողջ ժամանակ քո մասին
եմ մտածում:

ՅԵՂԻՇ.—Մտածելու կարիք չկա: Եսոր, եզուց ա,
ամեն ինչ կփոխվի և վոչ միայն չերազում,

այլ տներն ժամանակ մենք միասին կլինենք...

Մ ա մ ի շ .—Կասկածում եմ... Գալուստ աղան ինձնից ձեռ չի քաշում: Ամեն որ նա մեր տուն մարդ ա ուղարկում, և ծնողներս ամեն կերպ ուղում են ինձ համոզել... յես մերժում եմ և պատճառաբանում, վոր հիվանդ եմ: Դիտմամբ տնից դուրս չեմ գալիս: Սա առաջին անգամն է, վոր յես տնից դուրս եմ յեկել: Քեզ հանդիպելուց հետո յես վոչ մի դեպքում ել տուն չեմ վերադառնա: Ուր վոր դնաս քեզ հետ կգամ: Յես ուղում եմ միշտ քեզ հետ լինել, առանց քեզ յես մի որ չեմ ապրի... (լաց ե լիմում):

Յ ե ղ ի շ .—Լաց լինելու կարիք չկա. հարկավոր ա մտածել, թե ինչ կարելի յե անել: Ինձ հետ յես քեզ կտանեյի, բայց ո՞ւր տանեմ... Թռչունի նման եսոր եստեղ ենք, մի ուրիշ որ բոլորովին այլ տեղ: Մեր թշնամիները մեզ հանգիստ չեն տալիս որ ու գիշեր. նրանք մեզ հալածում են. մենք շարունակ վտանգի յենք յենթարկում մեր կյանքը... քու կյանքը նույնպես վտանգի յենթարկել յես չեմ կարող... այո՛, չեմ կարող...

Մ ա մ ի շ ա կ .—Իմ կյանքը միշտ ել վտանգի յե յենթարկված... Գալուստ աղան մի որ խնդիրը կտրուկ կդնի և մերոնք իմ կամքի վրա կբռնանան... յես վախենում եմ...

Յ ե ղ ի շ .—Լավ, ինչպես վոր դու վորոշել ես, թող եղպես ել լինի... Գնանք:

Մ ա մ ի շ ա կ .—Գնանք...

(Նրանք դուրս եմ գնում: Գյուլիգարը և մյուս աղջիկները Մամիշակ, Մամիշակ կամչելով, գալիս եմ):

Բ ո լ ո ռ ք .—Ձկա:

1-ին աղջիկ .—Բա հիմա ի՞նչ պտի անենք:

2-րդ աղջիկ .—Ի՞նչ պտի անենք:

3-րդ աղջիկ.— Եսքան փնտռեցինք, վոր չկա:

1-ին աղջիկ.— Աղջկերք, սպասեք յես ձեզ մի բան
ասեմ: Մանիշակը դուցե գնացել է իրենց տուն:

Բոլորը.— Ճիշտ է ասում, գնացած կլինի իրենց
տուն: Իսկ մենք դուր տեղը նրան փնտռում ենք:
(Բոլորը ծիծաղում են: Վարքին բանջարով լիքը
սուփրեմ շալակին մերս է գալիս):

Վարքի.— Ձեր ձայնը սաղ հանդը վեր ա կալել: Բա
դուք չե՞ք ամաչում: Արուսներդ կտրվի: Եսքան
հանդվորների առաջ դուք վո՞նց եք կանգնում
ու յերգում:

Գյուլիգար.— Վարթի՛ բաջի, հանդվորները հեռու
յեն, նրանք մեզ չեն տեսնում, նրանք մեր ձայնը
չեն լսում... (Աղջիկները ծիծաղելով և յերգելով
գնում են):

Վարքի.— Վոր չեն տեսնում, դուք ըտենց պաի
դժվե՞ք ու իրար դիտովն ընկնե՞ք... Վատներս
բեզարել ա, նստեմ ես աղբրի կողքին, քիչ
գնջանամ:

(Շալակը դնում է մի կողմ և աղբյուրի մոտ մըս-
տում):

Տ Ե Ս Ի Լ 11

Վարքի և Ավո

(Ավոն փոքրիկ խուրջինը ուսին, չումախը ձեռքին
գալիս է):

Ավո.— Բարի աջողում, Վարթի՛ բաջի:

Վարքի.— Այ աստու խերն ու բարին քեզ, Ավո՛ ամի,
բարով հազար բարի յեկար:

Ավո.— Առավոտվանից նշարք չեմ դրել բերանս:
(Նստում է աղբյուրի մոտ, խուրջինից հաց է հա-
նում և սկսում է ուտել): Վարթի՛ բաջի, արի նստի
հաց ուտենք:

Վարքի.— Շնորհակալ եմ, դու անուշ արա: Դեռ
դալիս Մինասին տեհա: Խելի վախտ նստած:

խոսում եյինք: Հարց ու փորձ եր անում: Վո՞նց ես ապրում, որդ վո՞նց ա անցնում... գլխիս եկածը գլխի մեկ-մեկ նրան պատմեցի... խեղճ տղան պատմածս լսեց ու ինքն ել դարդոտովեց: Անասելի խելքով ու ջիգարով տղա յա...

Ավո.—Մեղքով ու ջիգարով ա, բայց թե մեր գեղում մի փարա մարդկանց աչքի փուշն ա դառել... Նրան չեն սիրում: Ասենք սկի հարկավոր ել չի, վոր եդ մարդիկ նրան սիրեն:

Վարքի.— Գյամբախտ տղա յա, ըսենց յերեխա յեր, վոր հերն ու մերը մահացան: Հմի աստված պահի, ինքը մեծացել, մեծ տղա յա դարձել, իսկ ծնողները չկան, ափսոս, կենդանի չեն, վոր նրան տեսնեն, ուրախանան...

Ավո.—Վերցրո՛ւ, Վարթի՛ բաջի, կտանես, կտաս երեսնեքը կուտեն: Վերցրո՛ւ, Վարթի՛ բաջի, ամաչելու, քաշվելու տարի չի:

Վարքի.— Ծնորհակալ եմ, աստոծ քեզ յերկար որ ու ումրր տա, վոր դու քո խեղճ տեղով յեթիմներին համար ես մտածում... Բերանիդ թիքեն կտրեցիր, նրանց ասիր:

(Վարքիմ հացը վերցնում, դնում ե բոխչի մեջ):

Ավո.— Եդ ի՞նչ ասելու խոսք ա, Վարթի՛ բաջի: Եդ մի թիքեն ավելի կերած, կամ պակաս, ի՞նչ նշանակություն... յեթիմներիդ կշտացնելու համար աբուրի ու ցորենի լիքն ամբարներ ա հարկավոր, եդ յես չունեմ... (Զիբուխը լցնում ե ու սկսում ե ծխել):

Վարքի.— Ունեցողն ել չի տալիս...

Ավո.— Ձեռն տա, Վարթի՛ բաջի, չեն տա... ում ի՞նչ վեջն ա, թե աշխարհը սովից կոտորվում ա: Ում ի՞նչ վեջն ա, թե մեր յեթիմները քուչեքումը թափված, շների բերանից հոտած վոսկորներ ին խլում, իրենք ուտում... Ում ի՞նչ վեջն ա, թե մեր անտուն, անտեք չափահաս աղջկեքը խուլ ու մութ անկյուններում, մի կտոր ցամաք հացի

համար իրանց պատիւը ու նամուսն են ծախում...
Ա՛խ, Վարթի՛ բաջի, ասելու չատ բան կա, համա
ամեն բան ասել չի ըլում...

Վարթի.—Ըտենց ա, Ավո՛ւ ամի, ըտենց ա...

Ավո.—Ամեն բան ասելու համար լեզուներս կապւած
ա, բերաններս փեղատւած... Ամեն մի տեղից վեր
կացող չաթուքյասան մաուզերը կապել ա կող-
քին, պատրոնները շարել դռին... ձեն հանել,
խոսալ չի ըլում... դուխները տաքացրել են, աչ-
քերը արնով լցրել. կոյի համար նրանց ջանք յեռ
ու քոր ա գալի... Կռիվ չելած տեղը՝ նրանք
զոռով կռիվ են ստեղծում: Որ չի լինում, վոր մի
թուրքի դեղ չքանդեն ու նրանց ունեցած—չունե-
ցածը թալանեն... Բոյուք—Վեդու կռի՞մն տոեմ,
Չանգիրասարի թալա՞նն ասեմ, վո՞ր մեկն ասեմ...

Վարթի.—Յերեխիս եդ կռիվներում տարան սպանե-
ցին յեթմներս վիզը ծռած, ձեռքը ծոցներումը
թողին... (Լաց ե լիմում): Մի աշխատող ձեռք
դրանց վո՞րին հասցնի... Խեղճ հալիւորս ի՞նչ
չաբչարանքով, ի՞նչ նեղությունով աշխատանքի
յա դուրս գալիս, անիծւածները գալիս, խանդա-
րում են, չեն թողնում, թե հանգիստ սրտով իր
գործն անի... Որը տասն անգամ գալիս են յեղնե-
րը ձեռիցը խլում, իրան ել հետը կոռ տանում...
պարտքի տակ խրվել ենք... տանը որո՞ւս ուտելու
հաց չունենք... (Լաց ե լիմում):

Ավո.—Դարդ մի՛ անի, Վարթի՛ բաջի, սիրտդ ոլի՛նդ
պահի... նեղ որերի լեն որն ել կդա... յեթիմ-
ներիդ ել աստւած ողորմած ա... (Զիրուխի
մոխիրը քափում ե ու նորից լցնում ու քաշում):

Վարթի.—Յեթիմներիս աստւած ել ա մոռացել,
մարդիկ ել:

Ավո.—Ըտենց չի, Վարթի՛ բաջի, ըտենց չի... Յե-
թիմներիդ համար ել մտածող մարդիկ կան... (Ա-
կանջիմ) Եդ մարդկանցից մեզ մոտ ել են յեկել...
նրանք բոլոր քաղաքներում ու գյուղերում ման

են դալիս... Բյասիր քյսուր խալիսի քաշած նեղ
որը տեսնում են... Նրանք մի բան կանեն...

Վարքի.— Լսում ենք ու չենք տեսնում...

Ավն.— Կտեսնենք, Վարթի՛ բաջի, կտեսնենք... Եղ
որերը մեզնից շատ հեռու չեն. ես սունկի պես
բանած բուրժուական փոքրիկ պետությունները
յերկար չեն դիմանալու: Եսոր, եղուց ա, բաթ-
միշ են ըլելու, գնան, կորչեն... Լսի՛ր, Վարթի՛
բաջի, ես ինչ վոր ես քեզ ասում եմ, դու ուրիշին
չասե՛ս... (Խոսելով դուրս եմ գնում: Իսկ Ջաֆա-
րը, Մուկուչը, Խեչոն, Առաֆելը և Հասամը գալիս
են, չարդալի տակից յուրաքանչյուրն իր սուփ-
րեն վերցնում և աղբյուրի մոտ նստում ու սկսում
ե մաշել):

Տ Ե Ս Ի Լ 12

Ջաֆար, Մուկուչ, Առաֆել, Հասամ, 1-ին և 2-րդ
գյուղացիներ, գզիք և հետո հանդապահ

Ջաֆար.— Չորրազուրի աշխար ա. լավ հողամասերը
դարդուղի ճանապարհներով իրենք սեփականել են,
իսկ տակի մնացած քարոտ ու քոլոտ անպետք
հողամասերը թողել են մեզ: Դե արի, ջանդ դուրս
դա, խեղճ ու չքավոր գյուղացի, գիշեր-ցերեկ
տանջվի, չարչարվի, մատներով ու յեղունդներով
եղ հողը չանդուի, փորփորի, թե դրանից բան ա
դուրս դալու, վոր դրանով տուն պահես, կառա-
վարության հարկը մճարես; տոկոսներով պարտ-
քդ տաս:

Մուկուչ.— Մեր տեղ ես քարելը լեզու կառնեյին
ու կխոսեյին, իսկ մենք լռել ու պապանձվել ենք:

Բռնրը.— Լռելով բան դուրս չի դա, ձեններս պետք
ե բարձրացնենք: (Գզիքը մերս ե գալիս):

Գզիք.— Ձեններդ վոր բարձրացնեք, ձեր ձենը
կտրելը դժվար ա: Կամ թե չե ձեն բարձրաց-
նելով, դուք կարծում եք, նոր հողարաժանու-

Թյուն ա ըլնելո՞ւ, ձեզ նոր հողամասեր են տա-
լո՞ւ:

Ձ ա ֆ ա ր.— Յեղածներն ել ձեռներիցս կխլեն, նրանք
ձեզ հոժար կամքով վռչինչ չեն տա...

Գ գ ի ր.— Վոր չպահեք, իհարկե, վոր վխլեն: Հրեն
թշնամին քթներին տակ կանգնած ա:

Հ ա ս ա մ.— Հարցնելն ամոթ չլինի, վո՞ր թշնամու
մասին ա քո խոսքը:

Գ գ ի ր.— Իմ խոսքը քու հավատակիցների մասին ա,
վոր հրես պատրաստվում ենք նրանց քիթն ու
պոռնկը մի լավ ջարդենք, Ղարսը ձեռքներիցը
խլենք:

Հ ա ս ա մ.— Քիթ ու մուռ ջարդելուն դաշնակցական-
ները սովոր են: Նրանց փեշակն ա...

Գ գ ի ր.— Ձենդ կարի', ախմա'խ, դամչիս կքաշեմ,
կաշիդ կպլոկեմ: Հայի դյուղում ապրում ես,
բավական չի, համարձակվում ես դաշնակցական-
ների հասցեյին խոսալ: Սրա համարձակությունը
տես: Լսեք ի'նչ եմ ասում, նոր հրաման ա: Հաց-
ներդ կերե'ք, վերջացրե'ք, դնացե'ք յեղները քշեք
դա: Եսոր դուք բոլորդ կոռ պտի դնաք:

Ա ն ա ֆ ե լ.— Աչքներս լույս: Յերկու որ չկա՝ կոռից
վերադարձել ենք, եսոր նորից կոռ են տանում:

1-ին գյուղացի.— Մի յեզ վեր ե ընկել, սատկում
ա, լուծը գետնին ա մնացել: Եդ կոռ դնալու հը-
րաման տվողները թող բարեհաճեն յեզան հախը
վճարեն, դնամ մի յեզ առնեմ, վոր ուզած ժա-
մանակ առանց խոսալու դուրս դամ:

2-րդ գյուղացի.— Հրեն խոփիս բերանը ծռվել
ա, դարբնին դրստիլ տալու համար փող չունեմ:
Եդ հրաման տվողները դրա համար թող մտածեն:

Գ գ ի ր.— Դուք եդ ի'նչ տեսակ եք խոսում:

Ձ ա ֆ ա ր.— Ի'նչ տեսակ ենք խոսում, յեղները բո-
լորովին ուժից ընկած են, հազիվ հազ մեր գործն
են անում. նրանք կոռ դնալ չեն կարող:

Գ գ ի ր.— Դրանք դատարկ խոսք ու զրից ա: Ես որվա

կողը սովորական կռերից չի: Հրամանն ա յեկել:
Զորքը տեղաշարժություն ա կատարում: Ռազ-
մամթերքը տեղափոխելու համար բոլոր տեսակի
փոխադրական միջոցներն ու քաջող ուժը մորիլի-
զացիայի յեն յենթարկվում:

Մ ու կ ու չ.—Ելի կռիվ հոտ ա դալիս:

Ա ո ա ֆ ե լ.—Ա, քնեքս լույս, վաղուց ա՝ կռիվ չեր
յեղել:

1-իմ գ յ ու լ ա ց ի.—Կռիվ չե, աշխարհն ել վոր իրար
դլխով ընկնի, յես տեղից շարժվողը չեմ:

2-րդ գ յ ու լ ա ց ի.—Վոր վիզս կտրեն ել, վոտս վոտի
աղաք չեմ դնի, բոլ ա, քանդվեցինք...

Գ գ ի ր.—Դուք եղ ի՞նչ տեսակ եք խոսում, կառա-
վարությունը վոր իմանա, եղ խոսքերի համար
դիտե՞ք ձեզ ինչ կանի:

Բ ո լ ո ր ք.—Ինչ ուզում ա՝ թող անի:

Զ ա ֆ ա ր.—Կառավարությունը թող իր համար նախ
փոխադրական միջոցներ ստեղծի, հետո կռիվ
ու պատերազմի մասին մտածի:

Բ ո լ ո ր ք.—Մենք կռիվ չենք ուզում:

Գ գ ի ր.—Ձեզ ո՞վ ա հարցնում՝ ուզում եք, թե չե:
Կառավարության հրամանն ա, պատրաստվեք,
ես ա դալիս եմ: (Գնում ե):

Զ ա ֆ ա ր.—Կռիվ դնալը կառավարության. հրամանն
ա, կոռ դնալը կառավարության հրամանն ա,
վաշխառուններին հրեշավոր տոկոսներով պարտք
տալը կառավարության հրամանն ա... եղ հրա-
մաններով եսոր ամենքը մեզնից պահանջում են,
իսկ եղ պահանջներն արդյոք մենք բավարարելու
հնարավորություն ունեն՞ք: Դրա մասին վոչ վոք
չի մտածում:

Խ ե չ ա մ.—Քանդված յերկիր ա, տեր ու տիրական
չկա:

Ա ո ա ֆ ե լ.—Յես ձեզ ասեմ, թե վոր ես անգամ ել
մենք կոռ դնացինք, մեր սայլերից ու լծկաններից
բոլորովին ձեռք պտի քաշենք:

Մ ու կ ու չ .— Ժիշտ ա ասում. են առաջին անգամն
եւ, վոր դնացինք, սայլերի մի մասը ճամբին
կտորվեց, իսկ մի մասն եւ զորքի հետ դնացին
ու եւ հետ չեկան: Յեւ հսոր մեր գլուղացիներից
չատերը վոչ սայլ ունեն, վոչ լծկան:

Հ ա ս ա մ .— Գլուղացին վոր լծկան չունեցաւ, եւ ինչի՞
յա պետք. վզից քար կապի, տար դցի ջուրը:

Ա ու լ ի խ .— Հրեա գզիրը նորից եկաւ:

Գ գ ի ր .— Դուք դեռ ետե՞ղ եք, ախպեր, ես ի՞նչ տե-
սակ ժողովուրդ ա: Կառավարութեան հրամանը,
վոր մի ուրիշը լսի, գլուխը կկորցնի, իսկ սրանք
արխային նստել, ճաշում են: (Համդապաիւր վա-
գելով մերս ե գալիս):

Հ ա մ դ ա պ ա հ .— Ի՞նչ ես կանգնել, տակից գլխից
խոսում: Արի՛, քրոխվան քեզ կանչում ա:

Գ գ ի ր .— Ի՞նչ կա, ի՞նչ ա պատահել:

Հ ա մ դ ա պ ա հ .— Ոհանջանենց Կարոյի անասունը
մտել ա Մալումանց Ալադի բաղը, ծառերը
փչացրել, հիմի նրանք կանգնել կոչում են, քու
ներկայութունը կարեւոր ա:

Գ գ ի ր .— Դե վոր ըտենց ա, դնանք: Իսկ դուք պատ-
րաստվե՛ք առավոտը ծեղը դեռ չբացված արողնի
պունկտում լինել: Ովքեր նշանակված ժամա-
նակին չներկայանան, հինգ հարյուր մանեթ
չտրաֆ պտի տան, կամ թե հինգ ամիս բանտում
նստեն: (Գնում են):

Զ ա ֆ ա ր .— Դրա մասին դեռ մենք կմտածենք...

Խ ե չ ա մ .— Տնաքանդն ենքան խոսաց, վոր յերկինքն
եւ սկսեց վորոտաւ: (Ուժեղ աւայրոպ):

Ա ու ֆ ե լ .— Անձրե ա գալու, վե՛ր կացեք: (Բաղալը
շտապ մերս ե գալիս):

Նույնք, Բաղալ, հետո խմբապետ ու մաու-
գերիստներ

Բաղալ.— Զաքար ջան, են անիծվածները Մինասի
քամակից ընկած՝ ման են գալիս:

Զաքար.— Նա հմի դալու յա ետեղ. հարկավոր ա
նրան դուռըացնել, վոր չդա: (Զաքարը շտապ
դուրս ե գնում):

Խեչան.— Յերանի Մինասին գտներ... յես վախում
եմ նրան չգտնի:

Մուկուչ.— Եղ տնաշենը մի տեղ չի նստում...

Բաղալ.— Ես գէի, հակառակի նման, փիս յերազ
եմ տեսել... (Նրանք ուզում են գնալ, խմբապետը
մաուգերիստների հետ մերս ե գալիս):

Խմբապետ.— Ո՞ւր եք գնում... սպասեցե՛ք...

Մինասին տեղը ձեռնից ո՞վ կարող ե ինձ ասել...

Խեչան.— Նրա տեղը մենք չգիտենք...

Խմբապետ.— Զգիտե՛նք... գուցե և գիտեք, բայց
չեք ուզում ասել... Վռչինչ... մենք նրան կը-
գտնենք... սրիկանե՛ր... (Դուրս են գնում):

Մուկուչ.— Վայն յեկել, մեղ տարել է, յեթի
Մինասին գտել են... Գնամ նրա հետեից...
(Դուրս ե գնում):

Բաղալ.— Ամենքդ մի կռի վրա գնացե՛ք: Նրան
ասե՛ք՝ թող ես քարափներում ծածկվի... նրանց
աչքին չերևա... մինչև տեսնենք ի՛նչ ա գալիս
գլխներս: (Դուրս են գնում: Բեմը միառժամանակ
դատարկ ե: Ուժեղ վոքոտ: Ավոն ապառաժի
գլխին կանգնած՝ իր վոչխարներն ե հավաքում):

Ավո, Մինաս, հետո խմբապետ և մաուգերիստներ

Ավո.— Թփը՛ռռ... հե՛, հե՛, հե՛, Թփըռռռ... Ե՛հ,
հե՛, հե՛, ... ա՛յ անլեզու հեյվաններ, ի՞նչ եք

գլխներդ կորցրել, ո՞ւր եք գնում... (Սրիմգը
նվագելով հեռանում է: Ուժեղ վորոտ ու փայլակ:
Միմասը հրացանը ձեռքին գալիս է):

Միմաս.—*Խեղճ ու թշվառ Ալո... այս փայլատա-
կող շանթ վորոտի մեջ չի լսվում քո սրնդի
ձայնը... յերկնքի ու յերկրի ահեղ կռիվն է
այստեղ: Մաքառման ու պայքարի որհասական
այս ժամին սրնդի այդ քաղցր ու հմայող մեղեդու
տեղ բողոքի ու ըմբոստացման յերգը հնչեցրո՛ւ...*

Ջաֆարի ձայնը.— *Մինա՛ս, Մինա՛ս... դե՛սն
արի... դե՛սն արի...*

Միմաս.— *Յեկա: (Դուրս է գնում): (Մաուգերիստ-
ները խմբապետի հետ ներս են գալիս):*

Խմբապետ.—*Նա այս կողմն թնցավ... հետևե՛ք
նրան... (Դուրս են գնում: Հորդառատ ամօրն,
փայլակ, վորոտ):*

Տ Ե Ս Ի Լ 15

Խեչան, Առաֆել, Հասան, հետո հանդապահ
(վագելով գալիս են մտնում չարդալսի տակ):

Հասան.— *Ջահրումար անձրեն ես ի՞նչ յաման վրա
տվեց:*

Առաֆել.—*Մենք մի կերպ տեղ հասանք... վա՛յ
նրան, ով չուրումը բաց յերկնքի տակն ա մնա-
ցել..*

Հանդապահ.— *(Խորփում) Արա, փախե՛ք հե՛յ, հե-
ղեղ է փախե՛ք... հեղե՛ղ է:*

Խեչան.— *Արա, դու ի՞նչ ես քո հարայ-հրոցով
խալխին լեղաճաք անում: Գիղի խալխն ենքան
եղ հեղեղից չեն վախենա, ինչքան քու եղ ձենիցը:*

Հանդապահ.—*Ջհանդամը, թե կվախենան. բա վոր
հեղեղի ուխտն ընկնեն, լա՞վ ա: Արա, փախե՛ք,
հե՛յ, հեղեղ ա, հեղեղ ա՛... (Կանչելով դուրս
է գնում):*

Առաքել.—Մեր գլխին քաշ ելած ես սև ու մութ
ամպերը մեզ լավ բան չեն խոստանում...

Խեչամ.—Ես տնճրեք կալածես կտրվելու միտք չունի,
քանի դնում, վարարում ա...

Հասամ.—Անճրեկից մնաս չի դա, յես կարկուտից
եմ վախենում: Կարկուտը վոր դա, մեր ցանքը
քոռ ու փուչ կանի...

Առաքել.—Վա՛յ, չորանա լեզուդ, Հասա՛ն, քո
ասելն ու կարկուտի դալը մեկ ելավ... (Մու-
կույնը՝ ժայռի գլխին կանգնած):

Մուկուչ.—Արա, փախե՛ք, ե՛հ հեղեղ ա, հեղեղ...

Խեչամ.—Են տնաքանդն ո՞ւր ա բարձրացել: Արա,
Մուկո՞ւչ... (Սաստիկ վորոտ ու փայլակ):

Մուկուչ.—Հե՛յ...

Խեչամ.—Վա՛յ չոռ, զահրումա՛ր: Արա, տնաքանդ,
իծի նման ի՞նչ ես բարձրացել եդ քարափի գը-
լուխը: Քանի կայծակը չի խփել, քեզ շանսատակ
արել, վե՛ր արի, կորի՛:

Մուկուչ.— Արա, մի յեկե՛ք Թամաշա արեք, պա՛հ,
պա՛հ, պա՛հ, չտեսնված հեղեղ ա... Հազար
փթանոց քարեր ա գլորում... աթղահա ծառեր
ա տակռահան արել ու տանում... արա, փախե՛ք,
ե՛հ, հեղեղ ա՛, հեղեղ ա՛: (Հեռանում ե):

Առաքել... Յես զարմանում եմ, ի՞նչի՞նչ ես հեղեղի
մասին Յեփրեմ վերդում վռչինչ չեն գրել:

Հասամ.—Գրած վոր ըլեր՝ մեր պապերը յերկնքին
հասնող են բարձր սարերը թողած, չեյին դա ես
դետի դրաղին տուն չինի, վոր հմի հեղեղը բարձ-
րանա, քչի ու տանի...

Խեչամ.—Ձեր խելոք ջանին միռնեմ, վոր եսոր
ամենքդ ել իմաստուն եք դառել և ձեր պապերին
ել չեք հավանում... Ես դետն առաջներում մի
բարակ առու յա ըլել: Եդ հմի յա, վոր ըտենց
մեծացել ա ու իր հունից դուրս ա դալիս... (Խոր-
փում աղմուկ, իրարանցում: Յեկեղեցու զանգերը
խփում են, վորպես տագնապի նշան):

Առաջին.—Ես ի՞նչ բան ա... ես ի՞նչ ղալմաղալ
ա...

Խեչան.—Յեկեղեցու զանգերը տալիս են...

Հասան.— Գեղին անպատճառ մի փորձանք ա պա-
տահել: (Մուկունը վազելով գալիս է):

Տ Ե Ս Ի Լ 16

Նույնք և Մուկուն

Մուկուն.— Ի՞նչ եք մտել չարդախի տակ, գլուխ-
ներդ աղատում... Հեղեղը գեղն ա հասել...
դուրս եկեք գնանք...

Քոլոբը.— Գնա՛նք, գնա՛նք... (Գնում են):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

4-ՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է գյուղի հրապարակը: Գյուղացիները հավաքվել, հեղեղի թողած հետևվանքների մասին են խոսում: Խորհից ձայներ. «Յերեսես կորավ... մարդս չկա... ախպերս ո՛ւր ա...» և այլն:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Քյոյսվա, տիրացու, վարքի, Առաքել, Խեչան, Մուկուչ, Հասան, 1-ին և 2-րդ գյուղացիներ և ուրիշները

Քյոյսվա.—*Ղալմաղալ մի՛ք անի... Ղալմաղալով բան դուրս չի դա... Հրես հանդիորները եկան, թողեք տեսնենք՝ նրանք ի՛նչ են ասում...*

Խեչան.—*Հեղեղը ո՞ւմ տունն ա քանդել... Ո՞ւմը ինչ վնաս ա տվել...*

Բոլորը.—*Ասե՛ք մենք ել իմանանք:*

Քյոյսվա.—*Հանգստացե՛ք, վոչինչ չկա... Հեղեղը գեղին մեծ վնաս չի տվել... Ղրաղի տներն են մի քիչ քանդվել...*

Տիրացու.—*Ասենք՝ դրանք ել հենց քանդվելու բան ելին... Հեղեղն եկավ, վորը քանդվելու յեր՝ քանդվեց, վորը մնալու յեր՝ մնաց...*

Բոլորը.—*Ի՞նչ ա նշանակում, վորը քանդվելու յեր՝ քանդվեց... վորը մնալու յեր՝ մնաց...*

Խեչան.—*Ինչի՞նչ սեւեւ մուրիչի տներն ել չքանդեց... Ինչի՞նչ սեւեւ մուրիչի տներն ել, սովն ել, հիվանդու-*

Թյունն ել գեղի դրաղի տներն են մտնում, մեր քանդվող տներն են միշտ քանդվում...

Մուկուկ.— Ընչի՞ եղ հեղեղը, եղ սուլը, հիվանդությունը հարուստների տներն ել չեն քանդում...

Խեչամ.— Ինչո՞ւ նրանց տներից ել սուղ ու չիվանի ձենը չի լսվում...

Առաքել.— Եղ սուղ ու չիվանը մենակ մեզ համար ա ստեղծվե՞լ...

Բուրբ.— Եղ դահրումար հեղեղն ել, սուլն ել, հիվանդությունն ել քյասիբի տներն ա միշտ մտնում, նրանց տներն ա միշտ քանդում...

Տիրացու.— Եղ ինչե՞ր եք դուք մտածում... եղ ի՞նչ խոսքեր եք դուք խոսում... ուշքի յեկե՛ք... փորձանքը վոր դալիս ա, նա չի հարցնում, թե ու՛մ տունն ա մտնում... եղ հեղեղը սուլորական հեղեղներից չեր, դա աստվածանից ուղարկած, յերկիրից յեկած պատիժ եր, վոր յեկավ յերևաց ու անփորձ անցավ...

Քյոնվա.— Անփորձ չեր անցնի, յեթե դետի դրաղի են մեծ չինարին չըլներ, եղ հեղեղը գեղը սրբելու յեր տանի...

Գգիբ.— Յես իմ աստոծը՝ քյոնվան ճիշտ ա ասում։ Գետի դրաղի են մեծ չինարին թե վոր չլներ, եղ հեղեղը ամբողջ գյուղը սրբելու յեր տանի. գեղում ել վոչ հարուստի տուն եր մնալու, ել վոչ քյասիբի...

Տիրացու.— Նշանակում ա՝ ասուու կամքը, նրա նախախնամությունն եր, վոր ետ չինարին իր տեղում անսասան մնաց, և մեր ժողովրդի բախտը ետ ծառի լինել—չլինելուց եր կախված։ Ուրիշ խոսքով՝ աստված խղճաց ու իր ամենակարող զորությամբ մեզ ոգնության հասավ և փրկարածառն իր տեղում հաստատ մնաց։ Յեվ եսոր ամեն մի հավատացյալ հայ քրիստոնյայի սուրբ պատականությունն ա գնալ յեկեղեցի, սրբերի առաջ ծուներ դնել, աղոթք անել, վոր նախախնամու-

Թյունը նրա արմատներին ել ավելի ուժ ու զորու-
թյուն տա, վոր նրա ազատարար ու փրկարար
ճղները չվաք անեն ձեր գլխին և խնամող մոր
նման ամեն մի փորձանքից մեղ պահեն ու պահ-
պանեն... (Ձեռքերը յերկիմք պարզած՝ աղոթում
է) :

(Մարիամը լաց լինելով՝ Բաղալի հետ գալիս է) :

Տ Ե Ս Ի Լ 2 .

Նույնք, Բաղալ, Մարիամ և հետո հանդապահ

Քյոնյվա. — Մարիամ բաջի, ընչի՞ համար ես լաց
լինում... Ի՞նչ կա, ի՞նչ ա պատահել...

Մարիամ. — Հանդվորներն եկան, Ջաքարս չկա...
փախում եմ նրան մի բան պատահած ըլի...

Քյոնյվա. — Մի՞ք փախի, նրան բան չի պատահի:
Ձեր Ջաքարը գիբիլում ընկած են փախսներիցը
չի, վոր հեղեղը նրան քշի, տանի: Դուք անհոգ
կացեք: Ձեր Ջաքարը խեղդվող պոռուղ չի: Մինասի
հետ նա նստել, վեր ա կացել. հեղեղից ազատվե-
լու հնարը նա նրանից սովորած կլինի: Հրես հան-
դապահն եկավ, նրանից կհարցնենք, կիմանանք:
(Հանդապահը քրջված շոքերով մերս է գալիս):
Հը՛, ասա տեսնեմ, Գյունեյի արտերից ի՞նչ խա-
բար ես բերել: Ասում են, վոր կարկուտը ցանք-
սին մեծ վնաս ա տվել:

Հանդապահ. — Գյունեյի արտերը յես չեմ գնացել:

Քյոնյվա. — Ինչի՞ չես գնացել... շուն շան վորդի՛...
(Մտրակով խփում է): Կաշիդ կպլոկեմ, խելքդ
ո՞ւր ա գնում...

Հանդապահ. — Քյոխվա՛ ջան, կյանքիդ ղուրբան,
մի՛ խփի, Թող ասեմ...

Քյոնյվա. — Վոր չես գնացել, ի՞նչ պիտի ասես...

Հանդապահ. — Քյոխվա՛ ջան, հենց են ա՛ ուզում
եյի գնամ, կարկուտն ու անձրևը մի բաշ վրա
տվեց ու ել չկարացի:

Գգիբ.—Տո ախմա'խ, դա ասելու խո՞սք ա, վոր դու ասում ես:

Քյոնիւ վա.—Դե արի ու սրա ջուղարը տուր: Տո ախմա'խ, հանդապահության պաշտոնը քեզ ինչի՞ համար են տվել, վոր դու չպտի իմանաս՝ եղ սելավն ու կարկուտն ո՛ւմ ցանքսն ա փչացրել, կամ ումը ի՛նչ վնաս տվել:

Գգիբ.—Յես իմ աստոծը, քյոխվան ճիշտ ա ասում: Դու ծեծվելու արժանի մարդ ես: Դու վոր իմ տեղ լինես՝ գզրի պաշտոնում քեզ մի որ չեն պա-
հի: Գզրությունը դու հեշտ բան չգիտենաս:

Համդապա հ.—Բանը չիմացած, դու ել մեծ-մեծ խոսում ես: Անձրեւը մի կոնից եր գալի, հեղեղն ու կարկուտը՝ մեկել կոնից, գլխիցս ձե՞ռք եյի քաշել, վոր ըտենց ժամանակ չող դու ա դամ:

Խեչամ.—Ադա՛, տնաքանդ, գեղը թողած, դու քո գլխի դարդն ես քաշո՞ւմ:

Համդապա հ.—Ձե՛, քու դարդն ել եմ քաշելու: Յես չլնելուց հետո շատ հարկավոր ա, սաղ աշխարհը քանդվի, թեկուզ գեղն ել հետը... դուք, վոր ձեր արտերիցն եսքան յերկմիտ եյիք, ինքներդ կոնայիք ու կտեսնեյիք: Ձուր տեղից ի՞նչ եք ամենքդ մի կոնից վրա տվել ու խալխին յախա-բողազ անում:

Մուկուչ.—Դե վոր մենք եյինք գնալու՝ մեր ցան-
քերին, մեր արտերին մտիկ տանք, ել դու ին-
չացո՞ւլ յես: Ել ինչի՞ յենք քեզ փող տալի:

Համդապա հ.—Ձեր տված մի քանի կոպեկի համար դուք ուզում եք, վոր յես գնայի հեղեղի ունին ընկնեյի: Մի սյուրուլ յերեխանց տեր մարդ եմ, ինձ վոր մի փորձանք պատահեր, դուք նրանց պահելու եյի՞ք... ասում եք, ախր վո՞նց գնայի...

Քյոնիւ վա.—Բա սրանց Ձաքարը վո՞նց ա գնացել:

Համդապա հ.—Գնացել ա, վոր հեղեղն առաջն արած տանում եր, ե՛...

Մաքիամ.—Վա՛յ ինձ, տունս քանդվեց... որս խա-

վարեց... ես ի՞նչ լսեցի... ես ի՞նչ իմացա...
(Ուշաքափ վայր է ընկնում):

Մուկուչ.—Արա, անաքա՛նդ, Ձաքարի համար դու
վոր ըտենց բան գիտեցիր, ինչի՞ առաջուց մեզ
չեցիր ասում:

Խեղամ.—Խոսալու ժամանակը չի, դնանք... (Դուրս
է գնում):

Մուկուչ, Առաքել, Հասամ.—Գնա՛նք... (Դուրս
են գնում):

Քյոնյալ.—Ա՛խալիս, դուք ի՞նչ եք չչկկել, են խեղճ
կնիկը ուշքից դնացել ա, գլխին ջուր ածե՛ք, ա-
կանջներից քաշե՛ք...

Տիրացու.—Քանի շունչը վրեն ա, յերեսը դեպի
աղոթարան դարձրե՛ք:

Բադալ.—Ա՛յ կնիկ, ուշքի արի՛: Աչքերդ բաց արա՛,
ա՛խ, աստված ջան, ես ի՞նչ կրակ թափեցիր մեր
գլխին:

Տիրացու.—Աստված վոր մեկին պատժել ուզենա,
առաջ խելքն ա նրա գլխից առնում... Դրանից
հետո մարդն ինքն իրան ա պատժում: Ձաքարի
նման գնում ա կամ հեղեղի ըսեխ ընկնում, կամ
գելի...

Քյոնյալ.— Սրանց Ձաքարը գլխից ձեռ քաշած
մարդ եր: Եդ սեւալն ել վոր չլներ, ես քարափ-
ներից նա իրան մի որ գցելու յեր տակը:

Բադալ.—Մի՛ վախի, ա՛յ կնիկ, տղերքը դնացին:
Հմի վորդի վոր ա, Ձաքարին վերցրած, հետները
կրերեն:

Վարքի.— Ճիշտ ա ասում, տղերքը դնացին. հմի
վորդի վոր ա, Ձաքարը կդա:

Մարիամ.— Ո՞ւր ա... ինչի՞ չի գալի... ինչի՞ ոս-
շացալ...

Բադալ.—Կդա՛, ա՛յ կնիկ:

Վարքի.— Ճիշտ ա ասում, կդա:

Տիրացու.— Ձաքարի դալն ու չդալը նրանից ա
կախված... (Մատուլ յեքկիմֆն է ցույց տալիս):

Մարիամ՝ բաջի, ավետարանին մի արբեչում աղ-
լուխ խոստացի՛ր, Ջաքարն անսիրո՞ճ կգա տեղ
կհասնի...

Մարիամ.—Տուն ու տեղս նրան փեշքաչ ա... մի
արբեչումի աղլուխն ի՞նչ ա, վոր յես խնայեմ...

Քյոյսվա.—Եդ աղլուխ—մաղլուխը դատարկ բան ա:
Ես փորձանքից ձեր Ջաքարը թե վոր ազատվեց,
արժան ա, վոր դուք մի յեղը մորթեք. արբեչումի
աղլուխով դուք մենակ տերտերին ու տիրացվին
կբալարարեք, իսկ ես ժողովրդին ի՞նչ եք պա-
տասխանեկու: (Քյոյսվեմ բեղերը վռնարելով դուրս
ե գնում):

Գրիբ.—Մարիամ՝ բաջի, հո լսեցիր՝ քյոխվան ինչ
ասեց: Քյոխվի ասածը դուղացու համար որինք
ա, պետք ա կատարվի: Մատաղ մորթելն ել հո
կառավարության հրաման չի, վոր ոպասեք
վերի ղուլից դա... վաղվանից յեղը կմորթեք...
(Դուրս ե գնում):

Բադալ.—Հեղեղի ըռելը սրա՛նք պետք ե ընկնեն,
Ջաքարն ի՞նչ մեղավոր ա...

Վարբի.—Աղջի Մարիամ, աչքդ լիս, հրեն Ջաքարը
գալիս ա...

Մարիամ.—Այ աչքի լսով կենաա, Վարթի՛ բաջի
աստված բալեքդ պահի:

Բադալ.—Ա՛հ կնիկ, տեհար, յես վոր ասի կդա՞:

Տիրացու.—Ինչպես յերևում ա՝ Ջաքարի ճակատին
հեղեղում ընկնիլը գրված ա ըլել, իսկ
'խեղդվիլը՝ չե... (Ջաքարը քրջված ու պատա-
ռոտված շորերով, առանց գլխարկի, խեչամի ու
Մուկուչի ուղեկցությամբ, բռնարվիմ քուլացած
մերս ե գալիս):

Նույնի, Զաքար, Մուկուչ, Խեչան

Մարիամ.—Բոյ ու բուսաթիղ մեռնեմ, Զաքար ջան... քեզ ին դուրում սեւավից աղատող Հրեշտակներէ թեկերին դուրբան, աղի՛ղ բալլա... (Գրկում ե ու համբուրում):

Բադալ.—Զաքար ջան, ախր դու եղ վո՞նց արիր:

Զաքար.—Զգիտեմ... մտա դետը, վոր անցնեմ, Հեղեղը Գյուլեյի ձորից հանկարծ վրա հասաւ:

Առաքել.— Զաքար ջան, Գյուլեյի արտերից մեզ մի բան ասա: (Յերկար ժամանակ Զաքարը լուռ մտածում ե, իսկ մյուսները կասկածամեղով նայում են):

Զաքար.— Գյուլեյում ել արտ չկա. հուլաներդ կտրե՛ք... կարկուտից ու Հեղեղից ցանքսերը բոլորովին փչացել են...

Առաքել.—Զաքար ջան, դու եղ ի՞նչ ասեցիր: Յեռուրիչ տեղ ել ցանք չունեմ. ետ մի արտին եյի մտիկ տալիս... Սերմացուն Գալուստ աղից պարտքով եմ վերցրել: Յես նրան ի՞նչ ասեմ, ի՞նչ ջուղար տամ: Զմեռը չեկած նորից դռնեդուռ ենք ընկնելու՝ սրանից-նրանից վողորմություն խնդրենք:

Խեչան.—Եղ զահրումար կարկուտն ու Հեղեղը մեր արտերի Հետ ինչի՞ մեղ ել չեն վռնչացնում... (Լաց ե լինում):

Բնուբը.—Արտներս փչացաւ. նշանակում ա տուններս քանդվեց... (Գլուխները քաշ՝ մտածում են):

Զաքար.—Իմ արտս ել ա փչացել, իմ տունս ել ա քանդվել... մեր արտ փչացնողը, մեր տուն քանդողը յերանի մարդ լիներ, թեկուզ հազար դըլխանի մի Հրեշ, յես իմ ատամներով նրան հազար կտոր կանեյի... Բայց նա աներեւույթ թշնամի

յե, վորի դեմ վոչ կոյիլ կարող եմ... և վոչ ել
բողոքել...

ԲՆԼՈՐԸ.—Ախ, աստված ջան, ես ի՞նչ կրակ ու
պատիժ բերիք մեր գլխին...

ՏԻՐԱԳՈՒ.—Փորձանքը յերբ դալիս աս, դռներդ
չոքում, դուք են ժամանակ եք միայն աստված
մտաբերում: Մինչև վզներդ խրվել եք մեղք ու
կրակի մեջ, աստծուն մոռացել, օրբերն ու յե-
կեղեցին ուրացել: Ձեզ դարձի բերելու համար
վոչ միայն կարկուտ ու հեղեղ, յերկնքից կրակ
եւ վոր թափվի ձեր գլխին, ձեզ համար դարձյալ
քիչ աս...

ԲԱՊԱԼ.—Տիրացու, բա ես աշխարհում եւ ուրիշ մե-
ղավոր մարդիկ չկա՞ն:

ՏԻՐԱԳՈՒ.—Ի՞նչպես չկան: Դժոխքն ու վերջին
ահեղ դատաստանի որը բա եւ ո՞ւմ համար ա:
Ենտեղ ամենքն եւ իրենց մեղաց պատիժներն են
կրելու:

ՋԱԲԱՐ.—Աստծու ու յերկնքի անունով եւ կրակ ու
պատիժ չմնաց, վոր չթափվեր մեր գլխին: Վո՛չ,
տիրացու, եդ բոլորը սուտ ոս շինծու հեքյաթներ
են, եդ հեքյաթներին մենք այլևս չենք հավա-
տում... բավական է, վորքան դուք մեզ խա-
բեցիք...

ՏԻՐԱԳՈՒ.—Մեղա ասու, մեղա ասու... (Յեր-
կնքից ե մայում և յերեսը խաչակնքում):

ՋԱԲԱՐ.—Լսի՛ր, տիրացո՛ւ, մենք արդարության
և ճշմարտության ենք հավատում, իսկ եդ արդա-
րությունն ու ճշմարտությունը վոչ ենտեղ ենք
տեսնում, վոչ եւ ետեղ...

ՏԻՐԱԳՈՒ.—Անքննելի ու անիմանալի յե նրա կամքն
ու խորհուրդը: Համբերություն ունեցեք, և դուք
կտեսնեք նրա արդարությունն ու վողորմու-
թյունը:

ՋԱԲԱՐ.—Համբերությունն եւ վերջապես չափ ու

սահման ունի։ Ծնված որից աչք ենք բաց անում
համբերության քարոզներ ենք լսում, իսկ ողնու-
թյուն, վողորմածություն յերբեք չենք տեսնում...

Տիրացու.—Անհամբեր մի՛ լինի, Ջաքա՛ր, նա բարի
յե ու վողորմած...

Ջաքար.—Նա բարի յե ու վողորմած նրանց համար,
վոր յերբեք չեն վարում, չեն ցանում, բայց միշտ
կուշտ են լինում... Գնանք, ա՛հ եր, գնանք, ա՛
մեր, նրա բարությունն ու վողորմությունն մենք
չենք ուզում... (Ջաքարը ծնողների հետ դուրս
ե գնում)։

Տիրացու.—Ըտենց կխոսես, վոր հեղեղի ըռիս
կնկնես, ե՛ր...

ՎԱՐԱԳՈՒԹՐ

2-ՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Բեմը մերկայացնում է յեկեղեցու բակը: Կենտրոնում գյուղի յեկեղեցին՝ իր կիսավեր զանգակատնով: Աջ կողմում հողաքումք գերեզմաններ, իսկ ձախ կողմում՝ փողոցի ցանկապատին կից ոջախ, վորտեղ մեծ պղինձներով մատաղի կերակուրն են պատրաստում: Տիրացուն բուրվառը ձեռին, յեկեղեցական շապիկը հագին, յեկեղեցուց յերբեմն դուրս է գալիս, բուրվառը պատից կախում, զանգերը խփում ու կրկին բուրվառը գցելով՝ մերս է գնում:

ՏԵՍԻԼ 1

Առափել և հանդապահ

Առափելը գումավոր չքի աղյուխը գոգնոցի տեղ առջևով կապած, շերեփը ձեռքին՝ կերակուրն է խառնում, իսկ հանդապահը պղնձի տակ ծխացող փայտերն է ուղղում:

Առափել.—*Եղ թող մնա, ոջախի հետ դու գործ չունես: Եղ փետն ինքն իրան կվառվի, դու գնա ջիգյարը կարտի, պատրաստի, վոր հմի քոխվան մի քանի մարդու հետ գալու յա, խորովենք տանք, նստեն զխտկվեն:*

Հանդապահ.—*Դե լավ, ջիգյարը մենակ նրանց ա պատկանո՞ւմ: Ես մատաղը հո մենակ նրանք չեն արել, դյուղի ամբողջ հասարակույթունն ա արել:*

Նշանակում աս, վոր եղ ջիգյարն ել ու ամեն ինչն
եւ ժողովրդին հավասար պտի բաժանվի ու ամենքը
հավասար բաժին պտի ստանան:

Առաջին.— Հավասար բաժին ստանալու համար մեր
ժողովուրդը դեռ շատ կսպասի: Սոսալու ժամա-
նակը չի. ահադին դործ ունենք կապարելու: Դու
դնա ե՛ն արա, ինչ վոր քեզ ասում ին: (Ձափարը,
բյոխվամ ու գգիրը խոսելով իրար հետ գալիս են):

ՏԵՍԻԼ 2

Նույնք, Ձափար, բյոխվա և գգիր

Բյոխվա.— Ձափար ջան, մեզնից ինչի՞ յես նեղա-
նում. դու նրանից նեղացի, ով վոր դնացել,
խաբար ասվել: Հրեն Մինասի յեղնա նա նորից
մարդ աս դարկել, յես նրան ի՞նչ ասեմ:

Ձափար.— Ինչ վոր քեֆդ տալիս աս, են ասա՛, ինձ
ինչի՞ յես հաբցնում:

Բյոխվա.— Լսի՛ր, Ձափա՛ր, դա քեֆի բան չի: Ես-
տեղ ոտար մարդ չկա, խոսքի դուռը յերեսիդ յես
կասեմ: Հեռու—մոտիկ ազգական ենք. ասած աս՝
չունը շան միս կուտի, ոսկորը դեն չի՝ դցի: Յես
քեզ հարցնում եմ, ինչ վոր դու ինձ կասես, յես
եւ կզնամ նրան են կասեմ:

Ձափար.— Եդ յեկած մարդուն դու դնա ասա՛, վոր
Մինասն եստեղ չի:

Բյոխվա.— Եդ եկած մարդուն ասենք թե խաբե-
ցինք, են խմբապետին եւ հո խաբել չե՞նք
կարող: Հրեն ամբողջ գյուղը շրջապատել աս և
խուզարկությունը սկսել: Վոր քունջ ու պուճա-
խում եւ վոր պահված լինի, միևնույն աս, հայտ-
նարբերելու յա: Լսի՛ր, յերեզի մեր գյուղում
Մինասին տեսնողներ ին յեղել:

Ձափար.— Դե վոր դու իմ ասածին յես հավատա-
լու, եւ ինչի՞ յես իզուր տեղը ինձ խոսեցնում:

Քյոնսվա.— Ախր մի ընենց խելքը գլխին բան ա'տա, վոր յես հավատամ, հետո գնամ ուրիշին ել հավատացնեմ:

Ջաֆար.— Ես ի՞նչ տեսակ անհավատ մարդիկ են: Յես ձեզ նորից ասում եմ, վոր Մինասն խտեղ չի, նա յերեգի հեռագիր ստացավ, վեր կացավ ու գնաց:

Քյոնսվա.— Ախր նա վո՞նց գնաց, վոր նրան տեսնող չելավ: Սատանա չեր, թե ասեմ գետնի տակ մտավ ու մե բաշ չքվեց... գնալուց անպատճառ տեսնողներ կլինեյին:

Գգիր.— Սպասե՛ք, նոր միտս ընկավ: Յերեգի իրիգուն ջրաղացի կռնով յես դեսն եյի գալի, խոստովանք ըլի, քիչ խմած եյի, կատարս տաք եր, լավ վարավուրդ չարի, բայց թե ընենց աչքի տակով տեսա, վոր Մինասն առլի դրաղովը դուրսը քաշ արած գնում եր:

Ջաֆար.— Իմ ասածն ի՞նչ եր: Լավ ա, վոր դու քո աչքովն ես տեսել: Նշանակում ա, վոր բստեղ սուտ ասելու և խարելու վոչինչ չկա: Միայն հարկավոր ա խմբապետին իմաց տալ, վոր խուզարկությունը դադարեցնեն: Ժողովրդին իզուր տեղը չանհանգստացնեն: Առանց են ել մեր ժողովուրդը դրգոյած ա, մի բան կպատահի, ձող համար լավ չի:

Քյոնսվա.— (Գգիրին) Տնաքա'նդ, ըտենց բան վոր իմացել եյիր, ինչի՞ վախտին չեյիր ասում, իզուր տեղն ել ես մարդուն անհարմար դրության մեջ դրինք: Գնանք, խմբապետին հասկացնենք դործի եյությունը: (Քյոնսվան գգրի հետ դուրս ե գնում, իսկ Ջաֆարը կանգնած մտածում է):

Ջաֆար.— Գեղից դուրս գնալ չի կարող, մնալ ել վտանգավոր է... (Դուրս ե գնում):

ՏԵՍԻԼ 3

Բաղալ, հետո Մարիամ

Բաղալ.— Լսի՛ր, Առաքել, մեր Ձաքարին չես տեսե՞լ:

Առաքել.— Ձաքարը քիչ առաջ գյուղովի հետ կանգնած՝ ետևեղ խոսում եր, չիմացա՝ ո՛ւր գնացին: (Մարիամը մերս և գալիս):

Մարիամ.— Ա՛յ մարդ, եղտեղ ի՞նչ ես կանգնել, արի՛, բան եմ ասում:

Բաղալ.— Գիտեմ՝ ի՛նչ ես ասում. յես ել՝ հենց դրա համար եմ յեկել: Ձաքարը քիչ առաջ ըստեղ ա ելել, գնացել ա:

Մարիամ.— Բա հմի նրան վո՞րտեղ ճարենք:

Բաղալ.— Ել վո՞րտեղ կճարես, անիծվածները գեղը ամբողջովին չըջապատել են, փողոցով անց ու դարձը թույլ չեն տալիս: Ո՞ւր գնաս, ո՞ւմ հարցնես:

Մարիամ.— Քոռանան դրանք, ժողովրդին եսքան չարչարել կըլնի՞. իրկու որում չորս անգամ առնենքս խուզարկել են:

Բաղալ.— Շնորհակալ չե՞ս, փոր դրանով պրծնում ենք: Գնանք, տեսնենք՝ ի՛նչ ենք անում... (Խոսելով դուրս են գնում): (Միմասը գյուղացու հըմամաշ հագուստով, գլուխը բաշուղով փաթաթած, մուք ապակիներով ակնոցն աչքերին, քառը ձեռին, խեչամի հետ խոսելով, մերս և գալիս):

ՏԵՍԻԼ 4

Խեչամ և Միմաս

Խեչամ.— Կարկուտն ու սելավը մեր գեղի արտերը փչացրին, դրա համար ել փրկչի մասունքը բերել ենք, մատաղ ենք մորթել, հանդիսավոր պատարբադ ենք անում, եսպես նշանավոր որ գեղը նոր

եկած աշուղը յեկեղեցու դռանը նստած՝ սաղ ածելիս կլինի: Դե՛, ժամանակը մի՛ կորցնի նստի ես քարի վրա ու շնորհդ ցույց տո՛ւմ: (Մինասը նստում է քարի վրա ու սկսում է նվագել: Գյուղացիները հավաքվում են մրա շուրջը: Գալուստ աղան և Համբարձումը կանգնած՝ հեռվից նայում

են):

Տ Ե Ս Ի Լ Ե

Նույնք, Մուկուչ, գյուղացիներ, հետո Գալուստ և Համբարձում

Մ Ի Յ ա ս.— (Թառի նվագակցությամբ արտասանում է):

«Տառապանքի այս աշխարհում
«Յես մի անբախտ կույր աշուղ,
«Սաղը ձեռիս թափառում եմ
«Քաղաքից-քաղաք, գյուղից-գյուղ.
«Միշտ շրջում եմ ու խորխորում
«Համատարած խաղարի մեջ,
«Կյանքի դաժան ճիրաններում
«Տառապում եմ յես անվերջ...

Գալուստ.— Ինչի՞ համար են սրանք հավաքվել: Յես ուր վոր գնում եմ, դրան եմ հանդիպում: (Մոտենում է): Ի՞նչ եք ազատվի նման հավաքվել ես հոտած ջամդակի վրա: Դուք ձեր կյանքում ել մարդու յերես չե՞ք տեսել: Սաղի ձայն չե՞ք լսել: Հրեն յեկեղեցու դանդերը տալիս են, պատարազն արդեն սկսել ա, ժամ դնալու, աղոթք անելու փոխարեն, դուք հավաքվել եք եստեղ, քոռ աշուղի՞ն եք ականջ դնում: Քոռ աշուղն ինքն ի՞նչ ա, վոր նրա ստած յերգը, նրա ածած սաղն ի՞նչ լինի: (Գնում է յեկեղեցի):

Խ Ե չ ա ն.— Նրան մի հարցնող բլի, ի՞նչ քու հաշիվն ա՝ մենք յեկեղեցո՞ւմ աղոթք կանենք, թե դուրսն

ես աշուղին կլսենք, դրա համար քու սիրտն ինչի՞
ա ցալում: Յեկեղեցին յեթե ողտավեա տեղ
լիներ, դու մեզ ներս չեյիր հրավիրի: Դպրոցի
դռները միաներս պինդ կողպում են, յեկեղեցու
և սրբերի դռներն առաջներս լին բաց անում, ես
ի՞նչ շան տղություն ա, մաւդ չի հասկանում:

1-ին գլուղացի.—Արա, քիչ կամաց, Գալուստ
աղան սուր ահանջներ ունի, կիմանա:

Խեչան.— Իմանում ա, թող իմանա, Գալուստ աղա-
չդառալ, դլխներին կրակ ու պատիժ դառալ:
Հերիք ա ինչքան նա մեր արյունը ծծեց: Գլխիցս
ձեռ կքաշեմ, փափախը զալըրի կտամ, խելքն
ո՛ւր ա գնում: Տարին տասներկու ամիս նրա
ձեռքին մենք յեսիր հո չպտի մնանք:

Առաքել.—Դու ետոր հավի սիրտ ես կերել: Յերեմի
մոռացել ես, վոր նրան վեքսիլով փող ենք պարտք:
Ետոր-եղուց ժամանակը լրանա, հողեառ հրեշտա-
կի նման դալղւ յա բկներին չոքի:

Խեչան.— Յեկեք՝ ձեզ մի բան ասեմ:

Բռլորը.— Ասա... (Հավաքվում են նրա շուրջը):

Խեչան.— Յեթե չեմ սխալվում, դուք բոլորդ ել նրան
վեքսիլով փող եք պարտ, ճի՞շտ ա:

Բռլորը.— Ծիշտ ա:

Խեչան.— Փողի տոկոսներով նա ձեզ բոլորիդ ել
լիմոնի պես ըսենց հուպ ա տալիս, սոկը քամում,
ճի՞շտ ա:

Բռլորը.— Ծիշտ ա:

Խեչան.— Ուրեմն հարկավոր ա ենպես մի դրություն
ստեղծել, վոր Գալուստ աղան ձեզնից վոչ միայն
փող չպահանջի, այլ թե ձեզ հանդիպած ժամանակ
յերեսը շուռ տա և ուրիշ ճամբով գնա:

Բռլորը.— Եդ լավ միջոց ա, մեզ սովորեցրու:

Խեչան.— Յեկեք ես կողմ: (Բռլորը մոտենում են) Դե,
լսեցե՛ք, յես ձեզ ինչ վոր կասեմ, դուք ել կրկնեք:
Սկսում եմ Գալուստ աղից և նմաններից աղատ-
վելու համար:

ԲՈՒՈՐԸ.—Գալուստ աղից և նմաններից ազատվելու համար:

ԽԵՀԱՄ.—Հարկավոր աս:

ԲՈՒՈՐԸ.—Հարկավոր աս:

ԽԵՀԱՄ.—Վոր մենք...

ԲՈՒՈՐԸ.—Վոր մենք...

ԽԵՀԱՄ.—Սրանց գլխներին տանք:

ԲՈՒՈՐԸ.—(Լուռ մայում եմ և յետ փաշվում):

ԽԵՀԱՄ.—Ինչի՞ չեք ասում, դե ասեք, ե:

ԲՈՒՈՐԸ.—Ախր դժվար աս, վո՞նց ասենք:

ԽԵՀԱՄ.—Դե չեք ասի, հոգիներդ դուրս դա: (Տարին տասներկու ամիս պարտքի տակ տնքացեք: Ել մյուս անգամ չգանգատվեք:

ԱՆԱՖԵԼ.—Ճիշտ աս, դժվար աս, տարին տասներկու ամիս պարտքի տակ տնքալը, բայց Թե քու եղ առաջարկությունն ել հեշտ բան չի: Ետ անիծվածները, վոր իմանան, կրոնեն, բոլորիս կգնդահահարեն, տնով, տեղով կաքսորեն:

ԱՆԱՖԵԼ.—Ձե, մենք ըտինց ոխկովնի բան չենք անի:

ԽԵՀԱՄ.—Ձեք անի, վոր լեզուներդ ել կարճ կմնա, ե... (Գալուստն ու Համբարձումը յեկեղեցուց դուրս եմ գալիս):

ԳԱԼՈՒՍՏ.—Հանդիսավոր պատարագի ժամանակ յեկեղեցում ասեղ դցես, դետին չպտի ընկնի: (Մտնեմում ե աշուղիմ) Լսիր, աշո՛ւղ, ընդունված սովորություն աս, աշուղին յերգը լսելուց հետո, փող կտան, իսկ յես ուղում եմ հակառակն անեմ, առաջ փողը տամ, հետո յերգդ լսեմ: Յերգի տեսնեմ, եղ ի՞նչ զորություն կա քո յերգի մեջ, վոր մեր ժողովուրդը քու յերգը լսելու համար եսքան իրար գլուխ աս կոտորում: (Տիրացում գանգերը խփում ե, իսկ Գալուստը գրպանից արծաթ փողը հանում ե ու գցում աշուղի առջև): Վերցրու փողը և սկսի: (Աշուղը վեր ե կենում և լուռ հեռանում: Նրանք գարմացած մայում եմ):

Համբ.—Ես տեսակ դիպեցի, կյանքումս առաջին անգամն իմ հանդիպում: Մի կոպեկ ստանալու համար ուրիշ տեղ ժամերով կյերդի, իսկ եստեղ դեռ չյերդած փողը տալիս եք, չի վերցնում: Սա ուղղակի անպատվությունն աս:

Գալուստ.—Ետ անպատվության համար հարկավոր աս նրան պատժել: (Դուրս ե գնում):

Համբ.—Պատժելը, պատժել, բայց թե ես արծաթ փողն ափսոս աս, վոր դեռնին ընկած մնա: (Փնտռում է):

Մուկուչ.—Ձեռ գտնում, վնաս չունի, թող մնա: Առ ես արասին վերցրու, նեղությունդ զուր չըկորչի... (Դրալանից փողը հանում ե և գցում նրա առաջ):

Համբ.—Վերցրո՛ւ, տա՛ր, մածունի տո՛ւր, լցրու գըլխիդ: (Դուրս ե գնում): (Միմասը սազը ձեռքից գալիս է):

ՏԵՍԻԼ 6

Խեչան.— Տնաքանդ, դու ինչի գնացի՞ր, Գալուստ աղից վախեցա՞ր: Դու ել հո նրան վեքսիլով փող չես պարտ, դու ինչի՞ յես վախենում: Դու աշուղ մարդ ես, դու նրա ասածին ականջ մի արա, գլուխդ քաշ, դու քու եչը դուդ ճամբովը քչի գնա: Ի՞նչ դործ ունես, թե ով ինչ աստում: Համա ես մի բանը դու լավ իմացի, վոր սրանից հետո մեր ջուրն ու Գալուստ աղի ջուրը մի առվով չի գնալու... նստի, ես իմ երված սրտիս վրա, մի լավ բան ասա լսեմ...:

(Միմասը մտտում է քաբի վրա, սազը նվագում ու արտասանում: Բոլորը հավաքվում են նրա շուրջը և ուշադրությամբ լսում):

Միմաս.— «Ե՛յ մարտիկներ դուք, ե՛յ տիտաններ դուք,

«Ռագմի շեփորն և զիւ շեփորում,
«Դեպ բարիկադը, դեպ բարիկադը,

«Մեզ արդար դատն և գրոհի կանչում:

«Փա՛ռք Իլիշին մեր, կեցցե՛ կոմունան,
«Կորչի՛ կապանքն, աքսոր ու բանտ,
«Դեպ բարիկադը, դեպ բարիկադը,
«Մեր վոխն անհուն և, վորոտ ու շանթ:

«Բյուր ու հազար ենք, շարքերով կուռ ենք,
«Պոռթկում, հորդում ենք հեղեղ, հորձանք,
«Դեպ բարիկադը, դեպ բարիկադը,
«Կորչի՛ խավարը, կեցցե՛ նոր կյանք»:

(Գրիբը փողոցի կողմից շտապ-շտապ գալիս է):

ՏԵՍԻԼ 7

Նույնք և գրիբ

Գրիբ.—Կոտորվի ձեզ պես խալիսը, վոր գեղի վոչ
մեծն եք ճանաչում, վոչ պատիկը: Արուսեերդ
աստվածանից կտրվի և, մեռոնը ճակատներիցդ
վեր եկել պրծի... Ե՛յ, աշուղ ես թե ինչ զիբիլ
ես, Գալուստ աղան կարգադրել ա, վոր եսոր դու
ժամի դռանը յերգ չասես (վառֆով հրում է): Վե՛ր
կաց, փաստ-փուլեդ քաշի, թե չե կտամ սազդ
կջարդեմ, գլուխդ ել հետը...

Մի՛նաս.—Ո՞վ է այդ մարդը, վորից դուք եղբան
սարսափում եք...

Գրիբ.—Գեղը վոր մտար առաջին անգամ դու նրան
պտի ճանաչեցիր... Նա գալուստ աղան ա, մեր
գեղի տերն ու տիրականը: (Դուրս է գնում):

Մի՛նաս.— Գնա ձեր Գալուստ աղին հայտնիր, վոր
թափառական աշուղները չեն ճանաչում աղաներին

ու բեղերին և չեն յենթարկվում նրանց հրամաններին... (Դուրս ե գնում):

ԽԵՂԱՄ.— Ըտենց հուպ տուր, մի վախի...

ԱՆԱԲԵԼ.— Վտնց վոր երեկում ա, պատարագը վերջացել ա, տերտերը ժողովրդի հետ դենն ա դնացել, իսկ քոխվան տիրացվի հետ դենն ա դալիս: Տար սուփրեն քցի:

ԽԵՂԱՄ.— Մատաղի հոտը քթներովն ա կտել: Ուտելու իշտահով ա դալիս:

ՏԵՍԻԼ 8

Նույնք, Բյոխվա, տիրացու

ՏԻՐԱԳՈՒ.— Ողորմի աստված:

ԱՆԱԲԵԼ.— Ողորմի ծնողաց:

ՔՅՈՒՍՎԱ.— Առաջել, ի՞նչ հալի յես: Իհարկե, խոսքը ջիգյարի խորովածին ա վերաբերում:

ԱՆԱԲԵԼ.— Յերկու շամփուր պատրաստել եմ:

ԶՐԴ ԳՅՈՒՂ.— Յերկու շամփուր ջիգյարի խորովածով բան դուրս չի դա: Ետ խաշլամից մի քանի կտոր հանի, թող անուշ անեն:

ՔՅՈՒՍՎԱ.— Այ դորանաս դու, վոր մեծավորի պատիվը հասկանում ես:

ՏԻՐԱԳՈՒ.— Ավետարանում գրած ա, հարգս հարգավորաց, պատիվս արժանավորաց:

(Համդապահը տանում ե սուփրեն գետնին փռում և սեղանի ամերածեշտ բոլոր պարագաները դնում: Քյոխվան, գգիրը և տիրացուն նստում են):

ԱՆԱԲԵԼ.— Ա խալիս, դուք ընչի՞ չեք նստում: Նըստեք, հասարակական մատաղ ա, ձեզ ել փայկհասնի:

(Նրանք նստում են. համդապահը ողու շիշը բալայների հետ տանում ե և ուզում ե ինքը լցնել):

Քյոնիսվա.— Դեսը տուր, եղ նեղությունը մենք կքաշենք:

(Ինքն իր համար լցնում է և հանձնում է մյուսներին): Քանի խորովածը չեն բերել, վերցրեք մի-մի ստաքան խմենք:

Գգիբ.— Լուսթյուն, զյոխվան բան ա ասում:

Քյոնիսվա.— Ա՛ խալիս, իմ ասելն են ա, վոր ետորվա մատաղի նպատակը ձեզ հայտնի ա, բացատրելն ավելորդ ա, ընդունելի մատաղ լինի. ինչ սրտով, ինչ խորհրդով, վոր արել եք, աստված լսող և կատարող յեղիցի:

Բնոբը.— Ամե՛ն (լսում և, իսկ Առաքելը խորովածը բերում է):

Քյոնիսվա.— Սրանց կտրտած խորովածին թամաշա արեք, չորս կտորը, վոր մի անդամից դցեմ բերանս, չորսն ել ատամներին արանքներումը կկորչեն: Առաքել, դու ես ի՞նչ բանի յես:

Առաքել.— Յես մեծ-մեծ եյի կտրտել, եկան ասին մանրացրու, յես ել մանրացրի:

Տիրացու.— Եա ասողի բերանը յերելի պատիկ ա յեղել, վախեցել ա մեծ թիքեն բողաղին մնա:

Քյոնիսվա.— Գյուշացու բերանը մեծ ա, հեռեապես նրա թիքեն ել մեծ ալիտի լինի: Ժողովրդական մատաղը դուք, վոր եսենց եք արել, ձերը վոր լինի, ասա հավի կուտ եք շինելու դնեք առաջներս: Հրես յես ձեզ ասում եմ, յեթե սուփրի վրա ել ես բանը նկատեմ, աստված վկա, ձեռիցս չեք պրծնի: Ղամշին կքաշեմ, կաշիներդ կպլոկեմ: Վճռված և ստորագրված ա:

Առաքել.— Քյոխվա ջան, սա ըսենց վրտի վրա թեթեվ զակուսկի ա, սուփրի վրա ամեն բան որինալոր կլինի:

Քյոնիսվա.— Ես բակալներն ել փոխեք, մենք մադիականեր չենք, վոր ես մատնոցները դրել եք առաջներս: Սրանով հիւանդները բժշկի ոեցեպտով

դրած դեղը միայն կարող ե խմել (Բակալը շար-տում է) :

Առաջ ել.— Համմեցե՛ք (Թեյի բաժակը տալիս է) :

Տիրացու.— Առաջ ել, քոխվի եղ կարգադրությունը ինձ ել ա վերաբերում : (Առաջ ել մի քեյի բաժակ բերում, մրամ է տալիս) :

Գգիբ.— Ա խալիս, յես կարծում եմ, վոր որինակա-նությունը խախտված չի լինի, յեթե սրանք մեր ստաքաններն ել փոխեն : Չունքի քոխվի ե տիրաց-վի մեծությունը մեզնով ա, ուրեմն ետ արտոնու-թյունը մեզ ել կվերաբերի :

Առաջ ել.— Լավ, լավ, ձերն ել կփոխեմ (Մի կողմ) : Սրանք, վոր չայի ստաքանով են սկսել, բանը խա-րար ա : Ետ արողը սրանց հերիք չի տալու :

(Բոլորին քեյի բաժակ է տալիս) :

Գգիբ.— Հարցնելն ամոթ չլինի, ես մեր տերտերն ո՞ւր ա, նրա բացակայությունը աչքի ա ընկնում :

Քյոնսվա.— Վոնց վոր տեսնում եմ, մեր տերտերն իր թանը չատ ա թանկ ծախում :

Տիրացու.— Տերտերը մեղավոր չի, նա խիստ նեղա-ցած էր :

Քյոնսվա.— Ումնի՞ց ե նեղացել :

Տիրացու.— Մեր հարգելի ժողովրդից : Եսպիսի մի արտակարգ որ, վոր մեր ժողովուրդը յեկեղեցի դնալու համար իրար դուռն պետք ե կոտրեր, բայց թե իրականում ի՞նչ տեսանք... Յեկեղեցին հա-մարյա կիսով չափ դատարկ եր : Բոլորը գնացել, քոռ աշուղին եյին թամաշա անում : Կոներս կո-տրովեց զանգակները տալով, նրանք խլացել ու չեյին լսում : Ոնեղճ տերտերը զանձանակ ա ման ածում յեկեղեցում, մարդ չկա, թե խաչհամբույր գցի, իսկ դցած ժամանակն ել ձեռքները չի դո-րում, թե մի քանի կոպեկ ավել գցեն, իսկ դուրսը յես իմ աչքովը տեսա, վոր աշուղի առաջ արծաթ փող են չալրտում : Ասա՛ խնդրեմ, ես որինակա՞ն բան ա : Տերտերը չըլնի, դու ըլնես, չես նեղանա՞ :

Քյոնիս վա.— Ետ ինչի ժամանակին չեք հայտնում,
դամչիս քաշեմ նրանց կաշին պլոկեմ, վոր նրանք
ժամի դուռն ել մոռանան ու իրանց տված խաչ-
համբւյրն ել: Լսի՛ր:

Գգիբ.— Լսում եմ: (Խնկույն վոտփ յե կանգնում):

Քյոնիս վա.— Գնա տես մեր ժողովուրդն ինչ ելավ:
Ինչի համար են ուշանում: Թող դան հենց մի ան-
դամից նստենք մատաղն ուտենք վերջացնենք: Են
աշուղին ել, յեթե կհանդիպես, յախիցը բռնի,
քաշ տուր, յես մի դրան տեսնեմ եղ ինչ տեսակ
ջանավար ա, վոր մեր խալխին ըսենց դժվացրել
ա, նրա մատին քիչ առաջ Գալուստ աղան ել մի
քանի խոսք խոսեց: Դու գնա, ել մի կանգնի:

(Գգիբը դուրս ե գնում):

Տիբացու.— Յես ուզում եմ մի կենաց առաջարկեմ.
բայց թի.ես մեր արագը վերջանալու վրա ա:

Քյոնիս վա.— Առաքել, դու ես ի՞նչ բանի յես: Ետտեղ
կարծեմ մի ինչ վոր տկճոր ա յերևում: Ետ որհ-
նածը քաշ տուր դեսը:

Առաքել.— Տկճորը մնա, բոթիլներով կբերեմ:

Քյոնիս վա.— Ինչով ուզում ես բեր, հաշիվը մեկ ա:
(Խորքում աղմուկ, իրարանցում):

Մի տեսեք, ետ ինչ խաբար ա: (Խեչանն.ու Մու-
կուչը դուրս եմ գնում և անմիջապես Զաֆարի,
Միմասի, Բադալի, Վարքու, Ավոյի և գգիբի հետ
ներս գալիս):

ՏԵՍԻԼ 9

Նույնք, Զաֆար, Միմաս, Բադալ, Ավո, Վարքի
և գգիբ:

Զաֆար.— Գեղը եկած ոտաբական մարդուն փոխա-
նակ պատվելու, դուք նրան հալածում եք: Դա բո-
լորովին պատիվ չի բերում:

Գգիբ.— Ոտաբական մարդն իբ լեզուն կարճ կպահի:

Մի որ չկա նրա դալը, սաղ գեղը տակն ու վրա յա
արել: Դրա գլուխը հարկավոր ա ջարդել:

Քյոնիս վա.—Եղ արդեն քո դործը չի, դա ինձ ա վե-
րարերվում: Որենքն ու իշխանությունն իմ ձեռ-
քին ա, իմ ֆունկցիաների մեջ թող վոչ վոք
չխառնվի: Յես վոր եստեղ նստած եմ, եստեղ իմ
ներկայությամբ դու մինչև անգամ իրավունք չու-
նես խոսալու, կամ թե մեղավորին ինքնադատա-
տան անելու: Կառավարության որենքը յես
կալաչտպանեմ, մեղավորին, յեթե կարիք կա, յես
ինքս կալատեմ: Արդարությունն ես ե պահան-
ջում: Վճռված և ստորագրված ա:

(Գիմի յե լցնում ու խմում):

Հը', տիրացու, վո՞նց հավանեցիր: Կարծեմ լավ
ճառեցի:

Տիրացու.—Պակաս տեղ չունի: Ըսենց մի խելքը
գլխին ճառ, վարչապետ խառնոսովի բերանիցն եմ
միայն լսել: (խմում է): (խմբապետը, Գալուստ
աղան, Համբարձումը և մաուգերիստները գալիս
են):

ՏԵՍԻԼ 10

Նույնի, Գալուստ, Համբարձում, հետո
խմբապետ և մաուգերիստներ

Գալուստ.—Խուզարկությունն արդեն վերջացել է,
խսկ նրան վոչ մի տեղ չեն գտել: Անիծվածը վոտ-
քով գլխով կորել է:

Համբարձում.—Նա անպատճառ գնացած կլինի:
Գյուղում յեթե լիներ, նրան կգտնեյին:

Գալուստ.—Գյուղը գինվորներով չըջապատված է,
գյուղից դուրս դալ նա վոչ մի գեպքում չի կա-
րող: Հրես խմբապետը գալիս է: Տեսնենք նա ինչ
ե ասում:

(Նրան տեսնելուց պես բոլորը վոտֆի յեմ կանգ-
նում):

Խմբապետ.— Վոչ վոք տեղից չջարժվի... (Դիմելով Քյոսվիմ) Լսիր, քյոսվա: Այստեղ յեղողներին բոլորին դուք ճանաչո՞ւմ եք:

Քյոսվա.— Մեր գեղի խալխն ա, ինչպե՞ս չեմ ճանաչում...

Խմբապետ.— Ուրիշ ոտարական մարդ չկա՞ ետեղ...

Քյոսվա.— Ոտարական մարդն մենակ ետ աչուղն ա...

Խմբապետ.— (Մոտենում ե աչուղին) Ասա, ո՞վ ես դու...

Աչուղ.— Յես նա յեմ, վորին դուք փնտրում եք...

(Գլխի բաշուղը և ակնոցները վերցնում ե և համարակ կանգնում նրանց առաջ):

(Բոլորն ապշած նայում են):

Խմբապետ.— Վերջապես դու բռնվեցիր...

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

5-ՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը մերկայացնում է ամսառ, շրջապատված բլուրներով և ուղղահայաց փերծերով: Լուսնկա գիշեր է: Յեղիշի խումբն ամսառում քնած է: Մանիշակը ծառի տակ մատած կարկատան է անում: Իսկ Յեղիշն ու Ղազարը հրացանները ձեռներին կանգնած խոսում են:

ՏԵՍԻԼ 1

Յեղիշ և Ղազար

Յեղիշ.— Մինասի և Ջաքարի գալուց հետո խոշոր դործ է կատարված: Են առաջին անգամ, վոր Այո ամին Մինասից դրություն էր բերել, նա ենտեղ դրում եր, վոր կաղմակեքսչական աշխատանքները լավ են դնում, կուսակցականների ու համակրողների թիվն որըստորե ավելանում է: Մի խոսքով, տղերքը լավ դործ են տեսնում:

Ղազար.— Նրանք ենտեղ են տեսակ պայմաններում դործ տեսնեն, իսկ մենք այստեղ նստենք և անդործության մատնվենք: Անդործությունից ետեղ մարդ կգժվի... (Մտախոհ շարունակ ծխում է):

Յեղիշ.— Վոչինչ, կգա ժամանակ, վոր մենք ել կաշխատենք, դու կարծում ես, վոր մենք շարունակ ես անտառում ընկած անդործության ենք մատնվելո՞ւ:

Ղազար.— Առայժմ անդործության ենք մատնված, թե ապագայում ինչպես կլինի, ես չգիտեմ: Լսիր,

Յեղիշ, ընդհատակյա կուսակցական կոմիտեյի հետ մեր կապը հաստատվելուց հետո, դու մի տեսակ փոխվել ես:

Յեղիշ.— Այսինքն:

Ղազար.— Այսինքն, վոր դու մի բան անելու ժամանակ կարողանում ես ինքդ քու մեջ խորանալ, մի խնդրի շուրջը — տասը տեսակ մտածել: Ինքդ քեզ հարց տալ, պատասխան ստանալ: Իսկ յես եղ չեմ կարողանում: Յես վոր մտածում եմ, իմ ընկերներն ենտեղ աշխատում են, դժվարություններ են տանում, վոր դաշնակները նրանց ամեն բոպե բռնում, աքսորում են, սպանում են, իսկ յես եստեղ, հրացանը ձեռիս նստած, վոչինչ չեմ անում, նրանց ոգնել չեմ կարողանում, բարկությունից քիչ ամնում, թե սիրտս պայթի...

Յեղիշ.— Եղ նրանից ա, վոր դու կուսակցական աշխատանքը լավ չես պատկերացնում: Աշխատանքի բաժանման սկզբունքը քեզ համար պարզ չի: Դու մոռացար, վոր Մինասն Ամոյի ձեռքով ուղարկված գրության մեջ ինչ եր գրել: Յեթե մոռացել ես, յես քեզ կհիշեցնեմ:

Ղազար.— Յես չեմ մոռացել: Յես տեսնում եմ, վոր կոմիտեն մեզանով հետաքրքրվում ա, շարունակ մեզ համար զենք և ամեն տեսակ ռազմամթերք տուղարկում... յեմ յես հասկանում եմ, վոր մի որ եղ զենքերն ու ռազմամթերքը մեր միջոցով դործողքվելու յե...

Յեղիշ.— Դու ինչո՞ւ համար ես նստել:

Մաթիշալի.— Կարծեմ դու տեսնում ես, թե ինչի համար եմ նստել: Բոլորի հազուստները մաշվել են ու քրքրվել: Կարկատում եմ:

Յեղիշ.— Ցերեկով ինչո՞ւ դու այդ չես անում:

Մաթիշալի.— Ցերեկով հնար չկա:

Յեղիշ.— Ինչո՞ւ:

Ղազար.— Հասկանալի յե թե ինչու: Յես ինչպես տեսնում եմ Մանիշակը չի ուզում ասի, իսկ յես

կասեմ: Տղաները պարզն ասած, ամաչում են ցե-
րեկով Մանիշակի ներկայությամբ շորները հանել:
Դրա համար ել նրանք գիշերները քնելուց առաջ
իրենց պատռտած շորերը տալիս են և առավոտյան
պատրաստի ստանում:

Մ ա ն ի շ ա կ.— Մինչև ձեր խոսալը, յես իմ գործն
արդեն վերջացրի: Սրանք տանեմ տամ իրենց,
գնամ քնեմ: (Կարկատած շորերը ձեռքին դուրս ե
գնում):

Յ ե ղ ի շ.— Սըս... վոտքի ձայներ:

Ղ ա գ ա ր.— Տղաներին իմաց տամ:

Յ ե ղ ի շ.— Հարկավոր չի... Տղաները քնած են: Ամեն
մի դատարկ բանի համար չարժի նրանց անհան-
գստացնել: Յերեվի քամուց թփերը կամ ծառի
ճյուղերը չարժվեցին: Բայց համինայն դեպս,
զգուշություն ե պետք... Դու այդ կողմ գնա, իսկ
յես այս կողմը: (Նրանք ծառերի արանքից նայում
են):

Ղ ա գ ա ր.— Յեղիշ, դեսն արի, մի տես, ենտեղ կար-
ծես մարդի յերեւում. հրեն, ծովեց դեպի ան-
տառ... կարծես դեսն ե դալիս...

Յ ե ղ ի շ.— Ի՞նչ ես կարծում, ո՞վ կարող ե լինի:

Ղ ա գ ա ր.— Բալի Ալո ամին, ա:

Յ ե ղ ի շ.— Յեթե նա լիներ, մեր պայմանական նշանը
կտար:

(Յերեք անգամ կրկնվող սուլոցի ձայն):

Ղ ա գ ա ր.— Հրեն պայմանական նշանը տվեց: Յես քեզ
չստացի՞, վոր նա կլինի:

(Դուրս են գնում և մի փոքր հետո Ավոյի հետ վե-
րադառնում: Խուրջինը Յեղիշն ե վերցրել, իսկ
հացի մեշուկը Ղագարը: Խոսելով գալիս են):

Յեղիշ, Ղազար և Ավո

Ավո.— Կոմունիստների դեմ խիստ հալածանք ա սկսվել: Մեր տղաներին հանգստություն չեն տալիս: Ամեն որ մարդկանց տները խուզարկում են ու հախ ու նհախ տեղը նրանց բանտարկում: Տղաներից չատերն են բռնված: Մինասն ես վերջին որերս մի գիշերվա մեջ տասը տեղ եբ փոխում:

Յեղիշ.— Մինասը, յեթե կասկածի տակ եր, դյուղից պիտի հեռանար, նրա հեռանալուն դուք պիտի ոժանդակեյիք:

Ավո.— Գյուղը չըջապատված եր, հեռանալու հնար չկար:

Յեղիշ.— Նախքան չըջապատվելը դուք եդ պիտի անեյիք: Դրա համար կազմակերպությունը մեզ հուպ կտա...

Ավո.— Հեռանալու համար Զաքարը նրան մի քանի անգամ առաջարկել ա, ինքը չի համաձայնվել...

Ղազար.— Դու են տես, նրան վորտեղ ին պահում. գեղումն ա, թե տարել են ուրիշ տեղ: Յեթե տարած լինին, գործը դժվարանում ա, իսկ յեթե գեղումն ա, կարելի ա մի բան անել:

Յեղիշ.— Ի՞նչ պիտի անես:

Ղազար.— Են պիտի անեմ, վոր նրա տեղը կիմանանք, կգնանք վրա կտանք ու նրան բռնված տեղից կազատենք...

Յեղիշ.— Վրա տալով բան դուրս չի դա, նրան ազատելու համար հարկավոր ա ուրիշ բան մտածել: Եդ անիծվածները, յես վախենում եմ հենց ես գիշեր նրան վերջացնեն և մենք վուչինչ չկարողանանք անել...

Ավո.— Յենոքանց Յեփրեմի տղան են որը Զաքարի հետ խոսալիս ա ըլել, նա ասել ա, վոր կոմունիստներին յերբ բռնում են, ել պահել չկա, խաբում

են, իբր թե տեղափոխում են ուրիշ տեղ, բայց ճամբին խփում են ու սպանում և հետո հայտարարում, վոր փախչելիս ա ըլել, նրա համար ել խփել սպանել են... (Լսվում է պայմանական նշանը) :

Յ ե դ ի շ.— Մեր պայմանական նշանը... Ո՞վ պետք է լինի: Տղաները բոլորը քնած են: Ես դիշեր պահակը մենք ենք: Վոչվոք մեզնից չի բացակայում: Ո՞վ կըլնի...

Ղ ա գ ա ր.— Ով վոր ե, մեր տեղին ու նշանին տեղյակ մարդ ա:

Ա վ ո.— Ձըլնի՞ թե մերոնցից ըլնեն. ձեր պայմանական նշանը Ջաքարին հայտնել եմ, չուճքի նա մարդիկ ա նշանակել, վոր հետեն և Մինասին տանելու դեպքում դան ձեզ իմաց անին:

Յ ե դ ի շ.— Ուրեմն նրանք են, բայց կարող ա ուրիշ մարդ լինել, համենայն դեպս, իմաց տուր, թող տղաները վեր կենան, պատրաստվեն: Իսկ յես քաշանամ տեսնեմ: (Յեդիշը հրացանը ձեռքիմ դուրս է գնում: Ղագարը գնում է տղաներիմ վեր կացնում, իսկ Ավոն խուրջիմից փամփուշտներն ու բերած ասրճանակները խնամքով հանում է և մայելուց հետո դնում է գետին):

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Ղագար, Սեակ, Ավո և խմբի տղաները

Ղ ա գ ա ր.— Տղերք ջան, վեր կացեք, չուտ, ե՛լ միք ուշանա, մեզ համար դործ ա բացվել:

Ս Ե Ա Կ.— Մի անգամ չելավ, վոր քու պահակ յեղած ժամանակ, մի որինավոր քնեմ: Յես վախում եմ, վոր դու նորից հանաք ես անում:

Ղ ա գ ա ր.— Իհարկե: Դրա համար ել ձեզ քնից արթնացրի, վոր դնանք դաշնակցական մատուցերիստներին հետ մի քիչ հանաք անենք...

ԲՈՒՌԲ.—Յանի քեզանից մարդ բան կհասկանա...

ՂԱԳԱՐ.—Լսեք, Մինասին բռնել են, կարծեմ վոր
սա հանաք չի:

ԲՈՒՌԲ.—Պահո՞... ափսոս... (Տգամներն արագ
արագ սկսում են պատրաստվել, իսկ Ավոն իր հետ
նոր բերած հեռադիտակը դրել է աչքերին և
նայում: Ղագարը մոտենում է նրան):

ՂԱԳԱՐ.—Եդ հեռադիտակը, Ավո ամի, դու նոր
ես բերել:

ԱՎՈ.—Նոր եմ բերել, բայց թե ինչքան վարավուրդ
եմ անում, աչքիս դատ չի յերևում:

ՂԱԳԱՐ.—Իհարկե չի յերևա: Առաջինը, վոր սխալ
ես բռնել և հակառակ կողմից ես նայում: Իսկ
յերկրորդն էլ, վոր գիշեր է, վոչինչ չի յերևա:
Բայց լավ բան ա: Սա կտանք Յեղիշին, վորպես
մեր ղեկավարի, իսկ ես ատրճանակներն ել կտանք
նրանց, ովքեր չունեն: Ավո ամի, ուրիշ ել ի՞նչ
ես բերել մեզ համար:

ԱՎՈ.— Մրանք ել փամփուշտներ են: Սա ել ձեր հացն
ա: Սա ել կենտրոնից ստացված գրություններն
են, Ձաքարը ղարկեց, վոր դուք ել կարդաք,
ծանոթանաք: Մուղայիթ կաց, չը կորցնեք: Սա
ել քամած մածուն ա: Սա ել պանիր ա, վերցրեք:
Դիշեր — ցերեկ չոլերումն եք ընկած, սովի
տարի ա, շատ բան բերել չենք կարողանում:
Վոչխարները մի—մի անդամ արածացնելու համար
դեսը կբերեմ, կաթ կը կթեմ, կտամ կխմեք,
ջաններդ պնդանա: Ո՞վ ա իմանում, եղուց մյուս
որը հազար ու մի փորձանք կզա գլխներիդ, եդ
փորձանքից դուքս գալ ա հարկավոր...

ՂԱԳԱՐ.—Դուրս կգանք, մի վախի, զավխող ջան,
արի սրանք հավաքիր տար «սահեստումդ» տեղա-
վորիր: (Սեակն ու խմբի մյուս տղաները մոտե-
նում են և զարմացած նայում):

ԲՈՂՈՐԸ.—Վա՛հ, վա՛հ, ասորճանակներ, փամփուշտ-
ներ, հեռագիտակ, հաց, պանիր, մածուն, Ավո՛
ամի, ես ի՛նչ լավ բաներ ես բերել մեզ համար։
ԱՎՈ.— Դուք դուչադ կացեք, լավ բաներ հլա շատ եմ
բերելու։ Հրեա նրանք ել յեկան։

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Նույնք, Զաքար և Յեղիշ

Զաքար.— Զերբակալվելու որվանից մենք նրա վրա
հակողություն ունենք։ (Նայում է դեպի հեռուն)։

ՅԵՂԻՇ.— Իհարկե, ուրիշ կերպ նրա տանելու բոպեն
դուք չեյիք իմանա։ Դե՛, տղերք ջան, դուք դի-
տեք, վոր Մինասին ձերբակալել են և հիմա
բերելու յեն, տանեն։ Նրան պետք է ազատել։

Զաքար.— Յեղիշ, Մինասին բերում են...

ՅԵՂԻՇ.— Դե շտապեցեք, ժամանակ չպտի կորցնել...
(Ամբողջ խումբը հրացանները ձեռքներին զանա-
զան ուղղությամբ ցրվում են դեպի ամոտառի խոր-
քը։ Քիչ հետո սկսվում է հրացանաձգություն)։

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

Յ-Ր Դ Գ Ո Ր Ծ Ո Ղ Ո Ի Թ Յ Ո Ւ Ն

Բեմը ներկայացնում է փողոց: Մի կողմը Գալուստ աղի յերկհարկանի տունն է դեպի փողոցը նայող լուսամուտներով և պատշգամբով, իսկ մյուս կողմը մրա ցորենի ամբարն է. կամարածև դուռ և ցուցանակ, վորի վրա լսոշոր տատերով գրված է. «Ամբար»: Վերին հարկի բաց լուսամուտներից լսվում է գրամաֆոնի նվագածուր-յան ձայներ: Գյուղացիները դատարկ մեշուկները ձեռներին, ամբարի դռան առջև նստած սպասում են: Իսկ Գալուստ աղան, խմբապետը պատշգամբում նստած՝ մարդի յեմ խաղում:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Գալուստ, խմբապետ, Խեչան, Մուկուչ, 1-ին և 2-րդ գյուղացի:

Գալուստ.—Շեշ ու բեշ...

Խմբապետ.—Փանջ ու ջհար...

1-ին գյուղացի.—Գալուստ աղի տունը յես չատ եմ յեկեկ, դնացեկ. գիտեյի, վոր Գալուստ աղան իրա տանը Թառ, քյամանչա ունի, համա իդ գրամաֆոնը չեյի իմացեկ. յերևում ա, վոր Գալուստ աղան գրամաֆոն եկ ա ունեցեկ:

Խեչան.—Գալուստ աղի տանը մենակ ասածու տված կրակն (ա պահաս, նա գրամաֆոն եկ ունի ու ամեն ինչ եկ: Դու մեր դարդը քաշի, վոր մի կատու եկ

չունենք, թե մուկ բռնի: Են անտեր մկները մեր քունջ ու պուճախներում սաղ որը ջիրիգ են խաղում ու իրար գլխով ակթմա թռչում:

ՀԱՍԱՍ.—Արա խեչան, դու կգիտենաս, Դանել աղան հարուստ կըլինե՞, թե Գալուստ աղան: Գո խելքով եղ երկուսից վո՞րը շատ փող կունենա:

ԽԵՇԱՍ.—Նրանց փողերի հաշիվը յես չեմ իմանում, բայց են եմ իմանում, վոր եղ յերկուսն ել մեզնով են հարստացել, եղ յերկուսի ամբարն ել մենք ենք լցրել:

1-ԻՍ ԳՅՈՒՂԱԳԻ.—Ախպեր, յես դարձանում եմ, թե վոր ուրիշի ամբարները լցնում ենք, բա վո՞նց ամենք մեր ցորենի հորը կարում չենք լցնենք:

ՀԱՍԱՍ.—Ղորթ, եղ ինչիցն ա:

ԽԵՇԱՍ.—Եղ նրանից ա, վոր մեր ցորենի հորը են գլխից ընենց ա շինված, վոր մեր լցրած ցորենը մի ուրիշ ճամբով գնում, նրանց ամբարներումն ա թափվում:

ՄՈՒԿՈՒՇ.—Ընդուր ել Գալուստ աղի գրամաֆոնն բռնեց դիլ ձեն ա հանում Խ'...

ԽԵՇԱՍ.—Եղ ցորենի ամբարը վոր չլինի, Գալուստ աղի իրա ձենն ել կկտրվի, իրա գրամաֆոնինն ել: Դրանք դատարկ բաներ են, հրես երկու սհաթ ամենք ըստեղ կանգնած սպասում ենք, իսկ Գալուստ աղան բալկոնում արխային նստած նարդի ա խաղում:

ՄՈՒԿՈՒՇ.—Կսպասենք, ճարներս ինչ: Գալուստ աղան ինքը կուչտ ա, նրան շատ հարկավոր չի, թե մենք ես լիքը ամբարի կողքին սոված կսատկենք:

ՀԱՍԱՍ.—Գալուստ աղան մեղավոր չի, մեղավորը մենք ենք: Ասած ա, մուկը ինքը մի վոչինչ բան ա, համա յեղի քիլի մեջ, վոր ընկնում ա, յեղը մուռտտուվում ա: Մինասինը չլինի, ինքը մի դատ չի, համա նրա յերեսից յեղի քիլեքն ա մուռտտուվել:

ԽԵՅԱՆ.—Դուք սխալվում եք, յեղի քիլեն, թե վոր իստակ ա, նրա մեջ մուկ չե, թեկուզ կատու ել վոր ընկնի, են յեղը չի մուռտառվի:

ՄՈՒԿՈՒՆ.—Ձուր տեղը վոչ կատվին մեղք դրեք, վոչ մկանը: Գալուստ աղան իր ուզած մարդուն լավ ա ճանաչում, ով վոր նրա խոսքը լսում ա, նրա կամքը կատարում, իս ամբարի դռները ամենից առաջ նրա համար են բացվում, ցորենը նրա մեշոկներն ա լցվում:

ՀԱՍԱՆ.—Աշխարհիս յերեսին խոսք լսելուցն ու կամք կատարելուց հեշտ բան ի՞նչ կա: Որես դենը յես նրա խոսքը կլսեմ, ով վոր հարկավոր ժամանակ ինձ փող կտա, սոված ժամանակ—հաց:

1-ԻՄ ԳՅՈՒՂԱԳԻ.—Ասած ա ձին ու ջորին կովեցին, քացին եշին կպավ: Հմի մերն ա, ուրիշները Գալուստ աղին նեղացնում են, մեջտեղ մենք ենք տուժում:

2-ՐԴ ԳՅՈՒՂԱԳԻ.—Եդ նրանից ա, վոր ամեն մի ասածին հավատում ենք:

1-ԻՄ ԳՅՈՒՂԱԳԻ.—Վոր իմանամ յերկնքից ինձ համար ասողեր են վեր բերելու, ուրիշի ասածներին վոչ հավատացել եմ, վոչ իլ կհավատամ:

ԽԵՅԱՆ.—Վոր չես հավատացել, ի՞նչդ ա ավելացել. մեզնից բեթար քաղցած ու տկլորը դու յես. տնաքանդ, վրեդ թամաշա արա ու ընենց խոսա, ե'... եդ ինչ ա քու հալը... մի հին քրքրված չուխա ունես, վոր իշի փալանի նման ամառ, ձմեռ վրիցդ չի փոխվում. աղա Մահմադ խանի ժամանակից մնացած մի պատուոված արխալուղ ունես, վոր Սուրբ Կարապետից յեկած քյանդրբազի շորի նման վրեն ենքան ջուռա—ջուռա կարկատան ես կպցրել, վոր ել չի իմացվում թաղա վախտն ինչ գույնի ու ինչ կտորից ա ըլել: (Գալուստ աղան ներս ե գալիս, նրան տեսնելուն պես բոլորը վառփի յեն կանգնում):

Նույնք, Գալուստ և հետո Համբարձում

Գալուստ.— Հը, եդ ի՞նչ խաբար ա, չլինի թե կոչում եք:

1-ին գլուղացի.— Ձե, Գալուստ աղա, չենք կոչում, չենք ընենք խոսում ենք:

Գալուստ աղա.— Հա, չկովեք, կռիվը լավ բան չի, սերով կացեք: Կովից խեր չկա: Այ տղա, Համբարձում:

Համբարձում.— Համմե, ի՞նչ եք հրամայում:

Գալուստ.— Գնա ամբարի դուռը բաց արա, տես ես մարդիկ ինչ են ուզում: Յերկու սՀաթ ա եստեղ կանգնած, նրանք մեզ սպասում են:

1-ին գլուղացի.— Գալուստ աղա, երկու սՀաթ չե, տասներկու սՀաթ ել կսպասենք, ի՞նչ կա վոր:

Գալուստ.— Ինչի՞ սպասեք, իմ ամբարը Դանեկաղի ամբարը չի, վոր խալիսը դնա նրա դռանը որերով կանգնի: Ինձ մոտ յեկողը զուր տեղը ժամանակ չպաի կորցնի: Ժամանակը թանգ արժի: Գնա ես մարդկանց ճամբու դիր: (Համբարձումը գնում ե, ամբարի դուռը բաց անում):

2-րդ գլուղացի.— Գալուստ աղա, ես գլխիցն ենք ասում, վոր մենք փող չունենք: ցորենը դու մեզ նխիա պտես տա:

Գալուստ.— Եդ վո՞նց ա, Դանեկաղին թողած, իմ կուշտն եք յեկել: Ինչպե՞ս յերևում ա, Դանեկաղեն ձեզ նիսյա չի տալիս: Վնաս չունի, նա չի տալի, յես կտամ: Յես են մարդկանցից չեմ, վոր մեր ժողովրդի պահանջներին ընդառաջ չգնամ: Մեր ժողովուրդը լավ ժողովուրդ ա, բայց թե նրա միտքը ուրիշները պղտորում են:

Հասա՞ն.— Գալուստ աղա, դու դրուստ ես ասում:

Գալուստ.— Գալուստ աղան սուտ ասելու սովորութուն չունի: Մինասն եր, վոր իմ ասածներս ձեզ ծուռ մտքով եր բացատրում:

1-ին գլուխացի.—Գալուստ աղա, ճի՞շտ ա, վոր Մինասը փախել ա:

Գալուստ.—Ինքը չի փախել, այլ փախցրել են: Գիշերը նրան տանելու ժամանակ բանդիտները վրա յեն տվել, կանվոյներէց յերկուսին սպանել, նրան ել փախցրել են: Ոոսարով ընկա, մոռացա հարցնեմ՝ դուք ի՞նչ եք ուզում:

Հասա՛մ.— Հացներս պրծել ա, Գալուստ աղա:

1-ին գլուխացի.—Գալուստ աղա, դու մեզ քոմադ պտես անի:

Գալուստ.—Ձեզ ել վոր քոմադ չանեմ, բա ուրիշ ել ո՞ւմն եմ քոմադ անելու: Հեռու դեղրանքից հազար ու մի տեսակ անծանոթներ դալիս են ինձնից փող են ուզում, տալիս եմ, դեղականս յեկել, ցորեն ա ուզում, չպե՛տք ե տամ: Գնացե՛ք, տարե՛ք՝ ինչքան քեֆներդ տալիս ա. քանի յես կամ, դուք նեղություն չեք քաշիլ: Հենց իմացե՛ք՝ են ամբարը ձերն ա, յես ել են ամբարում կանգնած՝ ձեզ համար մի ծառայող եմ, տանողի մեշոկները կլցնեմ, բերողինը կդատարկեմ:

1-ին գլուխացի.—Սաղ ըլես, Գալուստ աղա, աստված քեզ յերկար կյանք տա:

Հասա՛մ.—Թու չվաքը մեր գլխից անպակաս ըլնի. աստված ոջախդ հաստատ պահի, քու մեկը հացար անի:

Գալուստ.— Շատ ապրեք, զորանաք: Աստված վկա, քեֆս դալիս ա, վոր ձեր բերանից հայ քրիստոնեյի վայել խոսքեր եմ լսում: Ձեր արեւը վկա, սիրտս ուրախանում ա, յերբ տեսնում եմ արածս լավությունը մարդիկ հասկանում են ու դնահատում... Ա՛յ տղա, Համբարձում...

Համբարձում.—Համմե, ի՞նչ եք հրամայում:

Գալուստ.— Սրանց ին լավ ցորենիցը կտաս, դինը կդամ յես կնշանակեմ:

Համբարձում.— Գալուստ աղա, դինը յես ել կնշանակեմ:

Գալուստ.—Դինը նշանակելու համար դու եկզամին չես տվել: Ասա տեսնեմ, թվարանություն գիտե՞ս:

Համբարձում.— Գալուստ աղա, դու ինձ մի աչքով ես մտիկ տալիս. թվարանությունն ինչ ա վոր, իմ վարժապետն ինձ կոտորակներ ել ա սովորացրել:

Գալուստ.—Դե, վոր դու քոնց դուխդ դովում ես, ասա տեսնեմ, մեկ անգամ մեկ ի՞նչ կանի: Ի՞նչ ես ծիծաղում, ասա մի ամաչի:

Համբարձում.—Մեկ անգամ մեկ, կանի մեկ:

Գալուստ.—Տեսա՞ր, վոր չիմացար: Յերկու անգամ յերկու, ի՞նչ կանի:

Համբարձում.— Յերկու անգամ յերկու կանի չորս:

Գալուստ.—Շլի չիմացար. վոնց վոր տեսնում եմ, քու վարժապետը կոտորակները քեզ լավ չի սովորեցրել: Մեկ անգամ մեկ կանի տասը մեկ... յերկու անգամ յերկու—կանի տասը չորս: Տեսնում ես, վոր կոտորակները դու լավ չես իմանում, իմ ամբարը մտնողը—եզ կոտորակները պտի գիտենա: (Գալուստ ազնվ Համբարձումի հետ մտնում ե ամբարը):

Տ Ե Ս Ի 1 3

Գյուղացիները մեմակ

1-ին գյուղացի.— Զակատիս մեռոնը վկա, աչխարհիս յերեսին սրանից լավ մարդ, չկա: Սրանից դենն ով վոր ես մարդուն փիս ա առել, իմացեք, վոր փիսը հենց ինքն ա:

Հասամ.—Գալուստ աղեն խղճմտանքով, ինստֆով մարդ ա ըլել, մենք բեխարար: Հողն ըլնի մեր հոտած խաների ու բեզերի գլխին:

Պեչամ.— Մեր Գալուստ աղին ել, ձեր խաներին ու բեզերին ել քաղցած գայլերն ուտեն... Թե նրանք

Հասկանում են խղճատանքն ու ինսաֆը ի՞նչ բան
ա: (Մտնում և ամբարը):

Մուկուչ.— Գնացե՛ք, գնացե՛ք, եդ դուռնի ձենը
դուք հետս կիմանաք: (Մտնում և ամբարը):

2-րդ գլուխ.— Սրանք ես ի՞նչ տեսակ մարդիկ են:
Գալուստ աղան յեթե ցորենը չտար, կտանջին փիս
մարդ ա, ցորեն ենք ուզում, չի տալիս, իսկ վոր
տալիս ա. ելի փիս մարդ ա: Սրանց բանը մարդ
չի հասկանում: (Ներս եմ գնում):

Խեչան.— (Յորեմի լիքը մեշուկը դուրս և բերում):
Գալուստ աղա, ցորենը լավը չի, չատ ա կեդ-
տոտ:

Գալուստ.— Ձենդ կտրի՛, ախմա՛խ, ձեռք ցորեն ա
ընկել, չես ել հալանում, ամբողջ յերկիրը սովից
կոտորվում ա... ճամբեքը բռնված . ի՞նչ դժվա-
րությամբ յես ձեզ համար ցորեն եմ ձեռք բե-
րում, իսկ դուք շնորհակալության փոխարեն
կանգնում, մեծ-մեծ խոսում եք...

Խեչան.— Գալուստ աղա, ախր վո՞նց չխոսամ. ցո-
րենդ չատ ա կեդտոտ, սա վոր տանեմ, մաքրեմ,
տակին բան չի մնա: Իսկ դու ինձնից սրա փոխա-
րեն բրինձի նման ջուկած սերմացու ցորեն ես պա-
հանջելու: Բա յես մեղք չե՞մ:

Գալուստ.— Դու ընենց ես խոսում, կարծես զոռով
եմ եդ ցորենը քեզ տալիս. չես ուզում, թող մնա,
յերկար խոսալը հարկավոր չի: Ա՛յ տղա, Համ-
բարձում, արի ես ցորենը վերցրո՛ւ, հետ տար:
(Դուրս և գնում):

Խեչան.— Վոր թողնեմ՝ կտանի:

ՏԵՍԻՒ 4

Խեչան և Համբարձում

Համբարձում.— Յես վոնց վոր տեսնում եմ, եդ
մեշուկը չատ ա ծանր, դու չես կարում տանի:
Տո՛ւր դեար: (Ուզում և տանել):

Խեղամ.— Թո՛ղ, ի՞նչ ես ուզում:

Համբարձում.— Ձխեցի՞ր, Գալուստ աղան ինչի՞ համար ինձ կանչեց: Թող մեշոկդ տանեմ, դատարկեմ:

Խեղամ.— Եդ ինչի՞ցն ա, մենք մի խոսքը տաան անդամ ասում ենք, խլանում ես, չես լսում, իսկ Գալուստ աղան, վոր մի կիսաբերան խոսքը քեզ ասում ա, դու ըտենց չուտ լսում ես: Գնա՛, Գալուստ աղան քեզ շատ բան կասի, նրա ամեն մի ասածը դու չպտի լսես:

Համբարձում.— Նրան թողած, բա յես քեզ պտի լսե՞մ, ախմա՛խ:

Խեղամ.— Ախմախ ել ես, մեկն ել ավել. Գալուստ աղի կշտին վոր ծառայում ես, հենց իմանում ես քեզանից կլավենեա՞մ, մի խոսքիդ տասը ջուղար կտամ, խելքդ ո՛ւր ա գնում:

Համբարձում.— Դե արի ու համբերի:

Խեղամ.— Դե արի ու մի համբերի. վոր տեղովդ մի կրակ դառնաս, ի՞նչ կարաս անի: Տնաքա՛նդ, ծառայող մարդ ես. Գալուստ աղին դու ետը հարկավոր ես, պահում ա, եզուց հարկավոր չեղա՛ր, պոչիցդ բռնելու ա, սատկած կատվի նման դուրս չպրտի: Խելքդ հավաքի՛ դոււխդ, ձեռքիցդ յեկած լավությունն արա, թե չե հետո կիռչմա՛նես:

Համբարձում.— Հերեք ա, գլխիցդ դատարկե՛մատարկ դուրս տա:

Խեղամ.— Յես քեզ ինչ վոր ասում եմ, դու հասկացի՛ր: Գալուստ աղեն արդեն հասկացել ա, դրա համար ել ահ ու դողը ջանն ա ընկել: Գիշերները քուն չունի: Նրա հանգստությունը խանգարվել ա: Նա հույսը դրել ա թափանչավոր մարդկանց վրա, բայց թե դրանով ել փրկություն չկա: Դրանցից մի յերկուսին են գիշերն են անտառի մեջ գլորել. են մյուսներին ել յերևի ետը-եզուց

կսկսեն՝ գլորել... ինչպես տեսնում ես, հաւածը
սկսվում ա։
Համբ.— Ընչի՞ համար ես դու ինձ եդ խոսքերն
ասում։

Խեչան.— Եդ խոսքերը յես նրա համար եմ քեզ
ասում, վոր դու քո հաշիվը վերցնես։ Լսի՛ր, Գա-
լուստ աղի կշտին հարյուր տարի ել վոր ծառա-
յես, վոչ աղա կղառնաս, վոչ խան։ Ուրեմն խել-
քդ հավաքի՛ գլուխդ և քեզ որինավոր պահի՛։

Համբ.— Այսինքն։

Խեչան.— Այսինքն, աշխարհ ա ելի, ո՞վ ա իմա-
նում, հանկարծ կպատահի, վոր Գալուստ աղան
աղայությունից կզրկվի, հետո մարդիկ դուքս
կդան, հին մեղքերի համար քեզ ել նրա հետ
կբռնեն ու մի լավ հուպ կտան...

Համբ.— Եդ լեզուդ չլինի, ազտավները աչքերդ
կհանեն։ Ես տնաքանդներն ամբարը մտնելիս կա-
տու յեն դառնում, դուքս դալուց ասլան-դափլան,
հետներն ել խոսալ չի լինում։ Վերցրո՛ւ, դնա՛, Գալուստ աղան նորից չգա, քեզ եստեղ տեսնի։

Խեչան.— Տեսնում ա տեսնի, վոչ նրանից եմ վախե-
նում, վոչ քեզնից։

Համբ.— Յորենը տալուց հետո պարզ բան ա, վոր
չես վախենա։ (Գնում ե ամբարը)։

Խեչան.— Քու հորն ողորմի, ցորենը թե չե դուք
հենց մուֆթա յեք պալիս։ (Մեշուկը շալակում
և դուրս ե գնում)։

ՏԵՄԻԼ 5

Առաքել, Վարքի, ծառաներ, Գալուստ, Համ-
բարձում, Մուկուչ, Հասան, 1-ին և 2-րդ
գյուղացի։ (Ծառաների ձեռքին մի հատ սամա-
վար, կերակրի պղինձներ, քավա, ֆավիիր, շամ-
փուր, խաֆյանդագ, կարպետ և այլն իրեր։ Ծա-

ոամերն առաջից վազում են, իսկ Առաքելն ու
վարքիմ մրանց հետևում են)։

1-ին ծառա.— Գնացե՛ք, կորե՛ք, ի՞նչ եք քոռ աղ-
քատի նման ընկել քամակներինս։

2-րդ ծառա.— Մենք մեր գլխու բան չենք բռնի,
Գալուստ աղան մեզ ինչ վոր հրամայել ա, մենք
նրա հրամանն ենք կատարում։

Վարքի.— Գալուստ աղի տունը հախ միայն տերը
քանդի... տափակ սև քարն ընկնի նրա գլխին...
ոխտը գլուլլա դիպչի նրա ջանին։

Գալուստ.— Ես ի՞նչ խաբար ա, Առաքել, դու ես
ի՞նչ բանի յես, ձեր ձենը սաղ գեղը վերցրել ա։
Բա դուք չե՞ք ամաչում, գետինը չե՞ք մտնում...
դարաչու նման մարդ ու կնիկ ի՞նչ եք կանգնել,
ձեն-ձենի տվել։ Ի՞նչ կա, ի՞նչ ա պատահել։

Առաքել.— Սրանից ավել ել ի՞նչ եյիք ուզում, վոր
պատահեր։ Հարամու պես յեկար վրա տվիր,
տուն-տեղս թալանեցիր, ուզում ես, վոր ձեն ել
չհանե՞մ։

Գալուստ.— Պարտք ուզելուց փիս մարդ ենք դառ-
նում։ Բա են վո՞նց 'ա՝ տանելու ժամանակը
մենք վոչինչ չենք ասում։ Դու են ասա՛, պարտքդ
բերել ե՞ս։

Առաքել.— Բա սրանք ի՞նչ ա։

Գալուստ.— Պարտքը տալուց հետո արի, սրանք
հալաքիր տա՛ր, եղ գիրիլներն ինձ հարկավոր
չեն։ Եղ ել չդառնա են որվանը. նոքարին դրկում
եմ ձվի համար, դու վերցնում, նրան դատարկ
ձեռքով ճամբու յես դնում։ Բա յես հալատա՞մ,
վոր դուք ձեր տանը մի տասը հատ ձու չունեյիք։

Վարքի.— Վոր ունենանք՝ մինք կուտենք, քեզ ինչի՞
յենք տալիս։

Գալուստ.— Դուք ել վոր ձու չուտեք, աշխարհը
կքանդվի, ցամաք հացը բողազներովդ կուլ չի
գնո՞ւմ։ Զու ուտող մարդն իր պարտքը մինչե
որս տված, պրծած կլիներ։

Առաքել.— Տվել եմ, չատ եմ տվել: Յերկու տարի պարտք տալով հոգիս դուրս ա յեկել, բայց ի՞նչ անեմ, վոր խոզի ճուտերի նման տոկոսներն ա մի գլուխ ավելանում, իսկ իմ պարտքը վոչ պրծնում ա ու վոչ ել պակասում:

Մուկուչ.— Ես են թվարանությունն ա, Գալուստ աղա, վոր ասում եյիր. «մեկ անգամ մեկ— կանի տասնմեկ»: Մեկ տվել ես, տասնմեկը նրանից պահանջում ես:

Գալուստ.— Դրանք դարտակ խոսքեր են, գլուխս չեն մտնի: Առաքել, ինչի՞ համար ես կանգնել, գնա են մնացածն ել բե՛ր, թե չե կգամ ելած—չե—լածդ կհավաքեմ, կբերեմ:

Առաքել.— Դրանից ավելի յես իմ տանը ել ուրիշ բան չունեմ, իմ ունեցած—չունեցածը դրանք ա, վոր հավաքել ու բերել եք, տունս քանդել:

Գալուստ.— Քո տունն են վախտը քանդվեց, վոր դու ինձնից թաղուն գնացիր Դանել աղից ցորեն վերցրիր: Դու հենց իմանում ես՝ եդ չիմացա՞: Գալուստ աղան քառասուն հազար աչք ունի, նա իր տանը նստած տեղը իմանում ա, թե վորտեղ ի՞նչ ա կատարվում:

Բերածներդ տեսնեմ ի՞նչ ա, վոր սրանք մարդ ու կնիկ ըսենց վոտ ու ձեռ են ընկել: (Նայում ե իրերիմ): Ես գլխիցն ասեմ՝ ես սամավարը ձեզ հարկավոր չի:

Վարքի.— Ինչի՞, մենք չայ խմել չենք ուզո՞ւմ:

Գալուստ.— Քու հորն ողորմի: Քու պապն ել հենց սամավարը կողքին հոգին տվեց: Չայ խմել թե վոր ուզում եք, մի պղինձի չալդան առեք, նրանով չայ խմե՛ք: Դուք ել, վոր սամավարով չայ չխմեք, աշխարհը կքանդվի: Մարդ իր յորդանի գյուրա վոտ կմեկնի: (Տնտղում ե մյուս իրերը):

Լսի՛ր, ես կարպետն ել ձեզ հարկավոր չի:

Առաքել.— Ինչի՞, մենք իսան չե՞նք, մեր յերեխեքը գետնի վրա հո չպտի՞ նստեն:

Գալուստ.— Ձեր տանը հենց եղև կարպետն եր պահաս: Բաղարում բռնաները խտիր են ծախում, դնա՛, նրանցից մեկն ա՛ռ, գցի՛, յերեսեքը թող վրեն թափիլ տան: (Դիմելով ծառաներին): Ծալի՛ք, դրադ դրե՛ք, իսկ ես մնացածը կտանեք ամանաթի պես կպահեք, յերբ վոր ես մարդն իր պարտքը կրերի, սրանք իրան տվե՛ք, թող տանի: (Ծառաներն իրերը տանում են, իսկ վարքին սկսում է բարձր ձայնով լաց լինել: Մտնում է Ջափարը):

ՏԵՍԻԼ 6

Նույնի և Ջափար

Առաջել.— Տա՛ր, քիչ ունեյիք, դրանք ել տա՛ր, ունեցածիդ վրա ափելացրու, բալքի աչքդ կշտանա... անկուշտ... հրե՛շ:

Վարքի.— Գալուստ աղա, կրակ ընկնի տունդ, հող ու մոխիր դառնա կայքդ ու կարողությունդ... աստվածանից խնդրում եմ՝ տարին տասներկու ամիս տեղաշորի մեջ տնքաս ու տնջառ մահ ու ցավի մեջ երվես ու խորովվես:

Գալուստ.— Ձենդ կտրի՛, քաֆթա՛ռ, իմ տունը մեռելատուն չի, ի՞նչ ես կանգնել, լաց լինում: Գնացեք կորե՛ք: (Համկարծ նկատում է Ջափարին): Դու ինչի՞ համար ես յեկել: Հետևիցդ տասն անգամ մարդ եմ դրկում՝ չես դալիս, իսկ հիմա դու առանց կանչելու յես յեկե՛լ:

Ջափար.— Ի՞նչ ես տաքանում, յերկու խոսք չես ասել՝ դողդ արդեն բռնել ա: Մի՛ վախի, վիշապ չեմ, վոր քեզ կուլ տամ, դուցե դու կարծում ես ցորենի համար եմ յեկել: Ձե՛, յես հենց ենպես փողոցով անցնում եյի, լացի ձեն իմացա, կարծեսի տունդ կրակ ա ընկել, վառվում ա, յեկա, վոր քեզ ազատեմ:

Գալուստ.— Եդ ոճի լեզուդ քեզ քաշի՛, դնա՛, գըլ-
խիցս հեռացի՛ր:

Ձափար.— Կգնամ, բա հո եստեղ չե՛մ մնալու, յես
սխալվել եմ, կրակն ուրիշի տունն ա ընկել, իսկ
ծուխը քո տնից ա դուրս գալիս:

Գալուստ.— Ձենդ կտրի՛, լակո՛ւտ:

Ձափար.— Գալուստ աղա, յես լակոտ չեմ, յես ել
մարդ եմ, ինչպես և դու...

Գալուստ.— Դու վոր ինձ պես մարդ լինեյիր, քու
հոր պարտքը հիմի վաղուց տված կլինեյիր, դե
տո՛ւր, ե՛լի... ինչի՞ չես տալիս:

Ձափար.— Ձունեմ, վոր ունենամ՝ կտամ:

Գալուստ.— Ունես, թե չունես, իմ գործը չի,
պարտք ես, պետք ե տաս: Ձունես, վոր ըտենց ես
խոսում, վոր ունենաս՝ աշխարհ կքանդես. ել
ի՞նչ ես կանգնել, դոչադ տղա յես, ամեն ինչի դու
չնորք ունես, գնա ավազակություն արա՛, մարդ
սպանի՛ր, մարդ թալանի՛, բեր իմ պարտքս
տո՛ւր:

Ձափար.— Մարդասպանություն, ավազակություն
անելու յեթե յես սովոր լինեյի, ամենից առաջ
յես քեզ կսպանեյի, քեզ կթալանեյի, վոր տգրու-
կի նման կպել ես մեր ջանին, մեր արյունն ես
ծծում, մեր հողին հանում... սաղ գեղը տնքում ա
քու ձեռին, ել տուն չի մնացել, վոր չքանդես,
ել կին, յերեխա չի մնացել, վոր չլացացնես:
(Դիմելով ցորեն տանող գյուղացիներին): Իսկ
դուք, խեղճ վողորմելիներ, սրանց տեսե՛ք՝
ձեր որը լաց ըլեք: Եդ ցորենի ամեն մի
հատիկն ասեղ ա դառնալու՝ ձեր բկին չարվի:
Ցորենի տեղ դուք եդ մեղոկներով կրակ
եք տանում, ձեր տուն ու տեղը կրակ դցեք
ու վառեք:

Գալուստ.— Ձենդ կտրի՛ր, լակո՛ւտ, եդ խոտքերի
համար դու բանտ կնստես:

Զափար.— Բանտը քեզ նմանների համար պիտի չին-
 ված լինի, վոր որը ցերեկով մարդ ես թալանում
 և սրանց նմանների ունեցած—չունեցածը ձեռքից
 խլում... Առա՛, քանի սրանց նմանների տուն ու
 տեղն ես քանդել, սրանց նմանների ոջախի կրակը
 ու մոխիրը հանգցրել, մինչև վոր ես ամարաթն
 ես չինել. քանի՞ սրանց նմանների ցորենի հորերն
 ես դատարկել, նրանց յերեխեքի բերաններից պա-
 տառը կտրել, մինչև վոր ես ամբարներն ես
 լցրել... Գնանք, Առաքել ամի, գնանք, Վարթի՛
 բաջի, ձեր խեղճությունն ու անճարությունը թող
 նա չտեսնի:

(Զափարը, Առաքելը և Վարթիմ դուրս են
 գնում):

Մուկուչ.— Մենք եւ գնանք:

Գալուստ.— Դո՛ւք ինչի համար եք գնում: Ինչի՞
 համար եք եղ ցորենը թողնում, վերցրե՛ք, տա-
 րե՛ք:

1-իմ Գյուղացի.— Հարկավոր չի, թող մնա:

2-րդ Գյուղացի.— Ավելի լավ ա՛մենք սուլած
 մնանք, քան թե եղ ցորենը տանենք:

Հասան.— Գալուստ աղա, դու շատ անինսաֆ մարդ
 ես... (Դուրս են գնում):

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

4-ՐԴ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

Բեմը մերկայացնում է Բաղալի տան բակը։
Շրջապատված է կիսափուլ ցամկապատով։
Ցամկապատի մի կողմը Բաղալի մի հարկանի,
հողի կտուրով ծածկված տունն է, իսկ մյուս
կողմը՝ փողոց։

ՏԵՍԻՆ 1

Մարիամ և Գյուլիգար

(Բակում կանգնած խոսում են)։

Գյուլիգար.— Յերեւի գաղտնի ժողով կամ խորհրդակցութիւն է յեղել, վոր ուշացել է։ Անտեղի նա չեր ուշանա, կամ թե սա առաջին անգամ հո չի, շատ անգամ ա պատահել, վոր նա գիշերները տուն չի յեկել, և վոր մի անգամ ել դու դրա համար եղջան չես անհանգստացել. եսոր քեզ ի՞նչ ա պատահել, յես չեմ հասկանում։

Մարիամ.— Եսոր ուրիշ որերի նման չի. եսոր նրան մի բան ա պատահել յերեւի. հերդ ինչի՞ եսքան ուշացալ, դար տեսնենք՝ ի՞նչ խարար ա բերում։ Քանի հավերը հավաքնից դուրս չեն յեկել, գնա են կարմիր վորձակն ու սև հավը բռնի, մորթենք...

(Ձեռքերը դեպի յերկինգ պարզած՝ աղոթում է)։
Ո՞վ Մարիամ աստվածածին, դու բարեխոս ըլես...
աղջի՛, ինչի՞ համար ես կանգնել. ախր յես քեզ բան ասեցի։

Գյուլիգար.— Յես չեմ հասկանում. կարմիր վորձակն ու սև հավը ինչի՞ համար եք մորթում։

Մարիամ.— Եդ քու հաշիվը չի. յես քեզ ինչ վոր ասում եմ, դու գնա, ընենց արա՛։

(Մաքիամն ու Գյուլիգարը գնում են ներս, իսկ գյուղացիները հավաքվում են փողոց):

ՏԵՍԻԼ 2

Առաֆել, Հասան, հանդապահ, 1-ին և 2-րդ գյուղացի:

Առաֆել.— Ասում են, վոր Կարմիր Բանակն արդեն հասել ա Ղազախ:

1-ին գյուղ.— Եդ հաշիով, ուրեմն, Ղազախ-Շամ-Հադինում ել դաշնակներ չկան:

Առաֆել.— Ձկան: Կարմիր Բանակը դալուց նրանք մի քիչ կռվել են և տեսել են, վոր դիմադրել նրանց չեն կարող, թողել փախել են:

2-րդ գյուղ.— Վայ թե սուտ լինի:

Առաֆել.— Ինչի՞ պետք ե սուտ լինի: Ա՛յ, հրեա Ջաքարից կհարցնենք, իսկույթյունը կիմանանք: (Ձեռքի շումադով բակի դուռը ծեծում ե): (Գյուլիգարը դուրս ե գալիս):

Աղջի՛, Գյուլիգա՛ր, Ջաքարին ասա մի դուրս գա:

Գյուլիգար.— Ջաքարը տանը չի:

Առաֆել.— Բա ո՞ւր ա գնացել:

Գյուլիգար.— Չգիտեմ: Երեկ գիշերվանից նա տուն չի յեկել:

Առաֆել.— Բադալ ամուն կանչի:

Գյուլիգար.— Նա ել տանը չի:

1-ին գյուղ.— Ձե՛, եստեղ մի բան կա:

2-րդ գյուղ.— Ուրեմն Առաքելի ասածները կարծես հաստատվում են:

Հասան.— Երանի հաստատվի:

Առաֆել.— Հաստատվելուն ամենքս ուրախ կլինենք, բայց յես մի ուրիշ բան ել եմ մտածում: Վայ թե Ջաքարին ել ու հորն ել եդ անիծածները բռնած ըլեն ու են խեղճերը խաբար չըլնեն:

2-րդ գլուխ.— Ամեն ինչ սպասելի ա: Պատմում են,
վոր են որը հարևան գյուղում գիշերը մտել են
մեկի տունը, մարդու ծոցից կնկան դուրս բերել
ու տարել:

Բնութը.— Հետո:

2-րդ գլուխ.— Հետո են, վոր մի գիշեր պահում են
ու նորից վերցնում ճամբու դնում:

Առաջին.— Քաղաքում ավելի մեծ խայտառակու-
թյուններ են կատարվում: Ասում ա թատրոնում
ներկայացման ժամանակ, մարդը կողքին նստած,
կնկա թևից բռնած զոռով վերցնում, տանում են:

Բնութը.— Դե լավ, բա ենտեղ իշխանություն
չկա:

Առաջին.— Այ բաթմիշ ըլի եդ տեսակ իշխանու-
թյունը: Եդ խայտառակություն կատարողները
հենց եդ իշխանության մարդիկը չե՞ն: Դրանց քո-
քը կտրվի: Տնաքանդները կարծես Իրանի Նա-
դիր շահի նազիր-վեզիրներն են, թաղի-թուլի
նման հոտոտելով ման են գալիս, վորտեղ մի սի-
րուն կնիկ կամ ջահիլ հարս են տեսնում, զոռով
բռնում-տանում են:

2-րդ գլուխ.— Քանդված յերկիր ա, տեր ու տիրա-
կան չկա, ով ինչ ուզում ա, ընենց ել անում ա:

Հասան.— Իրանի անունն ա բեղնամ, ձեր Հայաս-
տանը Իրանից անցել ա...

1-ին գլուխ.— Հեռու ինչի՞ յես գնում. են որը տա-
նը չեմ ըլել, մտել են մեր գոմից թոխլի վերցրել,
տարել: Խնայում եյի, թե մորթեմ, յերեսեքն
ուտեն, նրանք վերցնում են տանում:

2-րդ գլուխ.— Մի խոսքով Դադաստանի սարերում
բուն դրած ավազակները են չեն անի, ինչ վոր
սրանք են անում...

Բնութը.— Ձե՛, դանակը բկներիս դեմ ա առել...

1-ին գլուխ.— Յերանի բայլևեկների գալը ճշտվեր:

Առաջին.— Ո՛ւր ա, մի ըտենց բան ըլեր: Յես
նրանց գալող ճամբին դուրբան- ուր վոր դնում

են, խեղճ ու կրակ ժողովուրդը աչք ա բաց
անում ու իր համար ազատ ու հանգիստ ապ-
րում...

Բ ո լ ը ը :— Բաղալ ամին հրես յեկավ:

ՏԵՍԻԼ 3

Նույնք, Բաղալ, հետո Մարիամ և Գյուլիգար

Ա ն ա ֆ ե լ .— Ա՛յ մարդ, ո՞ւր մնացիր, դե արի, է՛.
երկու սՀաթ ա յեկել եստեղ քեզ ենք սպասում:

Բ ա ղ ա լ .— Ինչի՞ համար եք սպասում, ի՞նչ եք ու-
զում ինձանից: Ձեզ բաժանելու համար յես վոչ
փող ունեմ և վոչ ել ցորենի լիքը ամբար: Գնա-
ցե՛ք Գալուստ աղի մոտ, նա ցորենի ամբար ել
ունի, փող ել:

1-ի մ զ յ ը լ .— Մենք նրա փողն ել չենք ուզում, ցո-
րենն ել... սրանից հետո նրա յերեսը մենք չենք
տեսնի... մեր կապը մենք վերջնականապես նրա-
նից կտրեցինք, ել պրծավ, վերջացավ...

Բ ա ղ ա լ .— Յերեկ դուք ուրիշ յերգ եյիք յերգում,
եսոր ուրիշ... Խեր ըլի, ի՞նչ ա պատահել...
Ձե՛ չե՛: Դուք զուր եք Գալուստ աղի հետ թչնա-
մանում. դնացե՛ք, Գալուստ աղին հասկացրե՛ք,
վոր նրա հակառակորդը, նրա վոխերիմ թչնամին
Մինասն ա, Ջաջարն ա, Յեղիչն ա, յես եմ...
Թող մեզ բանտարկել տա, թող մեզ աքսորել տա:

Ա ն ա ֆ ե լ .— Մի՛ վախի, Բաղալ ամի, դու մենակ
չես... խնդիրը յեթե մի հոգու կամ յերկուսի
համար ըլի, նրանք համ կբանտարկեն, համ կաք-
սորեն, իսկ եսոր, յեթե ամբողջ ժողովուրդն ա
իւր դլուխը բարձրացրել, նրանք ել Մինասի և
Ջաջարի նման են մտածում, բանտարկել նրանց
չենք կարող: Բանտում եղքան մարդու տեղ չի
անի:

2-րդ գլուխ.— Գալուստ աղան, վոր ամեն տեղ իրա փողի ուժն ա ցույց տալիս, մենք ել մեր ուժը նրան ցույց կտանք: Հերիք ա, ինչքան մենք նրա ստրուկը դառանք...

1-ին գլուխ.— Ճիշտ ա ասում, դնանք, եղ հրեշին տանք շանսատակ անենք, տուն ու տեղը քանդենք, հիմնահատակ անենք... նրա ցորենի են լիքը ամբարն նալթ լցնենք, վառենք, բալքի դեղը նրա ձեռքից ազատվի...

Բաղալ.— Դրանով դուք վոչ Գալուստ աղին կպատժեք, վոչ դեղը նրա ձեռքից կազատեք... Գալուստ աղան ինքը մեղավոր չի, ես որենքներն են մեղավոր, վոր նրան գել են դարձնում, մեզ պես անլեզու վոչխարներին զզոգելու համար... Բա դուք չե՞ք իմանում՝ նրանք ո՛ւմ անունից են խոսում, ումնո՞վ են մեր դեմ կռւում... բա դուք չե՞ք տեսնում, վոր մեր բերանից դուրս յեկած մի համարձակ խոսքը ինչ որի յե մեզ հասցնում... յես ձեզ հարցնում եմ. ո՞ւր ա Մինասը, ո՞ւր ա Յեղիշը, նրանք ո՞ւր դնացին, ինչի՞ համար դնացին, ինչի՞ նրանք իրանց տնից — տեղից դադար դրու ընկան... յեթե եսպես շարունակվի, դեռ շատերը կգնան, դեռ շատերը կկորչեն... դնացե՛ք (բարձր ձայնով գոռում է) գնացե՛ք, ասում եմ, եստեղ մի՛ք կանգնի, կգան եստեղ, ձեզ կտեսնին, դուք ել իմ որը կընկնեք, մեղք եք...

(Նրանք ապշած նայում են և ապա կամաց-կամաց հեռանում: Իսկ Բաղալը յերկար ժամանակ, նրանց հետևից կանգնած նայելուց հետո, նստում է ցանկապատի մոտ ընկած գերանի վրա և գլուխը յերկու ամբրի մեջ առած՝ լուռ մտածում է):

ՏԵՍԻՆ 4

Բաղալ, Մարիամ և Գյուլիգար

Մարիամ.— Աղջի՛, Գյուլիգա՛ր, ի՞նչ բանի յես.

շուտ արա՛, ձեռքիդ գործը վերջացրո՛ւ, կարպետն ու մեծ դռնակը բե՛ր, ես եյվանումը փոխի՛: Արևոտ որ ա, նրանք ետեղ կնստեն: Ներսը յես վախենում եմ նեղվածքություն անի:

Գյուլիգար.—Ընչի՞, եդ քանի՞ հոգի յեն ըլելու վոր:

Մարիամ.—Մի տասը հոգի կըլնեն: (Մատների վրա քվում է և յուրաքանչյուր մեկի անունը տալուց մի մատը ծալում): Քյոխվան ա, տերտերն ա, տիրացուն ա, հետո...

Գյուլիգար.— Լավ, անունները մի տուր, աղբանոցը լցնելու գիրիչներ են: Հողս դրանց գլխին, գյուղական շների նման տարին տասներկու ամիս ուրիշի դռներն են ընկած, կարծես իրանց տանն ուտելու հաց չունեն: (Գնում է):

Մարիամ.—Աղջի՛, ձենդ կտրի՛. ես պատերն ականջներ կունենան, կլսեն: Քոռանան նրանք, նրանց բերանը մինչև ոսկոռ չգցենք, նրանք մեզ կուտեն: Խեղճ երեխես փշի վրա ա կանգնած, նրանից եմ վախում: (Եյվանի անկյունում դրված մեշուկից կուտ է լցնում կոնֆի մեջ, վր տանի հավերիմ տա: Բադալը գնում է քակը):

Տ Ե Ս Ի Լ. 5

Բադալ, Մարիամ և Գյուլիգար

Բադալ.—Եդ ի՞նչ ա, ո՞ւր ես տանում:

Մարիամ.— Կուտ ա, տանում եմ տամ հավերին:

Բադալ.—Եդ կուտը դուք պահեք ձեզ համար... Հավերը թող կոտորվեն... դուք ձեր հոգսը քաշեք... հաց չի ճարվում, ճամբքը բռնված ա: Դեսը վոչինչ չեն թողնում անցնի: Իսկ յեղածն ել մեր ձեռքը չի ընկնում: Փող են ուզում, իսկ մենք փող չունենք: Նիսիա ել մեզ ո՞վ կա... (Գյուլիգարը կարպետը բերում, գցում է, գնում է և բերում դռնակը և յերկու մուրաֆա, եյվանում հյուրեոի համար պատրաստում):

Բաղդալ.—Ես ո՞ւմ համար եք պատրաստութիւն տեսնում:

Մարիամ.—Ես որ քրոխիւնն ու տերտերն իրենց մարդկանցով դալու յեն մեզ մոտ ճաշի:

Բաղդալ.—Ո՞վ ա նրանց հրավիրել:

Մարիամ.—Յես: Յեկեղեցում տիրացուն մոտեցաւ, ասում ա՛ դուք բան խոստացաք ու ձեր խոստումը չկատարեցիք:

Բաղդալ.—Դե լավ, դու նրան ի՞նչ ես խոստացել:

Մարիամ.—Բա միտդ չի՞, վոր ավետարանի համար յես մի արբեշումե աղլուխ խոստացա ու չտվի, հմի եդ աղլուխի պատճառով ա, ասում ա, վոր դուք եդքան նեղութիւններ եք քաշում:

Բաղդալ.—Հետո՞:

Մարիամ.—Հետո ե՛ն, վոր ասում ա, խոր մի կարմիր վորձակ ու մի սև հավ կմորթես ու տերտերին, քրոխիւնն ու մի քանի հոգու ել կվերցնեմ, տերտերը ձեր տունը կորհնի, կփարատի և սրանից հետո ել դուք նեղութիւն չեք քաշի:

Բաղդալ.—Հետո, ասում ես նրա հետ ել ուրիշ ովքե՞ր են դալու:

Մարիամ.—Տերտերն ա, տիրացուն ա, քրոխիւնն ա:

Բաղդալ.—Բա գդիրը չի՞ դալո՞ւ:

Մարիամ.—Քրոխիւնն եկած տեղը պարզ բան ա, վոր գդիրն ել կգա:

Բաղդալ.—Գորի հետ յերեւի չավուշն ել կգա, քեթխուդեքն ել կգան, կանցելյարում նստած պիսերն ել կգա:

Մարիամ.—Յես նրանց չեմ կանչել:

Բաղդալ.—Գիտեմ, վոր դու նրանց չես կանչել, յեթե դան, նրանց հո դուրս չե՞ս անելու:

Մարիամ.—Իհարկե, ի՞նչպե՞ս կարելի ա նրանց դուրս անել:

Բաղդալ.—Լսի՛ր, ասենք եդ տերտերն ու տիրացուն կգան, տունդ կորհնեն ու կփարատեն, իսկ մյուսներն ի՞նչ են անելու, նրանք ինչի՞ համար են

դալիս... Ա՛յ կնիկ, դու խելքդ կորցրել ես, մենք տանը որմա ուտելու հաց չունենք, դու հրավերք ես սարքում: Հետո ո՞ւմն ես հրավիրում, մեր թշնամիներին, մեր արյունը ծծողներին... հարկավոր չի, թող նրանք չգան մեր տունը: Աղջի՛, սրանք հավաքի՛, տար կորցրո՛ւ... (Դռնակը, մութափամբը, կարպետը վերցնում, շարտում և ներս): Եդ տեսակ հյուրերից մենք ինչքան հետու լինենք, ենքան լավ ա... թխածներդ յերկու փութ հաց ա, եդ ել վոր նրանց ուտացնեք, վաղը դուք ի՞նչ եք ուտելու, դրա մասին դուք մտածեք...

Մարիամ.—Մենք քար ուտենք, մենք ամեն ինչից թող զուրկ մնանք, միայն թե յերեխաս ազատ մնանրան խոսք ասող, ձեռք տվող չլինի: Լմեն որ վոր եդ փողոցովը մի մարդ ա անցնում, վախլությունից լեղիս ջուր ա կտրում, ամում եմ՝ ես ա եկան յերեխիս տանեն... Յերեխիս տանելուց հետո տունս թեկուզ վոսկով լիքը-ինչի՞ս ա պետք... (Մարիամը լաց և լիմում):

Բաղալ.—Ա՛յ կնիկ, ելի դու սկսեցիր քու լացը: Առանց են ել յես շփոթված եմ, ձեր լաց ու կոծով դուք ել մի կողմից եք ինձ շփոթեցնում... յես քեզ հազար անգամ ասել եմ, ելի ասում եմ, մի գործ, վոր ուզում եք անել, խորհրդով արեք... խորհուրդով բռնած գործին փշմանու-թյուն չկա...

Մարիամ.—Խեչանը յերեզի ասեց՝ յեթե հացներդ պրծել ա, մի մեշուկ ցորեն մի տեղից յես ճարել եմ, ասում ա, կեսը ձեզ կտամ:

Բաղալ.—Մի մեշուկ, կամ կես մեշուկ ցորենը մեր յարեն չի սաղացնի: Տարվա ապրուստ ա հարկավոր... տարին տասներկու ամիս խշխատիր և եսոր դատարկ նստիր... Ե՛հ, ես ել կյա՞նք ա, ես ել ո՞ր ա, վոր մենք ենք ապրում... գետնին սողացող մրջյունները, ցորենի հատիկներ հավաքելով, իրանց համար տարվա պաշար ունեն,

խիչ յես, վոր ցորենը կալից մեշոկներով եմ կրել,
եսոր յես որվա ուտելու հաց ջուլեմ... (Նստում
ե ու մտածում):

Մարիամ.— Վո՛ւյ, քուռանամ: Քյոխվան տիրացվի
հետ գալիս ա: Աղջի՛, Գյուլիզար, կարպետը
դջի՛, դռակը փռի՛: Շո՛ւտ, քանի չեն յեկել: Ա՛յ.
մարդ, ինչի՞ յես նստել, վի՛ր կաց, հրավիրի՛ր
նրանց:

Տ Ե Ս Ի Լ 6

Նույնք, Բյոխվա, տիրացու և հետո՝ գգիր:

Քյոխվա.— Բարի աջողում, Բադա՛լ ամի:

Բադալ.— (Սառ) Բարով եկաք:

Տիրացու.— Բադալ ամին նեղացած ա յերևում:

Մարիամ.— Նեղացած չի, ասումն ա ցավում, հա-
մեցե՛ք, նստե՛ք:

Քյոխվա.— Մարիամ բաջի, վոր ասում ես, պտի
նստենք: (Նստում են):

Տիրացու.— Բայց լավ չի, վոր Բադալ ամուսն ասումը
ցավում ա: Եդ դահրումար ատամացավը յես
քաշել եմ, շատ դժվար ա... (Գգիրը շտապ ներս
ե մտնում):

Գգիր.— Քյոխվա՛ ջան, շուտ արա հասի՛, կենտրոնից
մարդ ա յեկել:

Քյոխվա.— Պա՛հ, դրա տունը քանդվի. եդ ի՞նչ վատ
ժամանակ եկավ, լսի՛ր, ել մի կանգնիր, դնա մի
տեղից թոխլի ճարի՛, տո՛ւր, թող մորթեն, պատ-
րաստեն: Եդ կենտրոնից եկած մարդը սոված
չպետք ե մնա:

Գգիր.— Քյոխվա՛ ջան, բա վոր չտա՞ն

Քյոխվա.— Վո՞նց թե չտան, ի՞նչ իրավունք ունեն
չտալու: Կտեսնես, յեթե հակառակում են, չեն
տալիս, վզակոթներին տո՛ւր, մտի՛ր դոմը, քաշի՛,
դռով դուրս բե՛ր: Յես քեդ իրավունք եմ տալիս:
(Քյոխվան, գգիրը և տիրացուն դուրս են գնում):

Բադալ.— Վզակոթին տալը սովորել եք. յես ձեր
ավագակ հերն անիծեմ:

Մարիամ.— Ա՛յ մարդ, մի դնա տե՛ս՝ եդ կենտրոնից յեկած մարդն ինչի՞ համար ա յեկել։

Բաղալ.— Կամ աղն ա պակաս, կամ մաղը, նրանք ուրիշ ել ինչի՞ համար կզան։ (Դուրս ե գնում)։

Մարիամ.— Աղջի՛կ, եդ կենտրոնից եկած մարդը Ջաքարին բռնելու համար չըլնի՞ եկած, հողը գլխիս... յերեխիս վոր հանկարծ դան, բռնեն, տանեն... (Լաց ե լինում)։

Գյուլիգար.— Ա՛ մեր, դու ել բանը չիմացած, կանգնել, լաց ես լինում։ Եդ կենտրոնից յեկած մարդը գուցե բոլորովին ուրիշ նպատակով ե յեկել։

Մարիամ.— Յերանի եղպես լինի։ Դե հավաքի դրանք տանենք։ Կամ թե չե թող մնա, բալքի նրանք նորից գալիս են։

Գյուլիգար.— Ջահրումար դառնա նրանց դայն ել ու դնալն ել։ (Մարիամի հետ գնում ե մերս)։

Տ Ե Ս Ի Լ 7

Բաղալ, Բյոխվա, Առաքել, Հասան, հանդապահ
և 1-ին ու 2-րդ գյուղացի

Բաղալ.— Մուկը ծակը չեր մտնում, ցախավելն ել պոչից կապեցին։ Մեր ցավը, մեր դարդը մեզ հերիք չեր, եդ դահրումար հարկն ել մի կոնիցն եկավ ավելացավ։

Բյոխվա.— Ել կանգնելու, խոսալու ժամանակը չի։ Գնացե՛ք, ճարե՛ք, բերե՛ք։

Բոլորը.— Վո՞րտեղից ճարենք, վո՞րտեղից բերենք, տեսնում ես, վոր չունենք։

Բյոխվա.— Ունեք, թե չունեք, կենտրոնից յեկած մարդն եդ չի հարցնում։ Նա յերկու սհաթ ձեզ սրոկ ա տվիլ, ինչ ուզում եք արեք, եդ նշանակված սրոկում կառավարության հարկը հավաքած պետք ե լինի։ Դրանից ավել են մարդն ել ուրիշ բան չի ուզում լսել և չի ուզում հասկանա։

Բաղալ.— Հարկավոր ա նրան հասկացնել...

Քյոնիսվա.—Բաղա՛լ ամի, դու քեզ մի քիչ կարգին պահի, եղ խոսքը կենտրոնից յեկած մարդու անգաջը ընկնի, քեզ տեղն ու տեղը կչորացնի:

Բադալ.—Ինչ ուզում աս, թող անի: Յես կերթամ, եղ կենտրոնից եկած մարդու առաջին կկանգնեմ ու եղ խոսքը նրա յերեսին կասեմ: Թող նա բարեհաճի դա մտնի մեր տները, իր աչքովը մեր դրությունը տեսնի ու հետո դնա հրամաններ տա... հրամաններ ու պրիկազներ մենք չատ ենք լսում, իսկ ռզնություն ու փրկություն մենք չենք տեսնում...

Քյոնիսվա.— Բաղա՛լ ամի, դու հասկանո՞ւմ ես՝ ինչ ես խոսում:

Բադալ.—Յես հասկանում եմ: Յես ուզում եմ, վոր իմ ասածներն ուրիշներն ել հասկանան ու իմանան, վոր մեր ժողովրդին վոչ եղ կենտրոնից յեկած մարդիկն են հարկավոր, վոչ ել դրանց տված հրամաններն ու պրիկազները:

Քյոնիսվա.—Բաղա՛լ ամի, յես քեզ զգուշացնում եմ: Յեթե մյուս անգամ դու կհամարձակվես եղ տեսակ անպատասխանատու հայտարարություններ անել, ել չեմ համբերի, կռնեմ, կզցեմ վոտիս տակ, դամ չին կքաշեմ, ենքան կտամ, վոր կաշիդ կպլոկվի:

Բադալ.— Դու անհող կաց, վրաս կաշի չկա, վոր դու պլոկես: Իմ կաշին վաղուց պլոկել են:

Քյոնիսվա.— Հալիվոր մարդ ես, յես քեզ խղճում եմ: Հենց եղ խոսքերի համար քեզ կարելի յե տասնը-չինգ տարով նստացնել:

Բադալ.— Նստածները քիչ են, ինձ ել տարեք նրանց կողքին նստացրեք: Վնաս չունի, թող ինձնով մեկն ել ավելանա: (Քաշվում է մի կողմ, չիբուխը լցնում և սկսում է ագահաբար ծխել):

Քյոնիսվա.— Դուք նրա ասածներին անգաջ մի՛ք դնի: Գնացե՛ք, դեսից-դենից մի կերպ ճարե՛ք, քննե՛ք տվե՛ք: Կանգնել-խոսախոյլ բան դուրս չի դա:

ԲՆԼՈՐԸ.—Վոր չունենք, վո՞րտեղից ճարենք, վո՞րտեղից բերենք տանք:

ՔՅՈԽՎԱ.—Ես ի՞նչ տեսակ անհասկացող խալխ են: Ուրեմն ձեր միտքն ա, վոր կառավարութեան հարկ չտաք:

ԱՌԱՖԵԼ.—Ո՞վ ա ասում, մեր խոսքը կառավարութեան հարկը տալու մասին չի:

ՔՅՈԽՎԱ.—Բա ինչի՞ մասին ա:

ԱՌԱՖԵԼ.—Մեր խոսքը նրա մասին ա, վոր սելավն ու կարկուտը մեր արտերը փչացրին: Կառավարութեան հարկը տալու մենք հնարավորութիւն չունենք:

ՔՅՈԽՎԱ.—Անցյալ տարի չորութիւնը մահանա արիք, ես տարի սելավն ու կարկուտն եք պատճառ բռնում: Ուրեմն եղ հաշվովը դուք մեր կառավարութեանը վոչ մի տարի հարկ չպիտի տաք. եղ տեսակ որենք չկա: (Արագ փայլերով դուրս ե գնում):

ԲԱՊԱԼ.— Ձկա, հարկավոր ա ստեղծել...

(Խորքում աղմուկ, իրարանցում):

ԱՌԱՖԵԼ.—Ես ի՞նչ դաժաղալի ձեն ա:

ԼԻՄ ԳՅՈՒՂԱԳԻ.—Ընչի՞ յեն մարդիկ վազվզում:

ՀԱՍԱՍ.—Ձըլնի՞ բալլեիկները դալխ են:

ԲՆԼՈՐԸ.—Գնանք տեսնենք: (Դուրս եմ գնում):

(Տիրացում գգրի հետ գալիս ե):

ՏԵՍԻԼ 8

Վ

Տիրացու և գգիր

Տիրացու.—Ի՞նչ կա, ի՞նչ ա պատահել:

ԳԳԻՐ.—Են ա պատահել, ինչ վոր պտի պատահեր. արար աշխարհն իմացել ա, եղ վո՞նց ա դու չես իմացել:

Տիրացու.—Գնացել էյինք հարևան գյուղը, նրա խարք պատրաստենք, վոր վաղը հանդիսավոր պատարագ անենք:

Գ զ ի ր.—Եդ պատարադը վաղը բայլելիկները կանեն,
դուք նեղություն չքաշեք:

Տ ի ր ա ց ու.—Վոչինչ չեմ հասկանում:

Գ զ ի ր.—Կհասկանաս. վաղելու կարիք չկա:

Տ ի ր ա ց ու.—Տե՛ր, փրկյա դու զմեզ ի չարե...
(Յերեսը խաչակնքում է):

Գնամ Գալուստ աղին գտնեմ, նրանից իմանամ,
քեզանից մարդ բան չի հասկանում:

(Ուզում է գնալ, գզիրը նրա հետևից բռնում է):

Գ զ ի ր.—Ճամբեքը բռնված ա, ո՞ւր ես գնում, հնար
ըլեր յես ել կգնայի: Մրանից ապահով տեղ չկա,
նստենք, սպասենք, տեսնենք, ի՞նչ ա գալիս
գլխներս: Ասում են՝ Գալուստ աղան բայլելի-
կների գալը հենց վոր իմացել ա, իր քյոչ ու բար-
խանեն հավաքել և պատրաստվել ա, վոր գնա-
հանկարծ Ջաքարը դեղի գինված տղաների հետ
ես կողմից, Յեղիշն ել իր խմբով են մյուս կող-
մից, դուքս են գալիս առաջները կտրում:

Տ ի ր ա ց ու.—Ուրեմն քու ասելով բայլելիկները դեռ
չեն յեկել: Ե՛հ, փառք ասածու...

Գ զ ի ր.—Ձեն յեկել, բայց թե կգան:

Տ ի ր ա ց ու.—Ինչպես տեսնում եմ, դու ինձ ձեռ ես
առել: Քյոխվին կասեմ, վոր եդ անպատասխա-
նատու հայտարարություններիդ համար քեզ մի
լավ պատժի:

Գ զ ի ր.—Ի՞նչ պատիժ, ինչ քյոխվա, ինչ փլան, ի՞նչ
փոտան. բայլելիկները գալիս են. նրանք վոր
յեկան, ինձ ել, քեզ ել, քյոխվին ել բռնելու յեն,
կոխեն ծակուռը:

Տ ի ր ա ց ու.—Տե՛ր, դու փրկյա՛ զմեզ ի չարե...
(Ձեռները բարձրացրած դեպի յերկինք՝ աղոթում
է իսկ խորքում՝ հրացանագուրքյուն):

Գ զ ի ր.—Ետ աղոթքներն իրենց ուժ ու զորությունից
րնկան: Հեղափոխություն ա, տիրացո՛ւ...եդ ա-
ղոթքներն ել սրանից հետո վոչինչ չեն ոգնի, փր-

կուխի մէջ չկա, հրեն նրանք կռվելով դալիս են...
քանի չեն յեկել, արի փախչենք...

Տիրացու.—Փախչե՞նք... (Վազելով գնում են, իսկ
Բաղալը, Մարիամը և Գյուլիգարը տնից դուրս
են գալիս և վազում փողոց)։

Բաղալ.— Ես ի՞նչ տրաքտրաքոց ա, ես ի՞նչ ձեն ձուն
ա...

Մարիամ.— Ա՛յ մարդ, չըլնի՞ եղ կենտրոնից յեկած
մարդը Չաքարին բռնել ա, տղերքը գնացել,
Յեղիշին իմաց են տվել, նա ել իր խմբով յեկել ա,
վոր Չաքարին ազատի։

Գյուլիգար.— Դու ել բան հնարեցիր։

Բաղալ.— Սուս արե՛ք, տրաքտրաքոցը կարծես
կտրվեց, բայց Թի մարդիկ սկսեցին իրար խառ-
նվել...

Գյուլիգար.— Հրեն մի մարդ հրացանը ձեռին վա-
զում ե դեպի մեր կողմը...

Մարիամ.— Բա ել ընչի՞ համար եք կանգնել, ա՛յ
մարդ, գնանք, մտնենք տուն, դռները կողպենք։

Բաղալ.— Վոր մտար տուն, դռները կողպեցիր, են
ա, ե՛լի, աղատվեցիր։ Ղարսի բերդը կռվում չդի-
մացավ, քու եղ քոսոտ տունն ա դիմանալո՞ւ։
Վոր մի պինդ քացով տաս, պատերն ել ու դռան
եւ ջարդ ու փշուր կըլնի։

Գյուլիգար.— Ա՛ մեր, հրացանը ձեռքին վազող
մարդը մեր Չաքարն ա։

Բաղալ.— Տեսնես ինչի՞ համար ա վազում։

Մարիամ.— Զըլնի՞ յերեխիս ուզում են բռնեն։ Հողը
գլխիս։

Գյուլիգար.— Հրես յեկավ...

Տ Ե Ս Ի Լ 9

Նույնի և Զաֆար

Զաֆար.— Ա՛ հեր, աչքդ լուս, փափազդ կատար-
վեց։ Դաշնակների ձեռքից դուրսը վերցրինք։
Կարմիր Բանակն ել հրեն դալիս ե վոր գնա Յերե-

վան, դեպի դաշնակցականների մայրաքաղաքը... Ձեզ ի՞նչ պատահեց, ուրախությունից լեզուներդ կապվել էո չի՞. դե՛, մի ասե՛ք՝ կեցցե՛ր խորհրդային Հայաստանը:

ԲՆԼՈՐԲ.— Կեցցե՛ր խորհրդային Հայաստանը...

ՋԱԲԱՐ.— Եդ չեղավ, հիմա ել հո դաշնակցականները չկան գլխներդ կանգնած, վոր վախենում եք... սրտալի ասե՛ք...

ԲՆԼՈՐԲ.— Կեցցե՛ր խորհրդային Հայաստանը...

ՋԱԲԱՐ.— Ա՛յ աղպես... խոսալով ընկա, մոռացա, վոր կարմիր դրոշակը տանելու համար եմ եկել... կարմիր դրոշակը վո՞րտեղ եք պահել:

ՄԱՐԻԱՄ.— Աղջի՛, դարմանի տակն ա, գնա բի՛ր:

ԲԱՊԱԼ.— Դե, ել մի՛ք ուշացնի: Աղջի՛, արի՛, գնանք բերենք: (Բադալը և Գյուլիգարը գնում են):

ՄԱՐԻԱՄ.— Ա՛յ տղա, գիշերը չեկար, լեղիս ճաքեց, յես ասի ձեզ բռնել են...

ՋԱԲԱՐ.— Ծիչտ ա, նրանք վորոշել էյին մեզ բռնել, բայց մինչև նրանք մեզ կրռնեյին, մենք նրանց բռնեցինք և նստացրինք: Ես ի՞նչ բան ա, կարմիր Բանակը դեռ չեկած, նրանց համար դուք արդեն պատրաստություն եք տեսել: Բայց նրանք ետեղ չպետք է մնան: Նրանք ես ճամբովը գալիս են՝ անցնեն: (Բադալը կարմիր դրոշակը բերում է):

ԲԱՊԱԼ.— Ա՛ռ, դրոշակը վերցրո՛ւ. տես ինչ լավ մնացել ա:

ՋԱԲԱՐ.— Դե, յես գնացի... (Դրոշակը վերցնում և ուզում է գնալ):

ԲԱՊԱԼ.— Ախր չպատմեցիր, թե եդ անիծվածների դործը ինչո՞վ վերջացավ: Յեղիշն ո՞ւր մնաց, ի՞նչ ելավ:

ՋԱԲԱՐ.— Դրա ժամանակը չի... գնամ կարմիր Բանակին դիմավորենք, նրանց ճամբու դնենք, հետո Յեղիշի հետ միասին կգանք, մանրամասնորեն կպատմենք: (Դուրս է գնում):

Բ ա դ ա լ .— Խեղճ ա մտածել: Կարժիր բանակին
կարժիր դրոշակով պեաք ի դիմավորել: (Հեռվից
լսվում է ցնծության և կեցցեմերի աղաղակ: Յե-
րաժշտախումբը «Իմտերմացիոնալ» ե մվագում):

Ձ ա յ ն ե ր .— Կեցցե՛ խորհրդային Հայաստանը...
Կեցցե՛ Հոկտեմբերյան Հեղափոխությունը...
Կեցցե՛ Կոմունիստական կուսակցությունը...
Կեցցե՛ Կարժիր բանակը...

Բ ա դ ա լ .— Մի հարցնող ըլի, մենք ինչի՞ համար ենք
ըստեղ կանգնել: Գնանք, խորհրդային են թառլան
արծիւներին տեսնե՞ք. նրանց աղատարար, նրանց
փրկարար թևերին ղուրբան... (Յեղիշը հրացանը
ձեռիմ Մամիշակի հետ մերս ե գալիս):

Յ ե ղ ի շ .— Բարե ձեզ...

Մ ա ր ի ա մ .— Բարեիդ ու արեիդ ղուրբան... (Գրկում
ու համբուրում է):

Բ ա դ ա լ .— Յեղի՛շ ջան, իմ կորած բալա՛... (Գրկա-
խառնվում են ու համբուրվում):
(Հեռվից լսվում է ուռաների ու կեցցեմերի աղա-
ղակը):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Շ Ը

Վ Ե Ր Զ

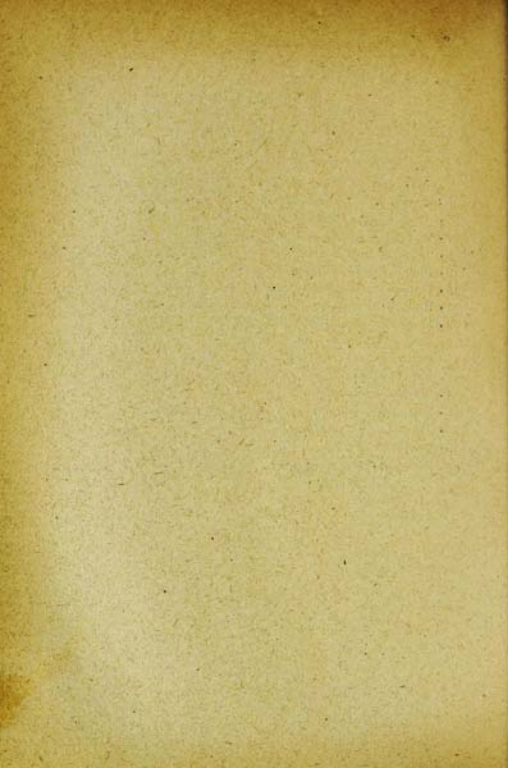
ԿԱՐՄԻՐ ՊԱՐՏԻՋԱՆՆԵՐ

5 տար, 8 պատկերով

Պատկանում մեամակութիւն ունեցող միութեան վերցված են Հա-
յաստանի յեւ Վրաստանի պէս. արխիվներում յեղած դոկումենտ-
ներէց:

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

1. Բռզեմսկի— գործարանի կառավարիչ
2. Բեթամ Բեկ— գյուղի ունևոր
3. Պրիստավ
4. Վալադյան— չեզոք գոնայի դաշնակցական կոմիտար
5. Կացիտաճե— չեզոք գոնայի վրաց ջոկատի պետ
6. Վաստ— չեզոք գոնայի վրաց զինվոր
7. Դաքիկո— չեզոք գոնայի վրաց զինվոր
8. Գալուստ— գործարանի բանվոր
9. Սիմոն— գործարանի բանվոր
10. Շամիլ— գործարանի բանվոր, հույն
11. Մակար Շեստակով— գործարանի բանվոր ռուս
12. Տիգրան— գործարանի բանվոր
13. Սահակ— գործարանի բանվոր
14. Լազո— ընդհատակյա կոմիտեյի անդամ
15. Յեմնոֆ— Գալուստի հայրը, չեզոք գյուղացի
16. Խաքում— Գալուստի մայրը
17. Նազիկ— Գալուստի քրոջ աղջիկը, 13 տար.
18. Անուշ— ալբի չեզոք կին
19. Գործավար
20. Բանվորներ, պարտիզաններ, զինվորներ, գյուղացիներ և
մատուցիչներ

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏԿԵՐ

Բիմը մերկայացնում է յերկաթուղու կայարան:
Ապրանքատալ, վ գոմի ՅԵՐԱՐ, տանիքի և աստի-
նանների վրա ուղևորները մատած՝ սպասում են
գնացքի շարժվելուն: Ձմռան ցուրտ և խավար
գիշեր է:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

ՅԵՆՈՒՖ և ՇԱՄԻԼ

ՅԵՆՈՒՖ.—Ես նամակ բերողը Գալուստի համար ու-
րիշ բան չտեսց:

ՇԱՄԻԼ.—Նամակ բերողին յես չեմ տեսել: Եղ նամակը
Եվստանց Սիմոնը ինձ տվեց: Նրան ել Շեստակով
Մակարն եր տվել: Դե յես դնացի:

ՅԵՆՈՒՖ.—Սողոսի՛, ուրիշ ելի մի քանի բան հարց-
նեմ:

ՇԱՄԻԼ.— Յենո՛ք բիձա, յես վրադ եմ, սպասելու
ժամանակ չունեմ: (Ականջին): Ընկեր Լազոն
դադարի հանձնարարականով ինձ ուրիշ տեղ ա-
ռուղարկում: Են տեղից կվերադառնամ, հանդիսա-
սրտով կնստենք, կխոսենք: (Յենո՜ւմ ու Շամիլը
դուրս են գնում իսկ վալադյանը, պրիստավը և
Բեժամ բեկը, յերկաթուղու բուֆետի դռան առաջ
կանգնած, խոսում են: Նրանք սաստիկ հարբած
են):

վալադյամ, պրիստավ և Բեժամ բեկ

Վալադ.— Սահմանները հայտարարել են փակված։
Գաղթականների հետագա մուտքը Վրաստանի
տերիտորիան՝ արդեն դադարեցված է։

Պրիստավ.— Եղ լավ չեղավ։ Մեզ համար խայտառակ
դրուժյուն է ստեղծվելու։ Վրաց շտաբի առաջ
պրոպագանդներ ստանալու համար ահագին ժողո-
վուրդ է հավաքվել։ Նրանք ենտեղ իրար գլուխ են
կոտրում։

Բեժամ.— Դրանք ել հո թամամ զահլա տարան։
Ամեն անգամ մի նոր դեկրետ են հրատարակում և
մեր առաջ դժվարություններ ստեղծում։

Վալադ.— Պետք է խոստովանել, վոր այդ դժվարու-
թյունները ձեզ համար յերբեմն աշխատանքի նոր
աղբյուրներ են ստեղծում...

Բեժամ.— Ավելի լավ է, վոր դրա մասին մենք ես-
տեղ փոչինչ չխոսենք։

Պրիստավ.— Դրա մասին, յես կարծում եմ, վոր
բուֆետում միայն կարելի չէ խոսել... (Միծա-
ղելով դուրս եմ գնում)։

ՏԵՍԻԼ 3

Ուղևորներ և հետք 1-ին մաուզերիստ

1-ին ուղևոր.— Գլուխներս տարար, «գնանք ազատ
ու անկախ Հայաստան»։ Ես ել քու ազատն ու ան-
կախը, տե՛ս ու փառավորվի՛ր։

2-րդ ուղևոր.— Ասում եյիր, թե գործարաններ կան,
արհեստանոցներ կան, բա ո՞ւր են։ Ցույց տո՛ւր,
գնանք աշխատենք։

1-ին ուղևոր.— Խոսելը, յես կարծում եմ, վոր ավե-
լորդ է։ Մի կերպ պրոպագանդ ձեռք բերենք, դը-
նանք կորչենք։ Մի քանի կոպեկ փող ունեյինք,
յերկու ամիս անգործ մնացինք, կերանք վերջա-

ցրինք: Մի քանի որ ել յեթե մնանք սովամահու-
թյան թեկնածու կգլխենք:

2-րդ ուղևոր.— Հակառակի նման երեկվանից սա-
մանները հայտարարել են փակված և վոչ վոքի
պրոպուսկ չեն տալիս:

3-րդ ուղևոր.— Ասում են՝ եստեղ ինչ-վոր մեկը
վրաց շտարում պաշտոնյաների հետ կապեր ունի,
կաշառքով պրոպուսկներ և ձեռք բերում և վոս-
կով վաճառում:

1-ին ուղևոր.— Մեզ վոսկի վո՞րտեղից ե: Վոսկի
ունենայինք՝ եստեղ ի՞նչ գործ ունեյինք: Լսի՛ր,
մի բան ասեմ: Արի վոտքով գնանք, անտառների
միջով դուրս գանք մինչև Շուլավեր, իսկ Շուլա-
վերից դենը հեշտ ե:

3-րդ ուղևոր.— Ճիշտ և ասում, վոտքով գնանք:

2-րդ ուղևոր.— Դու ո՞ւր ես գալիս. դու մնա՛, քու
աղատ ու անկախ Հայաստանի գործարաններում
ու Ֆարրիկաներում կաշխատես: (Միծաղելով
դուրս եմ գնում, իսկ մաուզերիստը «Մեր Հայ-
րենիք» յերգելով գալիս ե):

1-ին մաուզերիստ.— Եսքան ել փողովուրդ կլինի՞:
Վադոններում ասեղ դցելու տեղ չկա: Եսքան
գաղթում են, եսքան կոտորվում են, եսքան
ջարդվում են, ելի չեն պրծնում... չե՛, ելի մի
պատերազմ և հարկավոր... (Մոտենում ե աստի-
ֆանների վրա ֆեաժ ուղևորի): Ե՛յ, պարո՛ն քա-
ղաքացի... ես տնաքանդն աստիճանների վրա
քնել ա, հանկարծ կգլխովի, գլուխը կջարդի,
յերկաթուղու նաչալստվան ինձ պետք և մե-
ղադրի... Ե՛յ, պարո՛ն քաղաքացի, քաղաքացի՛,
քաղաքացի՛... (Ատրճամակն ողում կրակում ե:
Աստիճանի վրա ֆեաժ ուղևորները գլորվում եմ
նեբֆև և սկսում գոռալ):

Ուղևոր.— Սպանեցի՛ն, ոգնեցե՛ք...

1-ին մաուզերիստ.— Չա՛յնդ կարի՛ր, ի՞նչ ես
արջի նման գոռում... (Մտրակով խփում ե):

Ուղեւոր.—Ինչո՞ւ համար ես խփում, խփելու դու ի՞նչ
իրավունք ունես:

Մառագեթիստ.—Ես մտրակն ինչո՞ւ համար են տվել
մեր ձեռքը: Յեթե տվել են, նշանակում է, վոր
մենք խփելու իրավունք ունենք: Իրավունքի մասին
դու ուրիշ անգամ չխոսաս, թե չի կաշիդ կպլոկեմ:
(Դիմելով մյուս ուղևորներին): Պատահեա՞ր զեռ չի
յեղել, դուք ինչո՞ւ համար եք նստել վազոնները:

Բռնորդ.—Կանդուկտորը մեզ թույլ է տվել...

1-ին մառագեթիստ.—Կանդուկտորը թույլ է տվել,
իսկ յես թույլ չեմ տալիս, իջե՛ք ցած...

Բռնորդ.—Հաղիվ ենք բարձրացել: Գնացքը հիմա
կշարժվի. ինչո՞ւ համար իջնենք ու նորից բարձ-
րանանք...

1-ին մառագեթիստ.—Ձեզնից բաներ մի՛ք հնարի:
Ես գնացքն ետոր ել ե հստեղ, վաղն ել: Մազութ
չկա, իսկ առանց մազութի գնացքը տեղից չի
շարժվի:

Բռնորդ.—Ինչո՞ւ մազութ չկա:

1-ին մառագեթիստ.—Ձկա, վորովհետեւ չկա:

Ձայներ.—Ձկա, չկա, իսկ կռիվ ու թալան կա՞...

1-ին մառագեթիստ.—Ի՞նչ ասացիք:

Ձայներ.—Են ասացինք, ինչ վոր հարկավոր եր...

Մառագեթիստ.—Շատ մի՛ խոսաք, ցած իջե՛ք.
միևնույն է, ես պոյեզդը գնացողը չի:

Բռնորդ.—Պատճա՞ռը:

1-ին մառագեթիստ.—Պատճառը յես ձեզ հայտ-
նեցի:

Բռնորդ.—Նշանակում է, վոր մենք այստեղ շարաթ-
ներով նստելու յենք:

1-ին մառագեթիստ.—Շարաթներով չեք նստի:
Գնացել են անտառից վառելափայտ բերեն:

Բռնորդ.—Ուրեմն վառելափայտո՞վ պետք է պարա-
վողը տաքացնեք:

Ձայներ.—Աչքներս լույս... տասը որում մենք
Յերեման չենք հասնի:

Բոլորը.— Քանզի՛ի ես տեսակ յերկիրը... Թյո՛ւ...

1-ին մաուգերիստ.— Յերկրի վրա թքելու դուք իրավունք չունեք... (Մտրակով սկսում է աջ ու ձախ խփել: Վագոնում և վագոնի տանիքին նըստած բոլոր ռդկորներն իջնում են զանազան կողմ և ցրվում): Գնացե՛ք, պլատֆորմում սպասեք, յերբ վոր սպասողկա կլինի, կդաք կնստեք: (Անուշը փոքր յերեխայի հետ գալիս է): Ես թռչունը վո՞րտեղից յեկամ: (Խորագնին նայում է և բխտերը սրում):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

1-ին մաուգերիստ, Անուշ, յերեխա և հետո

2-րդ մաուգերիստ

Անուշ.— Ախար ինչի՞ հետս յեկար. յես հմի հասած կլինեյի գյուղ: Ես գիշերվա կեսին մենակ մինք ի՞նչպես դնանք:

1-ին մաուգերիստ.— Յես կգամ, քեզ ճանապարհ կդնեմ (Անուշը կասկածանքով նայում է): Յես իմ հերթափոխությունը արդեն հանձնում եմ: Մինչև գյուղ մենք միասին կգնանք... (Մի կողմ): Գեղեցիկ թռչուն է... արժե սրա փետուրները քամուն տալ:

2-րդ մաուգերիստ.— (Գաղտագողի մոտենում է): Դուք եստեղ տարգավա՛ցա կենեք... Հա՛... Հա՛... Հա՛...

1-ին մաուգերիստ.— Ինչպես տեսնում եմ, գլուխդ քոր է գալիս: Քանի գլուխդ չեմ ջարդել, քշվի՛ եստեղից...

2-րդ մաուգերիստ.— Ծո՛, փեղավանդ, ո՞ւմ գլուխը կջարդես... (Նրանք սկսում են իրար խփել: Անուշը յերեխայի քեից բռնած՝ դուրս է վագում, իսկ ռդկորները խմբվում են նրանց շուրջը ու նրանց կովին նայում):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է չեզոք գոտու դաշնակցական
կոմիսարի առանձնատեսնյակը

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Վալադյան և Կացիդած

Վալադ.— Ստացված տեղեկությունների համա-
ձայն ժողովրդական դավադրիան յերկու դնդացի-
ներով անցել և մեր սահմանը և քչել տարել
դյուղացիներից չորս հարյուր դուխ վոչխար:
Յեւ յես կարծում եմ, վոր մեր յերկու հարեան
հանրապետությունների բարի դրացիական հարա-
բերությունները չարվելու համար, դուք անմի-
ջապես միջոցներ ձեռք կառնենք, նախ՝ դյուղա-
ցիներին վերադարձնելու նրանցից խլած վոչխար-
ները, և ապա՝ մեղավորներին ամենախիստ
պատիժը տալու:

Կացիդած.— Յես խոստանում եմ այդ խնդիրը դնա-
լուն պես պարզել և անմիջապես լուծում տալ:
Սակայն ինձ թվում է, վոր այդ ամենը դատարկ
և աննշան բաներ են: Նույնիսկ չարժե ուշադրու-
թյուն դարձնել դրանց վրա:

Վալադ.— Ի՞նչպես: Գուցե դատարկ և աննշան բան
եք համարում և այն, վոր դուք նոր զորք եք առաջ
քաշում, վստահ մեր ուժերի վրա կամ ապավի-
նելով ոտար պետության ոգնությանը, մտադիր
եք չեզոք գոտին ընդմիջա մեր ձեռքում պահելու:

Կացիդած.— Ըստ յերեույթին դուք մեծ թյուրի-
մացության մեջ եք: Նախ, վոր իմ կառավարու-
թյունն ոտար պետության ապավինելու ամենեւին

կարեք չի դդում: Յեւ յերկրորդը, վոր մեր գործի առաջնաշումը թուրքերի արշավից պաշտպանելու համար ե միայն:

Վ.ալ.ադ.յա.ն.— Պաշտպանելու, թե հարձակվելու, այդ դեռ հայտնի չե, սակայն այդ մասին յես իմ կառավարութեանը հայտնել եմ: Սպասում եմ համապատասխան կարգադրութեան:

Կ.ա.ց.ի.դ.ա.ձ.ե.— Այդ ձեր գործն ե: Սակայն յես ձեզ հետ ամէլի լուրջ խնդիրների մասին եյի ուզում խոսել:

Վ.ալ.ադ.յա.ն.— Յես ձեզ լսում եմ:

Կ.ա.ց.ի.դ.ա.ձ.ե.— Բազմում մոտ որեքս տեղի յե ունեցել արեւելյան ժողովուրդների կոնֆերանս, վորտեղ չեղոք զոնայի ներկայացուցիչը, ըստ յերեւելթին հայ բոլշևիկ, զեկուցել և հայտարարել ե վոր, դաշնակցականները և վրաց մենշևիկները խեղդում և ճնշում են Լոռվա աշխատավոր ժողովրդին տնտեսապես ու բարոյապես: Յեւ նա խնդրել ե սովետական կառավարութեան ոգնութիւնը:

Վ.ալ.ադ.— Ահա թե ի՞նչ: Իրոք, վոր դուք ամէլի լուրջ խնդիր չոչափեցիք... Դրութիւնը քանի դնում, ամէլի յե բարդանում. ինձ թվում ե, վոր բնդհանուր թշնամու դեմ մենք միացյալ ճակատ պիտի կազմենք:

Կ.ա.ց.ի.դ.ա.ձ.ե.— Այո՛, միացյալ ֆրոնտ: Մեր յերկու հարեան ժողովրդի բարեկամական շահը մեզ այդ ե թելադրում: Առայժմ: (Դուրս ե գնում):

Վ.ալ.ադ.— Յտեսութիւն: (Մտածում ե): Հարկավոր ե հեռագրել կենտրոն: Դրութիւնը լուրջ ե: Կոմունիստական վարակի դեմ հարկավոր ե կտրուկ և սպառիչ միջոցների դիմել: Բոլշևիզմը տարածվում ե: (Խորատուզվում ե մտքերի մեջ): Դժվարին ժամանակներում ենք ապրում... Հայրենիքը վտանգի մեջ ե: Հայաստա՛ն, Հայաստա՛ն, աշխարհ դու դրախտավայր... Սակայն այսօր քս այս չքնաղ ու պայծառ հորիզոնում կարմիր վտանգն ե բարձրանում. նա հասունանում ե և

թիկունքում. մեր սեփական տանը... բռնեիզմ...
չլուտների և բոկոտների իդեալը... (Ձեռքով խո-
փում է սեղանին) :

Ջնջե՛լ...

(Գործավարը կնկված ծրարը ձեռքին մերս է
գալիս) :

Գործավար.—Շտապ և հույժ կարեւոր: (Համձմում է
ծրարը և դուրս գնում) :

Վալադյան.—Ներքին գործոց մինիստրությունից:
«Ձեզոք գոտու հայ կոմիսարին: Անմիջապես
ուղարկել արտաքին գործոց մինիստրին բոլոր այն
փաստաթղթերը, վերոնք վերաբերում են վրաց
գործերի չեզոք գոտին անցնելու դեպքերին: Վե-
րոհիշյալ տեղեկությունները հարկավոր են մինիս-
տրությանս, վրաց կառավարությանը համապա-
տասխան բողոք ներկայացնելու համար»: (Ձան-
գահարում է: Գործավարն իսկույն մերս է գալիս) :

Գործավար.—Ի՞նչ էք հրամայում:

Վալադյան.—Դուք այն պաշտոնական գրություն-
ները մի՞թե չեք ուղարկել:

Գործավար.—Ուղարկված է:

Վալադյան.—Յերեւի դեռ չեն ստացել:

Գործավար.—Ուրիշ ասելու բան ունեյի՞ք:

Վալադյան.—Ուրիշ ասելու բան չունեմ: Տես՝ ո՛վ
կա այդտեղ սպասող, ներս հրավիրի՛ր:

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Վալադյան, Սահակ, 1-ին և 2-րդ գյուղացի.

Գյուղացիները պատառոտված շորերով, մոքալ
փափախներով, յերկար չումախները ձեռներին՝
մերս են մտնում, գլխարկները վերցնում և խո-
նարի գլուխ տալիս:

Բոլորը.—Բարև ձեզ:

Վալադյան.—Ո՞վ էք դուք:

Յեմեմ.—Դելեկատներ ենք, պարո՛ն կոմիսար:

Վալադյան.—Դելեկատներ՞ր եք...

- Բ Ն Լ Ո Ր Ը.— Հրամանք եմ, պարոն կոմիսար, դելի-
զատներ ենք:
- Վ ա լ ա դ յ ա մ.— Միենույն բառերը բոլորի կողմից
կրկնելու կարիք չկա:
- Ս ա հ ա կ.— (Մի կողմ) Սկզբից մեր դործը խարար
արինք:
- Վ ա լ ա դ յ ա մ.— Ինչո՞ւ համար լռեցիք: Ջարմանալի
մարդիկ են: Կամ բոլորը միասին կլռեն, կամ բո-
լորը միասին կխոսեն: Առաջացե՛ք, բայց մեկդ
խոսեք:
- Յ ե ն Բ.— Սահակ բիճա, մեր մեջն ավելի հասակավոր
մարդը դու յես, զնա ու խոսա՛:
- Ս ա հ ա կ.— Եղ դուք ճիշտ եք ասում, բայց թե պաշտո-
նական մարդկանց հետ խոսելու յես սովոր չեմ,
վախում եմ, վայ թե լեզուս կապ ընկնի, կամ թե
չե հանկարծ բերնիցս մի սխալ խոսք դուրս պլծնի,
դործը ջլիզ խարար անենք: Դու խոսա:
- Վ ա լ ա դ յ ա մ.— Յեբկա՞ր պիտի սպասեցնել տաք...
Այդ ձեր խորհրդակցությունը դուք նմխքան այս-
տեղ գալը կարող եյիք անել, պատմեք տեսնեմ՝
ինչի՞ համար եք յեկել:
- Ս ա հ ա կ.— Մենք յեկել ենք, պարոն կոմիսար մեր
դելի դրության մասին ձեզ պատմենք:
- 1-Ի ն գ յ ու ղ ա ց ի.— Դրա համար ել առաջները ձեզ
վրա խնդրագիր դարկել ենք:
- 2-Բ դ գ յ ու ղ ա ց ի.— Խնդրագրով բան դուրս չեկավ,
դրա համար ել մենք վեր կացանք, մեր վոտով
յեկանք ձեր կուշտը, բալբի մեր ցավին մի դար-
ման անեք:
- Վ ա լ ա դ յ ա մ.— Պատմի՛ր տեսնեմ՝ խնդիրն ինչո՞ւմն
ի:
- Ս ա հ ա կ.— Խնդիրը նրանումն ա, պարոն կոմիսար,
վոր մեր գեղի Ժողովուրդը շատ ա նեղվում:
Նետրալնի գոնը մեր գլխին կրակ դառավ: Ամեն
որ խուզարկություն, ամեն օր ձերբակալություն,

սպանություն, թալան, կոտորած, ծեծ, լաց,
կոծ...

Վալադյան.—Յեւ ովքե՞ր են այդ սպանության
հեղինակները:

Սահակ.—Դե յես վո՞նց ասեմ: Նրանք, ելի, պարո՛ն
կոմիսար... յերկու կողմից ել հուպ են տալիս.
մեկը վերջացնում, մյուսն ա սկսում... արանքում
մենք ենք տրորվում... ա՛յ, ըսենց ա չեզոք
գոտին...

Վալադյան.— Ձեզոք դատու լիազորությունը ձեզ
չի տրված:

Յեմնֆ.—Լավ, վոր ըսենց ա, գեղի մասին կխոսենք.
մեզ մոտ տանող-տանողի ա, տեր ու տիրական
չկա. բոլորի թուրն ել կտրուկ ա: Մարդու գլուխն
ու սոխի գլուխը մի գին ա: Մի մահանա յեն ճա-
րում, գալիս, մտնում տները, խլած-չխլածներս
հավաքում, տանում...

Վալադյան.—Հետո՞...

Յեմնֆ.—Հետո, վոր անմեղ ու անշար մարդկանց ել
բռնում, բանտարկում են, կամ թե աչքներին
առաջ տեղն ու տեղը խփում, սպանում: Բա
սա որե՞նք ա, բա սա հայությո՞ւնն ա...

Վալադյան.—Որենքի չու հայության մասին վո՛չ մի
խոսք...

Յեմնֆ.—Իսկ վրացիների մասին կարելի՞ յա խոսել:

Վալադյան.—Կարելի յե: Միայն առանց ավելորդա-
բանությունների:

Յեմնֆ.—Ավելորդ բան չեմ առի: Պարո՛ն կոմիսար,
ինչպես ձեզ հայտնի յա, մեր գեղի վար ու ցանքն
ես տարի լավ բերք երխոստանում, բայց չթողին:
Նրանց են լեռուչի ատրյա՞դ են ասում, ի՛նչ են ա-
սում, վերցրին, իրենց անասուններին կերցրին,
մեր գեղի ամբողջ վար ու ցանքը վոտի տակ փը-
չացրին, ու հիմի մնացել ենք ըսենց դատարկ...

Վալադյան.—Հետո՞, հետո՞...

Յեմնֆ.—Հետո ե՛ն, վոր մարդ չի հասկանում՝ ես
յերկրի տերն ե՛վ ա, յեթե նրանք են, բա դուք

ինչացո՞ւ յեք. յեթե դուք եք, բա ել նրանք
ինչացո՞ւ յեն... Մի խոսքով, բարելոնյան խառ-
նակությունն ա, մարդ չի հասկանում:

Վ ա լ ա դ յ ա մ.—Լռի՛ր, բավական է, յես քեզ թույլ
չեմ տալիս խոսել:

Յ ե մ ռ ք.—Բուկներիցս բռնել, խեղդում են, ախար
վո՞նց չխոսամ: Վախտ ու բեմախտ գալիս մտնում
են մեր տները խուզարկելու նպատակով, բայց թի
անթույլատրելի բաներ են անում:

Վ ա լ ա դ յ ա մ.—Այդ բոլորը վրացիների գործն է:

Յ ե մ ռ ք.—Հայերն ել են անում:

Վ ա լ ա դ յ ա մ.—Հայերի մասին վո՛չ մի խոսք: Հա-
յերից դժգոհելու դուք ամենևին հիմք չունեք:
Փառք ասածո, հիմա մենք ազատ ու անկախ
Հայաստան ունենք: Դուք այլևս չեք նեղվում:

Ս ա հ ա կ.—Նեղվում ենք, պարո՞ն կոմիսար, նեղվում
ենք:

Վ ա լ ա դ յ ա մ.—Յես ձեզ հասկանում եմ: Դուք նեղ-
վում եք սակավաճողության պատճառով: Յեմ
խղուր չե, վոր այս խնդրով մեր կուսակցությունը
բոլորից շատ է մտահոգված: Այդ կապակցու-
թյամբ մեր կառավարությունն ոտար պետու-
թյունների առաջ հարզ է հարուցել և նրանք
խոստացել են ամենամոտ ապագայում սահման-
ների վերաբաժանման խնդիրը վերանայել:
Հետևապես, այդ խնդիրը հիմնականում շուտով
կլուծվի: Յեմ այնուհետև մեր յերկրի սահման-
ներն այնքան կլայնանան ու կմեծանան, վոր մեր
դյուզացիությունը սակավաճողությամբ այլևս
չի նեղվի:

Յ ե մ ռ ք.—Են ճանապարհը, վոր դուք եք բռնել, յես
վախում եմ, վոր մեր յերկրի սահմանները վոչ
թե լայնանան ու մեծանան, այլ ընդհակառակը,
ավելի նեղանան ու փոքրանան:

Վ ա լ ա դ յ ա մ.—Ծերո՛ւկ, դու սկսում ես քաղաքական
հարցեր չոչափել. յես այդ թույլ չեմ տա:

ՅԵՆՈՒՖ.—Յես անուամ ու անկիրթ մարդ եմ, յես ի՞նչ գիտեմ՝ քաղաքական հարցերն ինչ բան ա: Խոսքը բերանս գալիս ա, ասում եմ:

ՎԱՄԱՊՅԱՆ.—Առանց մտածելու և կշռադատելու վոչ մի խոսք չպիտի ասեք:

ՅԵՆՈՒՖ.—Ուրիշ խոսքով՝ դուք մեր լեզուն կտրում եք, բայց դա արդարութուն չի...

ՎԱՄԱՊՅԱՆ.—Արդարության մասին վոչ մի խոսք:

ՅԵՆՈՒՖ.—Արդարության մասին վոչ մի խոսք, որենքի մասին վոչ մի խոսք, հայերի մասին վոչ մի խոսք. յես չեմ հասկանում, եստեղ ել մինք ինչի՞ համար ենք յեկել: (Գլուղացիներին): Դո՛ւքս յեկեք՝ դնանք...

ՎԱՄԱՊՅԱՆ.—Լսի՛ր, բավական ե, քավթառ չուն, ապա թե վոչ յես քեզ տեղն ու տեղը կգնդակահարեմ: (Բռնուցնով խփում ե, գետին գլորում և վոտով հրում): Սրիկա՛, յես արդեն սկսում եմ քեզ հասկանալ: Իսկական դեմքդ ճանաչել: (Զանգահարում ե: Գործավարը ներս ե գալիս):

ԳՈՐԾԱՎԱՐ.—Ի՞նչ եք հրամայում:

ՎԱՄԱՊՅԱՆ.—Պահակներին կանչի՛ր այստեղ:

ԳՈՐԾԱՎԱՐ.—Լսում եմ: (Դուրս ե գնում: Պահակները գալիս են):

1-ին գլուղացի.—Ների՛ր, պարո՛ն կոմիտար:

2-րդ գլուղացի.—Հալիվոր խեղճ մարդ ա, մեղք ա:

ՍԱԽԱԿ.—Կարիքն ա ստիպում, վոր նա բտենց թոսում ա:

ՎԱՄԱՊՅԱՆ.—Վո՛չ մի խոսք: (Պահակներին): Տարե՛ք, սրան բանտարկե՛ք: (Պահակները ՅԵՆՈՒՖին ծեծելով դուրս են տանում): Այժմ դուք մեր խոսքը շարունակեք:

ՍԱԽԱԿ.—Ել ի՞նչ շարունակեմ, պարո՛ն կոմիտար: Ասելու խոսքս մոռացա: Յես են եյի ասում, վոր մեզ ամեն ինչից զրկել են, ինչ ունեյինք, չունեյինք վերցրել, տարել են: Ել վոչ քաշող ուժ ունենք, վոր սրանից հետո վար ու ցանք անենք,

եւ վոչ տանը ալիբ ունենք, վոր նստենք ուտենք։
Մնացել ենք ըսենց դարտակ ու տկլոր։ Յեթե
կառավարությունը մեզ նյութական ոգնություն
ցույց չտա, մենք սովից կկոտորվենք։

Վալադյան.—Ի՞նչ եք ուզում ասել, յես չեմ հաս-
կանում։

1-ին գլուղացի.—Պարո՛ն կոմիսար, մենք ուզում
ենք ասել, վոր մեր ժողովուրդը պահանջում ա։

Վալադյան.—Ժողովուրդը պահանջելու իրավունք
չունի։ Նա միայն խնդրել կարող ե։

1-ին գլուղացի.—Վնաս չունի, թող ձեր ասածը
լինի։ Ժողովուրդը խնդրում ա, վոր կառավա-
րության հարկն ու տուրքը ես տարի մեզնից
չդանձեք։

Վալադյան.—Լռի՛ր, բավական ե։ Հարցը պարզ ե։
Յես ձեր միտքը հասկանում եմ։ Դուք անիշխա-
նականներ եք, կառավարության հարկերն ու
տուրքերը դուք չեք ուզում վճարել։

Սահակ.—Պարո՛ն կոմիսար, մենք եղպես բան չա-
սեցինք։

1-ին գլուղացի.—Մենք ուզում ենք ասել։

Վալադյան.—Ի՞նչ եք ուզում ասել, իզուր եք դուք
աշխատում անմեղ ձեանաւ։ Դուք ազգի ու հայ-
րենիքի դավաճաններ եք։ Ձեզ պետք ե հայրենի
հողից վտարել, կամ բոլորիդ սրի քաշել և կո-
տորել։

Սահակ.—Պարո՛ն կոմիսար, թո՛ւյլ տուր՝ ասեմ։

Վալադյան.—Վոչինչ հարկավոր չի ասել։ Յես ձեզ
կտրուկ հայտարարում եմ, վորոչված հարկերն ու
տուրքերը, յեթե նշանակված ժամանակից մի բո-
պե ուշացրել եք, դուք բոլորդ կձերբակալվեք։
Այդպե՛ս, կզնաք և բոլորին կհայտնեք։

Սահակ.—(Մի կողմ)։ Եդ մենք գիտենք, թե ի՞նչ
կհայտնենք։ Գնա՛նք։ (Դուրս եմ գնում։ Յերկա-
րատե լռություն)։

Վալադյան.—Դժգոհության ալիքները հետզհետե լայն ծավալ են ընդունում... դյուղացիութիւնն ըմբոստանում է, բոլլեիզմի ու կոմունիզմի թու- նալոր վարակի արդյունքն է այս բոլորը: (Զամ- գաեաբում է: Գործավարը մերս է մտնում): Ո՞վ կա այդտեղ:

Գործավար.—Սպասողները շատ են, բայց մի կին իր յերեխայի հետ դյուղ պիտի գնա, խնդրում է, վոր առաջին հերթին իրեն ընդունեք:

Վալադյան.—Այդ կնոջն հայտնի, վոր յես այլևս մոչմոքի չեմ ընդունում:

Գործավար.—Լսում եմ: (Դուրս է գնում):

Վալադյան.—Սրիկանե՛ր, հայրենիքի դավաճան- նե՛ր, յես ձեզ ցո՛ւյց կտամ... (Գործավարը մերս է գալիս):

Գործավար.—Այն կինը խնդրում է, վոր իրեն ընդունեք: Հետը մի փոքր յերեխա ունի, ասում ե՛՛հ հեռու դյուղ պիտի գնամ:

Վալադյան.—Թող ներս դա, իսկ մյուսներին հայտնի՛ր՝ Թող նրանք գնան, վաղը դան:

Գործավարը.—Լսում եմ: (Դուրս է գնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Վալադյան, Անուշ և յերեխան

Անուշը յերեխայի քւից բռնած մտնում է և լուռ կանգնում: Վալադյանը հիացած մայում է):

Վալադյան.—Դրավիչ դիմագծեր, նազուկ և շքեղ իրան, յերկար ու թավ մազեր, սև ու խոշոր աչ- քեր... սաստանան տանի, այս ցնցոտիների մեջ անգամ պահպանված է նրա արտաքո կարգի գե- ղեցկութիւնը... (Մոտենում է): Բարե ձեզ, ին- չո՞վ կարող եմ ձեզ ծառայել... բայց ինչո՞ւ յեք վոտքի կանգնել, խնդրեմ նստեք: (Թւից բռնած՝ մրան ուզում է տանել բազկաքոռին մստեցնել, իսկ Անուշը քււր մրանից ագատում է):

- Անուշ.— Թողե՛ք, յես նստել չեմ ուզում, այսպես լավ է:
- Վալադյան.— Ձեր կամքն է, ինչպես կուզեք (Նրստում է իր տեղը): Յես ձեզ լսում եմ:
- Անուշ.— Գիշերը կայարանից տուն վերադառնալու ժամանակ... (Արտասուքները խեղդում են և մտալիս չի կարողանում շարունակել):
- Վալադյան.— Նշանակում է, վոր գիշերը կայարանից տուն վերադառնալու ժամանակ ձեզ վորեւեւ դժբախտությո՞ւն է պատահել...
- Անուշ.— Այո... յեկա ձեզ մօտ այդ մասին բողոքելու և ձեզնից ոգնություն խնդրելու...
- Վալադյան.— Նշանակում է, վոր դուք ոգնության կարիք եք զգում: Շատ բարի: Հարկավոր ոգնությունը մենք ձեզ ցույց կտանք: Յերեխան ըստ յերեւոյթին մրսում է: (Նրան վերցնում, մատեցնում է բազկաքոռին): Յերեխան հագնելու ուրիշ շոր չունի՞:
- Անուշ.— Հագնելու շոր վո՞րանդից է: Իմ գլխի շալով ծածկել եյի, գիշերը կայարանից տուն գնալու ժամանակ միղինված մարդ առաջ կտրեց շալը յերեխայի վաշից վերցրեց ու ինձ ել... (Յերկու ձեռքերով յերեսը ծածկում է ու հեկեկում):
- Վալադյան.— Ինքնըստինքյան հասկանալի յե... բացատրելու կարիք չկա... Ե՛հ, ի՞նչ արած, դուք մեղավոր չեք, անկախ ձեր կամքից այդ դժբախտությունը տեղի յե ունեցել... պետք է հաշտվել կատարված իրողության հետ... Լաց լինելու և մտահոգվելու կարիք չկա... յեթե դուք անչափահաս որիորդ լինեյիք՝ պատահած դեպքի սարսափեցնող հետևանքների վերաբերմամբ ձեր մտահոգությունը թերեւ հասկանալի լիներ... Մինչդեռ դուք յերեխայի տեր, չափահաս կին եք, այդ տեսակ դատարկ բանի համար կանգնել դուր տեղից լաց եք լինում:

Անուշ.—Ինչ ասեցի՞ք... դուք տեղի՞ց եմ լաց լինում, ուրեմն կանգնեմ յերեսներիդ ծիծաղեմ...

Վալադյան.—Ծիծաղելու ել կարի՞ք չկա: Ես ի՞նչ լավ յերեսառ ունեք, սրան կարելի չե տեղավորել վորբանոցում, իսկ ձեզ ընդունել մեզ մոտ ծառայության... Համաձա՞յն եք... (Գրկում է նրան և ուզում է համբուրել, իսկ նա հրում է և քույր չի տալիս):

Անուշ.—Թո՛ղ ինձ: Ի՞նչ ես ուզում ինձնից, յես դրա համար չեմ յեկել ձեզ մոտ... Առանց ես ել, դուք տեսնում եք իմ դրությունը: Ոգնելու փոխարեն դուք ինձ ամելի յեք ուզում կործանել...

Վալադյան.—Միտալում եք, յես ձեզ կործանելու ամենևին մտադրություն չունեմ: Ձեր իսկ 'ողտի տեսակետից, յես ձեզ լավ առաջարկություն եմ անում... (Ուզում է Պրից գրկել):

Անուշ.—Ձեմ ուզում, Թո՛ղ, մեծ պաշտոնի տեր մարդ ես, ամոթ չի՞ քեզ համար, ձեր դիրքի ու բարձր շրջանի սիրուն կնանիքն ու աղջկերքը Թողած, ինձպես մի հասարակ կնոջ հետ եք ընկնում...

Վալադյան.—Իմ դիրքի և շրջանի կանանցից ամենագեղեցիկը դու յես, Թույլ տուր գրկեմ այս նազուկ և չքեղ իրանդ և ջերմ համբույրներ քաղեմ այս վարդազույն շրթունքներից... (Ուզում է գրկել):

Անուշ.—Թո՛ղ, հեռացի՛ր ինձնից... Յես քու իմացած կնիկարմատներից չեմ... ձեն կտամ, արար աշխարհ կհավաքեմ գլխիդ և բոլորի առաջ կըխայտառակեմ... Դու վոր կամիսար ես, եղպես ես անում, ուրիշները ի՞նչ պետք է անեն: (Յերեսխայի ձեռքից բռնած՝ դուրս է գնում):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՅԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է Յեմոֆի տունը, աղփատ խրմիր: Թախտ, սեղան, տաքուրետկաներ: Յերկու կողմից դուռ, մեկը տանում է դեպի ներսի խոհանոցը, իսկ մյուսը՝ ընդհանուր մուտք: Դեպի պարտեզը մայռը մի լուսամուտ, վորի վրա ապակիների փոխարեն լրագրի քուղք է փակցրած:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Խաթուն և Անուշ

Անուշը քախտի վրա, Խաթունի կողքին նստած. լաց է լինում:

Ա. Ա. Ա. Ա. — Յերեխան տարա վորբանոց, չընդունեցին. ասում են՝ դու բոլլեվիկների հետ կապ ունես: Բոլլեվիկներն, ասում են, հայրենիքի թշնամիներ են, իսկ թշնամու հետ կապ ունեցող մարդկանց յերեխաներին մենք չենք ընդունի: Յերեխիդ վերցրո՛ւ, ասում են, զնա՛ բոլլեվիկների մոտ, թող նրանք քեզ ել, քո յերեխին ել ընդունեն ու պահեն:

Խաթուն. — Բոլլեվիկները սրանց աչքը հանեն:

Ա. Ա. Ա. Ա. — Խաթուն մոգիր, ինչի՞ յես եսքան անբախտ եմ ծնվել... Ինչի՞ իմ որերն եսքա՞ն սե են... (Լաց է լինում):

Խաթուն. — Բոլ ա լաց ըլես: Առանց տղամարդու կնդա որն ել սենց կլինի:

Ա. Ա. Ա. Ա. — Մարդու ել զնացի, մի որ չտեսա:

Խաթուն. — Կտեսնես, դարդ մի՛ արա... Խոթեզուց յերեխադ կմեծանա, ջանիդ կհասնի... բա յես

վո՞նց անեմ, սարի պես տղա յեմ կորցրել...
չորս տարի աչքս ջուր կտրեց նրան սպասելով:
(Լաց և լինում):

ԱՅՈՒՂ.—Պաթո՛ւն մոգեր, քո դարդն ել շատ ա,
բայց թե ետոր—եզուց քո կորցրածդ յետ կգա, իսկ
ինչ, ինչ վոր յես եմ կորցրել, ել յետ չի գա...
ուր վոր գնում եմ, ամենքը վրես խեթ—խեթ են
նայում... ինձ տեսնելիս յերեսները դարձնում
են, վոչվոք հետս չի ուզում խոսա... ախր յես
ի՞նչ մեղավոր եմ (աբտապելով դուրս և գնում):

ԽԱՔՈՒՄ.—Պե՛ղճ կին... ջիգյարով աղջիկ ա...
ափսո՛ս, վոր աղջիկ ժամանակ չհաջողվեց նրան
հարս բերելի իմ տանը:

(Նազիկը մերս և գալիս):

Տ Ե Ս Ի Լ 2

ԽԱՔՈՒՄ և ՆԱԳԻԿ

ՆԱԳԻԿ.—Բարև, տատի՛ ջան... (Պիոնեթակամ ձևով
ձեռքը բարձր բռնած՝ պատվի յե առնում): Ինձ
Գալուստ քեռին գրել եր, վոր խորհրդային յեր-
կրում կոմսոմոլները ես ձևով են բարևում:
Տա՛տի ջան, յես վոր պատվի յեմ առնում, դու
ել ինձ նման իսպես ձեռք բարձրացրո՛ւ, կոմսո-
մոլի պատիվն ընդունի՛ր...

ԽԱՔՈՒՄ.—Ը՛հ, հոգս գլխիդ, դու շատ ես իմանում,
թե կոմսոմոլը ինչ ա, կամ թե վոնց են նրանք
պատվի առնելիս ձեռքները բարձրացնում: Ասա,
դու նրանց տեսել ե՞ս:

ՆԱԳԻԿ.—Ամեն բան հո չե՞ն տեսնում, բայց թե
կարդալով ու լսելով սովորում են... Տատի՛ ջան,
աչքերդ կարմիր են, ինչպես յերևում ե, Գալուստ
քեռու համար ելի դու լաց ես յեղել... Ա՛խ, մի
թամբած ձի ունենայի, կնստեյի ու կգնայի, Գա-
լուստ քեռուն կվերցնեյի ու հետս կբերեյի:

Խաթուն.—Բերող ըլելիք, ըտենց չեյիր խոսի:
Լախր, պապիդ ազատել են. եսոք նա դալու յա:
Նազիկ.—Տատի՛ ջան, ճիշտ ես ասո՞ւմ, վա՛յ. ի՞նչ
լալ կ'լալ. պապիս դալիս ե, ջան պապի՛, ջան
պապի՛: (Սկսում ե քնչկոտել և ձեռքն ընկած
իրեքը շարտել գետին):

Խաթուն.—Աղջի՛, գո՛վել ճո չե՞ս: Ես ի՞նչ ես անում:
Դե լալ, յես սրանք կհավաքեմ. դու կուժը
վերցրո՛ւ, գնա ջուր բե՛ր, դնենք կրակի վրա տա-
քանա, պապիդ վոտներն ու գլուխը պտեմ լվա,
ճամբից ա դալի:

Նազիկ.—Ամեն մի ճամբից եկած ժամանակ ան-
պատճառ վոտ ու գլուխ պետք ե լվանա՞լ: Եդ
ի՞նչ սովորութ՛յուն ա, յես չեմ հասկանում:

Խաթուն.—Բա վո՞նց եյիր ուզում, ուսաների
բաղնիսը մեղ վո՞րտեղից ա, վոր յերբ ուղենանք՝
դնանք լողանայնք:

Նազիկ.—Ռուսները իրենց բաղնիսը հետները չեն
բերել, նրանք յեկել, շինել են, մենք ել շինենք...

Խաթուն.—Ելի դու սկսում ես գլխիցդ մեծ-մեծ
դուս տա՞լ...

Նազիկ.—Տատի՛, դուքս տալ չեն ասի, ասա խո-
տալ...

Խաթուն.—Դե լալ՝ խոտալ... գլուխս մի՛ ցավաց-
րու, կուժը վերցրո՛ւ, գնա ջուր բե՛ր:

Նազիկ.—Ի՞նչ փիսն ես, տատի՛... Հենց վոր դալիս
եմ ձեր տուն, անպատճառ դու ինձ գործի պիտի
դնես... յես վոր գործ անել ուղենամ, մեր տանը
դու կարծում ես գործ չկա՞, ենքան գործ կա
վոր...

Խաթուն.—Գործ կա՛ ինչի՞ չես անում... ո՛ր, դու
ընենց ծուլն ես, վոր հատդ չկա:

Նազիկ.—Ծուլութ՛յան ինդիր չի, տատի՛:

Խաթուն.—Բա ինչի՞ խնդիր ա, ասա տեսնեմ:

Նազիկ.—Ծիշտն ասած՝ յեսել չեմ իմանում... բայց
թե տան գործը յես ընդհանրապես չեմ սիրում...

Խաթուն.— Վորսկան թագու պես սաղ որը դես ու
դեն ես վազում, կուժը վերցրո՛ւ, գնա ջուր բե՛ր,
վորտեղ վոր ա պապիդ կգա, յես հլա ջուր չեմ
տաքացրել։ (Կուժը վերցնում է, տալիս Նազիկին
և մինչև դուռը նրան հրելով տանում)։

Նազիկ.— Դե լավ, գնում եմ, գնում... (Գնում է)։

Խաթուն.— Ես հմիկվա յերեխեքը, պա՛հ, պա՛հ,
պա՛հ... Ասենք սա մեղավոր չի. ծնողներն են
մեղավոր, շատ ին յերես տվել... Ընչի՞ համար
եմ յես ետեղ կանգնել... Խելքս թամամ կորց-
րել եմ... վոչ արածս եմ իմանում, վոչ դրածս։
Հա՛, գնամ, ոջախ վառեմ, կխաղ անեմ, մինչև
ջուրը կբերի։ (Նազիկը դատարկ կուժը և մի
նամակ ձեռքին՝ ուրախ-ուրախ ներս է մտնում)։

Նազիկ.— Տատի՛, թե իմացար՝ քեզ համար ի՛նչ եմ
բերել... (Նազիկը քազցնում է)։

Խաթուն.— Աղջի՛, դու հլա չես գնացե՞լ։ Դե արի
ու սրա հետ խոսա։ Բեզ ասում եմ՝ գնա ջուր
բե՛ր։

Նազիկ.— Դու ել հենց ջուր հա՛ ջուր... տե՛ս, քեզ
համար Գալուստ քոռուց նամակ եմ բերել, իսկ
դու հենց մի գլուխ քո ջրի մասին ես մտածում։

Խաթուն.— Աղջի՛, դուռուս ես անո՞ւմ, տուր տե-
նեմ... (Նազիկը նամակը տալիս է նրան)։

Նազիկ.— Ա՛ռ, մինչև դու քո աչքով չտեսնես, չես
հավատա...

Խաթուն.— Իսկական նրա դիրն ա, քոռանամ յես...
Աղջի՛, ես նամակը քեզ ո՞վ տվեց։

Նազիկ.— Ել ուրիշ ո՞վ պտի տար, պապին տվեց,
հրեն ինքն ել խոսալով գյուղացիների հետ դալիս
ա... ասաց՝ տա՛ր, տուր տատիդ, թող կարդա,
մինչև իմ գալը քիչ ուրախանա։

Խաթուն.— Փա՛ռք քու վողորմությանդ, ով Մա-
րիամ աստվածածին... (Լուռ, ձեռքերը յերկինք
պարզած, ծնկաչոք աղոթում է)։

Նազիկ.— Բեռիս դալիս ա, ջա՛ն, ջա՛ն... տաչի՛-
տուչի՛... տաչի՛-տուչի՛... (Թռչկոտալով պա-

բում եւ Լ պարելու միջոցին ընկնում եւ Խաթունի վրայ)։ Վա՛յ, ներողություն, տատի՛...
Խաթուն.—Եւ ի՞նչ ներողություն, հողս գլխիդ, աղոթքս հարամ արիր... (Յեմնոբը և գյուղացիները խոսելով մերս եմ մտնում)։

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Նույնք, Յեմնոբ, Սահակ, Տիգրան և մի խումբ գյուղացիներ

Տիգրան.—Յես իմ տանը ես բոսելիս վոչ հաց ունեմ, վոչ եւ մի մսխալ ալյուր։

Սահակ.—Ո՞վ ունի, վոր դու ունենաս... Յեթե մեկ մի տեղից ողնություն չհասնի, մենք սովից կկոտորվենք։

Տիգրան.—Դե լավ, կենտրոնում նստածներն ի՞նչ են մտածում։

Յեմնոբ.—Ի՞նչ էլիք ուզում, վոր մտածեն. նրանք մեկ համար վոչինչ եւ չեն մտածում։

Տիգրան.—Բա ասում են, վոր կառավարությունը ժողովրդին պիտի ողնի՞։

Սահակ.—Յեթե չի ողնում, գոնե նրանց պատժի, ով վոր ժողովրդին ես որն ա գցել։

Յեմնոբ.—Ժողովրդին ես շրժ գցողը հենց իրենք են, դե արի ու նրանց պատժի, տեսնեմ՝ վո՞նց ես պատժում։

Տիգրան.—Դու իմ ասածը չհասկացար։

Սահակ.—Տիգրանի ասածը նրանց մասին ա, վոր եստեղ շնքներին նստած, մեր արինը ծծում են։

1-ին գյուղացի.—Իմ կարծիքով կենտրոնում նրա տածները սրանց հետ կապ չունեն։

2-րդ գյուղացի.—Ճիշտ ա ասում, նրանք ուրիշ են, սրանք ուրիշ...

Յեմնոբ.—Ուրիշ չեն... նրանց կապը մեկ ա... նրանք խոսքը մեկ արած՝ մերը քանդում են, իրանցը դդում... ուրիշ խոսքով ես կառավարու-

թյունը նրանց կառավարությունն ա... նրանց իշխանությունն ա, դուք նրանցից լավ բան մի՞ք սպասի... նրանց ձեռքին, յեթե հնար րլի, ես արևի պայծառ լուսիցն ել մեզ կգրկին... ո՛ւր մնաց թե նրանք դան, մեզ համար մտածեն... բնկածներին սրանք քացով տալիս են, վոր ավելի խորը թաղվի...

Բ ու ռ ք Ը.—Ճիշտ ա ասում...

Տ Ի Գ ր ա մ.—Ձեմ հասկանում...

Յ Ե Ն Բ.—Իհարկե չես հասկանա... տարին տասներկու ամիս գլուխդ քաշ, դու քո քյասիրության հետևիցն ես ընկել և չես տեսնում, թե դրսի աշխարհում ինչե՛ր ա կատարվում...

Տ Ի Գ ր ա մ.—Դու դրանով ի՞նչ ես ուզում ասել...

Յ Ե Ն Բ.—Յես ուզում եմ ասել, վոր հարկավար ա ես կռիվներին վերջ տալ... հարկավոր ա ես քանդված ու ավերված յերկրում աշխատանքի խաղաղ պայմաններ ստեղծել... Յեղբայրակից ադգերի և հարևան Ժողովուրդների հետ հարկավոր ա բարեկամորեն կապվենք և նրանց հետ հաշտ ու խաղաղ ապրենք...

Ս ա հ ա կ.—Հեղափոխությունն ել հենց դրա համար եր...

Յ Ե Ն Բ.—Ի՞նչ հեղափոխություն... ո՞վ ասաց, թե եստեղ հեղափոխություն ա կատարվել... հեղափոխությունից առաջ ել մենք ըսենց ելինք ապրում... Նիկոլայի կառավարությունը, ճիշտ ա, տապալել ա, բայց թե նրա անարդար որենքները դեռ մինչև որս մեզ մոտ հիմնովին մնում են...

1-Ի մ զ յ Ու Ղ ա ց Ի.—Ելը ելի են ելն ա, մենակ փախան ա փոխել...

Յ Ե Ն Բ.—Իմ ասելն ավելնորդ ա, դուք ինքներդ տեսնում եք, ելի, վոր առաջվա նման, հարուստ ելի հարուստ ա մնացել, քյասիր՝ քյասիր:

Բ ու ռ ք Ը.—Ճիշտ ա ասում...

Տիգրան.—Յես զարմանում եմ, բա ել դուք ինչի՞
համար զնացիք...

Յեմնֆ.—Մեր զնալույ, դու հենց իմանում ես, ամեն
ինչ փոխվելու յն՞ք... Փոխվելու համար ընենց
հեղափոխություն ա հարկավոր, մոնց մոր Գա-
լուստն ա գրում:

Տիգրան.—Բա՞վական ա: Մնդրում եմ սրանից հետո
բռնեց բաներ իմ կշտին չասես... ես պատերն ել
ականջներ կունենան, կլսեն...

Յեմնֆ.—Լսում են, թող լսեն, ի՞նչ կա մոր. կգնամ,
նորից մի յերկու ամիս կնստեմ...

Տիգրան.—Գնանք, ես մարդը զոռով խալխին կրակի
մեջ կդցի...

1-ին գյուղացի.—Տաքարյուն մարդկանց յես չը-
սիրեցի... զնանք...

Բոլոր գյուղացիք.—Գնանք... (Տիգրանը և մյուս
գյուղացիները դուրս եմ գնում):

Յեմնֆ.—Դե արի՛ սրանց բան հասկացրո՛ւ...

Ասեալ.—Մնդիրն ել եղ ա, մոր սրանց նմաններին
հասկացես... Բայց թե դա ամեն մարդու հու-
նարը չի: Աստված հաջողա, Գալուստը դա,
սրանց հասկացնելու համար նա լեզու կդտնի...

(Դուրս ե. գնում):

Նազիկ.—Պապի՛, դու լավ եյիր խոսում: Դու ինչ
մոր ասում եյիր, ճիշտ եյիր ասում: Գալուստ
քեռին իր նամակում հենց նույն բաներն եր
գրել: Պապի՛ ջան, նշանակում ե, մոր Գալուստ
քեռին և դու մի տեսակ եք մտածում, կամ...

Յեմնֆ.— Կամ ի՞նչ:

Նազիկ.—Կամ Գալուստ քեռին ե եղ մտքերը քեզանից
սովորել, կամ դու յես նրանից սովորում:

Յեմնֆ.—Լսի՛ր, Նազիկ ջան, առաջիկա Ժամանակ-
ներում զավակներն եյին իրենց ծնողներից բան
սովորում, իսկ հիմա հակառակն ա, ծնողներն
են զավակներից սովորում:

Նազիկ.—Այդ նշանակում ա՛ առաջիկա Ժամանակ-

ներում դուք եյիք մեզ ղեկավարում, իսկ սրանից
հետո մենք պիտի ձեզ ղեկավարենք...

Խաթուն.— Հողս քու գլխին, միթամ բան ասիր:
Լսի՛ր, ա՛յ մարդ, ես նամակը ճամբին ուշացել
ա: Ես գրածի հաշիվով սրանից չորս որ առաջ
Գալուստը եկած պետք է լիներ:

Յեմնֆ.— Կգա, ե՛լի, ի՞նչ ես վազում: Տնաշենի
կնիկ, չորս տարի համբերել ես, մի չորս որ ել
համբերի՛... (Զիքովիսը լցնում է ու ծխում):

Խաթուն.— Կհամբերեմ, ա՛յ մարդ, ո՞վ ա բան ա-
սում: Աղջի՛, դնա տու՛ն, մերդ, ո՞վ ա իմանում,
հմի քու հետևից ման ա դալիս: Աղջի՛, ի՞նչի յա
ես կուժի՛ դատարկ ընկած, բա դու ջուր չբերի՞ր:
Հողը գլխիս, դե ել մի՛ ուշանա: Կուժը վերցրո՛ւ,
դնա ջուր բե՛ր:

Նազիկ.— Մինչև ջուր չբերեմ, դու ինձանից ձեռ չես
քաշելու... Ինչքա՞ն փիսն ես: (Կուժը վերցնում,
դուրս է գնում):

Յեմնֆ.— Յերեխին ինչի՞ յես նեղացնում:

Խաթուն.— Առավոտվանից ասելով բեղարեցի, չկա-
րողացա մի կուժ ջուր բերել տամ: (Սիմոնն ու
Շամիլը ներս են գալիս):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Նույնք, Շամիլ, Սիմոն, Մակար և հետո Գալուստ

Սիմոն.— Յենո՞ք բիձա, լսել ենք, վոր Գալուստը
դալիս ա, ճի՞շտ ա,...

Յեմնֆ.— Գրել ա, վոր դալիս եմ. հլա չի յեկել:

Շամիլ.— Վոր գրել ա, նշանակում ա՛ կգա: (Նազի-
կը կուժն ուսին վազելով ներս է մտնում):

Նազիկ.— Տատի ջա՛ն, աչքդ լույս, քեռին դալիս ա:
(Կուժը դնում ու ինքն ել անմիջապես դուրս
գնում): (Գալուստը կարմիր բամակայինի շորե-

բով, սակվոյածը ձեռքիմ, Նագիկի հետ ներս ե
մտնում) :

Գալուստ.—Բարե ձեզ :

Խաբուն.—Բարեիդ ու արեիդ շուրքան, Գալուստ,
ջան, իմ աղիդ բալա... (Գրկախառնվում են ու
համբուրվում) :

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՉՈՐՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը մերկայացնում է Ամուշի բնակարանը՝ յերկու մասից բաղկացած: Առաջին մասը չափազանց ամշուֆ կահավորված սեմյակ է, իսկ յերկրորդ մասը՝ ցածր, կիսափուլ ցամկապատով շրջապատված բակ: Սեմյակից դեպի բակը մայրող մի լուսամուտ: Լուսամուտի առաջ դրված է մի քախտ, վորի վրա Գալուստը Ամուշի հետ մտած խոսում է: Լուսնկա գիշեր է:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Գալուստ և Ամուշ

Գալուստ.— Գիտեմ, մայրս ինձ եղբորը պատմել է... դրա մասին մտածել չարժե: Յես եղբորին աշնպես չեմ մոտենում, ինչպես վոր ուրիշներն են մոտենում... կարևորն այն է, վոր յես առաջվա պես քեզ սիրում եմ և ուզում եմ հետդ մաքուր սրտով կապվել:

Ամուշ.— Ձորս տարի առաջ եղ պեսք է լիներ...

Գալուստ.— Կլիներ, յեթե զինվորությունն ինձ խանդարեր: Զինվորությունը, համաշխարհային պատերազմը, նրանից հետո քաղաքացիական կռիվները յեկան խանդարեցին: Մնողներդ քո կամքի հակառակ վերցրին, քեզ տվին ուրիշին: Իսկ հիմա, քանի վոր ծնողներդ մահացել են, հետևապես խանդարող հանդամանքներն այլևս չկան:

Ամուշ.— Կա, Գալուստ ջան, կա...

Գալուստ.— Յերեխայի մասին ես մտածում, յես նրան ամենայն սիրով կընդունեմ և իմ հարազատ յերեխայի նման կպահանք:

Անուշ.—Յես դրա մասին չեմ կասկածում...

Գալուստ.—Հապա ուրիշ ի՞նչ... դուցի դու ինձ
այլևս չես սիրում...

Անուշ.—Սիրում եմ, բայց...

Գալուստ.—Բայց ինչ... ասա՛, մի՛ քաշվիր:

Անուշ.—Գալուստ ջան, չորս տարի համբերել ես,
քիչ ել համբերի՛ր:

Գալուստ.—Չորս տարի մենք կտրված ելինք,
իրարից հեռու, միմյանց չեյինք տեսնում... իսկ
հիմա իրար մոտ ենք, իրար միշտ հանդիպում
ենք... և ամեն մի հանդիպելիս սիրտս կրակ է
ընկնում ու վառվում... Համբերել յես այլևս չեմ
կարող: (Ուզում է նրան գրկել, Անուշը նրան
մեղմ կեղծով ընդիմանում է):

Անուշ.—Թո՛ղ, դրա ժամանակը չե...

Գալուստ.—Ճիշտ ես ասում, դրա ժամանակը չե...
Յես չկարողացա ինձ պահել... Թուլություն է իմ
կողմից... ներողություն: (Գլուխը յերկու ա-
փերի մեջ առած՝ մտածում է, մի փոքր հետո
Անուշը մոտենում է և ձեռքը դնում նրա ուսին):

Անուշ.—Նեղացա՞ր, Գալուստ ջան, մի՛ նեղանա...
իմ գլխին յեկածները դու չդիտես... Գալուստ
ջան, յես քու տեսած, քու իմացած են առաջվա
Անուշը չեմ... ինձ անարգել, ինձ ստորացրել,
ինձ հողի հետ են հավասարեցրել... իմ սիրտը
չարությամբ է լցված... վրիժառության զգաց-
մունքն է իմ մեջ խոսում... մեր թշնամու հետ
յերբ դուք ձեր դործը կվերջացնեք, նրանից հեռո
յես հավիտյան քոնը կլինեմ... յես քեզ սիրում
եմ, Գալուստ ջան... (Գլուխը դնում է նրա
ուսին և հեկեկում):

Գալուստ.—Լավ, թող եղպես լինի... Ահ, հրեն
մեր տղաները յեկան: Լսիր, յես մոռացա քեզ
ասեմ, վոր եսոր մենք եստեղ ժողով ունենք,
այսինքն մի փոքր պաղպղունի խորհրդակցու-
թյուն: Դու ասացիր, վոր քու տունն ապահով ա,

գրա համար մենք խորհրդակցությունը ետեղ
նշանակեցինք:

ԱՅՈՒՂ.—Ինչքան ուզում ասալահով լինի, դարձյալ
հույս դնել չի կարելի: Դուք ձեր խորհրդակցու-
թյունը յերբ վոր սկսեք, յես կմնամ ետեղ,
ոքմին գալու լինի, կգամ քեզ իմաց կանեմ (զմում
ե ներս):

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Գալուստ, Շամիլ, Սիմոն և Սահակ

Շամիլ.— Ա, դու արդեն յեկել ես:

Սիմոն.— Գալուստ, խնդրեմ ծանոթանաս, Սահակ
ամին աս, առանց տոմսի կուսակցական:

Գալուստ.— Շատ ուրախ եմ (ձեռքը սղմում է):

Սահակ.— Ժիշտա, Գալուստ ջան: Յես վաղուց քեզ
չեմ տեսել, բայց քու մասին ենքան լսել եմ, վոր
կարծես թե մենք վաղուցվա ծանոթներ ենք:
Ուրիշ խոսքով դու մեզ հեղաշրջել ես: Հա,
հա, հա...

Գալուստ.— Հարկավոր է, վոր դուք ել ուրիշներին
հեղաշրջեք:

Շամիլ.— Եղ իրա հերթին: Իհարկե...

Սիմոն.— Լսիր Գալուստ, Սահակ ամուն տարանք
գործարանում ընդունել տվինք, արդեն երեկ-
վանից աշխատումա, վորպես սևազործ բանվոր:
Քու մասին ել կառավարիչի հետ խոսեցինք:

Շամիլ.— Մենք նրան ասեցինք, վոր Գալուստը զին-
վորությունից վերադարձել աս, ուզում աս, դա
գործարանում աշխատի:

Գալուստ.— Ի՞նչ ասեց, համաձայնվո՞ւմ ե:

Շամիլ.— Հենց բանն ել եղ աս, վոր չի համաձայն-
վում...

Սահակ.— Յես դարմանում եմ, ինչի՞ համար չպտի
համաձայնի: Ախար չե՞ վոր զինվորության

գնալուց առաջ ես մարդն եղ զործարանում եր
աշխատում:

ՍԻՄՈՆ.—Եղ ո՞վ չի իմանում, վոր Գալուստն եղ
զործարանում քանի տարի աշխատել ա:

ՇԱՄԻ.—Ուրեմն նշանակում ե, վոր չընդունելու
նրանք իրավունք չունեն:

ԳԱԼՈՒՍՏ.—Սպասե՛ք, վրդովվելու կարիք չկա,
յեթե ինձ չընդունեն, միեւնույն ե, եղ զործա-
րանում մենք մեր կազմակերպչական աշխատանք-
ները ձեր միջոցով կտանենք:

ՍԱԽԱԿ.—Գնանք ներս: Փողոցով գնացող-յեկողը
ետեղ մեղ կտեսնի, լավ չի:

ԳԱԼՈՒՍՏ.—Սահա՛կ ամի, վախենո՞ւմ ես:

ՍԱԽԱԿ.—Վախենալու ի՞նչ ունեմ, տնաշե՛ն, իմ մի
մոտս արդեն գերեզմանումն ա, բռնվելուց յես ա-
մենեմին չեմ վախենում... բայց թե զգուշու-
թյունը լավ բան ա...

ԳԱԼՈՒՍՏ.—Ծիշտ ես ասում, Սահա՛կ ամի: Թշնա-
միներով ենք շրջապատված: Հարկավոր ե զգուշ
լինել, վորպեսզի անտեղի զոհեր չտանք: (Բոլորը
գնում են ներս: Անուշը նստում ե դուրսը թախտի
վրա և գուլպա յե գործում: Փողոցի կողմից ելի
մի ֆանի հոգի գալիս են):

ԱՆՈՒՇ.—Ինչի՞ յեք ուշանում: Գնացե՛ք, արդեն
սկսել են: (Պրիստավը և Բեժան բեկը փողոցում
կանգնած՝ յոսում են):

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Անուշ, պրիստավ և Բեժան բեկ

ԱՆՈՒՇ.—Վժ՛ւյ, քողանամ. սրանք յե՞րբ յեկան,
վոր յես չնկատեցի: (Մոտենում ե և աննկատելի
կերպով լուսամուտը ծեծում): (Սիմոնն զգուշ-
ությամբ լուսամուտը բաց ե անում և նայում):

ՍԻՄՈՆ.—Մեկը Լեժանեցի Թյունունց Արթինն ա,
վոր նորերս պրիստավություն ա ստացել, մյուսը
չարչի Բեժան բեկն ա...

Շամիլ.—Թողեք գնամ, յերկուսին ել խփեմ, տեղն ու տեղը շանսատակ անեմ... վնասակար ելեմենաներ են, յես դրանց հերն անիծեմ... (Ատրմամակը ձեռքիմ բռնած, ուզում է լուսամուտից իջնել: Գալուստը նրան բռնում է):

Գալուստ.—Սպասի՛ր, ո՞ւր ես գնում. գործն ուզում ես սկզբից փչացնել. ա՛յ քեզ տաք գլուխ: (Շամիլին քաշում է ներս և լուսամուտի փեղկից գաղտագողի նայում):

Պրիստավ.—Յես որենքից դուրս բան չեմ բռնի: Ով ինչ ուզում ա՛ թող ասի, ով ինչ ուզում ա՛ թող խոսի: Ի՞նչ ա, դուք կարծում եք, թե յես ուղտի անդաջում քնած եմ, և չե՞մ տեսնում, թե եստեղ ինչե՛ր ա կատարվում...

Անուշ.—Վ՛հ, քոռանամ, մեր տան ժողովի մասին նրանք խմացել են: (Լուսամուտը կամաց ծեծում է):

Գալուստ.—Անու՛շ, դու տեղումդ հանդիստ նստի՛ր և մեզ մի՛ խանդարիր: Մենք տեսնում ենք և նրանց խոսակցությունը լսում:

Պրիստավ.—Մեղնում նենց մարդիկ կան, վոր իմ պրիստավությանս համար նախանձից սրտները ճաքում ա: Նրանք, ճիշտ ա, յերեսիս չեն համարձակվում, բայց թե հետևիցս շատ բան են խոսում:

Բեթամ.—Ե՛հ, թող խոսան, խոսալուն ի՞նչ ես անդաջ անում: Զավղակ մարդկանց փեշակը խոսալն ա, թաղավորի հետևիցն ել են խոսում, դարտակ խոսալուցն ի՞նչ ա դուրս գալիս, վոչինչ:

Պրիստավ.—Մեր ժողովուրդը դամշու տակ ա ծընվել ու մեծացել, նրանց լեզվով բան հասկացնելը դժվար ա: Ես դամշին ինչի՞ համար ա... ես որհնածը մինչև նրանց մեջքին չդիպչի, և նրանց մեջքի կաշին մինչև մի տասը տեղից չպլուկվի, նրանք խելքի չեն գա:

Շամիլ.—Յես ձեզ ասում եմ՝ Թողեք գնամ, դրանց խփեմ՝ շանսատակ անեմ... յես դրանց ձրիակեր

հերն անիծեմ. ո՞ւմ դեմ ին կանգնել դրանք հարբա-գորբա անում: (Ուզում է լուսամուտից իջնել, Գալուստը նորից նրան բռնում է):

Գալուստ.— Հիմարություն մի՛ անի, քեզ ասում եմ: (Ներս է քաշում նրան):

Պրիստավ.— Միտ չեն ասել, վոր գյուղացու դըլուխը հաստ ա ըլում, միտքը՝ բարակ:

Անուշ.— Ը՛հ, հողս ձեր գլխին. խոսալու ել ուրիշ տեղ չգտան, յեկել իմ դռուն են կտրել. . . . առանց են ել հազար շուն ու գել վրաս խոսում ա:

Պրիստավ.— Իշին հարցրին՝ որեն քանի՞ վերստ ա ճամբա կտրում, ասավ բիղ նա խաբար: Հմի յես վոր կամ, ես չըջանի բիզն եմ, ես չըջանի իշխանավորն եմ. որենք ու իրավունք իմ ձեռքն ա, յես վոնց հրամայեմ, ես վողջ չըջանի խալիսը ընենց պտի ժաժ գա, իմ ուժ ու զորութենի առաջ նրանք պետք ե խոնարհվեն:

Բեժամ.— Ասածներդ արդարացի յե: Եղ պատճառով ել մեր կառավարության առաջ քու պատիվդ որորի բարձրանում ա: Չեզոք զոնայում կամխարից հետո պաշտոնի տեսակետից յերկրորդ մարդը դու յես...

Պրիստավ.— Ինչի՞ յերկրորդը, այլ վոչ առաջինը: Ամերիկացիները ես զնաչոկը ինչի համար նրան թողած՝ ինձ տվեցին: Ամերիկացիները հիմար մարդիկ չեն: Նրանք յերևի մի բան հասկանում են: Պաշտոնի մասին քանի վոր խոսք ընկավ թող քեզ մի բան հարցնեմ, դու ել գեղի պաշտոնին ես, պետք ե վոր իմանաս: Ասա՛, խնդրեմ, մեր յերկրի տերն ու տնորենը ներկա դեպքում ո՞վ ա:

Բեժամ.— Այսինքն ի՞նչ տեսակետից:

Պրիստավ.— Ամեն տեսակետից:

Բեժամ.— Յերկրի տերն ու տնորենը մեր կառավարությունն ե:

Պրիստավ.— Չե՛, չիմացար, յերկրի տեր ու տնորենը նա յե, ով ժողովրդին կերակրում, հագցը-

նում ու նրա վորբերին խնամում ա, իսկ ո՞վ ա եղանորդը:

ԲԵԺԱՆ.— Ամերիկացիները:

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Նշանակում ա վոր յերկրի տերն ու տնօրենն ել նրանք են: Նրանց տված հացը, քաղցր կաթը, տյուկերով շոբերը չլիներ, մեր ժողովուրդը ցրտից ու սովից կկոտորվեր, մի մարդ չեր մնա...

ԲԵԺԱՆ.— Եդ բոլորը դու ճիշտ ես ասում: Բայց թե մենք ինչի համար ենք հստեղ կանգնել, յես չեմ հասկանում:

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Ինչի՞ յես վառում, յերևի մի հոնդամանք կա, դնանք տեսնենք՝ հստեղ ի՞նչ ա կատարվում: (Միմյանց հետ լուռ խոսում են):

ԳԱԼԱՆ.— Տղեք, պատրաստվե՛ք, նրանք դալիս են... Լսի՛ր, Անուշ, եդ կացինը վերցրո՛ւ, դնա՛րակը և ձևացրո՛ւ, իբր փայտ ես ելգում ճղել: Դե շուտ, ել մի՛ սպասի...

ԱՆՈՒՇ.— Հողը գլխիս, փորձանք ե պատահելու: (Կացիներ վերցնում, գնում ե բակը և սկսում ե փայտ ճղել):

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Ծիշտն ասած՝ յես եդ նպատակը չեմ ունեցել: Բայց դե, քանի վոր յեկել ենք, մտնենք, տեսնենք՝ ի՞նչ ա անում: Եդ շան տղի կնիկը, ինչպես յերևում ա, ուժեղ մազնիտ ա, վոր միաժամանակ մեզ յերկուսին ել միասին քաշել ա դեսը...

ԲԵԺԱՆ.— Եդ նրանից ա, վոր մենք յերկուսով ել իրարից անկախ միեկնույն նպատակն ենք ունեցել... Հա՛, հա՛, հա՛... (Միծեալելով մտնում են բակը):

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Աղջի՛, Անո՛ւշ, դու եդ ի՞նչ բանի յես:

ԲԵԺԱՆ.— Անուշը ձմռան թաղարիք ա տեսնում:

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Անուշ, եդ ինչ ա, ուրիշ ցախ չունե՞ս, դրանով դժվար թե դու ձմեռը տաքանաս:

ԲԵԺԱՆ.— Լսի՛ր, Անուշ, թե ցախի պակասություն ես քաշում, ասա քեզ համար մի յերկու արաբա ցախ ուղարկեմ:

Անուշ.— Ծնորհակալ եմ, ձեր ցախը պահեք ձեզ համար։

Պրիստավ.— Առանց տղամարդի տունն ել մի բան չի։ Լսիր, Անուշ, դու գիտես, վոր իմ ձեռի տակ ծառայողներ կան, հարկավոր ժամանակ դու ինձ իմաց արա, յես նրանց կուղարկեմ քեզ քոմագ կանեն։ Փետ ճղելը կնգա գործ չի։

Անուշ.— Ծնորհակալ եմ... առանց քու ղրկած մարդու ել յես իմ գործը կանեմ... դու ետ քաղցր խոսքերով գնա ուրիշի սիրտը շահի... առանց մի վորևէ պատճառի դուք ետեղ չեյիք գա։ Ասեք տեսնեմ ի՞նչի համար եք յեկել... ի՞նչ եք ուզում ինձանից... բա յես իմ տանը մի բոպե ագատ ու հանգիստ նստելու իրավունք չպիտի ունենա՞մ... յեթե ինձ վրա կասկածում եք, տարեք ինձ բանտարկեք... վախենում եք ձեր բանտերում ինձ համար տեղ չունենա՞ք... անհոգ յեղեք, ինձպեսների համար դուք տեղ չատ կըգտնեք... որը տասը անգամ հետևիցս մարդ եք ղրկում։

Պրիստավ.— Որենքի առաջ ամենքը հավասար պատասխանատու յեն, քեզ վոր կանչում են, իհարկե պտես գա... լսիր, քու ողորմած հոգի մարդուն յես ճանաչում եմ... նրա կենդանության տրով, նրա հետ մի քանի անգամ նստել աղ ու հաց եմ կերել։ ու հիմի ետ աղ ու հացը յես չեմ ուղում ուրանալ։

Անուշ.— Պարզ ասե՛ք, բանն ինչո՞ւմն ե, յես չեմ հասկանում։

Պրիստավ.— Բանը նրանում ե, վոր քեզ վրա կասկած կա... ասում են, վոր քու տանը բոլլեկներ են գալիս—գնում։ Նրանք ամեն ժամանակ ետեղ գաղտնի ժողովներ են անում։ Ես քանի որս, կարծեմ ինչ վոր մի տեղից դուք ղենքեր եք ստացել... ապստամբվելու պատրաստություն եք տեսնում...

Անուշ.—Ընենց բան եք ասում, վոր եփած հավը կծիծաղի. ի՞նչ ժողով, ի՞նչ գնեք, ի՞նչ աղբոսամբուխուն... Եղ վո՞րտեղից եք դուք հնարել... եղ բոլորը թշնամու խոսքեր ա... ով վոր լսի, չի հավատաւ Գնացե՛ք, գնացե՛ք, դուր տեղից խալխի վրա շառեր մի՛ք մոգոնի, յես ինձ համար ել ուրիշ գործ չունե՞մ, դարդ չունե՞մ, ցավ չունե՞մ... վոր գնամ ըտենց բաների մեջ խառնը-վեմ... ճիշտ ա, մարդուս մոտիկ ընկերները, պատահած դեպքում, մեր տուն գալիս ու գնում են... դե նրանք ընենց մարդիկ չեն... հենց եսոր ել նրանք յեկել եյին... ձեր գալուց մի քանի բոսի առաջ դուրս յեկան գնացին:

ԲԵԺԱՅ.— Յես քիչ առաջ ձեր փողոցով անցնում եյի, մի անծանոթ տղամարդ եղ չարդախի տակ հետդ նստած խոսում եր:

Անուշ.— Ծիշտ ա, իմ քեռուս տղան եր, չորս տարի յե՛ ինձ չեր տեսել, յեկավ ինձ տեսալ ու գնաց:

ԲԵԺԱՅ.— (Պրիստավիմ) Քեռու տղան ա ըլել:

Պրիստավ.— Լսի՛ր, Անո՛ւշ, մի բոսեյով գնանք տուն, յես քեզ հետ առանձին գործ ունեմ:

ԲԵԺԱՅ.— Յես չեմ հասկանում: Յեթե դու նրա հետ առանձին գործ ունեյիր, ինչի՞ համար դու ինձ հետդ բերիր:

Պրիստավ.— Հասկանալի յե... դե վոր եղպես ե, տունը չեմ գնա... Լսի՛ր, Անո՛ւշ... (Թեից բռնում ե և քաշվում մի կողմ):

Անուշ.— Հեռացի՛ր, հեռացի՛ր... ատրճանակից յես վախենում եմ, հանկարծ կտրաքի...

Պրիստավ.— Դե լավ, ուրիշ անգամ յես քեզ մոտ առանց ատրճանակի կգամ: (Լուռ խոսում ե Գրա հետ):

ԲԵԺԱՅ.— Տնաքանդը կպել ա ու ել ձեռք չի քաշում: Ներողութուն ձեր խոսալը կարծեմ մի քիչ յերկարեց: Գնալու ժամանակն ա, գնանք:

Պրիստավ.— Գնանք, գնանք: Լսի՛ր, Անո՛ւշ, մի որ

ստաճին կգամ, կնստենք, քիչ զրից կանենք...
ցտեսություն... (Գնում եմ):

ԱճՈՂ.—Ցտեսություն: Գնալներդ բլի, գալներդ
չբլինի... Հողս ձեր անամոթ գլխին: (Վազելով
գնում է լուսամուտի մոտ): Գնացին, դուք ձեր
ժողովը շարունակե՛ք: (Դուրսը քալստի վրա
նստում է և շարունակում է գուլպա գործել):

ԳԱՆՈՒՍԱ.—Անժ՛ւշ, դու նրանց հետ կարգին սերա-
բանություն եյիր անում:

ՍԻՄՈՆ.—Ել ի՞նչ դարդ, մեկի տեղ յերկու կա՛վալեր
ունես, հա՛, հա՛, հա՛...

ՇԱՄԻՂ.—Կա՛վալերներինդ գլուխը կացնո՛ւլ ջարդելու
եյի: Ախո՛ս, վոր Գալուստը չթողեց:

ԳԱՆՈՒՍԱ.—Դու են ասա՛, կա՛վալերներդ քեզ հա-
մար կանֆետից-բանից բերե՞լ եյին, թե հենց
դարդակ եյին յեկել...

ԱճՈՂ.—Քանի ես լուսամուտը բաց մնա, դուք շատ
կխոսաք... (Լուսամուտը ծածկում է: Մակարը
նուս գլուղացիների հետ մերս է գալիս): Խորհրդ-
դակցությունը սկսվել ա, իսկ դուք նոր եք գա-
լիս:

ՄԱԿԱՐ.—Ուշացել ենք: (Գնում եմ մերս):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է Յենոֆի տունը: Յերկրիք գործողության մեջ յեղած մույն կահավորությունը: Այստեղ ավելացնել հրացան և սեմյակի մի ամկյումում՝ ամկողմու ծալքը:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Գալուստ, Շամիլ, հետո Խաթուն

Գալուստ.—(Սեղանի առաջ նստած գիրք է գրում):
Մանրամասնությունն այս նամակում գրված է...
Կհանձնես կոմիտեյի քարտուղարին և նրա հանձնարարություններն ու տված հրահանգները կըստանաս, հետո՞ կբերես... (Ծրարը տալիս է նրան):

Շամիլ.—Դու անհող կա՛ց, ինչպես ասացիր, ենպես կանեմ... (Ծրարը վերցնում է և դնում գլխարկի տակ): Եստեղ ամենաապագայ տեղն ա: Ե՛լ ուրիշ ասելու բան չունե՞ս... յես գնացի:

Գալուստ.— Ճանապարհները վտանգված են...
զգույշ յեղի՛ր...

Շամիլ.—Դու բոլորովին արխային կա՛ց... (Գնում է):

Խաթուն.— Ա՛ր բալամ, ախր ճաշդ սառավ:

Գալուստ.—Ճաշի ժամանակ չի... տխնում ես, վոր ձեռքիս վռազ դործ ունեմ: Լսի՛ր, մայրի՛կ, են կապոցը, վոր տվի քեզ և ասեցի պահիր, վորտե՞ղ ես դրել, բե՛ր:

Խաթուն.—Գնամ բերեմ: (Դուրս է գնում):

Խաթուն.— Յես կարծեցի տանը չես լինի:

Գալուստ.— Ա՛հ, դու արդեն յեկար:

Ամուշ.— Յեկա թռուցիկները տանեմ:

Գալուստ.— Թող մնա, յես ուրիշի ձեռքով կուղարկեմ:

Ամուշ.— Ուրիշի ձեռքով հարկավոր չի, յես ինքս կտանեմ: Մինչև դու ուրիշի ձեռքով կուղարկես, կյանքդ ել վտանգի կենթարկես:

Գալուստ.— Իսկ դու, վոր հիմա ուղում ես տանեա, կյանքդ վտանգի չե՞ս յենթարկում...

Խաթուն.— Ես միրաթն ինչքա՞ն ծանր ա... կասես յերկաթ ըլի սրա մեջ դրած:

Ամուշ.— Ինձ կասեյիր՝ յես կրեբեյի: Ինչո՞ւ համար ես մայրիկին նեղություն պատճառում: (Կապոցը նրա ձեռքից վերցնում է):

Գալուստ.— Դի՛ր այստեղ, մյուս անգամ մայրիկի հասցեյին դու նման արտահայտություններ չանես, նեղանում ե:

Խաթուն.— Իհարկե կնեղանամ, ձեր գործին յես ել եմ ուղում մի բանով ոգնած ըլնեմ:

Գալուստ.— Լսո՞ւմ ես, կեցցե՛ մայրիկ, եղպես ել հարկավոր ե: (Գրկում է նրան և համբուրում):

Խաթուն.— Հոգիս հանեցիր: Ինձ համթուրելով, ա՛րալամ, բան դուրս չի գա, ջահելներին համթուրի՛ր, վոր լազաթ ստանաս... հա՛, հա՛, հա՛...

Գալուստ.— (Ամուշին) Դե լավ, ինչո՞ւ կարմրեցիր:

Խաթուն.— Խեղճին ամաչացրի: Աղջի՛, բանիդ կաց, խոսքը տեղն ա գալիս, կասեն. պառավների ասած խոսքերից չեն նեղանա... Պառավներն ել եղպես խոսքերով են ձեզ պես ջահելներին՝ ուրախացնում ու իրենք ել մեջտեղ շահվում... (Դուրս է գնում):

Գալուստ.— Եղպես ել հարկավոր ա: («Ինտերմացիոնալ» յերգի յեղանակով սուլում է և քռուցիկների կապոցը բաց անում):

Անուշ.—Դու խոստացար եղբայրս ինձ սովորեցնել:
Գալուստ.—Յեղի կսովորեցնեմ: Նազիկին եղբայրս
արտագրել եմ տվել, նրանից վերցրո՛ւ, խոսքերն
անգիր արա՛, սովորե՛ր, իսկ յեղանակը յես կսովո-
րեցնեմ: Նազիկը լավ սովորել է:

Անուշ.—Նազիկը շատ շնորհքով աղջիկ ե.ամեն ինչ
նա շուտ է ըմբռնում:

Գալուստ.—Վորովհետեւ նրա մեջ հեղափոխական
ջիղ կա:

Խաթուն.—(Շեմֆից) Ա՛ տղա, քանի Անուշն էլ ես-
տեղ ա՛՝ կերակուրը բերեմ, նստեք միասին կերեք:

Անուշ.—Յես կերել եմ, շնորհակալ եմ:

Խաթուն.—Ի՞նչ անենք, վոր կերել ես: Գնամ բերեմ,
նստե՛ք, Գալուստի հետ յերկուսով միասին կերե՛ք:
Միասին կերածը լավ կլինի, ախորժակով կուտեք:

Գալուստ.—Յեթե չի ուզում, ստիպելու կարիք չկա:
Լսե՛ր, Անուշ, յերկու մասի բաժանեցի: Ես մի
մասը դու կտանես, իսկ ես մյուս մասը Սիմոնը
կդա կտանի: Վրաց ատրյադում տարածելու հա-
մար ա:

Անուշ.—Դե՛, յես գնացի: Սրանք կտանեմ. հետո
կդամ, յեթե Սիմոնը դրանք տարած չլինի, յես
կտանեմ ինձ մոտ կպահեմ: Քեզ մոտ պահելը
վտանգավոր ե... վախենում եմ՝ մի բան պատա-
հի: (Թռուցիկները վերցնում ե ու դուրս գնում):

Խաթուն.—Վա՛յ, քուտնամ...

Գալուստ.—Դե՛, ել մի՛ սկսի: Դրա ժամանակը չի:
Վերցրո՛ւ սրանք, մի պահում տեղ դե՛ր, յես
ես բալեյիս գալիս եմ:

(Ատրեմակը վերցնում դնում ե գրպանը և շտապ
դուրս գնում):

Խաթուն.—Ա՛ տղա, բա ճա՞շտ:

Գալուստ.—(Դսից) Պատրաստի՛, յես հիմա կդամ:

Խաթուն.—(Յերկար ժամանակ մրա հետևից՝ կանգ-
նած մայում ե):

Աշխարհիս բանը մաք-ը չի հասկանում: Ո՞ւմ մըտ-
քով կանցներ, վոր չորս տարուց հետո սրանք նո-

րից իրար կհանդիպեն ու նորից իրար կսիրեն։
Յերեխիս զամաթն ա ըլել... (Մտածում ե)։ Բա
վոր յերեխա ունի... Ե՛հ, ի՞նչ արած, իրար վոր
սիրում են... ի՞նչ անենք, վոր վորրեվարի յե, բա
վոր սիրում ա... սաղ գեղի աչքը դրա վրեն ա...
(Նազիկը շտապ մերս ե մտնում)։

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Խաթում, Նազիկ, հետո Գալուստ և Սիմոն

Նազիկ.— Տատի՛ ջան, քեռին տանը չի՞...

Խաթում.— Քեռիդ հենց նոր դուրս յեկավ, ի՞նչ կա,
ի՞նչ ա պատահել։ Նրան բա՞ն եյիր ասելու...
հրես յեկավ։

Գալուստ.— Մեր հաջողությունը գլխավորապես,
կամուրջի խնդրի բարեհաջող լուծումից ե կախ-
ված։ Այդ մասին յերևի մենք մոտ որերս մի խոր-
հրդակցություն կունենանք... կազմակերպու-
թյունը լուրջ պարտավորություն ե դրել քեզ վրա։

Սիմոն.— Յեվ յես կաշխատեմ ամեն կերպ կազմա-
կերպության տված պարտավորությունները ճշ-
տությամբ կատարել և պատվով դուրս գալ նրա
առաջ։

Գալուստ.— Լազոն շրջանում իր կազմակերպչական
աշխատանքներն ա կատարում։ Յերեկ սուբհան-
դակի միջոցով նրանից մանրամասնորեն տեղեկու-
թյուն ստացա (նամակը կարդում ե)։ Մեր գործե-
րը լավ են գնում։ Մասնայի մեջ հեղափոխական
ալիքն որ որի վրա լայն ծավալ ե ընդունում...
առաստամբության գաղափարը բոլորին վողեւորել
ե... նրանք պահանջում են որ առաջ սկսել և ա-
պստամբության դրոշը բարձրացնել... (Նրանք
փաշվում են մի կողմ և խոսում)։

Խաթում.— Ես մեր հալիվորն առավոտից դուրս ա
յեկել տնից, կես գիշեր ա դառել, չկա։ Յարայ։

Ի՞նչ ելավ, ո՞ւր մնաց, ինչի՞նք եսքան ուշացավ...
Հողը գլխիս, նրան մի բան պատահած չլինի՞...
Քոռանամ յես...

Նազիկ.— Հեղափոխականի մայրն եղպես խոսքեր չի
ասի, ուրիշները կլսեն, ամոթ ա... քու տեղ, վոր
մի ուրիշը լիներ, մի ըողպե չեր սպասի, ա՛յ, են
հրացանը կվերցնեն, թշնամու դեմ կռվի դուրս
կդար... իսկ դու տանը նստած՝ ինչի՞ մասին ես
մտածում... Ը՛հ, դու վախուկ...

Խաթուն.— Սրա լեզվի՞ն... սրա խոսալո՞ւն... Հողս
գլխիդ, տաներկու տարեկան ես, վոր ըտենց ես
խոսում, բա վոր մեծանաս, ի՞նչ կլինես...

Նազիկ.— Կոմսոմոլ կլինեմ...

Խաթուն.— Կոմսոմոլը ի՞նչ ա... ետ ել թաղա բան
ա՞...

Նազիկ.— Քեռուն հարցրու, նա քեզ կասի... Խոր-
հըրդային յերկրում մի գնա տես կոմսոմոլներն
ինչեր են անում... իսկ յես ամբողջ որը տանը
նստած, վոչինչ ել չեմ անում... (տխուր է):

Գալուստ.— (Սիմոնիմ) Իսկ մինչ եդ, հավաքած
բոլոր տեղեկությունները կուղարկենք կոմիտե և
մեր հետագա անելիքների մասին, անհրաժեշտ
հրահանգներն ու ցուցմունքները կստանանք...

Խաթուն.— (Նազիկիմ) Ինչի յես քիթդ քաշ արել.
քունդ կտանի, գիշեր ա, վեր կաց գնա տուն: Հերդ
ու մերդ քեզ սպասելիս կլինեն:

Նազիկ.— Սպասում են, թող սպասեն, քեռու հետ
յես առանձին գործ ունեմ:

Խաթուն.— Նրա խոսակցությունն ետոր չի վերջա-
նա: Ա տղա, ճաշն անջախ տաքացրել եմ, նստե-
լիր, ուտելիր: Ամեն որ ել ըսենց ա. հարյուր ան-
գամ պտեմ ասի, արի նստի հացդ կեր...

Նազիկ.— Նրանց խոսակցությունն ե մեզ համար ես
ըողելիս կարեւոր, թե քու եդ ճաշը... ո՞ւմ հետ
եմ խոսում... միևնույն ա, դու իմ ասածը չես
հասկանա... վորովհետեւ դու վոչ կոմսոմոլ ես,
վոչ ել կուսակցական: Դրա համար ել դու հե-

դաժնութեան աշխատանքներով չես հետաքրքրվում
և նրա մասին դու գաղափար չունես...

Խաթուն.— Սրա լեզվին, սրա խոստալուն, հլա տես
յապտարակի պես վոնց ա ականջները խլշտորել և
նրանց խոսակցությունը լսում...

Նազիկ.— Մի՛ խանդարի... (Ուշադրությամբ լսում
ե նրանց խոսակցությունը):

Գալուստ.— Վոչ մի դժվարության առաջ մենք կանգ
չենք առնի... դրա համար ել մենք կարմիր պար-
տիզաններ ենք... իսկ կարմիր պարտիզանների դե-
րը քաղաքացիական կռիվներում շատ մեծ է:

Նազիկ.— Քեռի՛ ջան, իսկ կոմսոմոլներ...

Գալուստ.— Նրանց դերն ել շատ մեծ է:

Նազիկ.— (Խաթունին) Ա՛յ, տեսա՞ր, թե՞ վո՞ր ա-
սում ե՞մ:

Գալուստ.— Հա՛, յես մոռացա ասեմ, Թուրքիկներն
արդեն պատրաստել եմ:

Սիմոն.— Լավ հիշեցիր: Կգցեմ մեշոկի մեջ, տեսնո-
ղը կկարծի, թե կարտոշկա յեմ տանում: (Թոռու-
ցիկների կապոցը վերցնում է): Ել ուրիշ ասեղու-
րան չունե՞ս:

Գալուստ.— Սպասի՛ր:

Խաթուն.— Եդ ամանը վերցրո՛ւ, դնա՛, թթու բե՛ր,
դե ել ի՞նչ ես կանգնել: Դրսի բան ըլեր, հիմի
տասն անգամ կտտարած կլինեյիր, համա վո՞ր
տան դործն ա ըլում, ջանդ դուրս ա գալիս...
Հողոս գլխիդ, թե դու աղջկա շնորք ունիս...
հարկավոր չի, մնա՛, մի՛ դնա:

Գալուստ.— Ես նամակը վերցրո՛ւ, կտաս ընկեր
Լադոյին:

(Ծրարը հանձնում է)

Սիմոն.— Հիմա կարող եմ դնալ:

Գալուստ.— Կոմիտեյից հրահանգները կտանաս և
հետդ կբերես: Զգուշ կաց՝ չբռնվես, առանց են
ել բռնվածներ շատ կան:

Սիմոն.— Անհող կա՛ց, բռնվող պատուհներից չեմ:

(Ծրարը դնում է գլխարկի տակ) Դե', յես գնա-
ցի... ցտեսություն...

(Դուրս ե գնում)

Գալուստ.— Յտեսություն...

Խաթուն.— Փառք ասածու, խոսալդ վերջացրիր,
գնամ ճաշդ բերեմ՝ ուտես:

Գալուստ.— Դու եսոր քո ճաշով ինձ ուղղակի
սպանեցիր:

Խաթուն.— Դե լավ, ել սրանից հետո չեմ ասի:
Թող ըտենց մնա, կուզես կեր, կուզես մի՛ կեր,
քո կամքն ա...

Գալուստ.— Դե լավ, մի՛ նեղանա, ես խոսքը քեզ
են մտքով չասեցի, վոր դու նեղանաս: Զղայնա-
ցած ժամանակ շատ անգամ ինքս ել չեմ իմա-
նում, թե ինչպես յերբեմն կոպիտ արտաՀայտու-
թյուններ իմ թույլ տալիս...

Նազիկ.— Բեռի՛ ջան, յես քեզ հասկանում եմ, եղ
նրանից ա առաջ գալիս, վոր լճոսակցության ժա-
մանակ ձեր միտքն ուրիշ տեղ ա լինում...

Գալուստ.— Նազիկը ճիշտ է ասում, խողելիս շատ
անգամ միտքս վրաս չի լինում: Իսկ հիմա միտքս
վրաս է: Ասա՛, հիմա յես քեզ կլսեմ. դու նեղա-
ցել ես ինձանից, արի Հաշտովենք: (Գրկում է մո-
րը և համբուրում): Ա՛խ, մայրի՛կ ջան, մենակ
դու չես, բոլոր մայրերն ել իրենց զավակների
համար եղպես են մտածում... Բայց քաղաքա-
ցիական կռիվներում, մայրական այս քնքուշ փա-
ղաքջանքին՝ ու խնամքին կարոտ՝ քանի՛ քանի
մայրերի զավակներ ընկան...

Խաթուն.— Խե՛ղճ ծնողներ... (Լաց է լինում):

Գալուստ.— Յես դրա համար չասեցի, վոր դու
լաց լինես: Լաց լինել հարկավոր չի: Նազի՛կ,
դու պատրա՞ստ ես հեղափոխական ընկերների
սկսած գործը շարունակելու:

Նազիկ.— Միշտ պատրա՛ստ:

(Պիտներական պատիվ է բռնում)

Գալուստ.— Կեցցե՛ս... տեսնո՞ւմ ես, մայրի՛կ,

մեր Նազիկն ինչ քաջն ե: Նազիկ ջա՛ն, ինչո՞ւ մեր ծնողներն խաղես լալկան են: (Նազիկի հետ լուռ խոսում ե):

Խաթուն.— Խեղճ բլեն ձեր ծնողները, նրանք ձեր ձեռին կրակն են ընկել... Ծնողներէ սիրտը ձեզ համար կալի աման ա, համ կոտրում եք, համ կոծկում... Հմի ել սրա հետ սկսեց: Տեսնենք սրա հետ յե՞րբ ա վերջացնում: Գնամ, կերակուրը դնեմ կրակի վրա՝ տաքանա... (Գնում ե):

Նազիկ.— Քեռի՛ ջան, խնդրում եմ խոսքը կտուրը չդցես: Յես ուզում եմ ձեզ հետ աշխատել:

Գալուստ.— Ժամանակը կգա, Գուլ ել կաշխատես, դու դեռ հիմա փոքր ես:

Նազիկ.— Ձեզնից յես մեծ դործ չեմ պահանջում... փոքր դործ եմ ուզում: Յես ել ուզում եմ փոքրիկ ուժերով ձեզ ոգնած լինեմ:

Գալուստ.— Իսկ քեզ ո՞վ ասեց, վոր մենք աշխատանքներ ինք տանում: Մենք վոչ մի աշխատանք չենք տանում:

Նազիկ.— Դու կարծում ես՝ յես ձեր խոսակցությունը չեյի՞ լսում. բոլորը լսում եյի... ինչ վոր դուք ծրադրել եք, այդ բոլորը յես գիտեմ:

Գալուստ.— Դու ստում ես: Դու վոչինչ չգիտես: Դու սատանայություն յես անում և ուզում ես ինձնից խոսք դուրս քաշել:

Նազիկ.— Իսկի ել չե: Ուզում ես ձեզնից լսածներս յես մեկ-մեկ ասեմ:

Գալուստ.— Ասա՛:

Նազիկ.— Կամուրջ... դինամիտ... պայթյուն... Կարմիր բանակ, ապստամբություն... Ա՛յ, տեսնո՞ւմ ես, յես ամեն ինչ գիտեմ:

Գալուստ.— Նախ, վոր դու ամեն ինչ չգիտես, և յերկրորդը, ուրիշի խոսակցությունը լսելը լավ բան չե: Յեթե մյուս անգամ նկատեմ, քեզ չեմ ների:

Նազիկ.— Քեռի՛ ջան, իզուր մի՛ բարկանա... Կոմսոմոլների կյանքից, կարծեմ, դու եյիք պատմում, թե

նրանք քաղաքացիական կռիւների ժամանակ ինչպիսի հերոսութիւններ են արել... Կարմիր Բանակին նրանք ինչպես աջակցութիւն և ոգնութիւն են ցույց տվել:

Գալուստ.—Այդ բոլորը ճիշտ է, բայց դու, սիրելիս, մոռանում ես մի բան, վոր նրանք կոմսոմոլներ են, իսկ դու...

Նազիկ.—Իսկ յես, յես կոմսոմոլ չեմ, բայց հո կարող եմ ձեզ ոգնել:

Գալուստ.—Որինակ:

Նազիկ.—Որինակ՝ յես ձեր հանձնարարութիւնները կկատարեմ: Ուր վոր ուղարկելու լինեք, կգնամ, թեկուզ հեռու ճանապարհ. մութ գիշեր, խուլ անտառներ, դաշտ ու ձոր... մի խոսքով՝ ուր և ինչի համար ուղարկելու լինեք՝ կգնամ:
(Խաթունը կերակուրի պղինձը ձեռին՝ մերս ե գալիս):

Խաթուն.—Աղջիկ, եդ ուր ես գնում:

(Պղինձը դնում է սեղանին):

Նազիկ.—Ո՛ւր պիտի գնամ, յես վոչ մի տեղ ել չեմ գնում:

Գալուստ.—Նազիկ ջան, դու տղա պիտի ծնված լինելիք...

Նազիկ.—Աղջիկ լինելա յեթե գործին կխանդարի, յես տղամարդու շորեր կհագնեմ:

Խաթուն.—Ձենդ կտրի՛, տղամարդու շորեր հագնելով՝ դու տղամարդ չես դառնա: Ըտենց վոր ըլի, կնանիքը գիպին ել տղամարդու շորեր կհագնեյին: Հողը գլխիդ, յեքա աղջիկ ես դառել, դու ելի եդ խելքին ես... Ի՞նչ ես նստել, արի մի աման կերակուր լցնեմ՝ կե՛ր, գնա՛ ձեր տուն: Կես գիշերա դառել, տանը քեզ սպասելիս կլինեն...

(Նազիկն ընկնւմ դուրս ե գնում):

Գալուստ.—Ինչո՞ւ յես յերեսային վիրավորում:

Խաթուն.— Նա վիրավորվող պատուղը չի: Ա՛ռ, վերցրո՛ւ, ճաշդ կե՛ր:

(կերակրով լի ամանը դնում է սեղանին, Գալուստը մտնում է և սկսում է ճաշել)։ Քանի գնում՝ դու որ-որի վրա մաշվում ես։

Գալուստ.—Վռչինչ բան ե...

Խաթուն.—Վռչինչ բան ա։ Մի տես՝ ի՞նչ ես դառել։ Միտդ հալվել, դատարկ վոսկորներդ ա մնացել։ Քանդվի եդ գործարանը, առաջ դու ըսենց չեյիր, եդ գործարանում դու ըսենց դառար... առաջիտը ծեղը չբացված՝ գնում եք. մինչև գիշերվա կեսը տանջվում 'ու չարչարվում։ Վերջում մի քոս կոպեկի տեր չեք դառնում...

Գալուստ.—Հենց դրա համար ել աշխատում ենք, վոր եդ դրուժխանը վերջ տանք... մեր աշխատանքի տերը լինենք. մրիակերներին գործարանից դուրս չպրտենք։

Խաթուն.—Մինչև առուն ջուր կդա, գորտի աչքը դուրս կդա... Աչքիս լիսը գնացել ա, որ ու կյանքս մաշվել՝ մինչև պահել, մեծացրել եմ... Հմի վոր տեսնում եմ՝ ըսենց որ-որի վրա հալվում ես, ջիգյարս մղկտում ա... բա ես քանդված ոջախումը սնունդ չլինի՞, տամ ուտես ու ջանի դաս։ Են որը իմացա, վոր դու հիվանդ ես, աշխարհը գլխիս մթնեց...

Գալուստ.—Ել ուրիշ բան չունե՞ս խոսալու։

Խաթուն.—Սրանից ամել բա՞ն... աստված մի՛ աբացե, քեզ վոր մի բան պատահի, յես ինչ հող տամ գլխիս... առանց քեզ յես մի որ չեմ ապրի... ել ո՞ւմ համար ապրեմ...

(Լաց է լինում)

Գալվուստ.—Հանգստացի՛ր... (Գրկում է նրան)։ Քեզ ո՞վ ասեց, վոր յես հիվանդ եմ, ճիշտ ե, թոքերս քիչ թույլ են, գործարանում աշխատող բանվորներից չատերի թոքերն ել թույլ են, բայց նրանք քեզ պես լաց չեն լինում... լաց ու արցունքով ես պայմանները չեն փոխվի։ Ես պայմանները համառկովի ու պայքարի միջոցով միայն

կարելի չե փոխել, իսկ կռակելու ու պայքարելու
ուժ իմ մեջ դեռ կա... դու անհոգ կա՛յ:
(Սիմոնն ու Շամիլը ներս եմ գալիս: Գալուստը
զարմացած նայում է նրանց):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Նալյնֆ, Սիմոն և Շամիլ

Սիմոն.— Ճանապարհները բռնված են:

Գալուստ.— Թողցիկներն ի՞նչ արիւր:

Սիմոն.— Ապահով տեղ ա դրած:

Գալուստ.— Բայց լավ չեղա՛վ, համենայն դեպս
դուք պիտի դնայիք:

Սիմոն.— Ելի կզնանք, մի՛ վախի:

Շամիլ.— Վախենալով բան դուրս չի դա: Յես դը-
րանց հերն անիծեմ: Ետք, եզուց ա, կտանք՝
դրանց քիթ ու մոութը կջարդենք:

(Հանկարծ նկատում է խաթունին)

Պաթո՛ւն մոգիւր, վո՞նց ես, քեֆդ հալդ. լսի՛ր,
Պաթո՛ւն մոգիւր, խելքդ ի՞նչ ա կտրում, ես աշ-
խարհում մենք լավ որ տեսնելո՞ւ յենք, թե հենց
մինչև վերջն ել ըսենց քաշ ենք գալու:

Խաթուն.— Ա՛բալամ, յես իմանո՞ւմ եմ, վոր քեդ
ասեմ: Հրես, տեսնում ես ելի, ամիսներով մտով
կերակուրի համը չենք տեսնում: Կերածներս ցա-
մաք հաց ա, եդ ցամաք հացն ել լավ է, թե ամեն
որ ճարվի... Ե՛հ, աստված վերջներս բարի ա-
նի...

Շամիլ.— Աստծուն վոր ընկա՛վ, բանը խարաբ կըլ-
նի:

Խաթուն.— Ա՛ տղա, բոլ ա: Եդ կռապաշտությունը
թողե՛ք: Ինչ անում եք, արե՛ք, մենակ թե աստ-
ծուն մտահան մի՛ք անի, մեր խաչերն ու սրբե-
րը մի՛ք մոռանա: Մեռնեմ նրանց զորությունին:
(Սուփրան հավաքում է, ամանները ձեռքին
դուրս է գնում: Յեմոֆը ներս է գալիս):

Նույնք, Յեմնք, Խաքում, Էհտո Նագիկ

Յեմնք.— Ծները հոտ են առել: Նրանք արդեն իմացել են, վոր Կարմիր Բանակը դեռից շարժվելու յա, տարել կամուրջի տակ դինամիտ են դրել, վոր ուղած բոպեյին կամուրջը քանդեն:

Սիմոն.— Քանդում են քանդեն, Կարմիր Բանակը դենը դնալու համար ել ուրիշ ճանապարհ չի դառնի, թե ինչ:

Գալուստ.— Սխալ ես, Կարմիր Բանակը դենը դնալու համար, ինչքան ել շատ ճանապարհներ ունենա, այնուամենայնիվ, եղ կամուրջը մեզ հարկավոր ե... Ամեն կերպ մենք նրան պիտի պահպանենք... Ինչո՞ւ համար ին այդ արել: Դա արված ե վոչ միայն նրա համար, վոր հարկ յեղած դեպքում կամուրջը պայթեցնեն, այլև նրա համար, վորպեսդի հայ և վրացի ժողովուրդի միջև դուրսբյուռն ունեցող յեղբայրական ընդհանուր կապը կտրեն: Ահա նրանց հիմնական նպատակը:

(Նագիկը շնչասպառ մերս ե ընկնում)

Նագիկ.— Վայ, չունչս կտրվեց... Զուրաբանց Մոսեսի տան կշտից մինչև եստեղ վազել եմ: Վրացի սալդաթները ընկան քամակիցս, ճամբեն ծռեցի, ուրիշ փողոցներով փախա յեկա դեսը, ել չկարողացան բռնել:

Գալուստ.— Պատմի տեսնեմ, թե ի՞նչ ե պատահել, ի՞նչու համար եյին վրաց զինվորները քեզ հետևում:

Նագիկ.— Եստեղից, վոր դուրս յեկա, զնացի մինչև մեր դռան առաջ, տեսնեմ թումանանց Վերդուշին, Թամթուշանց Գիգուլին, Զուրաբանց Մոսեսին, վրացի սալդաթներն առաջներն արած տանում են... Նրանք ինձ, վոր տեսան, գլխով նշան արին: Յերեմի ինձ ուզում եյին հասկացնել, վոր դամ ձեզ իմաց անեմ...

Գալուստ.—Յեւ չես սխալվել... ինչպես յերևում
է խուզարկություն և կատարում... դրա համար
եւ բոլոր ճանապարհները փակել են... Անիրավ-
ները ըստ յերևույթին, վորոշել են դիշերը մեղ
բոլորիս ձերբակալեն... Լսիր, Նազիկ, ժամանակ
մի կորցնի: Գնա Անուշին եւ իմաց արա, ասա
նրան, վոր Թուցիկները ապահով տեղ դնի:
Բայց դուռը ճանապարհին քեզ չբռնեն:

Նազիկ.—Նրանք ինձ չեն կարող բռնել... (Գնում է):
Յեմնֆ.—Յես քեզ ասացի, վոր ետ շները հոտն առել
են: Դե եւ ինչի՞ համար եք կանգնել, դուրս յեկեք
մի կողմի վրա դնացեք, եղ անիծվածները մեր
տունն եւ կզան:

Գալուստ.—Շրջապատված ենք, տնից դուրս գանք թե
չե՞ կձերբակալեն:

Տ Ե Ս Ի Լ 6

Նույնք, Անուշ, Սիմոն, Մակար և գյուղացիներ

(Բոլորը շփոթված մերս եմ գալիս):

Անուշ.—Գալուստ, գլուխդ ազատի՛ր: Վրացի աֆի-
ցերը մի խումբ գինվորների հետ գալիս և:

Սիմոն.—Գյուղը շրջապատել են:

Մակար.—Բոլոր տներն սկսել են խուզարկել և կա-
կածելի մարդկանց ձերբակալել:

Գալուստ.—Եւ սպասելու ժամանակը չի, լուսամու-
տից իջե՛ք ցած: Իսկ դուք հույսներդ մի՛ք կըտ-
րի... Մենք դեռ կտեսնվինք:

(Հրացանը վերցնում և մյուսների հետ լուսամու-
տից իջնում է ցած):

Յեմնֆ.—Լուսամուտը դուք կողպե՛ք, յես գնամ՝
չունը բաց թողնեմ... (Յեմնֆը դուրս է գնում:
Անուշը լուսամուտը ծածկում է: Յեմնֆը վերա-
դառնում է: Սենյակի դուռը մերսից բանալիով
կողպում է):

Խաբուց.—Կրակն բնկնի դրանց ջանը...

Յեմնոք.—Սո՛ւտ, ձեն մի՛ հանեք...

(Դրսում հրացանի կրակոց և շան հաչոց)

Անխաբաները ջանը սպանեցին: Դուք մի՛ք կանգնի: Եղ յորդան—դռնակից վերցրե՛ք, գնացե՛ք ներսը գցե՛ք վրաներդ, պահեք միթամ ջնած էք:

Խաբուց.—Լավ ա ստում... մի յորդան ու մի բարձ վերցրու, գնանք: (Անուշն ու Խաբունը մի բարձ և մի վերմակ վերցրած՝ գնում են մերս: Դրսից դուռը ծեծում են):

Կացիդած.—Դուռը բաց արե՛ք... Ձե՞ք լսում... յես ձեզ ստում եմ՝ դուռը բաց արե՛ք...

(Դուռը կոտրում են, Կացիդածն ատրճառակը ձեռքին, զինվորների հետ մերս է մտնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 7

Յեմնոք, Կացիդած և զինվորներ

Կացիդած.—Ինչո՞ւ դուռը չեյիք բաց անում: Ինչո՞ւ համար ուշացրիք: Դու կարծում եյիք՝ փակած դուռը կրնկահան անել դժվար կլինի մեզ համար...

Յեմնոք.—Կրնկահան անելու ի՞նչ կարիք կար: Քնած եյինք, ուշ արթնացա...

Կացիդած.—Ստում ես դու, քավթա՛ռ... (Զինվորներին): Խուզարկե՛լ: (Յեմնոքին): Լսի՛ր, ծերո՛ւկ, ճիշտն ասա, ինչո՞ւ դուռն իսկույն բաց չարիք, մա՞րդ եյիք թագցնում, թե թուռցիկներ եյիք պահում:

(Զինվորներն անկողինները տակն ու վրա յեն անում: Խաբունը և Անուշը շեմքում կանգնած՝ նայում են: Անուշը շալով փաթաթվել է, դեմքը համարյա թե չի յերևում):

Նույնք, Խաթուն և Անուշ

Խաթուն.— Եդ տեղաշորերն ինչի՞ համար եք ըտենց քրքրում, ասեղի հո չե՞ք ման գալիս: Թափում եք գետնին եդ յորդան—դռնակը, կեղտոտում, թե ի՞նչ. ախր դրանց կարելու և լվանալու ժամանակ աչքիս լուսը դնացել ա...

Կացիդած.— Ձայնդ կտրի՞ր, սլառա՛վ, քո աչքի լույսը մեզ շատ քիչ ե հետաքրքրում: Այլելի լավ ե դու ամենեւին չխոսեր: Հակառակ դեպքում, տեսնում ես այս ատրճանակը: (Գտնում եմ Լեմիի քաֆքաժ նկարը):

Յեմն.—Մի՛ խոսա, ա՛յ կնիկ, թող ինչ անում են՝ անեն:

Կացիդած.—Այս ո՞ւմ նկարն ե, ո՞վ ե սրան բերել:

Յեմն.—Մերի նկար ա: Չգիտեմ՝ յերեխեքը վճիռ տեղից են ճարել, բերել:

Կացիդած.—Ձեր բոլո՞ր սրբերն են սրա նման:

Յեմն.—Յես սրբերին չեմ տեսել, բայց տեսնողներն ասում են, վճիռ շատ նման ա:

Կացիդած.—Ծերո՞ւկ, դու շատ խորամանկն ես... յես այս սրբի նկարը կպատուեմ:

(Նկարն ուզում ե պատռել, Անուշը ճչում ե)

Այս ո՞վ եր... (Մատենում ե Անուշին և շալը նրա գլխի վրայից վերցնում ե): Ծերո՞ւկ, դու քո տունը սրբելով ու հրեշտակներո՞վ ես լցրել, ի՞նչ ե... (Չիմվորմերիմ): Սրանց դո՛ւրս տարեք...

Խաթուն.—Աղջի՛կ, Անո՛ւշ, դու ել արի՛:

(Անուշն ուզում ե նրանց հետ դուրս գնալ, սպան նրա քեից բռնում ե ու պահում, իսկ մյուսներին գիմվորմերը դուրս են բերում):

Կացիդածն և Անուշ

Կացիդածն.—Սպասի՛ր, դու ո՞ւր ես գնում: Դու այստեղ ինձ հարկավոր ես: (Ատրճամակը դնում է կորուրի մեջ): Այժմ մենք յերկուսով մնացինք:

Անուշ.—Հետո՞ ինչ, վոր յերկուսով մնացինք:

Կացիդածն.—Դու համարձակ ես խոսում... վրայիցդ յերևում է, վոր դու բալլեիչկա յես... ստեղծյն պետք ե խոստովանել, վոր տղամարդկանց գերելու բոլոր տվյալներն ամփոփվում են քո մեջ, սատանան տանի, ուղղակի գծվել կարելի յե... (Ուզում է բռնել, մա խուսափում է):

Անուշ.—Հեռացի՛ր:

Կացիդածն.— Զուրես հակառակվում, միևնույն է, դու իմ ձեռքից ազատվել չես կարող... յես պետք ե քեզ տիրանամ... Ավելի լավ ե, վոր դու քո հոժար կամքով անձնատուր լինես... (Գրկում է նրան և համբուրում. Գալուստը լուսամուտից հրացանը կրակում է: Զինվորները ներսեմ գալիս):

Կացիդածն.—Ընտանիքից կրակեցին... բռնեք նրանց... (Ուշաքափ ընկնում է: Զինվորները լուսամուտից սկսում են կրակել: Յեմոֆն ու Խաքունը ներս են գալիս):

Խաքուն.— Վա՛յ ինձ, տունս քանդվեց...

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը մերկայացնում է Ալլահվերդու գործարանը
մեծ մավեսի տակ, բանվորները վազոմետիկանե-
րով հանգանուրը փոխադրում են ձուլարան:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Տիգրան, Սահակ, մի խումբ բանվորներ, հետո
Շամիլ և Անուշ

Տիգրան.—Ձգիտեմ ինչիցն ա, ետոր մեջքս սաստիկ
ցավում ա:

Սահակ.—Մրսեկուց կլինի: Ել ռբիչ ինչից կլինի:

Տիգրան.—Շամիլը ուր գնաց. վազոմետիկան լցվեց—
դար տաներ:

Սահակ.—Հրեն գալիս ա:

(Շամիլը Անուշի հետ խոսելով գալիս է)

Անուշ.—Դու ծիծաղում ես:

Շամիլ.—Բա ինչ. դու ուզում ես վոր լաց ըլեմ: Յե
իմ ծնված որն ել լաց չեմ ըլել:

Անուշ.—Լսիր, Գալուստից խաբար չեկամ, յերկմիտ
եմ, նրան մի բան պատահած չլինի:

Շամիլ.—Անհող կաց: Նրան վոչինչ ել պատահած
չի լինի: Պատպոլնի աշխատանք ա, բա վոնց իշխր
իմանում: Շիլափլավ չի, վոր աշկարա եփեն ու
խալիին բաժանեն... պատպոլնի աշխատանքը
պահանջում է զաղտնապահ լինել...

Անուշ.—Գոնե նրա տեղը իմանայինք:

Շամիլ.—Նրա տեղը կոմիտեն իմանում է, բավա-
կանա: Ուրիշը վոր չիմանա ել, կարելի չի: Լսիր,
Թուրքիկները ինչ արիբ:

Անուշ.—Ցւել եմ:

Շամիլ.—Դե ասա հիմի վորտեղ վորա ղլբլոցը ընկ-

ներու ա: Գնում ես: Թե վոր դալմազալ կրարձ-
րանա, արի ինձ իմաց արա, (Անուշը դուրս ե գնում):
Ս ա հ ա կ.—(Տիգրանին): Կարող ա սխառհի, վոր
մեջդ սաթրջամա ե ելել, ես դիչեր յախու գցել
սուր:

Շ ա մ ի լ.—Հոգնելուց ա, հոգնած մարդուն յախուն չի
ոգնի, քեզ հանգստություն ա հարկավոր: Յեթե
հոգնել ես, նստի՛ր հանգստացիր:

Տ ի գր ա ն.—Լավ ես ասում, հանգստացիր... յես վոր
հանգստանամ, բա իմ գործն ով անի:

Շ ա մ ի լ.—Գործի տիրու հերն ել անիծած... տարին
տասներկու ամիս գործ ենք անում, ինչի տեր
ենք: Ուղտի պոչի նման վոչ յերկարում ենք, վոչ
կարճանում: Նստենք, հանգստանանք: Եզուց-
մյուս որը վոտներս յերբ վոր կձգենք, վոչ վոք
չի ասելու, արդուլյա յեշազն հարդա դը...
(Նստում եմ ու հանգստանում: Գալուստը մերս ե
գալիս):

Գ ա լ ու ս տ.—Կառավարիչը դալիս ա, վեր կացեք:

Տ ի գր ա ն.—Դե արի ու նստի... Հիմի գալու ա, սկսի
վրաներս խոսալ: Ես տնաքանդը, վոր մեզ չասեր
նստեք, մենք հո չեյինք նստելու, դրանից հո
մարդու խեր չի դա:

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Նույնք, Բոգեմսկի և Գալուստ

Բ ո գ ե մ ս կ ի.—Ձուլարանի բանվորները այնտեղ գործ
են պահանջում, իսկ դուք այստեղ դունչ-դնչի
տված լողրի նման նստել եք ու խոսում:

Գ ա լ ու ս տ.—Դուք ձեր նախատեսված նորման մեղ-
նից ստանում եք, վերջացավ, մնացածը այլևս ձեզ
չի վերարբերվում, մենք ձեզ համար ավտոմատ
մեքենաներ չենք, վոր անդադար աշխատենք:

Հողնած ժամանակ յեթե մենք միքանի բոլե նըստում—Հանգստանում ենք, դրանով մենք Հանցանք չենք գործում:

ԲՈԳԵՄԱԿԻ.—Յեթե Հանգստանալ էք ուզում, դուք ձեր տանը կարող եք նստել և Հանգստանալ, իսկ քանի վոր գործարանումն եք գտնվում, Հանգստի մասին խոսք լինել չի կարող: Խորհրդային յերկրում կարծեմ դու յեղել ես, ի՞նչու այնտեղ բանվորները լավ են աշխատում:

ԳԱԼՈՒՍՍ.—Վորովհետև նրանք գիտեն ում Համար են աշխատում:

ԲՈԳԵՄԱԿԻ.—Այսինքն:

ԳԱԼՈՒՍՍ.—Այսինքն, վոր մսագործները մորթված անասուններից մի տակ կաշի յեն հանում, իսկ դուք մեզնից յերկու տակ կաշի յեք ուզում հանել...

(Վագոնետկամ երելով տանում է: Իսկ Բոգեմակին յերկար ժամանակ մըս հետևից կանգնած լուռ մայում է):

ԲՈԳԵՄԱԿԻ.—Քո անբարեհույս լինելը ինձ Համար վերջնականապես պարզվեց: Վաղվանից դու այստեղ ալլես չես լինի: (Դիմելով բանվորների): Ձեր կատարած աշխատանքից յես ամենեվին դու չեմ: Փոխադրող բանվորներին դուք այստեղ չատեք սպասեցնել տալիս: Յեթե դուք այդպես կշարունակեք, յես ստիպված պիտի լինեմ այս նույն գործի վրա ուրիշ բանվորներ ևս ավելացնելու կամ թե բանվորներին վճարելիք պրաստոյները դրել ձեր Հաշիվին...

(Բոգեմակին դուրս է գնում):

ՏԻԳՐԱՄ.—Աչքներս լույս... մուկը ծակը չեր մըտնում, ցախավելը պոչիցը կապեցին:

ՍԱԽԱԿ.—Ամեն որ մի բան են հնարում ու սկսում մեզ հուպ տալ:

ԲՈԼՈՐԸ.—Քանի մենք լռենք, սրանք մեզ հուպ կտան:

Տիգրան.—Վոր խոսացաք են ա ելի, աշխարհը կդրըստեք: Կարիք չկա խոսալու: Կառավարիչ ա, եկավ մի քանի ավել-պակաս խոսք ասաց, վնաս չունի, թող ասի: Դրանով ձեր խանչալի քարը վեր չընկավ:

(Բռնորը լուռ աշխատում են, Գալստը վագոնեղանք հրելով գալիս է):

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Նույնի և գալուստ

Գալուստ.—Ինչպես յերեվում ա, կառավարիչը ձեր պրուժինները ձգել ա... Հա, Հա, Հա...

Տիգրան.—Դու կանգնել ծիծաղում ես, իսկ կառավարիչը գալիս մեզ վրա յե նեղանում:

Գալուստ.—Նեղանում ա, թող գնա սառը ջուր խմի: Նրա հերն ել անիծած: Պաղեյինների հավատարիմ չունն ա... պաշտոնը նրան քոռացրել ա, ու չի տեսնում, թե ես Փրանցուզները, ես հանքահորերի գլխին ինչ վնասատու դործեր են անում: Լսեցեք, յես ձեզ մի բան ասեմ...

(Բռնորը հավաքվում են նրա մոտ):

Բռնորը.—Ասա, ասա:

Գալուստ.—Սրանք իրանք զգում են, վոր եստեղ յերկար չեն մնալու, դրա համար ել դիտմամբ ամեն ինչ փչացնում են, վոր իրանց գնալուց հետո, եզ հանքահորերը մենք չկարողանանք ոգտողործել, ինչպես հարկավորն ա...

Բռնորը.—Ծիշտ ես ասում...

Տիգրան.—Դրանք դատարկ բաներ են... նաղդը թողած, նիսիա բաների հետեից եք ընկել: Դուք լսեցիք կառավարիչն ի՞նչ ասեց...

Բռնորը.—Ի՞նչ ասեց...

Տիգրան.—Ասում ա՝ յեթե դուք չարունակեք եղպես աշխատել, վոնց վոր աշխատում եք... ասում ա՝

յես ստիպված կլինեմ նոր բանվորներ ավելացնել
կամ թե պրաստոյը ձեր հաշվին գրել:

ԲՆԼՈՐԸ.— Եդ իմացանք:

ՏԻԳՐԱՑ.— Եդ իմացանք, բայց թե նրա միտքը դուք
չհասկացաք: Եդ խոսքերով նա ի՞նչ եր ուզում ա-
սել:

ԲՆԼՈՐԸ.— Ի՞նչ եր ուզում ասել:

ՏԻԳՐԱՑ.— Նա ուզում եր ասել, վոր յեթե դուք հան-
գիստ չմնաք, և գլուխներդ քաշ, վոնց վոր կարգն
ա, չաշխատեք, յես ձեզ դուրս կանեմ:

ԳԱԼՈՒՍԱՒ.— Թող դուրս անի, վոր դուրս արեց,
դու կարծում ես, աշխարհը քանդվե՞ց:

ՏԻԳՐԱՑ.— Զի քանդվել, բայց կքանդվի: Առանց են
ել՝ իմ դրուժյունը վատ ա:

ՇԱՄԻԼ.— Արա, տնաքանդ, դու եդ ի՞նչ տեսակ ես
խոսում: Բանվոր դասակարգը թողած, մենակ քու
դարդն ես քաշո՞ւմ:

ՏԻԳՐԱՑ.— Բա քու դարդն ել հո չեմ քաշելու: Յես
չլինելուց հետո շատ հարկավոր ա՝ աշխարհը շուտ
կդա, թեկուզ դործարանն ու պղնձի հանքերն ել
հետը:

(Խորհում աղմուկ, Անուշը վազելով գալիս է)

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Նույնի և Անուշ

ԱՆՈՒՇ.— Գալուստ, ի՞նչ ես կանգնել, սրանց հավա-
քել գլխիդ. հրեն պրիստավը միլիցիոներով յեկել
ա քու հետեից...

ԳԱԼՈՒՍԱՒ.— Ինչի՞ համար, պատճա՛ռը...

ԱՆՈՒՇ.— Գործարանում թողցիկները կարդալու ժա-
մանակ կառավարիչը վրա յե հասել և բանվորնե-
րի ձեռքին բռնել: Կառավարիչը քեզ ա մեղա-
դրում. ասում՝ ա՛՛հ ես՝ բոլորը նրա արածներն ա:

ՇԱՄԻԼ.— Գալո՛ւստ ջան, գնա՛, ել մի՛ ուշանա: Բա-
ցատրվելու ժամանակ չի: (Գալուստն ուզում է

փախչել, կառավարիչը, պրիստավը և միլիցիան
ներս են մտնում) :

Տ Ե Ս Ի Լ 5

Նույնք, պրիստավ, Բոգեմսկի և միլիցիա

Բոգեմսկի.— Հրեն նա յե, մտադրվել է փախչե-
լու... (Գալուստին հեռվից ցույց է տալիս) :

Պրիստավ.— Կա՛ց, ո՞ւր ես փախչում... յեթե
չարժվելու լինես, կխփեմ :

(Պրիստավը արթնանակն ուղղել է նրա վրա, իսկ
միլիցիան—հրացանը) :

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՅՈԹԵՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է Բոգեմսկու առանձնասենյակը: Գրասեղան, աքռոներ—գրքերի պահարան, հեռախոս և այլն: Յերկու դուռ, մեկն ընդհանուր մուտքն է, մյուսը տանում է դեպի Բոգեմսկու ննջարանը: Կեմտրոնում դեպի բակը մայրող յերկու մեծ լուսամուտներ, վոդոնդից յերեկում է բակում տեղի ունեցող անց ու դարձը:

ՏԵՍԻԼ 1

Պրիստավ, Բոգեմսկի և միլիցիոներ

Պրիստավ.— (Միլիցիոներներին) *խտեղ կանգնելու կարիք չկա, գնա դուրսը: Յերբ վոր կարիք կզգամ կկանչեմ, կգաս:*

Միլիցիոներ.— *Լսում եմ, ձերդ բարձրապատվություն:*

(Միլիցիոները դուրս է գնում):

Բոգեմ.— *Սրբկաններն ամբողջ գործարանը թողցրկներով լցրել են: Սա ուղղակի խայտառակություն է: Սա անտանելի դրություն է: Այս մասին յեթե կենտրոնական վարչությունն իմանա, անկասկած, ինձ պատասխանատվության կհրավիրեն... Նույնիսկ պաշտոնից կարող են ինձ հեռացնել...*

Պրիստավ.— *Ինչպես, ուրեմն դուք Ձեր պաշտոնից հեռացվելու մասին եք միայն մտածում: Ներդրութուն: Եստեղ խնդիրը միայն պաշտոնից հեռացվելու մասին չի: Սա քաղաքական նշանակություն ունեցող լուրջ գործ է: Ես բոլորիս հեռա-*

խոսով կհայտնեմ, պուլիմյոտնի կամանդը մի պուլի զինվորներ հետները վերցրած դան:

(Հեռախոսը վերցնում է ձեռքը):

Բ Ո Վ Ե Մ.— Ի՞նչ եք անում, ի սեր աստծու, վոչինչ հարկավոր չի: Ինձ թվում է, վոր ձեռք միջոցներով կարելի կլինի միջադեպը հարթել: Խնդիրը, այսպես ասած, ինքնըստինքյան մի հասարակ և սովորական բան է...

Պ Ի Ս Տ Ա Վ.— Ուրեմն մի հասարակ ու սովորական բանի համար դու ինձ ննտիդից եստեղ ես բերել տալիս: Յես քու ստորագրյալն եմ... վո՞նց աքու բանը... ես բուպեյիս կարգադրի ձիուս առաջ խոս դցեն... խեղճ անասունն առավոտվանից վոչինչ չի կերել:

Բ Ո Վ Ե Մ.— Ես բուպեյիս գնամ կարգադրեմ՝ ձիու առաջ խոս և գարի լցնեն: (Ուզում է գնալ):

Պ Ի Ս Տ Ա Վ.— Սպասի՛ր, ձիու համար մտածելով հանդերձ՝ ձիու տիրոջ համար ել պետք է մտածել: Առավոտվանից տնից դուրս եմ յեկել, բերանս նշխարք չեմ դրել: Իսկ դու գիտես, վոր առանց ուտելու մարդը չի ապրում: Իհարկե, գուցե մարդկա, վոր որերով ծոմ է պահում, իսկ յես ծոմ պահելու սովոր չեմ: Յեմ մտադիր ել չեմ սովորելու: Հիմա կարող ես գնալ:

Բ Ո Վ Ե Մ.— Գնամ՝ ձեզ համար ճաշի պատրաստություն տեսնեմ:

(Ուզում է գնալ):

Պ Ի Ս Տ Ա Վ.— Կա՛ց, բացի եզ Գալուստից դործարանում խառնակչություն դցող ուրիշ ել ովքե՞ր կան, նրանց ել մեկ-մեկ ուղարկի՛ թող դան, մի թեթև հարցաքննություն կատարեմ: Մինչև դու ուտելու պատրաստությունը կտեսնես: Դե գնա՛, ինչ վոր անելու յես, շուտ արա՛, վերջացրո՛ւ, ուրիշ տեղ եմ գնալու: Գործ չատ ունեմ...

Բ Ո Վ Ե Մ.— Իսկույն... (Դուրս է գնում):

Պրիստավ

Պրիստավ.— Քանի եստեղ վոչվոք չկա, կարգամ ու տեսնեմ՝ ես պրակլամացի մեջ ի՞նչ ա գրած, վոր ես բանվորները սրա համար իրար դուխ են ձողում: (Թռուցիկը գրպանից հանում է և հետաքրքրութեամբ մայում): Տե՛ս հլա, ինչքան ել տպել են... Համբերություն եմ ասում, հա՛... Տեսնենք՝ ի՞նչ են գրում: (Կարդում է): «Պրուստարներ բոլոր յերկիրների, միացե՛ք... սա արդեն յերեվում ա, վոր զազլավյեն ա... (Շարունակում է կարդալ): «Ընկերներ, զաշնակցականներն ու մենչեվիկներն իրենց նպատակ են դրել արյան մեջ խեղդելու բանվորների ու աշխատավորության լայն մասսաների ազատության մեծ գաղափարը... Արյան հեղեղներով նրանք ուղում են վոչնչացնել մեր ազատության ամեն մի ձգտումը. նրանք չեն խնայում վոչ ծերերին, վոչ կանանց և վոչ ել փոքր յերեխաներին...» Ըմբո՛, շուն շան վորդիք, տես հլա ի՞նչ են գրում:

(Բոգեմսկիին մերս է գալիս):

Բոգեմ.— Ամեն ինչ կարդադրված է:

Պրիստավ.— Եդ լավ ա: Ուրեմն ժամանակին ամեն ինչ կլինի:

Բոգեմ.— Ամեն ինչ. այդ մասին դուք բոլորովին անհոգ յեղե՛ք...

Պրիստավ.— Վորպեսդի յերկար ժամանակ չկորցնենք, միլիցիոներին ասա՛՝ են բռնվածին թող ներս բերի: Նախնական հարցաքննությունն սկսեմ:

Բոգեմ.— Իսկույն... (Բոգեմսկիին դուրս է գալիս, իսկ պրիստավը շարունակում է քռուցիկը կարդալ):

Պրիստավ.— «Ձընկճվե՛ք, ընկերներ, վորքան ձեզ ճնշեն, վորքան ձեզ տանջեն ու հալածեն, այնուամենայնիվ հաղթությունը մերն է»: Եդ մենք դեռ

կտեսնենք՝ մե՞քն ա, թե՞ ձերը... (Բոգեմսկին և միլիցիոները Գալուստին մերս եմ քերում: Նրա ձեռները կապված են հետևից):

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Պրիստավ, Բոգեմսկի, միլիցիոներ և Գալուստ

Պրիստավ.— (Միլիցիոներին) Յես մոռացել եմ՝
կնիքս հետս վերցնեմ. մի ձեռաց դնա՛, վերցրո՛ւ,
բե՛ր:

Միլից.— Լսում եմ, ձե՛րդ բարձրապատվություն:
(Միլիցիոները դուրս է գնում):

Պրիստ.— (Գալուստին) Անուն—ազգանունդ:

Գալուստ.— Տիտանյան Գալուստ:

Պրիստ.— Կուսակցական ես:

Գալուստ.— Կուսակցական եմ:

Պրիստ.— Վո՞ր կուսակցությանն ես պատկանում:

Գալուստ.— Դաշնակցության:

Պրիստ.— Ձեռդ կտրի՛ր, ախմա՛խ: Դաշնակցականն
են դալաթը չի անի, ինչ վոր դու յես անում:
Բայլ չեմ կնքի հետը նստել, վեր ես կացել, դու ել
անպատճառ նրանց դադափարի մարդ կլինես:
(Դառնալով Բոգեմսկուն). Մրանց տանը ես քանի
որը, վոր խուզարկության ժամանակ վրաց աֆի-
ցերին խփել, վիրավորել են, դրա մասին դու ի-
մացե՞լ ես:

Բոգեմ.— Լսել եմ, բայց մանրամասնությունը չգի-
տեմ:

Պրիստավ.— Մանրամասնությունը հետևյալն է.
սրանց տանը Թիֆլիսից ինչ—վոր մի անծանոթ
մարդ ու կնիկ են յեկած լինում: Խուզարկության
ժամանակ վրացի աֆիցերն եղ Թիֆլիսից յեկած
կնոջը վոր տեսնում ա, իրեն կորցնում ա ու խու-
զարկությունը մոռանում: Դե վրաց աֆիցերի
բնավորությունը գիտես, ե՛լի: Նրանք վոր մի սի-
րուն կնիկարմատ տեսնում են, խելքահան են

լինում: Ժամանակի խնայողության տեսակետից, անմիջապես բոլորին տնից դուրս են անում, վորպեսզի գործը տեղն ու տեղը վերջացնի:

Բռգեմ.— Հետո՞:

Պրիստավ.— Հետո ե՛ն, վոր եղ մոմենտին կնոջ ամուսինը վրա յե հասնում, աֆիցերին խփում վերայորում ե ու իր կնոջը վերցնում ու անմիջապես փախցնում:

Բռգեմ.— Ուրեմն, նրա ով լինելը դեռևս չի պարզված:

Պրիստավ.— Ձի պարզված, բայց շուտով կպարզվի: Վրացի աֆիցերը հիվանդանոցում պառկած ա, նա իրենց մարդկանցը կարգադրել ե, վոր մինչև իր հիվանդանոցից դուրս դալը, եղ գործին ընթացք չտան: (Միլիցիոնները՝ մերս ե մտնում, կնիքը համձմում պրիստավին): Բերի՞ր, դե հիմա անցնենք մեր գործին: (Միլիցիոններին) Դու կարող ես դնալ: (Միլիցիոնները դուրս ե գնում: Իսկ ինքը մտնում ե Գալուստին): Ես թուուցիկները ո՞վ ե բերել խտեղ, տարածել:

Գալուստ.— Ձգիտեմ:

Պրիստավ.— Գիտես, բայց չես ասում:

Գալուստ.— Յեթե խմանում ես, վոր չպիտի ասեմ, ել ինչո՞ւ համար ես հարցնում:

Պրիստավ.— Դեռ դու համարձակվում ես խոսե՞լ... (Ապտակում ե): Յես ձեր բալչևիկ հերն անիծեմ: Ռուսաստանից մեղ համար խաբար եք բերել: Ենքան կտամ, վոր բալչևիզմն ել կմոռանաս, մեռչեվիզմն ել... չուն շան վորդի՞... (Գալուստին մտրակով խփում ե և նա վայր ե ընկնում):

Գալուստ.— Ձեռքերը կապած մարդու ծեծելը ձեղ համար մեծ քաջագործություն ե... Իսկ դու, խաղեյինների փեշերը լիզող հավատարիմ շո՛ւն, մարակով դուք մեղ վոչինչ անել չեք կարող...

միևնույն և, դուք ձեր վերջին որերն եք ապրում...

Պրիստավ.—Ձեռք կտրի՛ր, թե չե քացով կտամ, ատամներդ կթափվեն փորդ... Շուն շան վորդի՛. ընկած տեղումդ ել դու հանդիստ չես մնում։ (Դուրսն աղմուկ, իրարամցում)։

Բոգեմսկի.—Բանվորներն են... յեթե նրանք գան, սրան այս վիճակում տեսնեն, ահագին սկանդալ կրարձրացնեն... սրան տանենք մյուս սենյակը։

Պրիստավ.—Վերցրո՛ւ տանենք... (Վստի՛վ խփում ե)։ Ի՞նչ ես խողի նման դեռնին պառկել. վե՛ր կաց դնա մյուս սենյակը։ (Պրիստավը և Բոգեմսկին նրան ծեծելով տանում են մյուս սենյակը։ Իսկ Անուշը մատմերի ծայրի վրա գալիս ե, մյուս սենյակի դռան մեղփից նայում։ Շամիլը գլուխը լուսամուտից դուրս ե հանում ու Անուշի հետ խոսում)։

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Անուշ, Շամիլ, հետո պրիստավ և Բոգեմսկի

Շամիլ.— Աղջի՛, Անո՛ւշ, Գալուստին բերին ետեղ, բա ո՞ւր ա։

Անուշ.—Սո՛ւս... դալիս են։ Կգամ, ամեն ինչ կպատմեմ։ (Անուշն ու Շամիլը գնում են, իսկ պրիստավն ու Բոգեմսկին մյուս սենյակից ներս են գալիս)։

Պրիստավ.—Նա ենտեղից հանկարծ չփախչի։

Բոգեմ.— Լուսամուտները վանդակապատ են, փախչել նա չի կարող։

Պրիստավ.—Վոր ըտենց ա, վնաս չունի... Թող ժամանակավորապես ընտեղ մնա, մինչև վոր մյուսներին ել կհարցաքննենք... և վերջում դրանց հետ մենք հաշիվ կնստենք... դե ել մի՛ ուշանա, դնա՛, մնացածներին ել հավաքի բե՛ր...

(Կառավարիչը դուրս ե գնում)։

Եզուց յես ձեր հախից կգամ, շուն շան վորդիք...

խմացի՛ք, թե ո՛ւմ հետ դորժ ունեք: Յեա ձեր իմացած մարդկանցից չեմ... Եղուց, մյուս որը վոր կիմանան՝ հեղափոխականների բունը քանդել եմ, նրանց բոլոր ղեկավարներին բռնել, դու ե՛ն վախտը թամաշա արա, թե վոնց ամենքը ինձ մատով են ցույց տալու... (Դրսում աղմուկ): Թուրս վոչինչ, սուր ա: (Պատյանից հանում ե ու դնում տեղը): Յոթ փամփուշտ ել սրա մեջ ե: (Ատրբնաակը կորուրից հանում ե ու նորից դնում տեղը): (Ուժեղ աղմուկ): Անիծվածները յերևի դալիս են եստեղ... (Ընկնում ե այս ու այն կողմ, փախուստի մանապարհ չի գտնում): Մտնեմ մյուս սենյակը... (Գնում ե մինչև դուռը): Ձե՛, եստեղ չի կարելի, են շան տղան հանկարծ մի բան կանի: (Գնում ե դեպի լուսամուտը: Դուրսն ուժեղ աղմուկ: Լսվում ե վոտֆի ձայն): Գալիս են: (Մըտնում ե սեղանի տակ: Իսկ Անուշը ներս ե գալիս և գարմացած նայում):

Տ Ե Ս Ի Լ Ե

Պրիստավ և Անուշ

Անուշ.—Եդ ինչի՞ համար ես մտել սեղանի տակ:

Պրիստավ.—Ձեռքիցս բան վեր ընկավ... (Փնտրում ե):

Ո՛ւր կորավ ես զահրումարը... Հրես դառ...

(Դուրս ե գալիս սեղանի տակից): Քրախնքս վրա տվեց... Աղջի՛կ, Անո՛ւշ, դու եստեղ ի՞նչ ես չինում:

Անուշ.—Յես եստեղ եմ աշխատում. նոր եմ ընդունվել:

Պրիստավ.—Ախր ասում եմ՝ ինչի չես յերևում: Դե արի՛, կողքիս նստի՛ր, քեզ հետ առանձին խոսելու բան ունեմ: Եդ լավ ես արել, վոր դորժարանում ընդունվել ես. պարապ տանը նստելով սիրտդ կմաշվեր: Դե արի՛, ել նազ ու տուզ մի՛ արա... դու վոր չես դալիս, թող յես կգամ: (Մտնելով)

ե Անուշիմ, իսկ Անուշը իբր ք-ե ատրճամակիցը վա-
խեցնում ե, յետ ե քաշվում)։

Անուշ.—Ձե՛, չե՛, դենը գնա, յես ատրճամակից
վախեցնում եմ։ Ատրճամակը տեսնելիս սիրտս ճա-
քում ա... (Ուզում ե դուրս գնալ)։

Պրիստավ.—Սպասե՛ր, ո՞ւր ես գնում։ Յես մոռացել
եյի, վոր դու ես զահրումարից վախեցնում ես... են
անդամին ել ես զխկումի պատճառով հետդ մի յեր-
կու ըոպե կանգնել ու խոսել չկարողացա... (Ատր-
ճամակը կորուրից հանում ե և դնում սեղանին)։
Հիմի ել հո բան չե՞ս ասի...

Անուշ.—Հիմի ի՞նչ կարող եմ ասել... ատրճամակը
վրադ չե, վոր վախեցնամ։

Պրիստավ.—Թեկուդ վրաս լինի, վախենալու կարիք
չկա... բալլեիկները թող վախենան, վոր նրանց
վրիճերիմ թշնամին եմ։ Ձեռս ընկնեն, կտամ, չան-
սատակ կանեմ։

Անուշ.—Սկի բալլեիկ խիած կա՞ս։ (Յետ յետ գնա-
լով մոտեցնում ե սեղանին և ամակատելի կերպով
ձեռք մեկնում, ատրճամակը վերցնում)։

Պրիստավ.—Ո՞րք եմ, են ել վո՞նց... Աղջի՛, Ա-
նուշ, կոներդ ես ի՞նչ փափուկ են։ Հետաքրքիր
ե՛ ի՞նչ ես ուտում, վոր եղպես չաղանում ես։
(Անուշն ատրճամակն ուղղում ե նրան)։

Անուշ.—Չչարժվես տեղից և ձայն չհանես, թե չե
կխփեմ։

Պրիստավ.—Ըմբո՛... Աղջի՛, բա դու ասում եյիր,
թե ատրճամակից վախեցնում ես։

Անուշ.—Վո՛չ մի խոսք... ձեռքերդ բարձր... Գնա՛
մյուս սենյակը, շուտ, թե չե՛ կխփեմ...

Պրիստավ.—Գնում եմ, գնում եմ...

Անուշ.—(Ենթից) Գալո՛ւտ, դո՛ւրս արի։ (Գա-
լուստը դուրս ե գալիս)։ (Պրիստավին) Ինչպես
վոր նրա ձեռքերը կապել ես, ենպես ել բա՛ց
արա, շո՛ւտ, թե չե՛ կխփեմ...

Պրիստավ.—Մի՛ խփի, բաց կանեմ։ (Գալուստի

ձեռքերն արձակում ե: Գալուստը պրիստավին մի
քանի անգամ խփում ե):

Գալուստ.— Խփելն ենպես չի, ենպես ա... չուն
չան վորդի... դնա՛, մտի՛ր են սենյակը: Ձգուչ
աղվեսը յերկու վոտքով ե թակարդ ընկում:
(խփում ե մի քանի անգամ, գցում մերս ե դուռը
բանալիով կողպում): Ձայն չհանե՛ս, թե չե կը-
գամ, կսպանեմ...

Տ Ե Ս Ի Լ 6

Անուշ ե Գալուստ

Անուշ.— Ա՛ռ ես ատրճանակը, պահի՛ր մոտդ...
(Դուրսը ուժեղ աղմուկ):

Գալուստ.— Վոստիկաններն հանկարծ չգան...

Անուշ.— Սպասի՛ր, լուսամուտից նայեմ... (Լուսա-
մուտից նայում ե): Վոչ վոք չկա— բոլորը հավաք-
վել են դրասենյակի առաջ: Լուսամուտից իջի՛,
նրանք քեզ չեն տեսնի:

Գալուստ.— Յեա կիջնեմ, դու դռնով դուրս արի՛,
կգաս կամուրջի մոտ, ենտեղից միասին կփախ-
չենք...

Անուշ.— Լավ, դու դնա՛, ենտեղ սպասի՛ր յես կը-
գամ... (Գալուստը լուսամուտից, իսկ Անուշը
դռնից դուրս են գնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 7

Բոգեմսկի, Տիգրան, Սահակ բանվորներ ե վոս-
տիկան

Բանվորներ.— (Շեմֆից) Ինչո՞ւ համար եք բանվոր-
ներին ձերբակալում: Ազատեցե՛ք մեր ձերբա-
կալված ընկերներին...

Ձայներ.— Մենք գործադուլ կհայտարարենք, յեթե
մեր ընկերներին չազատեք...

Բոգեմսկի.— Նրանց ազատելու համար դուք պետք
ե դիմեք պրիստավին, նրա կարգադրությամբ են

ներանք ձերբակալված: (Ներս և գալիս և գարմա-
ցած մայում: Բանվորները մույնպես ուզում են
գալ, իսկ վոստիկանը քույլ չի տալիս: Բանվոր-
ները սկսում են աղմկել):

Բանվորներ.— Թույլ տվե՛ք՝ ներս դանք...

Վոստիկան.— Պրիստավը կազրադրել է, բացի բան-
վորներից, վոչ վոքի ներս չընդունեն:

Բանվորներ.— Թող գնանք, մենք նրա հետ դործ
ուենք... (Վոստիկանին հրում են մի կողմ և
իրենց մերս խուժում: Պրիստավը մյուս սենյակի
մերսից անդադար ծիծաղում է):

Բոգեմսկի.— Սա ի՞նչ բան է:

Պրիստավ.— (Ներսից) Ո՞վ կա այնտեղ... յեկե՛ք,
դուռը բաց արե՛ք...

Բոգեմսկի.— Նա յե... ինչո՞ւ համար է գնացել և
ո՞վ է դուռը նրա վրա կողպել... չեմ հասկանում...
(Դուռը բաց է ամուս, պրիստավը մերս է մըտ-
նում): Այդ ի՞նչ է նշանակում...

Պրիստավ.— Սա նշանակում է, վոր դու ավանակ
ես... վոր ասում եյին՝ արուլիմյանի կամանդը
բերել տամ, դու չթողիր, են արիկան փախավ...
Դե հիմի գնա՛, նրան բռնի, տեսնեմ՝ ի՞նչպես ես
բռնում: Քեզ կառավարել նշանակողի հերն անի-
ծեմ. յես քեզ յերկու եչ դավերիա չեմ անի, ես
ահադին դործարանն ի՞նչպես են քեզ դավերիա
արել...

Վ. Ա. Բ. Ա. Գ. Ո. Ի. Յ. Բ.

ՑՐԴ ՊԼՏԿԵՐ

Բեմը մերկայացնում է յերկաքուղու կայարանի բուփետը: Վաստն ու Դաքիկոն, սեղանի շուրջը նստած լուռ քեյ են խմում, իսկ Սանդրոն սրբիչն ուսին գցած, Բաղդադի աղլուխը փարտուկի տեղ կապած, բուփետը կարգի յե բերում: Լսվում է շշակի գիլ ձայնը: Գնացքը գալիս է, ուղևորները գնացքից իջնում են և վազում դեպի բուփետ: Ձմռան ուշ գիշեր է:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Սանդրո, Վասո, Դաքիկոն և ուղևորներ

1-ին ուղևոր.—Մի չիշ բորժում տվե՛ք:

2-րդ ուղևոր.—Ձորս հատ պերաչկի:

3-րդ ուղևոր.—Յերկու բաժակ թեյ:

4-րդ ուղևոր.—Մի բաժակ կաթ:

5-րդ ուղևոր.— Մտով բուղբերբորդ:

Սանդրո.— Միի մինուտ... սիի մինուտ...

Ուղևորներ.—Շտապեցե՛ք:

Ուղևորներ.— Ժամանակ չունենք յերկար սպասելու:

Ուղևորներ.— Ձանգը հիմա կտան, զնացքից կուշանանք:

Սանդրո.— Միի մինուտ, սիի մինուտ... (Շտապ կերպով բլթրի պահանջները բավարարում է: Ձանգը խփում են: Ուղևորները շտապ դուրս են գնում):

Վասո.— Յեթե իմպերիալիստական պետությունները պատերազմներից վորեն ողորտ կամ շահ չունենային, պատերազմին նրանք վաղուց վերջ տված կլինեյին: Նրանք զանազան խոստումներով փոքր ազգերին խաբում են, գալիս, յերկրի հարստությունը հավաքում ու հեռները տանում են:

Դաքիկո.— Դե լավ է, ես փոքր ազգերի կառավա-

բուժյունները մեխի գլուխներն են, թե հացի տեղ խոտ են ուտում: Իմպերիալիստական պետությունների քաղաքականությունը բա նրանք չեն հասկանում:

Վաւսո.—Հասկանում են:

Դաքիկո.—Բա ինչո՞ւ յեն թույլ տալիս:

Վաւսո.—Վորովհետեւ եղ քաղաքականությունը բուրժուական ա, իրենք ել բուրժուաներ են: Ուրիշ խոտքով՝ նրանք ինչ տեսակ զուռնա վոր փչում են, որանք ել են տեսակ պար են դալիս: Ուրիշ խոտքով՝ ազգի ու հայրենիքի անվան տակ կործանում են յերկիրն ու ժողովուրդը:

Սաւդրո.—Յես իմ հողիս, Վասոն ճիշտ ա ասում: Դաշնակցականների կառավարությունն ել դրանց որինակի բան ա, այսինքն նրանք իրենց քնած ժամանակն ել ծովից-ծով Հայաստանի մասին ին յերազում, բայց թե առվից-առու Հայաստան չեն կարողանում պահել:

(Յերեմով միասին ծիծաղում են):

Դաքիկո.—Եղ խոսակցությունը մեզ շատ հեռու կըտանի, վերցրո՛ւ թեյդ խմի, հիմա սառած կլինի:

Սաւդրո.—Յեթե սառել ա, տվե՛ք տաքացնեմ:

Վաւսո.—Կարիք չկա... (Թեյի բաժակը հրում ե մի կողմ. գլուխը յերկու ամբի մեջ առած մտածում ե):

Սաւդրո.—(Դաքիկոյին) Սերահարկած հո չի՞:

Դաքիկո.—Կին ունի:

Սաւդրո.—Գեղեցկուհի յե՞:

Դաքիկո.—Նրա գեղեցկությունն ու տգեղությունը ետեղ ի՞նչ կապ ունի:

Սաւդրո.—Ո՛ր, շատ մեծ կապ ունի: Գեղեցիկ կանայք միայն կարող են իրենց ամուսիններին վիշտ ու մտահոգություն պատճառել: Բայց վոչինչ: Վաղը կամ մյուս որը կռիւները կվերջանան, կզնաք տուն, ձեր կնանոց կողքին կպառկեք ու ամեն ի՞նչ կմոռանաք:

Դաքիկո.—Ես կռիւները վաղը կամ մյուս որը վեր-

Ջացող կռիվներից չեն: Բայց, այնուամենայնիվ,
կնոջս գրեւ եմ:

Վ ա ս ու.—Ի՞նչ ես գրեւ:

Դ ա ք ի կ ու.—Գրեւ եմ, վոր պատրաստվի՛ր, շուտով
կգամ:

Վ ա ս ու.—Շուտով կգամ... սիրելի՛ ընկեր, դու այդ
չպիտի գրեյիր... այո՛, չպիտի գրեյիր...

Դ ա ք ի կ ու.—Ինչո՞ւ:

Վ ա ս ու.—Վորովհետեւ դու յերաշխավորել չես կարող,
վոր այստեղից մենք կենդանի կվերադառնանք.
միթե՞ դու չե՞ս տեսնում, վոր մեր շարքերն այս-
տեղ ամեն բոպե նոսրանում են... քանիսի՞ն բռն-
նեցին, քանիսի՞ն զնդակահարեցին: Չորս տարի
դանազան ֆրոնտներում քարշ դալուց հետո,
հազիվ էյինք տուն վերադարձել, բայց անիծված-
ները հանգիստ չտվին: Նորից կռիվ, նորից մորի-
լիզացիա: Նրանց թնդանոթի միս եր հարկավոր, և
դրա համար վոչխարի հոտի նման մեզ նորից քշե-
ցին և նոքից բերին ֆրոնտ...

Ս ա մ զ ր ու.—Մորիլիզացիան ու ֆրոնտը իր հերթին,
բայց քու դրուժյունդ, ախպե՛ր ջան, յես ինչպես
տեսնում եմ, ենքան եւ լավ չի...

Վ ա ս ու.—Լավ չի... հայրս մահացել է, տանը աշխա-
տող ձեռք չկա, մայրս անդամալույծ. կինս ոտար-
ազգից, լեզու չգիտե: Գյուղում հարադատ, բացի
մորիցս ու կնոջիցս, վոչվոք չունեմ: Յերկար Ժա-
մանակ ե՛ տնից նամակ չեմ ստանում: Մայրս
արդյոք կենդանի՞ յե, թե մեռած. կինս ի՞նչ է
անում, նա մեր տա՞նն է, թե ուրիշի դռներումն և
ընկած... վոչինչ չգիտեմ... Ե՛իս, անիծվեն այս
կռիվներն ու պատերազմները, ահա՛ թե նրանք
մեզ ո՞ւր հասցրին...

Ս ա մ զ ր ու.—(Դաքիկոյիմ) Ա՛յ, տեսնո՞ւմ ես, յես ինչ
վոր ասում էյի, ճիշտ էյի ասում: Վերջին հաշվով
նա իր կնոջ մասին է մտածում: Վոր նրա կինը
ոտար ազգից է, լեզու չգիտե և այլն, և այլն,
սրանք պատճառաբանություններ են: Կամ թի չե՞

որան ո՞վ եր ասում՝ գնա, ոտար չաղգից կին վերց-
րու բեր վոր մեր լեզուն չի՛մանա:

Պար-իկո.—Գերմանիայում գերի յեղած ժամանակ աս-
մուսնացել ասու հետը վերցրել, բերել:

Սանդրո.—Վախենում եր՝ Վրաստանում իր համար
աղջիկ չհարվեր, գերմանուհու հետ ասմուսնա-
նո՞ւմ: Յերեւի իմացել աս, վոր արտասահմանի
ապրանքը լավ աս լինում, յենթադրել աս, վոր նրանց
կնանիքն ել լավ կլինեն. դրա համար ել վերցրել
աս, հետը բերել: Բայց թի միայլ բան աս. կնիկար-
մատներն ընդհանրապես բոլոր յերկրներում ել մի
վորակի ու մի սորտի ապրանք են, տարբերու-
թյուն չկա: Հա՛, հա՛, հա՛:

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Նույնք, 1-իմ և 2-րդ գիմվորներ

1-իմ գիմվոր.—Սարսափելի ցրտեր ասում: Յես
չեյի կարծում, վոր Հայաստանում ես տեսակ ձմեռ
աս լինում: Լսի՛ր, Վասո՛, դու Գերմանիայի Ֆրոն-
տում յեղել ես, ձմեռն ենտեղ ե՞լ ես տեսակ ցրտեր
ասում:

Վասո.—Գերմանիայի հերն ել անիծած, բոլորինն ել:

1-իմ գիմվոր.—Բոլորինը չե, բայց հայերի հերն
անիծելու տեղն ե:

Վասո.—Պատճառը՝:

1-իմ գիմվոր.—Պատճառը, վոր նրանք հարուստ են,
նրանք մեծից—փոքրը առևտրականներ են, նրանք
փողասերներ են:

Վասո.—Հարուստներ, առևտրականներ ուրիշ աղ-
գերի մեջ ել չկա՞ն:

1-իմ գիմվոր.—Հրեաների մեջ՝ վորքան ուզես:

Վասո.—Իսկ վրացիների՞ մեջ:

1-իմ գիմվոր.—Վրացիներին դու բերում ես՝ հայերի
ու հրեաների հետ համեմատո՞ւմ:

Վասո.—Առանց մտածելու յես խոսում:

1-ին գիմվոր.—Այսինքն:

Վառ.—Այսինքն՝ հարուստներ, առևտրականներ
բոլոր ազգերի մեջ ել կան:

1-ին գիմվոր.—Ճիշտ է, հարուստներ, առևտրական-
ներ ամեն ազգի մեջ ել կան, բայց դաշնակցական-
ներ ամեն ազգի մեջ չկան:

Վառ.—Ամեն ազգի մեջ դաշնակցականներ ել կան,
բայլճիկներ ել կան ու մենճիկներ ել կան:
Դաթիկո՛, վեր կաց գնանք: Հերթափոխության
ժամանակը մոտենում է:

Դաթիկո.—Գնանք: (Փողը վնարում են ու գնում):

1-ին գիմվոր.—Լսի՛ր, զինվորների մեջ թուլցիկներ
տարածողները սրանք են: Սրանցից հարկավոր ա
զգուշ լինել: Պետք վոր իմանա, սրանց տեղն ու
տեղը կգնդակահարի: Լսի՛ր, են որը յերկու զին-
վորի ձեռքին թուլցիկներ կարդալու ժամանակ
բռնել էյին, յերկուսին ել վոտով, գլխով կորցրին:

2-րդ գիմվոր.—Դրանք դատարկ բաներ են, մի շիշ
կոնյակ լինե՛ր, խմեյինք:

1-ին գիմվոր.—Փող ունե՞ս:

2-րդ գիմվոր.—Չունեմ:

1-ին գիմվոր.—Չունես, ձեռք կտրի՛ր, տեղումդ
նստի՛ր: Գեղ ո՞վ եր ասում՝ խմելու անուն տաս:

Սանդրո.—Կոնյակի փող չունեք, վերցրե՛ք թեյ
խմեք: Թեյն ել տաքացնող հատկություն ունի:

2-րդ գիմվոր.—Թեյով բան դուրս չի գա: Լսի՛ր,
Սանդրո՛, նիսյա մեղ մի շիշ կոնյակ չե՞ս տա:

Սանդրո.—Ինչի՞ չեմ տա: Ամեն անգամ ձեր աֆիցեր-
ներն են խմում, մի անգամ վոր դուք խմեք՝ մեծ
բան ա՞:

2-րդ գիմվոր.—Վա՛յ, յե՛՛ք քու հողի՛ն մատաղ:
Տաշի՛, -տուշի՛, տաշի՛, -տուշի՛: (Մեկը ծափ է
տալիս, մյուսը պարում է: Իսկ Սանդրոն մի շիշ
կոնյակ և բաժակները ձեռքին նույնպես պարելով՝
տանում է դեռ մըրանց սեղանին: Կացիդածն մերս
է գալիս և զարմացած նայում):

Նույնի և Կացիդածն

Կացիդածն.—Այս ի՞նչ ե նշանակում... Ի՞նչպես եք դուք համարձակվել պոստը թողնել և դալ եստեղ, հարբեցողությամբ գրադվել: Յես ձեր գործը վաղը յեվեթ ուղղական դատարանին կհանձնեմ: Դո՛ւրս կորեք: (Ապտակում ե նրանց. գիմվորները դուրս եմ գնում): Սանդրո՛, դու լավ բան չես անում, վոր թույլ ես տալիս՝ դան եստեղ, հարբեցողությամբ պարապեն: Նշանակում ե, վոր դու կառավարության և որենքի դեմ հակառակ գործ ես բռնում:

Սանդրո.— Կնյա՛դ ջան, յես հո չգնացի, նրանց պոստից զոռով բերի: Թող չդային, ո՞վ եր նրանց խնդրում: Գալիս են, զուր տեղը խալիսին կրակի մեջ դցում: Դե ասեմք մի մեծ հանցանք չի կատարվել... յեկան ասին, թե մրսում ենք, մի ստաքան չայ տո՛ւր, յես ել վերցրի ավի:

Կացիդածն.— Ստում ես. նրանք կոնյակ եյին խմում:

Սանդրո.— Կնյա՛դ ջան, նրանք կոնյակ չեն խմել, նրանք չայ են խմել, յեթե չեք հավատում, հրեն բաժակները:

Կացիդածն.— Թեյ նույնպես չպիտի տայիր, դու գիտես, վոր նրանք պոստի վրա յեն:

Սանդրո.— Յես չեմ հասկանում, բուֆետն ել ինչի՞ համար ա, յեթե յես իրավունք չպիտի ունենամ իմ հաճախորդին իրա ուղած բանը տալու: Պետությանը գիլդի ու նալոգի փողն ել ինչի՞ համար եմ տալիս: Յես քյասիր մարդ եմ: Եստեղ յես գիշեր ու ցերեկ տանջվում, չարչարվում եմ նրա համար, վոր մի քանի կոպեկ փող աշխատեմ, տանեմ՝ ընտանիքս ու յերեխեքս կշտացնեմ:

Կացիդածն.— Ո՞վ ե քեզ արգելում, աշխատի՛ր:

Սանդրո.— Թողնում ե՞ք, վոր աշխատեմ... Զի՛, ախ-

պե՛ր, համն ու լաղաթը փախալ: Սրանից հետո
եւ յես նեյտրալնի զոնում մնացողը չեմ: Եզուց—
մյուս որն եւ հանկարծ մի բան կպատահի, դե արի
ու եւը ցեխիցը հանի: Եզուցվանից յես իմ փառա—
փուսեն կհավաքեմ, կգնամ, իմ տեղը թող մի
ուրիշը գա՛ աշխատի:

Կացիդածե.—Շատ մի՛ խոսա, ինձ համար մի շիշ
կոնյակ բե՛ր:

Սանդրո.—Ա՛, տեսնո՞ւմ եք. կառավարության
որենքը դուք ինքներդ եք խախտում, հետո ուրիշին
մեղադրում: Յես կանյակ չունեմ, գնացե՛ք, ուրիշ
տեղ խմեք: Վաղվանից ել ետեղ մնալը չարժի:
Յես կհեռանամ:

Կացիդածե.—Վախեցա՞ր:

Սանդրո.—Վախը քիչ բան ա՞: Արար աշխարհ դիտի,
վոր յես կառավարության որենքի դեմ գնացող,
մարդ չեմ: Քսան տարի Հավյարարում եմ ապրել
չան թաղումը մեծացել: Ենտեղ ինձ սոմենքը
ճանաչում են. գնացե՛ք հարցրեք. նրանք ձեզ կա—
սեն, թե Սանդրո Ջանջուղագոյը ի՞նչ տեսակ
մարդ ա...

Կացիդածե.—Եզ հետաքրքիր չի, մի շիշ կոնյակ
բե՛ր. յես խմել եմ ուզում: (Սանդրոն մի շիշ կոն—
յակ ու զակուսկա տանում, դնում է նրա առաջ):

Սանդրո.—(Մի կողմ) Որենքն եւ, հրամանն եւ,
պատիժն եւ հասարակ զինվորի ու քյասիր ժողո—
վրդի համար ա:

Կացիդածե.—Ի՞նչ ես մթմթբթում...

Սանդրո.—Վռչինչ, ասում եմ՝ ինչո՞ւ յեք թևներդ
կապել:

Կացիդածե.—Վերավորվել եմ մի հայ աղջկա պատ—
ճառով:

Սանդրո.—Ախր ձեզ ո՞վ ա ասում՝ հայ աղջկերանց
հետ դործ ունենաք: Դուք չգիտե՞ք, վոր հայ աղ—
ջիկները շառատ են:

Կացիդածե.—Լսի՛ր, Սանդրո՛, դու չգիտե՞ս՝ մեր
զինվորների մեջ ո՞վ է թուլցիկներ տարածում:

Սաճիկը.— Եղ ի՞նչ բան ա. ուտելո՞ւ յա, թե խը-
մեկու: Յեթե խողնի ապրանք ա, բերեմ, պահեմ:
Կացիդածե.— Խողնի ապրանք ե, բեր պահի՛, բայց
գիտե՞ս՝ նրա գնողը փող չի վճարում:

Սաճիկը.— Բա ի՞նչ ա վճարում:

Կացիդածե.— Ա՛յ՛ ինչ ե վճարում: (Ատրճանակը
հանում ե, ուղղում մրա վրա: Սաճիկը սարսա-
փած հետ-հետ ե փաշվում):

Սաճիկը.— Դենը կորցրու՛ւ, հանկարծ կտրաքի, իշի
նահատակ կլինենք. դենքի հետ խաղ անելը ընդ-
հանրապես վտանգավոր ա. դի՛ր տեղը: (Մտնում
ե սեղանի տակ):

Կացիդածե.— Վախեցա՞ր, հա՛, հա՛, հա՛, խկապես վոր
վախկոտ հայ ես: Լսի՛ր, դու այդ բոլլեկներին
չե՞ս ճանաչում, նրանք վո՞րտեղ են թաղնվում:

Սաճիկը.— Ձե՛, եղ տեսակ մարդկանց յես վոչ տեսել
եմ, վոչ ել լսել...

Կացիդածե.— Կարմիր Բանակի մասին ես վոչինչ
չես լսել: Ապտամբվելու մասին ընդհանրապես
դյուրացիները վոչինչ չեն խոսում:

Սաճիկը.— Եղ տեսակ բաների հետ յես գլուխ չունեմ,
յես վոչինչ, վոչինչ չգիտեմ...

Կացիդածե.— Գուցե գիտես, բայց վախենում ես
ասել: Լսի՛ր, հայտնածդ տեղեկությունների հա-
մար դու ահագին դումար կատանաս:

Սաճիկը.— Ձեմ ուզում, շնորհակալ եմ...

Կացիդածե.— Չարմանում եմ, թե դու այդ ի՞նչ
տեսակ հայ ես: (Կոմյակի շիշը հառաքյա վերջաց-
րել ե: Սկսում ե նստած տեղը տատանվել):

Սաճիկը.— Յես ելի՞ս տեսակ հայերիցն եմ... դու ինձ
ասա՛՝ կամպանի մեջ նստի՛ր, կախեթի կարմիր
գինին ու գառան խորովածը դի՛ր առաջիդ չուլա-
վերցի Գևորգին նստեցրու կողքիդ՝ յերգ ասի, իսկ
դու լաղաթին կե՛ր, խմի՛, քե՛ֆ արա՛՝ տուցիկ—
մուցիկ ի՞նչ իմ խելքի բանն ա: Ձե՛, Կնյա՛դ ջան,
քու ասած մարդիկ մեր թաղումը չեն ապրում:

Աչքեսը սխալ ա տված... (Յերգում ե):

«Մեր հայրենիք, թշվառ, անտեր, մեր թշնամուց
վտանակոխ, յուր վորդիքն արդ կանչում են հանել
յուր վրեժ, քեն ու վոխ»:

Կացիդածե.— Այդ վո՞ր յերգն ե:

Սանդրո.— Սա «բոժե ցարխա»ն ե հայերեն լեզվով:
Կնյա՛դ ջան, չի՞ կարելի յերգել ես յերդը:

Կացիդածե.— Կարելի յե: Արի ես դատարկ չիչը
վերցրո՛ւ, ուրիշը բե՛ր:

Սանդրո.— Կնյա՛դ ջան, ծխեթի մաճառը հո չի, վոր
եղպես իրար հետեից լեցնում ես փորդ. սա կոն-
յակ ա, չի կարելի եղքան խմել, մնաս կտա:

Կացիդածե.— Վո՛չ մի խոսք... (Մրավալ ժամի յե
յերգում, իսկ Սանդրոն կոնյակի շիշը բերում և
միաժամանակ յերգին ձայնակցում ե: Գալուստը
գլուղացու շոքերով, չոմաղը ձեռքին, Սիմոնի և
Մակարի հետ, մերս ե մտնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Նույնք, Գալուստ, Սիմոն և Մակար

Գալուստ.— Ես չունը եստեղ ե յեկե՞լ:

Սիմոն.— Վատ ժամանակ յեկանք:

Մակար.— Դուրս գնանք, քանի նա մեզ չի տեսել:

Գալուստ.— Արդեն ուչ ե:

Կացիդածե.— Լսի՛ր, Սանդրո, դուղից չե՞ս կարող
լինձ հաճար մի աղջիկ բերել: Ո՞վ ե այդ մարդը...
(«Ե՛լի, յարլոչկա» յերգի յեղամակով սուլելով,
մոտենում ե նրան, խորագնդին կերպով մայում):

Սիմոն.— Կնյա՛դ ջան, դու նրան տեսած չես լինի:

Կացիդածե.— Ո՞վ ես դու: Գիշերվա այս պահին դու
այստեղ ի՞նչ գործ ունես:

Գալուստ.— Յես ես մոտիկ գեղի չորանն եմ, Կնյա՛դ
ջան: Վոչխարներիցս մեկը գոմիցը դուրս ա յեկել,
փախել, անտառում ման յեկա, չգտա: Ձմռան
ցուրտ ու դիմամթ գիշեր ա, վրտ ու ձեռս սառել,

փետացել ա, ասի դնամ բուֆետը՝ մի ստաքան
արաղ խմեմ, ջանս տաքանա... Սանդրո՛ ջան, մի
ստաքան արաղ տո՛ւր:

Ս ա ն դ ր ու.—Վերցրո՛ւ, խմի ու դուրս արի դնա, ել
ուրիշ անդամ դեսը չգաս: Վայեննի պալատենի յե:
Գնացի ժամանակ միայն դուք իրավունք ունեք
կայարան մտնելու: Իսկ նրանից առաջ կամ հետո
դեսը դալը խստիմ արգելվում ե:

(Ողիմ լցնում ե):

Գ ա յ ու լ ս տ.—Լավ, ուրիշ անդամ չեմ գա: (Դուրս ե
գնում):

Կ ա ց ի դ ա ձ ե.—Նրա դեմքը կարծես մի տեղ տեսելեմ:
Բայց չեմ հիշում... Թե վորտեղ եմ տեսել... Ա՛.
Հիշեցի... սրիկա՛, ուրեմն այդ դու եյիր, վոր ինձ
վիրավորեցիր...

(Ատրճառակը ձեռքիմ՝ նրա հետևից դուրս ե գնում):

Ս ի մ ո ն.—Կնյազի լակո՛տ, շուն շան վորդի՛, եդ ո՞ւր
ես գնում...

Մ ա կ ա ր.—Խոսալու ժամանակը չի, դուրս արի գնա՛ք.
Նա նրա գլխին մի փորձանք չրե՞րի... (Ատրճա-
ռակները համաձ՝ դուրս են գնում):

Ս ա ն դ ր ու.—Ես ի՞նչ եմ անում, որանց պատճառով յետ
կրակի մեջ չընկնե՞մ...

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է Կացիդածեյի առանձնա-
սեմյակը: Գրասեղամ, աքռոներ, հեռախոս, փա-
տեղ և մի քանի մեծադիր նկարներ: Գիշեր է:
Յերկու մաուզերիստ դռան առաջ:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Կացիդածե, Վալադյամ և մաուզերիստներ

Վացիդածե.—Իշխանությունն այստեղ բացակայում
է: Մինչև իսկ միլիցիոները չի ճանաչում ձեր հեղի-
նակությունը: Չեզոք գոտում կատարյալ անար-
խիա յե:

Վալադյամ.—Այդ խնդրում մասամբ ինքներդ եք
մեղավոր: Արձակված միլիցիոներներին դուք
նորից ընդունում եք պաշտոնի, առանց մեր գի-
տության: Այո՛, յես համարձակ կարող եմ ասել,
վոր ստեղծված դրության համար անձամբ Լորդ-
կիպանիձեն ինքն է մեղավոր:

Վացիդածե.—Լավ է, վոր դուք հիշեցրիք: Լորդ-
կիբանիձեն խառն իշխանության նախագիծ է մը-
շակում:

Վալադյամ.—Միանգամայն անողուտ: Խառն իշխա-
նության մասին նրա մշակած նախագիծը չեզոք
գոտու խնդիրը չի կարող լուծվել: Ընդհակառա-
կը, մեր փոխհարաբերությունը դրանով ավելի
կարվի:

Վացիդածե.—Ախ այդպես... (Նստած տեղից կանգ-
նում է): Այդ դեպքում թույլ ավելք հայտնելու,
վոր սահմանագծի վրա այն, ինչ վոր արվում է
մեր կողմից, դա անհրաժեշտ է... և դա բղխում
է մեր հանրապետության, մեր վրաց ժողովրդի
կենսական շահերից: Այո՛, ռազմական տեսակե-
տով՝ Վրաստանը չի կարող ապրել առանց Լորդ-
ֆամբակի:

վալադյամ.—Հետո... (Անհամգիստ շարժումներ
ե անում նստած տեղը)։

Կացիդած.—Հետո այն, վոր հանձին վրաստանի՝
կողկատում կատեղծվի մի ուժեղ քրիստոնյա պե-
տություն, վորը Գերմանիայի աջակցությամբ ու
նրա ոժանդակությամբ կաշառապանի և հայե-
րին...

վալադյամ.—Ահա թե ի՞նչ... Ուրեմն այդ նկա-
տառումներով կտրուկ միջոցներ ձեռք չեն առնը-
վում անարխիան վերացնելու, վորպեսզի առիթ
լինի չեզոք զոնան նորից զորք մտնելու... (Վստ-
ֆիյե կանգնում)։ Ցտեսություն։

Կացիդած.— Ցտեսություն... Հա՛, հա՛, հա՛...
Գնացե՛ք դուք, այդ սպանալիքներով ձեր հավե-
րին վախեցրե՛ք։

վալադյամ.—Հավերին կվախեցնենք, թե ո՞ւմ, այդ
մենք հետո կտեսնենք... Ցտեսություն... (Դուրս
ե գնում)։

Կացիդած.—Հա՛, հա՛, հա՛... (Հեռախոսի զանգի
ձայն, մոտենում ե, հեռախոսի լսափողը վերց-
նում)։ Այլո՛... վոչ, սիրելի՛ս, ուշացել ես... խըն-
ջույքը մեզ մոտ վաղուց ե սկսված... շտապի՛ր
դալ... բոլորը յեկել, քեզ են սպասում։ Ինչպե՞ս,
կալանավորներին ուղարկում ես ինձ մո՞տ,
իզուր... նրանց հարցաքննությունը ինքդ այդտեղ
կանեյիր... Յես չափազանց հոգնած եմ։ Ինչպե՞ս։
Թողցիկ տարածող մեր յերկու գինավորներն են,
խսկ մյուսը՝ կարտոշկա վաճառող գյուղացի՞ն...
չա՛վ, թող դան հարցաքննության ժամանակ կը-
պարզվի։ Առայժմ։

(Հեռախոսը դնում ե տեղը և գնում ե մյուս սեմ-
յակը։ Ներսից մեզմ կերպով լսվում եմ յերածըշ-
տուքյան, յերգի և կցկտուր խոսակցության ձայ-
ներ։ Նագիկը տղայի շորով, կարտոշկով լիքը
հիտֆրիկ տալրակը ուսիմ, գիմվորի հետ մերս ե
գալիս)։

Նազիկ և վրացի յերկու զինվոր

2-րդ գիւմվոր.—Գնա՛ ներս... (Հրում է նրան) :

Նազիկ.—Տեսնո՞ւմ ես, վոր յես իմ հոժար կամքով
դնում եմ, ել ինչի՞ համար ես հրում :

2-րդ գիւմվոր.—Շատ մի՛ խոսա, եստեղ կանգնի՛ր,
ու սպասի՛ր, մինչև վոր քեզ ներս կկանչեն :

Նազիկ.—Ինչի՞ համար պիտի կանչեն :

2-րդ գիւմվոր.—Թիչ սպասի՛, կիմանաս :

Նազիկ.—Լավ, կսպասեմ... Լսի՛ր, ես ո՞ւմ նկարն ե :

2-րդ գիւմվոր.—Ձգիտեմ :

Նազիկ.—Ինչո՞ւ չգիտես : Դե լավ, դա կարեւոր չի :
Լսի՛ր, ա՛ռ ես կարողովան տամ քեզ, դու ինձ բա՛ց
թող՝ դնամ :

2-րդ գիւմվոր.—Ձի կարելի :

Նազիկ.—Կա՛ց, յես մի լավ շվի ունեմ, են ել կտամ :

2-րդ գիւմվոր.—Ձեմ ուզում, պահի՛ր քեզ համար :

Նազիկ.—Գիտե՞ս՝ իմ շվին շատ լավ ձայն ունի՛-
ա՛յ կուգես փորձի համար յես փչեմ... (Ուզում է
փչել) :

2-րդ գիւմվոր.—Ձփչես, հիմա՛ր :

Նազիկ.—Ներողութո՛ւն, յես բողբոջին մոռացա,
վոր եստեղ շվի փչել չի կարելի : Լսի՛ր, մենք
եստեղ յերկա՞ր պիտի սպասենք :

2-րդ գիւմվոր.—Մինչև վոր պետք ինքը կգա :

Նազիկ.—Լսի՛ր, ձեր պետք գուցե չի իմանում, վոր
եստեղ մինք նրան սպասում ենք : Գնա նրան
հայտնի՛ր :

2-րդ գիւմվոր.—Նրան հայտնել հարկավոր չի : Գալու
ժամանակը նա ինքը գիտե :

Նազիկ.—Գուցե նա մոռացել ա, դե՛ս հիշեցրո՛ւ :

2-րդ գիւմվոր.—Նրան հիշեցնել հարկավոր չի :

Նազիկ.—Յերևի դու վախենում ես և չես համարձակ-
վում : Եդ դեպքում յես ինքս կգնամ : (Ուզում է
գնալ) :

2-րդ գիմվոք.—Ներս գնալ չի կարելի... չե՞ս տեսնում՝ այնտեղ ինչ ե գրված:

Նազիկ.—Յես ուրիշ լեզվով կարդալ չգիտեմ: Կարդա տեսնեմ՝ ի՞նչ ա գրված:

2-րդ գիմվոք.—(Կարդում է): Մուտքը կողմնակի մարդկանց խառնիվ արդելում է: Հասկացա՞ր:

Նազիկ.—Հասկացա... (Զիմվորը հրացանին հեծված՝ մնջում է: Նազիկը մի քանի անգամ փախուստի փորձ է ուզում անել, բայց գիմվորն ամեն անգամ այդ բռայեյին գլուխը բարձրացնում է): Ես ի՞նչ բան ա, սենյակում քե՞ֆ են անում: (Ներսի դռան բանալու անցֆից մայում է): Եստեղ ահագին ժողովուրդ կա, բոլորն ել բարձր պաշտոնյաներ են. բոլորն ել կոտորելու արժան մարդիկ են...

2-րդ գիմվոք.—Ինչ ասացի՞ր...

Նազիկ.—Ասում եմ՝ բոլորն ել պատվարժան մարդիկ են: (Նայում է անցֆից): Մեր ժողովուրդը սովից կոտորվում ա, սրանք եստեղ նստել, կանանց հետ քե՞ֆ են անում:

2-րդ գիմվոք.—Ինչ ասացի՞ր:

Նազիկ.—Ասում եմ՝ նրանք ենտեղ պարում են, արի մենք ել եստեղ պարենք: (Ներսում սագանդարը լեզգիմկա յե մվագում, իսկ Նազիկը սկսում է պարել):

2-րդ գիմվոք.—Իսկապես վոր յերեխա յե, անախտանն, ի՞նչ լավ էլ պարում է: Լսի՛ր, դու խելքդ հավաքի՛ր գլուխդ: Քեզ եստեղ պարելու համար չեն բերել: Քննությունից հետո, կարող ե պատահել, վոր քեզ նստեցնեն, կամ...

Նազիկ.—Կամ ի՞նչ...

Զիմվոք.—Կամ կոշտակահարեն: (Նազիկը տխրում է, մտաւում է իր մեշոկի վրա ու խորատուգվում մտածմունքի մեջ: Հեռախոսով զանգահարում են, վոտֆի ձայն):

Զիմվոք.—Վոտքի կանգնի՛ր, պետք դալիս է:

Նույնի և Կացիդածե

Կացիդածե.—(Շեմֆից) Սպասե՛ք, յես նրան հեռախոսով կհայտնեմ, դուք անհող յեղե՛ք: (Զինվորին): Սրան ինչո՞ւ համար ես բերել:

Զինվոր.—Ձերդ պայծառափայլություն, նրան պահակատեղում նկատեցի: Վերցրի տարա շտաբը, ինձ այնտեղ կարգադրեցին, վոր ձեզ մոտ բերեմ:

Կացիդածե.— Լավ... (Նազիկիմ վոտֆից – գլուխ գնում է): Ի՞նչ դործ ունեյիր դու պահակատեղում...:

Նազիկ.—Կնյա՛դ ջան, սուտ ե ասում: Յես շոտեյի ճանապարհով գնում եյի, սա յեկավ առաջս կտրեց և ուզում եր, վոր կարտոշկան ձեռքիցս խլի, իսկ յես չտվեցի, և դրա համար ել նա դիտմամբ մրաս շառա ուզում գցել... (Զինվորը բարկանում է և դիմֆը մրա վրա ծամածռում):

Կացիդածե.—Ազգդ ինչպե՞ս է:

Նազիկ.—Ազգս Սեդրակյան է, անունս Համբարձում է, իսկ գեղում ինձ Համբո յեն ասոյմ: Մեր գեղում առհասարակ սովորությունն է, մարդկանց անունները կրճատում են: Շատ անգամ կրճատված անվան տերն ինքն իր իսկական անունը դժվարանում է իմանալ...:

Կացիդածե.—Լավ, բավական է, մի՛ յերկարացրու: Ձեր գյուղի սովորությունները բնավ ինձ համար հետաքրքիր չեն: Բայց վոր կարտոշկա յես բերել, այդ լավ ես արել:

Նազիկ.—Մայրիկս տվեց, ասաց տար՝ կնյաղներին հարկավոր կլինի. կտաս իրենց, նրանք փող կրտան, կբերես՝ շաքար կառնենք, չայ կլմենք:

Կացիդածե.—Լավ, յես քեզ փող ել կտամ, շաքար ել:

(Դուան շեմֆից կամչում է աղախնիմ): Նա՛դյա...

(Նադյան մտնում է):

Նադյա.—Ի՞նչ եք հրամայում, պարոն:

Կացիդածե.—Դու ասում եյիր՝ կարողեկա չի ճար-
վում, իսկ կարողեկան ինքն իր վստովն ե մեր
դուռը դալիս: Վերցրո՛ւ, մեշուկը տա՛ր, դատար-
կի՛ր և մի քանի կտոր շաքար ել հետը բեր, տո՛ւր
այս յերեխային:

Նադյա.— Լսում եմ: (Մեշուկը տանում ե մերս):

Կացիդածե.—(Հեռախոսով խոսում ե): Ալլո՛, ալլո՛,
Վալո՛դյա, դո՞ւ յես... Լսի՛ր, կացո՛, ժողովուրդն
այստեղ քեզ ե սպասում: Առանձնապես Թամա-
րան շատ ե անհանդատանում... Լավ, յես նրան
կղրադեցնեմ, մինչև քո դալդ, ցտեսություն...
(Հեռախոսի լսափողը դնում ե տեղը և գալիս
ե, ամցնելու ժամանակ գրպանից փող ե հանում և
տալիս ե Նազիկին): Առ վերցրո՛ւ, իսկ մեշուկն ու
շաքարը աղախինը կբերի: (Զինվորին): Իսկ դու
ազատ ես: Աշխատիր հանձնարարությունները
հստությամբ կատարել... Ապուշ... (Գնում ե
մերս):

Զինվոր.— Լսում եմ: Ձերդ պայծառափայլություն:
(Զինվորը դուրս ե գնում): Իսկ Նազիկը մի քանի
րոպե դարմացած նայում ե):

Նազիկ.— Ուրեմն, յես ազատ կերպով հիմա կարող եմ
դնալ: Բայց այն ապուշ զինվորը ինձ վախեցրեց:
(Հեռախոսի վրա ուշադիր նայում ե): Ես հեռա-
խոսը կարծես ասում ե, ինձ վերցրեք տարեք...
Յես ձեզ հարկավոր կլինեմ... Հը՞, տանեմ—չտա-
նեմ. տանե՞մ—չտանեմ. տանեմ... (Մոտեցնում ե.
դռան մեղքից նայում և ապա հեռախոսի լարը
կտրում ապարատը վերցնում դնում ե փեշի տակ
և դուրս ե գնում):

Նադյա.—(Ներս ե գալիս և գարմացած նայում):

Ո՛ւր գնաց. ի՞նչու չսպասեց: Յես նրան շաքար
պիտի տայի (I, II զինվորները վառոյի և Դաբի-
կոյին մերս եմ բերում):

Նադյա, Դաթիկո, Վասո, I, II գիմվոր, հետո
Կացիդած

2-րդ գիմվոր.— Պետը տա՞նն է:

Նադյա.— Տանն է. բայց կարգադրել է վոչվոքի չընդունել:

1-ին գիմվոր.— Մեզ կընդունի: Գնա պետին հայտնիր, վոր ձերբակալված զինվորներին բերել են. մնացածի մասին ինքը դիտե: (Նադյամն մերս է գնում):

Դաթիկո.— Ասում ես, տված հարցերին չպատասխանենք...

1-ին գիմվոր.— Խոսել չի կարելի:

Վասո.— Նշանակում ե՛ խոսել դու մեզ արդելում ես: Յեվ դու շարքային զինվոր ես, չքավոր դուրապու զավա՞կ:

1-ին գիմվոր.— Ագիտացիա մի՛ արա: Ագիտացիա տնելու համար են ձեր քիթն ու մոտեթը ջարդել: Իսկ դուք ելի խելքի չեք դալիս:

2-րդ գիմվոր.— Սը՛սս, պետը գալիս է:

Կացիդած.— Բերի՞ք սրանց: Լավ, նախքան հարցաքննության անցնելը, մի բան լավ իմացե՛ք, վոր բոլոր ձեր ընկերների անունը պիտի ասեք մեզ:

Վասո.— Մենք վոչինչ չգիտենք:

Կացիդած.— Թուղիկները դուք ումնի՞ց եք ստացել:

Վասո.— Չգիտեմ:

Կացիդած.— Տված հարցերին պատասխանի՛ր, ապա թե վոչ յես քեզ տեղն ու տեղը կսատկացնեմ, սրիկա՛... (Ատրմամակը բռնում է ձեռքին): Տըվածս հարցերին պատասխանելո՞ւ յես, թե՞ վոչ...

Վասո.— Վո՛չ...

Կացիդած.— Դուրս տարե՛ք սրանց և զնդակահարե՛ք... (Զինվորներն ուզում են տանել): Սպասե՛ք մի բոպե: (Մոտենում է հեռախոսին): Այս ի՞նչ է նշանակում... ո՞ւր է հեռախոսը, Նադյա: (Նադյամն մերս է մտնում):

Նադյա.—Ի՞նչ եք հրամայում, պարոն:

Կացիդած.—Ո՞վ ե տարել հեռախոսը: Բիչ առաջ
այստեղ եր:

Նադյա.—(Ձարմացած) Հեռախոսը... չգիտեմ...

Ա՛, հասկացա... Կարտոչկան բերող տղան տա-
րած կլինի... յերբ յես յեկա, նա այլևս ինձ չեք
սպասել, առանց չարարն ու մեշոկը ստանալու՝
դնացել եր: (Ներս ե գնում):

Կացիդած.—Հայկանական ե՛ նա տարած լինի:
Հարկավոր ե ատրյադին հայտնել, ձերբակալելու
համար նրանք շտապ միջոցներ ձեռք առնեն...
(Գրասեղանի վրայից քուղք ե վերցնում, յերկ-
տողը գրելուց հետո դնում ե ծրարի մեջ և հանձ-
նում 2-րդ գինվորին): Վերցրո՛ւ և անմիջապես
հասի՛ ատրյադը:

2-րդ գինվոր.—Լսում եմ, ձերդ պայծառափայլու-
թյուն: (Ծրարը՝ վերցնում ե և դուրս գնում):

Կացիդած.—(Դաքիկոյին) Լսի՛ր, իմ տված հար-
ցերին գուցե դու պատասխանես: Բայլեկիկյան կու-
սակցությանը համակրող մեր զինվորներից ո՞ւմ
ես ճանաչում:

Դաքիկո.—Յես վոչվոքի չեմ ճանաչում:

Կացիդած.—Թուղցիկները ումնի՞ց եք ստանում:

Դաքիկո.—Չգիտեմ:

Կացիդած.—Դիտեք, բայց չեք ուզում ասել: Սրի-
կանե՛ր... (Վաստյին և Դաքիկոյին ապտակում ե):
Վերցրո՛ւ սրանց տա՛ր: Յես այս բոպեյիս դալիս
եմ...

1-ին գինվոր.—Լսում եմ, ձերդ պայծառափայլու-
թյուն... բայց թույլ տվե՛ք առանձին ձեզ մի քա-
նի խոսք ասել:

Կացիդած.—Ասա տեսնեմ՝ ի՞նչ ես ասում: (Նրանք
փաշվում են մի կողմ և առանձին խոսում: Իսկ
Վաստն և Դաքիկոն, ոգտվելով շափթից, ամնկա-
տելի կերպով դուրս են գնում): ☹

1-ին գիցվոք.—Ձերդ պայծառափայլություն. մեր զինվորների մեջ թուլցիկներ տարածողը դրանք են, դրանք բուլլակներ են... նրանց մենակ տանել...

Կացիդածե.—Լավ. հասկանալի չե: (Համկարծ նկատում ե նրանց բացակայությունը): Այս ի՞նչ ե նշանակում:

1-ին գիցվոք.—Սա նշանակում ե, ձերդ պայծառափայլություն, վոր նրանք փախան...

Կացիդածե.—Ինչպե՞ս թե փախան... նրանց փոխարեն յես քեդ կոչդատկահարեմ... շուն... շան... վորդ'ի: (Ապտակում ե):

1-ին գիցվոք.—Յես մամեղավոր չեմ, ձերդ գերազանցություն...

Կացիդածե.—Արդարանալու ժամանակ չե, սրիկա, դուրս արի'... նրանց պետք ե գտնել... (Ատրճանակը ձեռքից, զինվորների հետ դուրս ե գնում):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՏԱՍԵՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է յերկաթ-գիծը — կամուրջի մոտ: Յերկու կողմից խիտ ամտառ և բարձր ապա-
ռածներ: Վրաց ջոկատի մի խումբ գիմվորներ,
հրացամները ձեռքներին, հաստաբուռ կաղնու
տակ, խարույկի շուրջը հավաքված, խոսում են:
Ձմռան ցուրտ և խավար գիշեր է:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Դաթիկո և գիմվորներ

Ա. գիմվոր.—Անցյալ որը խմ ներկայությամբ մի
դինվորի ենթան ծեծեցին, վոր խեղճը տեղն ու
տեղը խակույն մահացավ:

Բ. գիմվոր.—Յեթե դրանց կամքին թողնվի, դրանք
մեզ բոլորիս կամաց-կամաց կմահացնեն:

Բռնորը.—Դրանց հարկավոր ա բոլորին սրի քաշել
և դրողի ծոցն ուղարկել:

Գ. գիմվոր.—Յերկու տարի յե՝ տնից դուրս եմ յեկել,
ծնողներիս յերեսը չեմ տեսել: Անցյալ որը տնից
նամակ ստացա, դրում են, վոր հայրս ծանր մերձի-
մահ հիվանդ է: Խնդրեցի, վոր մի քանի որով ինձ
արձակուրդ տան, մերժեցին, չտվին:

Ա. գիմվոր.—Մեզ արձակուրդ չեն տա. իսկ իրենք՝
ուղած բոպեյին ամիսներով կգնան կկորչեն, իրենց
համար քեֆ կանեն:

Գ. գիմվոր.— Դրա համար ել պատժիչ. զորամասերը
ուղարկում են գյուղերը գյուղացիներին հանգըս-
տացնեն իսկ իրենք ցերեկները՝ քեֆեր սարգում,
գիշերը՝ բալլեիկներ վորսում:

Գ. գիմվոր.—Իմ կարծիքով պատժիչ զորամասերը
գյուղացիներին վոչ թե հանգստացնում, այլ ավե-

լի յեն դրդառամ: Յեթե դուք իմանաք դրանք ինչ
խայտառակություններ ին կատարում...:

Ա. գիմվոք.— Դրանց կատարած խայտառակության
մասին թողեք ձեզ մի բան պատմեմ:

Բ ու ն ր ք.— պատմի՛ր, պատմի՛ր:

Ա. գիմվոք.— Մի հայի տուն խուղարկելու ժամա-
նակ մեր պետը իմ ներկայությամբ մի յերիտա-
սարդ կնոջ բռնեց և ուղում եր նրան բռնաբարել:

Բ ու ն ր ք.— Հետո՞, հետո՞:

Գ. Զիմվոք.— Հետո ե՛ն, վոր եղ միջոցին լուսամու-
տից հրացանով կրակում են և պետին թևից վի-
րավորում:

Բ ու ն ր ք.— Աչքն ել են հանում:

Ձ ա յ ն ք.— Նրան պետք է տեղն ու տեղը սպանեյին:

Գ. գիմվոք.— Ընդհակառակը, նա ինձ կարգադրեց,
վոր խփողին սպանեմ:

Բ ու ն ր ք.— Իսկ դու սպանեցի՞ր:

Գ. գիմվոք.— Յես հրացանը ձեռքիս դուրս յեկա,
խփողին տեսա, բայց չխփեցի, ոգում միայն կրա-
կեցի:

Բ ու ն ր ք.— Շատ լավ ես արել:

Բ. գիմվոք.— Յեթե քո տեղը յես լինեյի, նույնը
կանեյի:

Գ. Զիմվոք.— Յես դրանց ազնվացեղ հերն անի-
ծեմ: Կատաղած դայլեր են դառել, ընկել ժողո-
վրդի ջանին, հետո մեղադրում են թե ինչո՞ւ յե
ապստամբվում գյուղացիությունը:

Ա. գիմվոք.— Ձմռան ես բուք ու բորանին՝ չներին
վոր զոռով դուրս անեն, բնից դուրս չեն դա: Իսկ
մեզ դուրս են բերել, դցել ես չոլերը, ո՞ւմ համար,
ինչի՞ համար...

Բ ու ն ր ք.— Պատերազմի համար:

Բ. Զիմվոք.— Իսկ ո՞ւմն է հարկավոր եղ պատե-
րազմը:

Բ ու ն ր ք.— Պատերազմը մեզ հարկավոր չի:

Դ ա թ ի կ ու.— Դուք շատ եք վոգևորվում: Միտինդի
խոսքեր ասելու եստեղ կարիք չկա: Վասոն ուշա-

- ցամ, ա՛յ, դրա համար մենք պիտի մտածենք:
- Ա. Զիմվոր.—Մի դուցե վերադառնալու ժամանակ մենչեիկները նրան ձերբակալել են:
- Բ. Զիմվոր.—Կամ մի դուցե խորհրդակցությունը դեռ չի վերջացել:
- Գ. Զիմվոր.—Ձե՛, հավանական է, վոր խորհրդակցությունից վերադառնալու ժամանակ նրան ձերբակալած լինեն:
- Բնւորը.—Յեթե ձերբակալած լինեն՝ ի՞նչ պետք է անենք:
- Դարիկն.—Համենայն դեպս ձեռքներա չպիտի ծալենք ետեղ նստենք և թույլ տանք, վոր մենչեիկներն ենտեղ մեր հարադատներին կոտորեն: Մենչեիկյան կառավարության դեմ վողջ վրաստանը պատրաստ է ապստամբելու, կգնանք նրանց կմիանանք, մենչեիկների գլուխը կջարդենք և թալադ ազնավուրների իշխանությունը նրանց ձեռքից կխլենք...
- Ա. Զիմվոր.—Ծիշտ է ասում, ուրիշ յեւք չկա:
- Բ. Զիմվոր.—Հարկավոր է կնյաղի լակոտներին իրենց արժանի հատուցումը տալ:
- Գ. Զիմվոր.—Դրանց բոլորին պետք է դժոխք ուղարկել:
- Բնւորը.—Ուրեմն ել ինչո՞ւ համար ենք կանգնել:
- Ա. Զիմվոր.—Կանգնելու ժամանակը չի. դնա՛նք:
- Բնւորը.—Գնա՛նք...

(Վաստն յափնջին ուսին, յերկար չոմադը ձեռքին, ծպտված մերս է գալիս և իսկույն յափնջին վրայից դեմ շարտում ու վոտփից գլուխ զինված մըրանց առջև կանգնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Նույնք, վաստ և հետո 1-ին զինվոր

Վաստ.—Սպասեք. այդ ո՞ւր էք դուք այդպես շտապում:

ԲՈՂՈՐՐ.—Գնում ենք մենչեիկներէ գլուխը ջարդենք,
թափաղ աղնալուրներէ իշխանությունը նրանց
ձեռքիցը խլենք...

ՎԱՍՈՒ.—Մենչեիկներէ գլուխը ջարդելու և թափաղ
աղնալուրներէ իշխանությունը նրանց ձեռքիցը
խլելու ժամանակ կգա—կանենք... Իսկ մինչ այդ
Վրաստանում ապստամբութեան առթիվ կայացած
դադումի խորհրդակցութեան վորոշումներին նախ
դուք պիտի ծանոթանաք և ապա այդ դործին ձեռ-
նամուխ լինեք...

(Բոլորը հալափվում են մրա շուրջը և ուշադրու-
թյամբ լսում) :

Ապստամբությունը հասարակ և սովորական
կռիւմներիցը չի... այդ լուրջ և պատասխանատու
դործ ե: Իսկ այդ լուրջ և պատասխանատու դործը
բնկեր Ստալինի ցուցմունքներով ղեկավարում ե
Զակրյուրոն...

ԲՈՂՈՐՐ.—Ընկեր Ստալինի ցուցմունքներով...

ԴԱՔԻԿՆ.—Սը'սա... Պահակը գալիս է:

(Բոլորը ցրվում են զանազան կողմի վրա: Կա-
մուրջը հսկող վրաց ջոկատի 1-ին զինվորը հրա-
ցանք ձեռին գալիս ե մերքև կանգնում ու լուռ
նայում) :

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Նույնք և 1-ին զինվոր

1-ին Ձինվոր.—Ուր վոր գնում եմ, չարունակ խո-
սակցութեան ձայներ եմ լսում: Բայց վոր մոտե-
նում եմ, վոչ վոք չկա: Զարմացք ե. ես մութ խա-
վարի մեջ կարծես ծառերն ու թփերը լեզու յեն առ-
նում և միմյանց հետ խոսում... արտասովոր դի-
չեր ե... ատրյադում յես ուրախութեամբ սուտ-
կաններով կաշխատեմ, միայն թի ես անիծած տեղն
ինձ պահակ չդնեն... սոսկալի վտանգավոր տեղ
ե: Յես ուղղակի վախենում եմ... Զորս կողմը

մութ անտառ, վոչինչ չի յերևում: Նորից ձայներ են լսվում... Ո՞վ է այդտեղ... (Վաստն յափնջիմ վրան փաշած՝ վերևից իջնում է և խոպտա ձայնով պատասխանում):

Վաստ.— Բարեկամ...

1-իմ Զիմվոր.— Յես բարեկամ—մարեկամ չեմ ճանաչում, պարզ ասա՝ ո՞վ ես:

Վաստ.— Յերկաթգծի վրա աշխատող բանվոր եմ:

1-իմ Գիմվոր.— Բանվոր—մանվոր յես չեմ ճանաչում, ինձ համար միևնույն է, ով ուղում ես՝ յեղի՛ր, բավական է տեղիցդ շարժվեցիր, կխփեմ: Այստեղ պոստ է, իսկ պոստին կողմնակի մարդիկ մոտենալու իրավունք չունեն:

Վաստ.— Յես կողմնակի մարդ չեմ: Յես քեզ ասեցի, վոր յերկաթգծի վրա աշխատող բանվոր եմ, սա ել իմ պոստն է... պարտավոր եմ յերկաթգծին ամեն բոպե հակելու, վորպեսզի զնացքն անցնելու ժամանակ ավարիս չպատահի...

1-իմ Գիմվոր.— Ավարիս—մավարիսյի հետ յես դուրս չունեմ... քանի չեմ խփել, շանսատակ արել, հեռացի՛, ասում եմ...

Վաստ.— Ա՛յ մարդ, ի՞ծի ցավ դառար գլխի՞ս, վեր եմ ընկել, վոտս կտրել՝ հերիք չի, դու ել մի կոնիցս ես յեկել՝ ցավիս վրա ցավ ավելացնում. վա՛յ, դեղի ջան... մեռնում եմ, ոգնեցե՛ք... վա՛յ մե, դեղի՛ ջան...

1-իմ Գիմվոր.— Ի՞նչ ես վնդստում, վե՛ր կաց, կորի՛, ռա՛դ իլի...

Վաստ.— Վո՞նց թե կորի՛, ռադ իլի. ինձ իմ պոստից դու հեռացնելու իրավունք չունես... յես քեզ ասեցի, վոր յես ստրելչիկ եմ. յեկել եմ յերկաթգծի՞ն ստուգեմ: Գնացքը հիմի վորտեղ վորա կգա: Նրա հետ վոր մի դժբախտություն պատահի, դու պատասխանատու՞ է յես:

1-իմ Գիմվոր.— Դու եղ ի՞նչ տեսակ ստրելչիկ ես, վոր մի ֆանար ել չունես:

ՎԱՍՈ.—Վո՞նց չունեմ. քամին տվեց Փանարս հանդ-
ցրեց... և հենց դրա համար ել Վոտքս քարին
կալով—վեր ընկա ու Վոտքս կոտրեցի... սպիչկա
չունե՞ս, տուր Փանարս վառեմ, մի կերպ քաշ
դալով դնամ կորչեմ եստեղից. թե չե կմեռնեմ ու
կմնամ եստեղ: Վա՛յ, դեղի՛ ջան, ողնեցե՛ք...

1-ին գիմվո՞ր.—Ա՛ռ, սպիչկա վերցրո՛ւ, Փանարը
կպցրո՛ւ, գնա ռադ ելի կորի: Զինվորական պոս-
տին մոտ դանկոդ տեղերում կողմնակի մարդկանց
չի թույլատրվում:

(Մոտենում ե լուցկին տսլու, այդ միջոցին Դա-
թիկոն և ամբողջ խումբը հարձակվում են նրա
վրա և կոկերդից բռնում):

ՎԱՍՈ.—Դավաճա՛ն, Հուդա՛... քո պատճառով մեր
ընկերներից չատերը այսօր բանտարկված և դըն-
դակահարված են:

ԴԱԹԻԿՈ.—Ամեն ինչ վերջացավ... ընկերներին նա
այլևս չի դավաճանի:

ԲՈՂՈՐԸ.—Սը՛սս. գալիս ին պոստը ստուգելու:

ՎԱՍՈ.—Մի՛ք շփոթվի: Լսի՛ր, Դաթիկո. դու այդ
կամուրջի տակ դրված դժոխային մեքենայի տե-
ղը գիտես: Հարկավոր ե նրան տեղից հանել կամ
չեղոքացնել:

ԴԱԹԻԿՈ.—Իմացա, պատրույգը տակից կկտրեմ և
ամեն ինչ կվերջանա:

(Դաթիկոն գիմվորների հետ փաշմում են ձորը:
Վասոն մահացած գիմվորի վրայից մուշտակը հա-
նում ե, ինքը հագնում և հրացանը վերցնում ձե-
ռը և վորպես պահակ՝ կանգնում: Կացիդածեն ու-
րիշ մի ֆանի գիմվորների հետ խոսելով գալիս
են):

Կացիդածե, գիմվորմեր, վաստ, հետտ Դաքիկո և
մյուսները

Կացիդածե.—Դուք գիտեք, վոր հայերը նենդ ժո-
ղովուրդ են: Նրանց բոլորովին հավատ չպիտի
ընծայել: Նրանք ամենուրեք դիմակավորված չըր-
ջում են և իրենց կեղտոտ ու քստմենի գործը կա-
տարում են: Ահա միակ պունկտը, վորտեղ պա-
հակն իր պոստում կանգնած՝ արթուն հսկում է:
(Գնում եմ):

Վաստ.—Ձեր պահակը վոչ թե արթուն կերպով հըս-
կում, այլ նա իր պոստում մահվան ծոցում հա-
միտենական քնով մրափում է:

Դաքիկո.—(Խմբի հետ խոսելով գալիս է): Մենք
մեր դործը վերջացրինք: Կամուրջը ապահովված
է: Այժմ մենք կարող ենք այստեղից ազատ կեր-
պով հեռանալ:

Վաստ.—Գնանք:

Բոլորը.—Գնա՛նք...

(Դուրս եմ գնում):

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

ՏԱՍՆՄԵԿԵՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է անտառ: Զմռան մուր և խավար գիշեր է: Կարմիր պարտիզանները քարայրի մոտ կրակ են արել և շուրջը տառկել, քրմել: Պահուկը փարայրի գլխին. հրացանը ձեռքին կանգնած՝ նայում է: Նազիկը հեռախոսի ապարատը փեշի տակ դնած, ամուսնի խորհից վազելով գալիս է: Պահուկը խորհից ձայն է տալիս: Նազիկը յեկավ: Բոլորը բնից վեր են կենում:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Գալուստ, Շամիլ, Նազիկ և պարտիզաններ

Նազիկ.— Դիչ եր մնում, թե բռնվեյի... Վա՛յ, ինչպես հոգնել եմ: (Նազիկը նստում է և բոլորը հավաքվում են նրա շուրջը):

Գալուստ.— Նազիկ՛կ ջան, ես ի՞նչ ես բերել...

Նազիկ.— Հեռախոսի ապարատ...

Բոլորը.— Հեռախոսի ապարատ...

Գալուստ.— Իսկ դու ինչ գիտեյիր, վոր ետ մեզ հարկավոր եր...

Նազիկ.— Յես գիտեյի... Հեռախոսի ապարատի մասին ձեր խոսակցությունը անցյալ անգամ ձեր տանը յես լսեցի...

Գալուստ.— Ա՛խ, դու սատանա, դու ամեն ժամանակ մեր խոսակցությունը լսում ես...

Նազիկ.— Դեռի՛ ջան, յեթե լսած չլինեյի եսոր դուք ես ապարատը չեյիք ունենա... Բայց յեթե դուք իմանաք, թե ի՞նչպես իմ ետ ապարատը ձեռք բերել, ո՛յ, ո՛յ, ո՛յ,...

Բոլորը.— Պատմիր, պատմիր... Հետաքրքիր ա...

Նազիկ.— Են գրությունը, վոր դու տվի՛ր՝ տանեմ
ընկեր Լադյանին, ճանապարհին հանկարծ ինձ
վրացի զինվորը բռնեց:

Գալուստ.— Իսկ տվածս գրությունը ի՞նչ արիւր,
այդ գրությունը հո չընկա՞վ նրա ձեռքը:

Նազիկ.— Չընկաւ: Նախքան բռնվելս, գրությունը
ծամեցի և իսկույն կուլ տվի...

Բուրբ.— Մալադէ՛ց, Նազիկ...

Շամիլ.— Յես իմ աստվածը, տասը տղամարդ
արժի...

Գալուստ.— Մի՛ք խանդարի, Թողի՛ք պատմի: Հե-
տո՞:

Նազիկ.— Հետո, ինձ վոր բռնեցին տարան շտաբը,
շտաբից ել տարան իրենց դիւանիւր պետի մոտ...
ենտեղ ամփոցներնրը քեֆ եյին անում:

Շամիլ.— Եդ քեֆում անկարելի բան է, վոր կնանիք
չլինեյին:

Նազիկ.— Կնանիք ել կային:

Շամիլ.— Յես քեզ չասացի՞... ախար յես գիտեմ,
վոր առանց կնոջ քեֆը դուրս չի դա:
(Բուրբ ծիծաղում եմ):

Նազիկ.— Դելա՞վ, մի՛ք խանդարի, Թողե՛ք պատմեմ:

Բուրբ.— Պատմի՛ր, պատմի՛ր...

Նազիկ.— Յես ձեզ ամենից առաջ են ասեմ, վոր յեթե
կարողեմ մոտս չլինել, յես նրանից ազատվել
չեյի կարող: Նրանց խաբեցի, վոր եդ կարողեմ
ձեզ համար եմ բերել, վոր դրա փողով տանենք
չաքար առնենք, չայ խմենք...

Բուրբ.— Լավ ես խաբել... (Ծիծաղում եմ):

Գալուստ.— Մի՛ խանդարեք: Դու քո խոսքդ չա-
րունակի՛ր:

Նազիկ.— Վո՞րտեղ մնացի... Հա՛, են եյի ասում:
Բայց եդ պատմությունը Թողնենք, մի ուրիշ
անգամ կպատմեմ... Այսքանը միայն կասեմ, վոր
ապարատը վերցնելուց նրանք չեյին իմացել: Իսկ
հետո, յերբ իմացել են, իսկույն ընկել են իմ

հետևից... Գետն անցնելու ժամանակ նրանք սկը-
սեցին կրակել... Հետո ի՞նչ կրակոց, կարծես
յերկնքից վրաս կարկուտ եր թափվում... Գնդակ-
ները մեղրահանձների նման տղվալով գալիս չորս
կողմից անցնում էին... յես ուշադրություն չեյի
դարձնում, անդադար վազում էյի. վերջապես ինձ
մի կերպ գցեցի ձեզ մոտ... և հիմա, ինչպես տես-
նում եք, ձեր կողքին նստած, ձեզ հետ խոսում
եմ... Բայց ի՞նչպես հոգնած եմ...

Գալուստ.— Իսկապես վոր հոգնած ես. Վե՛ր կաց
դնանք, քարայրում պառկի՛ր ու հանգստացի՛ր:
Այստեղ ցուրտ է, կմրսես: Իսկ դու, Շամի՛լ,
վերցրո՛ւ այդ հեռախոսի ապարատը և ինչ վոր
հարկավոր ե, արա՛, գուցե հնարավոր լինի վորևե
տեղի հետ կապվել:

(Գալուստը և Նազիկը գնում են քարայր):

Շամի՛լ.— Հնարավոր կլինի, դրա համար վոչ մի կաս-
կած: Լսի՛ր, Արտաշ, ել կանգնելու ժամանակ չի.
մի քանի հոգու հետ դնացե՛ք, հեռագրական
սյուների վրայից հեռախոսի համար յերկաթա-
լարեր կտրե՛ք, բերե՛ք:

1-ին պարտիզան.— Վոր հրամայում ես, պետք ե
դնանք: Տղե՛րք, ընկե՛ք առաջ:

(1-ին պարտիզանը մի քանի հոգու հետ դուրս ե
գնում: Իսկ Շամիլն ապարատը սկսում ե քան-
դել):

2-րդ պարտիզան.— Յանի բան հասկանո՞ւմ ես, թե՞
հենց իզուր տեղը քարուքանդ ես անում:

Շամի՛լ.— Ձիմացած բանին մարդ ձեռ չի տա: Պա-
տերազմի ժամանակ յերկու տարի կապի վաշտում
տեղեֆոնիստություն եմ արել: (Յերկարատև լռու-
քյուն): Նազիկն իսկապես վոր քաջագործություն
ա արել: Խորհրդային կարգերը լոռում հաստատ-
վեցին թե չե, Նազիկին անպատճառ չքանչան կը-
տան: (1-ին պարտիզանը խորքից ձայն ե տալիս):

1-ին պարտիզան.— Արա, յեկե՛ք, քոմադ արե՛ք.
յերկաթալարը բերում ենք:

Շամիլ.—Սպասի՛ր, քանի չես բերել, եղ յերկաթա-
լարի մի ծայրը տար, միացրու վրացիների ատը-
յադը տանող ստուրի մավթուլին։ Տեսնենք եղ
կնյադի լակոտներն իրենց ատըյադին ի՞նչ կարգա-
դրություններ են անում։

1-իմ պարտիզամ.—Լավ, եղ հանձնարարությունդ
եղ կկատարեմ։ (Գնում է)։

Շամիլ.—Իհարկե, սլիտի կատարես, զատո հանձնա-
րարություն ե...

2-րդ պարտիզամ.—Մեծ խոստումներ ես տալիս,
բայց վախենում եմ՝ բան դուրս չգա, ու ամոթով
մնաս։

Շամիլ.—Նշանակում ա, վոր դուք թերահավատ
մարդիկ եք, կամ իմ վարպետությունն եք թերա-
գնահատում։ Վնաս չունի, ինչպես ուղում եք
հասկացե՛ք։ Ետ ձեր իրավունքն ա։ Լսի՛ր, մի բո-
սե. բռնի՛ր կս ապարատը։ (Ապարատը տալիս է
նրա ձեռքը և իր գոտին մեջքից արձակում)։

3-րդ պարտիզամ.—Եղ քամարով ի՞նչ ես ուղում
անել։

Շամիլ.—Դրա մասին պատմությունն առայժմ
յուրում է։ (Ապարատը քամրով ամրացնում է
ծառին)։ Հը՛, վո՞նց ա, տղեք ջա՛ն, ելա՞վ, թե
չե... Նաատայաչչի կրաննայա պարտիզանակայա
տեղեֆոննայա ստանցիա... (Բոլորը ծիծաղում են)։
1-իմ պարտիզամը տղաների հետ յերկաթալարի
քաշելով բերում են)։

1-իմ պարտիզամ.—Սպասե՛ք, ծառի դեմ ա առել...
հանեցե՛ք, քաշե՛ք։ (Շամիլին) հանձնարարու-
թյունդ կատարեցի...

Շամիլ.—Լավ արիր, դրա համար իմ կողմից դու
կպարգևատրվես...

1-իմ պարտիզամ.—Դե տո՛ւր։

Շամիլ.—Հիմա հո չեմ առում։

1-իմ պարտիզամ.—Բա յե՞րբ։

Շամիլ.—Աստամբությունը վերջանալուց հետո։

1-իմ պարտիզամ.—Համաձայն եմ, վնաս չունի,
տարբերությունը մի քանի ուրվա խնդիր է։ Բայց
Գրամատիկական յերկեք.— 20

դու գիտես, վոր լետուչի ատրյադի պահակը քիչ մնաց, վոր մեզ տեսնի:

Շամիլ.—Տեսներ՝ բաններս խարար կլինեն: Դե լավ, դուք ել ինչի՞ յեք նրանց եղբան մոտենում:

1-իմ պարտիզամ.— Վերջին սյունը ուղիղ գետափին եր, հենց նրանից ել մոտացրի:

Շամիլ.—Յես իմ գործը վերջացրի: Դե հիմի հավաք-վենք, տեսնենք՝ արտաքին աշխարհում ի՞նչ ե կատարվում:

(Բոլորը հավաքվում են, Շամիլը հեռախոսի լսափողը դնում ե իր ականջին):

Աբա, տնաքանդ, դու ուրիշ տեղ ես միացել... սո՛ւա արեք, խոսում են:

(Բեմը մթնում ե: Յերկու մարդկային սիլուետներ հակադիր կողմերում կանգնած հեռախոսով մի-մյանց հետ խոսում են):

Մի Բիստր.—Հեռախոսի մոտ կանգնած ե դաշնակցա-կան կառավարության արտաքին գործոց մինիս-տրը:

Դիվ. Գերկ.—Պարո՛ն մինիստր, ձեզ հետ խոսում ե Հայաստանի դիվանագիտական ներկայացուցիչը: Ստացված տեղեկությունների համաձայն, Բազ-վում բոլշևիկները չարամիտ լուրեր են տարածում այն մասին, վոր Հայաստանում մեծամասնական-ները յենթարկվում են խիստ հալածանքի, իսկ բանտում դռնվողները՝ չափազանց ծանր բան-դային ուժիմի, հաճախ թողնվում են նույնիսկ առանց ճաշի: Ըստ նրանց տարածած լուրերի՝ հրացանազարկ արվածների թիվը հասնում ե յեր-կու հազարի... նկատի ունենալով, վոր այդ լու-րերը չափազանց աննպաստ ազավորություն են ստեղծում հասարակական և քաղաքական վորոշ ջրջաններում մեր կառավարության վարկի տեսա-կետից, պատիվ ունեմ խնդրելու՝ կարգադրեք, վոր այդ մասին մեզ ստույգ մի տեղեկություն ու-ղարկվի...

Միմիստր.—Անհապաղ ստույգ ինֆորմացիա կտրվի
թե ձեզ և թե մեր միասիրային Աղբրեջանում՝ այդ
լուրերը հերքելու համար:

Դիվ. Գեքկայացուցիչ.— Պարոն միմիստր, բացի
այդ, հարկ չե՞ք համարում արդյոք այդ մասին
կառավարական հաղորդագրություն հաստատակե-
լու:

Միմիստր.—Այդ մասին կմտածենք... առայժմ ինձ
լսեցե՛ք:

Դիվ. Գեքկայացուցիչ.— Յես ձեզ լսում եմ, սլա-
րո՛ն միմիստր:

Միմիստր.—Համաձայն մեր ստացած տեղեկություն-
ների, Վրաստանում ձերբակալված հայ բռլչեիկ-
ներին, առանց մեր կառավարության տեղակա-
նելու, ուղարկում են Սադախլու, վորտեղից նրանք
անարգել անցնում են Հայաստան: Խնդրում եմ այդ
մասին հայտնե՞վրաց կառավարության, վորպեսզի
ամեն պարագային անմիջապես հաղորդվի հայկա-
կան իշխանություններին նրանց Սադախլու հա-
նելը, վորպեսզի հարկ յեղած դեպքում մեր կողմից
պետք յեղած միջոցները ձեռք առնենք... (Բեմը
լուսավորվում է. բոլորը զարմացած միմյանց յե-
րեսի յեմ մայում: Լազոն գաղտնաճանաչվ իր գալը
հայտնում է):

Պաեակ.— Ընկերներ, Լազոն դալիս է:

Գալուստ.—Այդ լավ յեղավ: Յես նրան սպասում
եյի: (Լազոն բարձրահասակ, գիմվորական շիմելը
հագին մերս է գալիս):

ՏԵՍԻԼ 3 .

Նույնք և Լազո

Լազո.—Բարե ձեզ, ընկերներ:

Բոլորը.—Բարե:

Գալուստ.— Ինչո՞ւ ուշացաք:

- Լ ա գ ու .— Խորհրդակցությունը միայն յերեկ վերջացաւ։
Վերադարձիս գնացի շրջանները։
- Գ ա լ ու ս տ .— Շրջաններում գործն ի՞նչպէս է գնում։
- Լ ա գ ու .— Լավ է գնում։ Ժողովրդի տրամադրությունը բարձր է։ Մենք բավականաչափ զինված ուժեր ունենք։ (Մոցի գրպանից ցուցակը հանում է տալիս Գալուստին)։ Վերցրու այս ցուցակը, ծանոթացի՛ր...
- (Գալուստը ցուցակը վերցնում է և կարդում)։
- Գ ա լ ու ս տ .— (Կարդում է) Հաղպատի բջիջը — յերեւէ հարյուր հոգի։ Սանահնի բջիջը — յերկու հարյուր, Ալլահվերդին — չորս հարյուր, Զալալողլին — յերկու հարյուր, Վարդաբլուրը — յոթանասուն, Վարանցովհան — յերկու հարյուր, Գյառաղյառը — հարյուր յոթանասուն, Ուզունլարը — յերեք հարյուր...
- Լ ա գ ու .— Հեռախոսը վո՞րտեղից էք ճարել...
- Գ ա լ ու ս տ .— Նազիկն ա բերել։ (Լագուն ծիծաղում է և ապա Գալուստի հետ լուռ խոսում է)։
- Տ ի գր ա մ .— (Խորփից) Արա, Շամի՛ւ, Հե՛յ...
- Շ ա մ ի լ .— Կարծես Տիգրանի ձենն ա... ես գիշերով կեսին եղ տունը քանդվածն անտատում ի՞նչ ա շինում։
- Տ ի գր ա մ .— Արա, Շամի՛ւ, Հե՛յ...
- Շ ա մ ի լ .— Հե՛յ, Հե՛յ, արա, Տիգրան, դեսն արի՛, դեսն արի՛... ես տնաքանդը մեր գաղափարի մարդ չի, մեզ մոտ ինչի՞ համար ա դալիս. չեմ հասկանում։
- 1-ին պարտիզա մ .— Բալէի միտքը փոխել ա ու հմի մեր գաղափարի մարդ ա դառել։
- 2-րդ պարտիզա մ .— Չեմ կարծում, նա ընենց մարդ չի։
- Գ ա լ ու ս տ .— Նրա ներկայությամբ նման խոտակցություն չլինի։
- Բ ո լ ո թ ը .— Հրես յեկավ։
- (Տիգրանը, շորերը պատառոտված, առանց գրխարկի, դեմքը արյունոտ, հոգնած-ուժասպառ մերս է մտնում)։

Նույնի և Տիգրան

Հագո.—Ի՞նչ ե պատահել, դու վերադարձա՞ծ ես, քեզնից արյուն ե հոսում:

Տիգրան.— Ինձ համար մի՛ք մտածի, ընկե՛ր Հագո, դուք դեղում մնացած ժողովրդի համար մտածե՛ք... նրանց հոգսը քաշեք...

Պալուստ.— Պատմի տեսնենք՝ ի՞նչ ե պատահել:

Տիգրան.— Ի՞նչ պատմեմ, Գալո՛ւստ ջան, պատմելու ել բա՞ն ա մնացել: Են արնախում շները մեզ որ չեն տալիս... նրանք մեզ տանջում, չարչարում են... Անասելի բռնաթյուններ ու ճնշումներ են դործ դնում մեզ վրա: Գեղում ել ջահել կնիկ, չափահաս աղջիկ չեն թողել... դալիս, դռուվ քաշ են տալիս, տանում անպատվում ու բաց թողնում... անցյալ գիշերն ել յեկան մեր տուն, աղջկաս բռնեցին, դռուվ ուղում եյին տանել, ել չհամբերեցի, կաց-նով տվի, աֆիցեբներից մեկի գլուխը ջարդեցի, ու փախա, ընկա ես չորերը... յերկու որ ա՛ստված, ծարավ ես անտառներում ման եմ գալիս, ձեզ չեմ գտնում...

(Ուշագնաց ե լինում):

Հագո.— Ջուր բերե՛ք. ուշքից դնաց:

Պալուստ.— Սովածությունից ե: (Ջուր եմ խմեց-նում, ջրով ճակատը շփում և այլն):

Պահալ.— Գյուղից ել մի խումբ մարդիկ են գալիս...

Նույնի, Յեմոֆ, Սահալ, Անուշ, Խաթուն, գյուղացիներ և գեղջկուհիներ

Հագո.— Գյուղում ել ո՞վ մնաց, դուք բոլորդ ձեր տուն ու տեղը թողել, յեկել եք:

ՅԵԱՌԲ.—Մենք տուն ու տեղ չունենք. մեր տուն ու տեղը քարուքանդ արին, ամեն ինչ հավաքեցին, տարան, քարը քարի վրա չեն թողել: Ընկե՛ր Լազո, իսկյանք չի, վոր մենք ենք քաշում... ես որ չի, վոր մենք ենք ապրում. մեր յերեխեքը սովից կոտորվում են, մեր ողլուչաղը պատվից ու նամուսից ընկնում... եսպես շարունակել չի կարելի, հարկավոր ա մի ճար, մի իլլաջ անել... (Խաբունը և մյուս կամայք լաց են լինում):

ԽԱՔՈԱՅ.—Մեզ համար մահը սրանից լավ ա... (Արտասվում է):

ՇԱՄԻԼ.—Յես չեմ հասկանում՝ մենք եստեղ ինչի՞ համար ենք նստել և ինչի՞ յենք սպասում...

ԲՈԼՈՐԸ.— Ծիշտ ա ասում, սա կյանք չի, վոր մենք ենք ապրում, հարկավոր ա սրանց դեմ ապստամբ լիլ:

ԼԱԳՈ.—Ապստամբության մասին յերկու կարծիք լինել չի կարող, այստեղ միայն ժամանակի խնդիրն է...

ԲՈԼՈՐԸ.— Եդ ժամանակը յանի չի լինի՞, վոր մի քիչ առաջ քցենք:

ՇԱՄԻԼ.—Առհասարակ մենք գործը շատ ենք ձրգ-ձգում... իմ կարծիքով, ապստամբության գործը հետաձգել չի կարելի: Դանակը բլկներին դեմ է առել... դնանք նրանց դեմ կովենք, դնանք եդ շուն շան վորդկերանց հախիցը դանք, հերիք ա՛ ինչ-քան դրանք մեր արյունը ծծեցին:

ԲՈԼՈՐԸ.—Ծիշտ ա ասում, սպասելու էլ ճար չկա... դնանք եդ շուն շան վորդկերանց հախիցը դանք...

ԳԱԼՈՒՍՒ.—Սպասեցե՛ք, իսկ ո՞վ ա ձեզ ասում, վոր մենք չպետք է դնանք և դրանց հախից չպիտի դանք... իհարկե, պիտի դանք, բայց միայն այդ խնդիրը կենտրոնում վորոշելուց հետո:

ՇԱՄԻԼ.—Կենտրոնը բալքի իդ խնդիրը մինչև մի տարի չի վորոշում, ուրեմն մենք պետք է սպասե՞նք:

ԳԱԼՈՒՍՒ.—Այո՛, յեթե հարկավոր է, պետք է սպասենք...

Լ ա գ ո .—Ճիշտ և կտրուկ պատասխան: Ընկերներ, դուք կարժիր պարտիզաններ եք, ավելորդ եմ համարում ընդհանրապես կարգ ու կանոնի մասին մեզ հետ խոսել: Ապատամբության դործը հետաձգել, իհարկե վոր չի կարելի: Սակայն չմոռանաք մի հանգամանք, վոր այս ապատամբության դործը ղեկավարում ե Անդրյեբկովը ընկեր Ստալինի գլխավորությամբ: Հետևապես նրա տված հրահանգներով և ցուցմունքներով մենք պետք ե շարժվենք: (Դիմելով Գալուստին): Լսի՛ր, Գալուստ, յես գնում եմ: Կռիվն սկսելու համար ամեն բոպե դուք պատրաստ պետք ե լինեք... (Խմելով Գալուստի հետ՝ դուրս ե գնում):

Շ ա մ ի լ .— Յես չեմ հասկանում՝ Գալուստն ո՛ւր դռնաց, ինչի համար գնաց: Ես խախը հույսները դրել են մեզ վրա ու յեկել ետեղ: Նրանց պատասխան տար ու ընենց գնար:

1-իմ պարտիգամ.— Պատասխանը արվեց:

Շ ա մ ի լ .— Են պատասխան չեր: Ես խախի արտիցն արյուն ա հոսում, իսկ մենք նրանց ասում ենք՝ գնացե՛ք, սպասե՛ք: Մինչև յե՞րբ սպասեն:

1-իմ պարտիգամ.— Մինչև վոր հարմար դռնվի:

Շ ա մ ի լ .— Այսինքը մի ամիս, մի շաբաթ, թե մի ր...

1-իմ պարտիգամ.— Լսի՛ր, մինչև մեզ ազդանշան չտրվի, մենք կռիվն սկսել չենք կարող:

(Գալուստը շտապ գալիս ե):

Գ ա լ ու ս տ .— Դե՛, տղե՛րք, զենքներդ վերցրե՛ք և պատրաստվե՛ք: Լսի՛ր, Շամի՛լ, տղերք զենքեր չունեն, նրանց բոլորին զենք տո՛ւր:

Շ ա մ ի լ .— Ա՛յ, ինչ եմ ասել: Դե՛, տղերք զենք չունեն, թող դան ու ստանան: Զախտո՞ղ, անցի՛ր դործի:

(Տղամարդիկ բոլորը գնում են ֆարայր):

Ա մ ու շ .— Իսկ մենք զենք չպտի՞ ստանանք...

Գ ա լ ու ս տ .— Ո՞վ ե ասում, թե չպտի ստանաք... գնացե՛ք, ստացե՛ք...

Անուշ.—Աղջկե՛րք, յեկե՛ք զնանք: (Գնում են):

Գալուստ.— Նազի՛կ, արե՛կ հստեղ: Յես չեղմիտուր—
ճանակ եմ խոստացել, արի տամ: (Տալիս են նրան):

Տեսնո՞ւմ ես, չեզ նման փոքր ե, բայց լավն ե:

Նազիկ.—Իսկապես մութ լավն ե: Բայց հաստատ
տալիս եք ի՞նձ:

Գալուստ.—Հաստատ:

Նազիկ.—Եւ յերբեք հետ չպե՞տք ե մերցնեք:

Գալուստ.—Յերբեք: Այդ ատրճանակը յես նվիրում
եմ քեզ: Այսորմանից նա չեզ ե պատկանում, իսկ
դու ատրճանակ կրակել դիտե՞ս:

Նազիկ.—Գիտեմ: Ահա այսպես կրոնեմ, ցուցա—
մատով այստեղից կքաշեմ... (Ատրճանակը կրա—
կում ե: Քաբայրից բռնորը գիմված դուրս են
գալիս, իսկ պահակը խորքից ձայն ե տալիս):

Պահակ.—Վրացի գինվորներն ընկ. Վասոյի գլխավո—
րությամբ դալիս են:

Գալուստ.—Կեցցե՛ն մեր վրացի ընկերները...

Բռնորը.—Ուռա՛... (Բռնորն սկսում են ծափահա—
րել):

Վաստ.—Կեցցե՛ն մեր կարմիր պարտիզանները:

Զիմվորների խումբ.— Ուռա՛...

Սահակ.— Վարանցովկայի ուռս գլուղացիներն ընկեր
Շեստակովի գլխավորությամբ գալիս են:

Գալուստ.—Կեցցե՛ մեր կարմիր Վարանցովկան:

Բռնորը.—Ուռա՛...

Սահակ.—Հաղպատի տղաներն ընկ. Սիմոնի գլխա—
վորությամբ գալիս են:

Գալուստ.—Կեցցե՛ կարմիր Լոռին... Կեցցե՛ խոր—
հրդային Վրաստանը...

Բռնորը.— Ուռա՛... (Լսվում ե կռիվը սկսելու ազ—
դանշանը):

Գալուստ.—Ահա և ազդանշանը: (Խորքում հրացա—
նաճգուքյուն): Ընկերնե՛ր, կարմիր Բանակը Թը—
նտու դեմ հարձակման դիմեց...

Բռնորը.—Կեցցե՛ կարմիր Բանակը...

Գալուստ.—Դե առա՛ջ, ընկերներ... (Ինքը հրա-
ցանք ձեռքին վազում է առաջ. բոլորը նրան հետե-
վում են: Նրանք իսկույն դիրքեր են մտնում և
սկսում կրակել):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՏԱՍԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Քանք մերկայացնում ե յերկաթուղու կայարանի մոտերքը: Յերկաթգծի վրա շարքով կանգնած են բնակվելու համար հարմարեցված մի քանի մարդատար հին վագոններ: Զմռան մութ ու մռայլ գիշեր ե: Խորքում լսվում են հրացանաձգության և քնդամոքածգության խուլ ձայներ: Վրացի զինվորը հրացանը ձեռքին վազելով գալիս ե, վագոնի դռան առջև կանգնում և դուռն անդադար ծեծում:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Զինվոր, կացիդած ե հետո վառոն ու մի խումբ վրացի զինվորներ

Զինվոր.— *Ձերդ պայծառափայլությո՛ւն... ձերդ պայծառափայլությո՛ւն... տուն քանդվածը խորն ա քնել, չի լսում: Ձերդ պայծառափայլությո՛ւն... Ձերդ պայծառափայլությո՛ւն...*

Կացիդած ե.— (Ներսից) Ո՞վ ե:

Զինվոր.— Յես եմ, ձերդ պայծառափայլությո՛ւն:

Կացիդած ե.— Գնա՛, քունս մի՛ խանդարել, ամբողջ գիշերը չեմ քնել: Թողե՛ք հանգստանամ:

Զինվոր.— Ես տնաքանդը նորից քնեց: Ի՞նչ անեմ, թողնեմ հեռանա՞մ... Վո՛չ, թող վերջին անգամ իմ զինվորական պարտքս կատարեմ:

(Դուռը մոռից ծեծում ե):

Ձերդ պայծառափայլո՛ւն, կարեվոր լուր եմ բերել:

Կացիդած ե.— Կարևոր լուրերով դուք ինձ սպանեցիք: (Կիսահագնված, ֆաթաթախ աչքերով դուրս ե գալիս, դռան շեմքում կանգնում): Ասա՛ տեսնեմ՝

ի՞նչ է պատահել. այս ի՞նչ հրացանաձգության ձայներ են, այս ի՞նչ կրակոցներ են:

Զիմվոր.— Ձերդ պայծառափայլություն, զինվորներն ապստամբվել են, նրանք Կարմիր Բանակի հետ միացած գնում են Թիֆլիզի վրա...

Կացիդած.— Լռի՛ր, սրիկա՛: (Ապտակում է): Մյուս անգամ դու չհամարձակվե՛ս կրկնել: Գնա՛ ատրոյադ, հերթապահ սպային կանչի՛ր այստեղ...

Զիմվոր.— Ձերդ գերազանցություն, ատրոյադում վոչ—վոչ չկա: Կարմիր պարտիզանները կամուրջը դրա—վելու ժամանակ սպաներին և պահակներին ձերբակալել են: (Վաստն մի խումբ վրացի զինվորների հետ խորքում կանգնած խոսում է):

Կացիդած.— Ինչպե՞ս թե ձերբակալել են: Ապա նրանք ովքե՞ր են: Դու չե՞ս տեսնում, ապո՛ւշ, վոր նրանք մեր զինվորներն են: (Դիմելով զիմվոր—ներին): Ինչո՞ւ համար եք դուք այդտեղ աննպատակ կանգնել: Դուք չե՞ք տեսնում, վոր ժողովուրդը մեր դեմ ապստամբվել է: Հարկավոր է նրանց դեմ կռվել և ապստամբությունը խեղդել: Ինչպե՞ս, դուք չե՞ք լսում ինձ և չե՞ք ուզում կատարել իմ հրամանը: Կրկնում եմ, իզուր ժամանակ մի՛ք վատնի, շտապեցե՛ք թշնամու դեմ կռվելու...

Վասն.— Նրանք մեր թշնամիները չեն. նրանք մեր յեղրայրներն են, նրանք մեր բնկերներն են... մեր թշնամին դուք եք և ձեր նմանները, վորոնց դեմ ահա գնում ենք կռվելու...

Կացիդած.— Ա՛, այդ դո՞ւ յես, սրիկա՛, հայրենիքի դավաճան, յես քեզ տեղն ու տեղը կատակացեմ: (Ատրճաճակով ուզում է խփել: Զիմվորը նրա հետևից հրացանի կոթով խփում է և ատրճաճակը ձեռքից վայր է գցում):

Զիմվոր.— Ո՞ւմը կխփես, ո՞ւմը կատակացես, կնյա—զի լակոտ, չո՛ւն չան վորդի՛:

Վասն.— Վերցրե՛ք դրան, տարեք մյուսների մոտ:

(Կացիդաճեյիմ ծեծելով դուրս եմ տանում: Խոր-
ֆում ուռռաների և կեցցեմերի աղաղակ):

Չ ա յ ն ե ր.—*Կեցցե՛ Կարմիր Բանակը...*

Չ ա յ ն ե ր.—*Կեցցե՛ն Կարմիր պարտիզանները...*

Չ ա յ ն ե ր.—*Կեցցե՛ Սորհրդային Վրաստանը...*

Ուռռա՛... ուռռա՛...

(Յերածշտուրդում և «Ինտերմացիոնալ» յերգի
ձայն: Գնացմն սկսում ե շարժվել):

Ջ ի ն վ ո թ ը ն ե ր.—*Ցտեսություն ընկերներ...*

Չ ա յ ն ե ր.—*Ցտեսություն... բարի ճանապարհ...*

Չ ա յ ն ե ր.—*Հաջողություն...*

(Պարտիզանները գերիներին շրջապատած՝ բերում
են: Գերիների թվում են վալադյանը, Բոգեմսկին,
Բեժամ-բեկը, պրիստավը, Կացիդաճեմ, վրացի
սպաներ և դաշնակցական մաուգերիստներ):

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Շամիլ, Յեմոֆ, Սահակ, Տիգրան, պարտիզաններ
և գյուղացիներ

Շ ա մ ի Լ.—*Դենը կացե՛ք. ճանապարհ տվե՛ք, իշխա-
նավորները գալիս են: (Գյուղացիները միմյանց
հրելով և ծիծաղելով նանապարհ եմ բաց անում):*

Ս ի մ ո ն.—*Հիմա եստեղ սպասեցե՛ք, մինչև վոր ձեր
մասին կարգադրություն կստացվի:*

Չ ա յ ն ե ր.—*Ի՞նչ կարգադրություն, դրանց դատա-
տանն եստեղ մենք ինքներս կանենք...* (Գյուղացի-
ները հարձակվում են գերիների վրա: Իսկ Շամի-
լը նրանց յետ ե մղում):

Շ ա մ ի Լ.—*Սպասե՛ք...*

Չ ա յ ն ե ր.—*Ի՞նչ սպասեք:*

Չ ա յ ն ե ր.—*Թողեք նրանց գլուխները ջարդենք, մար-
միկները դցենք շների առաջ:*

Չ ա յ ն ե ր.—*Հերիք ա, ինչքան դրանք մեր կաշին պլո-
կեցին. մեր արյունը քամեցին...*

Յ ե մ ո ֆ.—*Սպասե՛ք, ես բռնավորների մեջ ծանոթ*

ոքմիներ կլինեն... Թողեք նրանց վերջին անգամ տեսնենք... (Յերկար ժամանակ գերիմերիմ մայում ե)։ Ես ու՞մն եմ տեսնում, հը՞, պարոն կոմիսս'ր, չուլ ու փալասդ փորիդ տակն ա ընկել, եդ վո՞նց ա քո բանը։ (Բոլորը ծիծաղում են)։ Ի՞նչ եք ծիծաղում։ Ծիծաղելու կարիք չկա։ Նա կամիսար մարդ ա, ձեռքին մի ժամանակ իշխանություն կար, մի համարձակ խոսք ասելու համար նա իրավունք եր համարում մարդկանց ծեծել, բանտարկել, յերկրից վտարել։ Վա՛յ, կնյա՛ղ ջան, դու ե՞լ ես եստեղ, եդ ի՞նչպես ե պատահել... Խուզարկութան ժամանակ բալլեիկների տներում սրբեր ու հրեշտակներ եյիր փնտրում։ Յեթե հիշողությունդ դու չես կոբցրել, եդ հրեշտակներից մեկի թևերով հոգիդ ի վերին Յերուսաղեմ գնաց, բայց ափսոս, վոր նորից յետ յեկավ։

Շ ա մ ի լ.—Հիմա մենք սրանց ենպես կուզարկենք, վոր ել հալիստյան յետ չգան։

Ձ ա յ մ եր.—Հը՛, յես ձեր ավազակ հերն անիծեմ... (Հարձակվում են. այդ միջոցիմ մերս ե գալիս Գալուստը)։

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Նույնք, Գալուստ և հետո Սիմոն և Մակար

Գ ա լ ու ս տ.— Սպասե՛ք, նրանք ավազակներ չեն, նրանք հոտավետ ծաղիկներից կաղմված փունջ են։ Յեվ եդ փունջը հարկավոր ե դնել ծաղկամանում և ապահով տեղ պահել, վոր թառամի։ (Բոլորը ծիծաղում են։ Սիմոնն ու Մակարը մերս են գալիս)։

Մ ա կ ա ր.—Սրանց ինչի՞ համար եք եստեղ պահել...

Ս ի մ ո ն.—Ես աղբը հարկավոր ա տանել, դեն ածել...

Շ ա մ ի լ.—Տանում ենք. կարգադրությունն արդեն ստացվեց։ Հոտավետ ծաղկի փունջ, դե՛, շարժվե՛ք առաջ։

Չալմեք.—Դեպի ծաղկաման:

(Պարտիզանները գերիներին դուրս են տանում: Բոլորը հետևում են նրանց: Կամաց-կամաց արշալույսն սկսում է բացվել և իր վարդագույն շողերը սփռել ամենուրեք: Գալուստը կայարանում վագոնի աստիճանների վրա նստած՝ մտածում է: Անուշը դանդաղ քայլերով ներս է գալիս, Գալուստի մոտ կանգնում և նայում):

ՏԵՍԻԼ 4

Գալուստ և Անուշ

Անուշ.—Գալուստ ջան, ինչի՞ մասին ես մտածում:

Գալուստ.—Մտածելու համար մի՞թե չի՞նչ խնդիրներ կան. նստի՛ր, վաղուց ե՛մ մենք միասին չենք նրստել և ազատ ու հանգիստ սրտով միմյանց հետ չենք խոսել:

Անուշ.— Բայց ինչո՞ւ այստեղ, դնանք տուն...

Գալուստ.— Իսկ ո՞ւր ե այդ տունը: Մենք տուն չունենք... Ամենուրեք ավերակներ ու փլատակներ են...

Անուշ.—Ամենուրեք ավերակներ ու փլատակներ են... (Յերկար լռություն):

Գալուստ.— Լսի՛ր, Անուշ, այն յե՞րբ եր, վեր քեզ հետ այսպես միասին նստած՝ յերկուսով զրույց եյինք անում...

Անուշ.—Են մեր տանը՝ գաղտնի խորհրդակցության առաջին օրն եր... Դուքսը Թախտի վրա նստած խոսում եյինք...

Գալուստ.— Յեղ հիշո՞ւմ ես, թե մենք ինչի՞ մասին եյինք խոսում:

Անուշ.— Հիշում եմ:

Գալուստ.— Դու այստեղ իմ առաջ ինչ-վոր մի պայման դրիր... դուցե այդ ևս դու հիշես...

Անուշ.— Հիշում եմ... և կատարում եմ զո առաջադրած պայմանը:

(Գրկում ե ու համբարում) :

Գ. Կ. Ն. Ս. Ս. — Այժմ գնանք մեր քանդված, մեր ավեր-
ված տների փլատակերի վրա, քեզ հետ ձեռք—
ձեռքի տված, մեզ համար նոր տուն կառուցելու,
նոր կյանք ստեղծելու...

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

Վ Ե Ր Զ

„ԱԶՆԻՎ ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ“

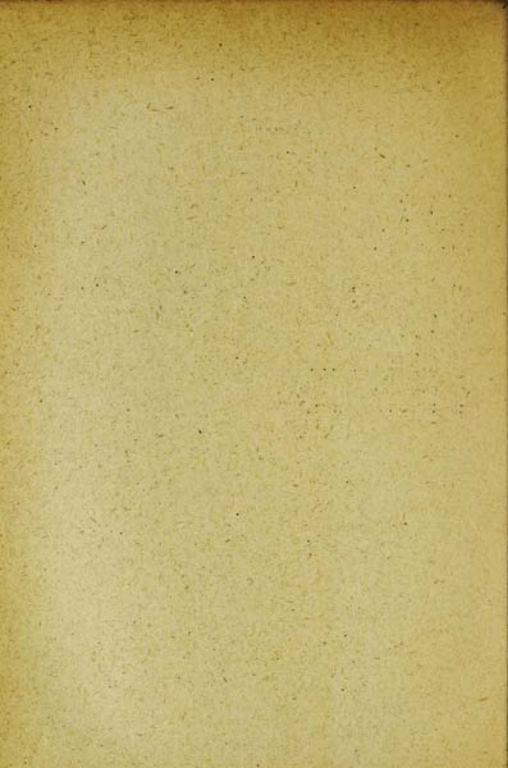
Պիես 7 պատկերով

Կոլխոզային կյանքից

Ղրիմ, 1929—30

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

1. Ավետիք— գլխադիր հոգի նախագահ
2. Տիգրան— կոլխոզի նախագահ
- 3 Սեբոս — կոլխոզի բրդագործ
4. Սահակ— կոլխոզի անդամ
5. Հրուշ— կոլխոզի անդամ
6. Սամսամ— կոլխոզի անդամ Սահակի կինը
7. Նարգիզ— կոլխոզի անդամ Սեթոյի կինը
8. Զմրուխտ— կոլխոզի անդամ Տիգրանի կինը
9. Մարգար— չքավոր գյուղացի
10. Դամեկ— նախկին ունևոր
11. Գարասիմ— նախկին խանութպան
12. Տերտեր
13. Հեղինա— Դանեկի կինը
14. Յեղսո— Դանեկի աղջիկը
15. Հմո — մեծատնտես

ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏԿԵՐ

Քեմը ներկայացնում է կոլտնտեսութեան դաշտը.
կոլտնտեսականները յերգելով աշխատում են, իսկ
Դամելը, Գարասիմն ու տերտերը հեռու կամգնած՝
միմյանց հետ խոսում են:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Գարասիմ.— Այգիս կոլխոզի սահմաններին շատ ե
մոտ, անիրաւները ձեռքիցս խլելու յեն:

Դամել.— Ի՞մ այգին վոր հեռու յե, դու կարծում ես
չե՞ն խլելու. խլելու յեն: Աչքի ընկնող այգիները,
լամ մշակած հողամասերը սրանք վերցնելու յեն՝
կենտրոնացնեն իրենց ձեռքում, իսկ անպետք ու
անմշակ հողերը տան մեզ:

Տերտեր.— Տալիս են, վոր մշակենք, հետո դան՝
նորից ձեռքներիցդ խլեն:

Գարասիմ.— Ուշացել են: Այգուցս ձեռք կբաշեմ,
կչորացնեմ, ծառերը կկտրեմ, վառելաւիայտ կշի-
նեմ, դե՛ թող կենտրոնացնեն:

Դամել.— Իսկ անասունները. կոլխոզն անասունների
կարիք ե զգում: Նրանք առաջին հերթին անասուն-
ներն են մեր ձեռքից խլելու:

Գարասիմ.— Ի՞նչ ես ասում. աչքերս բաց յես նրանց
անասուն կտամ: Վաղվանից բոլորը կմորթեմ,
միտը կզցեմ շների առաջ, նրանց վռչինչ չեմ տա:
Սրանց տեսեք...

Դամել.— Դրա մասին նրանք առաջուց մտածած է
միջոցներ ձեռք առած կլինեն, նրանք քնած չեն:

Տերտեր.— Ջուրը չհասած դուք արդեն բորկանում
եք. սպասեցե՛ք, դուցե ասածու վողորմածությու-
նը հասնի, մտքերը փոխեն:

Դաճել.—Դու ել բան ես ասում. հույսներս վոր
աստծու վրա դնենք լավ հացի կտիրանանք. եղ
բարի խորհուրդները պահիր քեզ համար: Այ
մարդ, բա դու ես աշխարհքիցը չե՞ս, դու չե՞ս
տեսնում՝ եստեղ ինչեր են կատարվում:

Գարասիմ.—Մեղադրելու չի, յեկեղեցում շարունակ
սրբերի հետ ե դործ ունեցել:

Դրանց ըստ յերևույթին լավ չես ճանաչում:
Լսի՛ր, նրանք մտքներումը վոր դրին, տասը հա-
զար աստված ել վոր յերկնքից իջնի, միևնույն ե՛
նրանց միտքը չի փոխվի, նրանք իրենց վորոշումը
կատարելու յեն: (Սահակը շտապ գալիս է):

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Նույնք և Սահակ

Սահակ.— Ազաւիները հաւաքվել են, տեսնես եր
ի՞նչ պլան են քաշում: (Ուզում ե գնալ):

Դաճել.— Սահա՛կ բիժա, եղ ո՞ւր ես եղպես վռադ
դնում:

Սահակ.— Աշխատանքի. եսոր յես մի քիչ ուշացել
եմ:

Գարասիմ.— Այ մարդ, դու նորից խաբվեցի՞ր:

Դաճել.— Միամիտ մարդը, ամեն ժամանակ ել կը-
խաբվի: Վաղը մյուս որն ունեցած—չունեցածը
ձեռքիցը դուրս կգա, եղ ժամանակ միայն կհաս-
կանա:

Սահակ.— Դու ասելու բան չունե՞ս:

Տերտեր.— Մոլորված մարդկանց խորհուրդ տալու
համար յես միշտ պատրաստ եմ: Սահա՛կ բիժա,
կոմոնիստներին դու շատ մի՛ հավատա: Եղ կոլ-
խոդ—մոլխոզը դատարկ բան ա: Կոլխոզի մահանով
նրանք հաշիվ են առնում, տեսնեն՝ ո՞վ ինչ ունի,
վոր նրա համաձայն ել տուրքն ալիւլացնեն:

Դաճել.— Բացի դրանից, դու աշխատավոր մարդ ես,

կոլխոզում ի՞նչ գործ ունիս. կոլխոզնիկներն ընդ-
հանրապես ծուլելք են, նրանք մի որ աշխատում
են, տասն որ քնում:

Տ ե ր ա ն ք.— Արդար խոսք ա. վորքան ծուլ ու ան-
պետք մարդիկ կան՝ ընդունվել են կոլխոզ: Խելքը
դլխին, աշխատավոր, գործունյա մարդ կոլխոզում
դու չես տեսնի:

Դ ա ր ա ս ի մ.— Տո՛, ջա՛նրմ, նրանք գործ անող չեն,
նրանք հույսները դրել են մեքենաների վրա:

Դ ա ն ե լ.— Մեքենայի արած գործը ի՞նչ պետք է լինի,
մի ժամ կաշխատի, յերկու որ կկանգնի, իսկ կոլ-
խոզի լողերն ել հո եղպես մի բանի յեն սպա-
սում. գործը թողնեն, յերեսները շուռ տան, ամեն
մեկը մի կողմի վրա գնան:

(Հեռվից լսվում է յերգի ուժեղ ձայն):

Ս ա հ ա կ.— Վերջացրի՞ք, դե հիմի նրանց թամաշա
արե՛ք. համ յերգում են, համ աշխատում: Տես-
նում ե՞ք՝ ինչ սրտով կպել են աշխատանքի: Մեծ-
պատիկ, տղամարդ ու կին միասին գործ են ա-
նում... նրանք իրենց համար եղպես չեյին աշխա-
տում: Եդ աշխատանքը զուր չի անցնի:

Դ ա ն ե լ.— Եդ քյամանչի ձայնը դու հետո՛ կիմանաս:
Մինչև վերջ նրանք իրար հետ եղպես սիրով չեն
մնա. վաղը մյուս որը շուն ու կատու յեն դառնա-
լու՝ իրար միս ուտեն:

Ս ա հ ա կ.— Կապրենք, կտեսնենք...

(Սահակը գնում է):

Դ ա ր ա ս ի մ.— Գնա՛ տեսնենք քա՞նի որ ես դու եդ
խելքին մնալու: Բոլշեիկները սուտ չեն ասում,
վոր միջակները տատանվող տարր են:

Եդ տունը քանդվածը յերկու որվա ընթաց-
քում տասներկու անգամ միտքը փոխեց:

Դ ա ն ե լ.— Են կնանիքը դեսն են դալիս, քաշվենք մի
կողմ, մեզ չտեսնեն:

(Յերեքով գնում են):

Նարգիզ, հետո Հրուշ և Սամալ

Նարգիզը յերևխան գրկած՝ գալիս է, ծառի տակ
նստում և սկսում յերևխայիմ ծիծ տալ:

Հրուշ.— (Նամակ կարդալով՝ Սամալի հետ գալիս
է):

«Կուլակները գիշեր-ցերեկ կոլխոզը քանդելու մա-
սին են մտածում: Արթուն կացե՛ք, կոլխոզը լավ
պահե՛ք»:

Սամալ.— Քաղաքում նստած, կոլխոզի մասին ա
մտածում, յերևում ա, վոր խելոք տղա յա:

Հրուշ.— Խելոք վոր չլիներ, յես նրան կսիրեյի՞:

Նարգիզ.— Աղջի՛կ, դու եղ քանի՞ մարդ ես սիրում.
բա ասում են՝ Յեզորանց Ռուստամի տղեն քո վրա
աչք ա դրել, ու ես գիշեր ձեր տուն նշան են բերե-
լու:

Հրուշ.— Քաղաքից ինչ նա յեկել է՝ յես նրա յերեսը
մինչև անդամ չեմ տեսել:

Նարգիզ.— Դու չես տեսել, իսկ տեսնողը տեսել ու
հավանել ա:

Հրուշ.— Հարկավոր է, վոր յես ել տեսնեմ, տեսնե-
լուց հետո գուցե յես նրան չեմ հավանում:

Սամալ.— Եղ մեկը դու ներողություն կանես, ծնող-
ներդ բա իլ ինչացո՞ւ յեն, վոր քեզ ուզող տղին
դու պետք է տեսնես ու հավանես: Նրանք քեզ պա-
հել-մեծացրել են, վոր յերբ ուզողներ դուրս դան,
կոնիցդ բռնած նրանց հրամեք անեն, վերջանա
դնա: Ըսինց ա մեր աղաթը:

Հրուշ.— Հա՛. Հա՛. Հա՛ եղ աղաթներով չեն շարժ-
վում հիմա: Ամուսնական խնդիրը մեզ մոտ հիմա
փոխադարձ սիրո վրա յե հիմնված, հետևապես մեր
ծնողները, մեզ ուզող տղաներին իրենց համաձայ-
նություն տալուց առաջ, մեր կարծիքը պետք է
հաշվի առնեն:

Նաբգիգ.— Հետաքրքիր աս, եղ խելոք ու իմաստուն մտքերը դու վո՞րտեղ ես սովորել:

Սաճաճ.— Ժողովներում, ել ուրիշ վո՞րտեղ պետք ե սովորի:

Հրուշ.— Ժողովներումն ել կարելի յե սովորել, դըպրոցներումն ել, Թատրոններումն ել, յերեկույթներումն ել ու ամեն տեղ: Խորհրդային իշխանությունը սովորելու համար բոլոր պայմաններն ստեղծել ե, ցանկացողները կարող են սովորել, յեթե չեն ուզում ձեզ նման տգետ ու խաղար մնալ:

Նաբգիգ.— Լուսավորված ջանիդ մեռնեմ, ենքան լուսավորվել ես, վոր ուրիշներին ել չես հավանում: Հողս գլխիդ: Քանի դու եղ կուրսերը չեյիր գնացել, խելքը գլխիդ, նամուսով ու արուսով աղջիկ եյիր, հիմա արդեն խելքդ գլխիցդ Թռել աս, բերանիդ կապը կտրվել: Կոմսոմոլ յեղաք, գլխներին կրակ ու պատիժ դառաք: Հետներդ լսոսել չի ըլում: Մի խոսքին տասը ջուղար եք տալիս:

Սաճաճ.— Կոմսոմոլները տեսնես բոլորն ել սրա նմա՞ն ին:

Նաբգիգ.— Դրանք բոլորն ել մի Թոփից կտրված, մի դալիբից դուրս յեկած ապրանք են: Հողս դրանց գլխին, դրանց վորին վոր խոսացնես, սկսելու ա ճառի, ա՛յ խորհրդային իշխանությունն եսնց աս, եննց աս, Հոկտեմբերյան Հեղափոխությունը մեզ ազատություն տվեց, տղամարդկանց հետմենք ել հավասար իրավունք ունենք, պետական ու հասարակական գործերում մենք ել պետք ե մասնակցենք, Ժողովներում մենք ել պիտի դուրս գանք ու խոսենք:

Հրուշ.— Հա՛... հա՛... հա՛... լավ ես սկսել, շարունակի՛ր:

Նաբգիգ.— Ի հարկե վոր կշարունակեմ. կուրսեր վոր չեմ գնացել, դու կարծում ես՝ բերանումս լեզու չկա՞: Տասը քեզ նմաններին կտանեմ ջուրը, ծարավ յետ կբերեմ. խելքդ ո՞ւր աս գնում: Քո իմացած են լորի ուսանողներից չեմ: Հողս գլխիդ,

գեղի աչքը Յեզորանց Ռուստամի վրեն ա, իսկ սա կանգնել նազ ու տուգ ա անում ու փոխադարձ սիրո մասին ա ճառում:

Հրուշ.— Հա'... Հա'... Հա'...

Նարգիզ.— Ինչի՞ յես ծիծաղում: Ի՞նչու ա պակաս. հողս խելքիդ, Յեզորանց Ռուստամի տղին ա' ու, վոր հարուստ տուն ա, լիքը ոջախ. կե'ր, խմի', քեֆ արա'. իսկ Ոհանեսը չքավոր տղա յա, նրա ելած-չեկածը վոր բարձես մի աքլորի վրա՝ կտանի:

Հրուշ.— Ի՞նչ անեմ, վոր դու եղպես ես հասկանում: Սանամ մոքիր, լսիր տես՝ Ոհանեսը ի՞նչ ա գրում: (Կարդում է):

«Հրուշ ջան, ես յեկող ամսի 15-ին հերթական արձակուրդս կստանամ ու կգամ, կոլխոզում քեզ հետ միասին կաշխատենք... իսկ հիմա չեմ կարող, վորովհետև մեր դորձարանի բանվորներն եքսկուրսիա յեն գնացել և դեռ չեն վերադարձել:

Հրուշ ջան, քեզ համար մի քանի մետր լավ դերիացու յեմ առել, ես մոտիկ որերս յեկողի ձեռքով անպատճառ կուղարկեմ»: (Շարունակում է կարդալ մտքում):

Սանամ.— Եդ քոռ բախտը հենց իմ քվոր աղջկա համա՞ր եր կտրվել: Ոեղճ աղջիկը յերկու տարի ա նշանված ա, մի հասարակ չթի դերիա ել չունի թե հագնի:

Նարգիզ.— Նշանածը քաղաքումն ա, գրի', թող ուղարկի. հոգին դուրս չի գա:

Սանամ.— Ունի՞, վոր ուղարկի:

Նարգիզ.— Դե վոր չունի, ինչո՞ւ յեր նշանվում, հողս նրա գլխին, դուք ել կասեք՝ աղբի մեջ մարդարիտ ենք ճարել:

Հրուշ.— Եդ խոսքը դու չպետք է ասեյիր, նրա նշանածը թոշակով ապրող չքավոր ուսանող տղա յե, նրա միջոցները չեն ներում, վոր առնի ուղարկի:

Նարգիզ.— Ա՛խ, եդ չքավորութունն աշխարհիս յերեսիցը վերանար՝ լավ կլիներ: Աղջիկ Ժամանակս

եւ չբաւորեցի, ինչի՞ նման եր, կյանքումս մի լաւ
որ չտեսաւ: Մտածեցի՝ կամուսնանամ կրախտա-
վորվեմ: Լա՛վ բաղդաւորվեցի: Մարդ ու կնիկ
ամբողջ որը չարչարվում ենք, բաւքի թե մենք եւ
ուսնելոր կյանքի տեր դառնանք...

Հրուշ.— Ա՛յ, եղ մեկը դու ճիշտ ասեցիր:

Նարգիզ.— Յես ամեն ինչ եւ ճիշտ եմ ասում, բայց թե
ձեռքս պակաս ա, խոսքս բանի տեղ չեք դնում:
Ես երեխեն ինչ ա հակառակվել: Ե՛ւ լակոտ, դե
քնի՛, ե՛լի, միտս կերար. առանց են եւ վրաս խո-
սում են. ասում են, վոր Սեթոյի կնիկը կոխողում
դործ չի անում, ամբողջ որը ծառերի հովում
նստած՝ յերեխա յա պահում:

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Նույնք, Սեթո, Սահակ, Տիգրան և Ավետիք

Սեթո.— (Տիգրանին) Ինչպես յերևում ա, դու չես
ուզում, վոր քեզ քննադատեն:

Տիգրան.— Դուք եւ ձեր քննադատությունով իս-
տակ համը հանեցիք: Չահրումար դառնա, եղ
քննադատության տված՝ ողուտը չտեսնաք, իսկ
վնասն՝ ինչքան ուզես: (Ավետիքին) Ավետի՛ք,
դնանք...

Սահակ.— Սպասե՛ք. ո՞ւր եք գնում, են կիսատ մնա-
ցած դործն եւ կվերջացնենք՝ հետո:

Սեթո.— Կիսատ մնացած՝ դործն եւ կվերջացնենք,
ուրիշ դործ եւ կսկսենք, դեռ որ շատ կա:

Տիգրան.— Վնաս չունի, որ շատ կա. դուք աշխա-
տեք, գրասենյակում ստորագրելու թղթեր կան,
յես պետք ե գնամ՝ ստորագրեմ:

Սահակ.— (Մի կողմ) Սա դործից փախչելու նշան
ա:

Սեթո.— Եղ ստորագրելու թղթերը գրասենյակից
չեն փախչում: Յերեկոյան գնալուց՝ կստորա-
գրես: Իմ բրիզազից ետը շատ քիչ մարդիկ են

յեկեւ, մնացե՛ք, դուք եւ մեզ հետ աշխատեք, վոր կարողանանք Կենտկոմի հրահանգի համաձայն նշանակված ժամկետին աշխատանքները վերջացնենք:

Տիգրան.— Յենթադրենք, թե չվերջացրինք. դրանով հո աշխարհը չքանդվեց. մի յերկու որ եւ նշանակված ժամկետից ուշանա, ի՞նչ կա վոր:

Սեթ.— Դու եղ ի՞նչ տեսակ ես խոսում. Կենտկոմի հրահանգն ուրեմն քեզ համար նշանակութիւն չունի:

Տիգրան.— Կենտկոմի հրահանգն իր տեղում, բայց մեր ինքնուրույնութիւնն եւ մենք չպետք ե կորցնենք և ամեն ժամանակ տառակերությամբ զբաղվենք. այդ՝ առաջինը. իսկ յերկրորդն եւ, ո՞վ ա իմացել, վոր կոլխոգի նախագահը ձեզ հետ համասար դա աշխատի:

Քնլորը.— Ուրեմն նախագահը չպե՞տք ի աշխատի:

Սեթ.— Ես խալիսը քո հոր նոքարն եմ. նրանք աշխատում են, դու եւ պարտավոր ես աշխատելու, դու պարտավոր ես աշխատելու դու վերի արտի ծաղիկը չես, դնենք առաջներս՝ հոտ քաշենք:

Նարգիզ.— Դու նախագահ ես, լայեղ չես անում, իսկ ինչո՞ւ թույլ չես տալիս՝ կինդ դա աշխատի: Յերեւի վախենում ես մաշվի, կռները բարակի՞. մի՛ վախենա, չի մաշվի, կռները չի բարակի: Խանում—խաթունի նման տանը պարսպ—սարսպ ենքան նստել ա, վոր քառասուն փթանոց խող ա դառել:

Տիգրան.— Ով խոսում ե՛ խոսա, գոնե դու մի՛ խոսա: Կոլխոգի համար դու ամենեւին գործ չես անում. ամբողջ որը նստած՝ յերեխեդ ես պահում:

Նարգիզ.— Իմ յերեխան ե՛ պիտի պահեմ, բա հո դեն չեմ գցելու: Դու յերեխա չունես, յերեխա ունեցողների դրութիւն մեջ չես մտնում: Թող կնիկըդ դա՝ յերեխաս պահի, յես՝ գնամ ձեր յերկսի չափ գործ անեմ: Հողս ձեր լողը գլխին:

Տիգրան.— Ձեռք կտրի՛ր, թե չե... (Ուզում ե
խփել):

Սեբն.— Դի տղա յես՝ փորձի...

Սահակ.— Քամանչու ձենն արդեն լսվում ա, վե՛ր
կաց, կնի՛կ...

Ավետիք.— Սահակ բիձա, դու ինչի՞ համար ես
դնում, քեզ հո բան չասեց, վոր նեղացար:

Սահակ.— Ասելն ինձ հարկավոր չի, ա՛յ, սրանց
ասե՛ք, վոր շուն ու կատու յեն դառել, իրար միս
են ուտում: Ա՛յ, նրան ասե՛ք, վոր առավոտվանից
կանգնած՝ նամակ ա կարդում, ա՛յ, նրան ասե՛ք,
վոր տնից, ինչ յեկել ա ծառի տակ նստել՝ յերե-
խա յա պահում:

Հարամ բլի բսենց կոխողի աշխատանքը: Գը-
նա՛նք, ա՛յ կնիկ: (Գնում են):

Հրուշ.— Մեր կոխողում ղեկավարութիւնը բացա-
կայում ե: Յեթե եղպես շարունակվի, մեր կոխո-
ղը կքանդվի: Իմ նամակ կարդալը յեթե վորեւ
միաս հասցրել ե, այդ մեղավորութիւնը յես
վերցնում եմ ինձ վրա... բայց ես կռվի պատ-
ճառը բոլորովին եղ չի, հիմնական պատճառը
մսուր չունենալն ե... մսուրի խնդիրը հարկավոր
ե լուծել:

Տիգրան.— Դպրոցի համար՝ կառուցվող նոր շէնքի
ներքեի հարկը հատկացված ե մսուրին:

Սեբն.— Հատկացնելը բավական չի, մսուրը կազ-
մակերպելու համար դուք գործնական վոչինչ չե-
անում: Յերկու քոսոտ դերանի համար եղ խնդի-
րը յերկու ամիս ե՝ ձգձգվում ե: Եղ զահրամար
դերաններն ել հո արտասահմանից չենք ստա-
նալու: Անտառում ինչքան ասես ծառեր ունենք,
դնանք կտրենք բերենք, դպրոցի շէնքը չինենք
վերջացնենք: Դրանով մսուրի գործն ել կլուծվի:

Տիգրան.— Ուրեմն յեթե ուշանում ա, մեղավորը
յե՞ս եմ:

Սեբն.— Իհարկե, վոր դու յես. յեթե շնորհ չունես
գործ անելու, հեռացի՛ր, թող մի ուրիշ մարդ

հատո՞ւմ ես. ճիշտ ե, կուսակցական ես, բայց
դեռ գյուղխորհրդի դերն ու նշանակությունը չես
հասկանում, ուրիշ տեղ ել եղ խոսքը կասես,
վրեղ կծիծաղեն, ամոթ ա:

Ս Ե Ր Ն.— Ամոթը են ե, վոր մեր կոլխոզը ձեզ նման
ղեկավարներ ունի, ուրեմն ձեր կարծիքով գյուղ-
խորհուրդը առանձին կտրված մի մարմին ե, վո-
րը կոլխոզի հետ բոլորովին կապ չունի:

Ա Վ Ե Մ Ի Բ.— Տես ի՞նչ ա ասում: Ես մարդը մինչև
անդամ կոլխոզի ու գյուղխորհրդի ֆունկցիաներն
ել չի հասկանում:

Տ Ի Գ Ր Ա Ո.— Գնանք, ի՞նչ ես դրա հետ գլուխ դնում:
Դրա հասկացողության մակարդակն ել եղ աստի-
ճանի վրա յա: Նրանից ի՞նչ ես պահանջում:

(Տիգրանն ու Ավետիքը գնում են):

Ս Ե Ր Ն.— Դե արի ու ես տեսակ մարդկանց հետ աշ-
խատիւր. թե՛ ձեզ մարդ ասողին...

ՎԱՐԱԳՈՒԹԻ

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է գյուղի փոքրիկ հրապարակը: Յեղիու կողմից փողոց: Խորքի ձախ անկյունում նւրակառոյց աղբյուրը: Դիմացի մակատում յեղիու հարկամի տուն: Դեպի փողոց մայող առանձին դուռ և լուսամուտներ: Տան վերին հարկում բնակվում է Տիգրանը, իսկ ներքևի հարկում՝ Սահակը: Յերեկոյ յե:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Նարգիզ, Հրուշ. և Զմբուխտ

(Կուժը դրած՝ խոսում են):

Զմբուխտ.— Աղչի՛, չի թողնում, թե վոտս տնից դուրս դնեմ, դուրս դամ՝ ինձ համար մի ազատ շունչ քաշեմ: Առավոտը լուսանում ա, ամենքը գնում են աշխատանքի: Գործից վերադառնալուց հետո լիկկայան են գնում, դրել-կարդալ են սովորում, իսկ յես մնացել եմ անդրադետ: Իմ անդրադիտությունը ամեն անգամ յերեսովս ա տալիս:

Հրուշ.— Եդ դեպքում ի՞նչու թույլ չի տալիս լիկկայանները գնաս՝ քո անդրադիտությունդ վերացնես:

Զմբուխտ.— Նրան մարդ չի հասկանում: Գոնե թույլ տա դնամ աշխատանքի, տանը ամբողջ ուր պարապ նստելով՝ սիրտս մաշվում ա:

Նարգիզ.— Ուրեմն դու ուզում ես գնաս աշխատանքի, իսկ նա թույլ չի տալիս:

Զմբուխտ.— Ի հարկ ե: Ասում ա՛ք քու աշխատանքը ինձ հարկավոր չի: Յես, ասում ա, կաշխատեմ, իսկ դու տանը նստի, յերեխանց պահի, նրանց մաքրությանը հետևի, նրանց սննդի մասին մտածի. և սա, ասում ա, քիչ աշխատանք չի. և դու ել դործի ելությունը չիմացած, կոլխոզնիկներին առաջ՝ դուրս ես դալիս ու ինձ անպատվում:

Նարգիզ.— Դրա համար յես ներողություն եմ խնդրում, աղչի՛, դե յես չեմ իմացել:

Զմբուխտ.— Քու սխալն ել հենց դրանումն ա: Դուք դուրսը աշխատանքի ժամանակ եք միայն միմյանցով հետաքրքրվում, իսկ թե ի՛նչ ա կատարվում տան ներսում, դրանով չեք հետաքրքրվում: Մի որ յես նրանից քաղցր խոսք չեմ լսել: Նրանից ընկերական վերաբերմունք յես չեմ տեսել: Բայց յերբ վոր նրա սխալմունքների մասին խոսում եմ, բարկանում ա և սկսում ա ինձ ծեծել... (Արտասվում ե): Ամաչում եմ և վոչ վոքի վոչինչ չեմ ասում... Վախենալուցս, պատահել ե, վոր գիշերները հարևանների չեմ քումն եմ լուսացրել:

(Կուծը վերցնում ե ու տուն գնում):

Հրուշ.— Խեղճ կին: Դրա համար հարկավոր ե լուրջ մտածել և միջոցներ ձեռք առնել:

Նարգիզ.— Դու սրանից հետո տես իդ կոլխոզի նստադահ կոչվածին ինչ խոսքեր եմ ուտացնելու: Ժողովներում յես նրան են որը կանդնացնեմ, վոր կուստոմսը մտաբերի ու յերկու տակ կարմրի: Հողս դրա գլխին, յերևում ա, վոր նրա ձեռին ես կինը փանջվում ա:

Հրուշ.— Գլուխս տանում են, թե ինչո՛ւ չես ամուսնանում: Ես տեսակ ամուսնական կյանք տեսնողը ամուսնանալու մասին ել կարո՞ղ ա մտածել... պա՛, պա՛, պա՛, չեմ ուղում, ամիսոս չի՞ ազատ կյանքը: Մարդ գնա, կամավոր կերպով իր ազատությունը հանձնի ուրիշին, յերբե՛ք:

Նարգիզ.— Ձեմ ուզում եմ գրական դիրք ուզող տղաները ձեր դուռը հենց վոր սկսեն ծեծել՝ ուրախությունից չորս վտաքով ես նրանց գիրկը ընկնելու, հողս գլխիդ:

Հրուշ.— Դրանք դատարկ խոսքեր են: Եդ կնոջը, իմ կարծիքով, պետք ե ոգնել: Ոնգիրը դնել բջջի նիստում. կուտակցական գծով Տիգրանին հույտալ: Ընտանեկան կենցաղի հարցերի մասին պատի թերթում գրել: Հասարակական պարսավանքի արժանացնել: . .

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Նույնք, Յեղսո և Սամսո

(Յեղսոն կուծմ ուսիմ գալիս ե և ուզում ե քուր լցնել, Նարգիզը խանգարում ե):

Նարգիզ.— Կուլակի՛ աղջիկ, դենը քաշվի՛:

Յեղսո.— Պատճա՞ռ:

Նարգիզ.— Պատճառը կարևոր չի, վոր դու իմանաս: Ասում եմ՝ դե՛նը քաշվի, թե չե կտամ կուժըդ կկոտրեմ, ես աղբրից ջուր խմելու դուք իրավունք չունեք: Հրեն առվի ջուրը, գնացե՛ք, ինչքան ուզում եք՝ խմե՛ք:

Յեղսո.— Ինչի՞ դու եդ առվի ջրից չես խմում:

Նարգիզ.— Յես շատ եմ խմել. հիմա հերթը ձերն ա.

Յեղսո.— Կատաղել ես, հետդ խոսալ չի լինի: Արի լցրո՛ւ: (Կուծը վերցնում ե, քաշվում մի կողմ):

Նարգիզ.— Կատաղածը քո հերն ա, վոր սաղ որը պատերի տակ նստած՝ սրա նրա վրա յա խոսում: Կոխողը վորոշել ա, ձեր խաբարա ջրաղացի չենքը վերցնել, կոխողի համար սղոցարան չինել: Դրա համար հերդ լաչառ կնգա նման արդեն սկսել ա ձենը արար ալխարհ բարձրացնել, կոմունիստները, ա՛յ, քանդեցին, ա՛յ, թալանեցին... իսկ ինքը վոր քանդում-թալանում եր, եդ վոչինչ:

Նարգիզ.— Անկեղծ եմ ասում, մտածել եմ, վոր
փողոցով անցնելու ժամանակ կարից մի մեծ քար
գցեմ, հորդ գլուխը ջարդեմ:

Յեղսո.— Ձեզանից ամեն ինչ սպասելի յա: Սուրն
եւ ա ձեր ձեռքին, թուրն եւ:

Հրուշ.— Իսկ դու կարծում եյիր, վոր եղ սուրն ու
թուրը միշտ ձեր ձեռքին ե մնալո՞ւ:

Յեղսո.— Մեկը դեռ չվերջացրած, մյուսն ա սկը-
սում: Ինչքան կամենում եք, խոսացե՛ք: Միևնույն
ա, յես ձեզ չեմ պատասխանելու:

Հրուշ.— Նշանակում ե, վոր դու արդեն ղինաթափ
ես լինում:

Սամաւ.— Ենքան խոսացիք, վոր աղբրի ջուրը
սկսեց բարակել:

Նարգիզ.— Սրանց մեղն ա: Հողս սրանց գլխին:

Հրուշ.— Ծիշտ ե, վորպես դասակարգ սրանք յերբ
վոր կվերանան, իս աղբյուրի ջուրն եւ կվարարի
ու ամեն ինչն ել...

Յեղսո.— Ես տեղ քանի նստեմ՝ դուք շատ բան կա-
սեք. ալելի լավ ա դնամ: Հողս ձեր գլխին: Մի
կուժ ջուրն եւ գլխներին հարամում եք...

(Դատարկ կուժը ձեռքին դուրս ե գնում, իսկ
Նարգիզն ու Հրուշը ծիծաղում են):

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Նույնք և Սահակ

(Սահակը տնից դուրս ե գալիս):

Սահակ.— Ես կնիկը ինձ ասում ա՝ տանը նստի՛, ին-
քը դուրս ա դնում ու ժամերով կորչում: Հրեն
աղբյուրներում նստած՝ մասլահաթ ա անում,
բռնեց եւ գիտեյի:

(Դռան առաջ քարի վրա նստում ե և իր չիբուխը
լցնում):

Սա մամ.— Կոմունիստների աղբաթը խեղ լինի: Մեծ վարձք արին, վոր ես գեղի աղբյուրը չինեցին: Ես քան տարի են կեղտոտ ու պղտոր առվի ջուրը խմելով՝ հողին երս դուրս յեկավ:

Նարգիզ.— Միջակի՛ կնիկ, հարցնելը ամոթ չլինի, եդ յերբվանի՞ց ա, վոր դուք կոմունիստների արածները սկսել եք հավանել: Առաջ կոմունիստների արածները ձեր աչքին ծուռ եր յերևում:

Սա մամ.— Մարդդ կոմունիստ չլիներ, եդ խոսքը դու չեյիր ասի:

Նարգիզ.— Դու ել բան ասիր: Շատ ել վոր իմ մարդը կոմունիստ ա, ես աղբյուրը հո մենակ նա՛ չի չինել: (Կծերը վերցնում են: Սամամբ գալիս ե իրենց տուն, իսկ նրանք գնում են մյուս կողմը):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Սամամ և Սահակ

Սահակ.— Աստված հաջողի, վոր մեկ ել գնաս, յե՞րբ կգաս:

Սա մամ.— Ա՛յ մարդ, դե յես մեղավոր չեմ:

Սահակ.— Իհարկե դու մեղավոր չես: Մեղավորը ախպուրն ա: Ժողովատեղի քիչ կար, եդ մեկն ե՛լ ասվելացավ: Աչքներս լո՛ւյս: Քանի եդ զահրու՝ մար ախպուրը չկար, կուժը տանում եյիք տալիս առվի տակովը, լցնում ու յերկու բոպեյում տուն դալի, հմի վոր գնում եք, յերկու ժամ ա տևում:

Սա մամ.— Ջուրը բարակել եր, նրա համար ուշացա:

Սահակ.— Ջուրը բարակած ել վոր չլիներ, ելի դու կուշանայիր, անկարելի բան ա, կնանիքը իրար վոր հանդիպեն, երկու ժամ կկանգնեն ու կխոսան: Դե յես գնացի:

Ս ա մ ա մ . — Ո՞ւր ես գնում . կա՛ց , չա՛յ գցեմ , խմի՛ ,
հետո գնա՛ :

Ս ա հ ա կ . — Հարկավոր չի :

Ս ա մ ա մ . — Գնում ե՞ս :

Ս ա հ ա կ . — Ձե՞ս տեսնում , վոր գնում եմ : Ի՞նչ կա ,
բան էյիր ասելո՞ւ , ասա՛ : Տեղ իմ գնում , վոս-
գում եմ , ժամանակ չունեմ : Կոոպերատիվի նա-
խադա՛ւը կանչել ա , գնամ տեսնիմ՝ ի՞նչ ա
ասում :

Ս ա մ ա մ . — Ախր դու խոստացել էյիր , վոր ես գչեր
ինձ թատրոն տանես :

Ս ա հ ա կ . — Յես ել ասեմ՝ բան ա ասում :

Ս ա մ ա մ . — Եդ բան չի՞ : Պետթատրոնի դերասաննե-
րը յեկել , ներկայացում են տալու . հարեանները
գնում են , ասում են՝ մենք ել գնանք : Քանի՞ տա-
րի յե՛ թատրոն չեմ գնացել :

Ս ա հ ա կ . — Ձես գնացել , մեկ որ կգնաս , աշխարհը
չքանդվեց և դու առանց թատրոնի չմնացիր :
Միեւնույն ե , գնանքել , մեզ չեն թողնի : Ես ներկա-
յացումը հատկապես կոլխոզնիկների համար ա :

Ս ա մ ա մ . — Թատրոնը՝ կոլխոզնիկների համար ա ,
կինոն՝ կոլխոզնիկների համար ա , կոոպերատիվի
նոր ստացված ապրանքը՝ կոլխոզնիկների համար
ա , ռադիոն՝ կոլխոզնիկների համար ա . . .

Ս ա հ ա կ . — Տրակտորը կոլխոզնիկների համար ա .
վարկը՝ կոլխոզնիկների համար ա , շարքացանը՝
կոլխոզնիկների համար ա , մի խոսքով ես յերկ-
րում ամեն ինչ ել կոլխոզնիկների համար ա :
Հմի քու ասելը ի՞նչ ա :

Ս ա մ ա մ . — Իմ ասելը են ա , վոր եդ փոփոխական
խասիաթիդ թարգը տո՛ւր , կոլխոզի ճամբին
կանդնի՛ , կոլխոզից դուրս մի՛ դա , խելքդ հավա-
քի՛ գլուխդ , եզուցվանից գնա՛ , կոլխոզ գրվի՛ .
ուրիշներին դու մի՛ լսիր :

Ս ա հ ա կ . — Գրվելու յեմ : Դե յես գնացի : Բան ա , թե
վոր կուչանամ դռները կկողպես , ճրագը կհանդ-
ցես ու կքնես : (Դուքս ե գնում) :

Սաճաճ.— Անծիփ խասիաթդ: Քանի դու եղ խել-
քին կլինես, յես քու ձեռին մի լավ որ չպիտի
տեսնես: (Կուժը վերցնում և և գնում ներս):

ՏԵՍԻԼ 5

Տիգրան և Ջմրուխտ

(Փողոցում, դռան շեմքին կանգնած, խոսում են):

Ջմրուխտ.— Ո՛ւր ես գնում:

Տիգրան.— Ի՞նչ քու հաշիվն է: Գլխիս կանտրոլը
հո չես:

Ջմրուխտ.— Բա եղ խոսալու ձև ա՞— Յես իրավունք
չունե՞մ հարցնելու, թե ո՛ւր ես գնում:

Տիգրան.— Գնում եմ ժողով: Ձեկուցում պիտի տ-
նեմ: Բայց դու ի՞նչ ես հասկանում: Քաղաքական
խնդիրներին քու խելքը չի հասնի: Անպետք բան
ես:

Ջմրուխտ.— Անպետքը դու յես, վոր ինձ նման
կնոջ արժանիքը չես հասկանում: Իմ խելքին ի՞նչ
ասեմ, վոր քու ձեռքին մինչև որս դիմացել եմ:
Ուրիշը քեզ հետ մի որ չեր ապրի: Ապերա՛խտ:

Տիգրան.— Լեզուդ քեզ քաշի՛, խոսքդ ճանաչի՛,
յես քու հավասար մարդ չեմ:

Ջմրուխտ.— Յեթե յես քեզ համապատասխան չեմ,
ինձ — ապահարպան տուր, գնա՛ քեզ համապա-
տասխան կին դուի՛ր ու նրա հետ ապրի՛ր: Հողք
քու շաշ խելքին:

Տիգրան.— Ձենդ կտրի՛:

Ջմրուխտ.— Ձենդ դու կտրի՛: Դու վոր խելոք,
հասկացող ամուսին լինեյիր, ինձ անհավասար
դրության մեջ չեյիր թողնի: Բայց թե եղ ել դեռ
հարց ա՛՝ ո՛վ է մեզնից բարձր և ո՛վ է ումը ան-
համապատասխան:

Տ ի գ ր ա մ.— Նահլա՛թ չար սատանին: Թե կտամ ես շան տղի կնկան կսպանեմ, հետո պետք ե մեղադրեն, վոր կոճուռիստները իրենց կանանց սպանում են:

Զ մ ր ու խ տ.— Տո՛, վողորմելի՛, դու մի հավ չես կարողանա մորթել, դու մարդ կարող ես սպանե՞լ: Դու ի՞նչ մարդ ես: Մարդը հրեն, քու հարեանն ե, եղ քուսացած աչքերդ բաց արա՛, տես՝ նա ի՞նչպես ե տուն պահում, կին պահում, նրանից որինակ վերցրո՛ւ: Ուշք ու միտքդ տվել ես չգիտեմ ինչի՛, տունդ ել մոռացել, կինդ ել: Ել վոչ բարեկամի տուն ես ճանաչում, վոչ հարևանի... ամեն տեղից վոռդ կտրել ես, վոչվոքի տուն դնալ-գալ չունես: Բայդո՛ւշ...

Տ ի գ ր ա մ.— Յես քեզ չեմ արդելում, բարեկամի մե հարևանի տները առանց ինձ ել դու կարող ես դնալ-գալ: Յես ժամանակ չունեմ: Յես զբաղված եմ, կուսակցությունը ինձ վրա հազար ու մի տեսակ պարտականություն ե դրել:

Զ մ ր ու խ տ.— Իմ առելով, միևնույն ե, դու չես ուղղվի: Վաղվանից յես քեզանից բաժանվում եմ: Գնա՛, դու քեզ համապատասխան՝ կին գտի՛ր և նրա հետ ապրի՛ր: (Սաճամբ դուրս ե գալիս փողոց):

Տ ի գ ր ա մ.— Ժողովից կվերադառնամ, դրա մասին կմտածենք: (Գնում ե):

Տ Ե Ս Ի Լ 6

Զմբուխտ և Սաճամ

Ս ա ճ ա մ.— Աղջի՛, ել տեղ չգտաք, դուրս եք եկել, փողոցում կանգնել, իրար հետ կովո՞ւմ: Բա մոթ չի՞, անսոդ-լսողը ձեզ ի՞նչ կասի:

Զ մ ր ու խ տ.— Ինչ անեմ, եստեղս ա հասցրել:

Սաճաւ.— Աղջիկ, մեղադրելու չի, կուսակցական պատասխանատու մարդ ա, յերեմի ժամանակ չունի:

Զմբուխտ.— Ես զահրումար տեղում ել ուրիշ կուսակցական պատասխանատու մարդիկ չկա՞ն: Եդ բոլորը պատճառներ են: Սանամ մոքիր, յերանի քեզ, վոր քու մարդը կուսակցական չի: Դրանով դու բախտավոր ես:

Սաճաւ.— Դե լավ, մի նախանձի, մի բարի պտուղ ել իմ մարդը չի: Հողս նրա դիւին, ամոթից ձեն չեմ հանում, դու հենց իմանում ես՝ բախտավոր ե՞մ: Դու չգիտես, թե յես նրա ձեռքին ի՞նչ որեր եմ քաշում: Ամեն աստու որը հարբած կդա տուն, ել ի՞նչ ավել պակաս խոսքեր ասես, վոր չասի: Խեղճ ըլես, նրա ձեռքն դու մի որ չես դիմանա: Ափսոս չի՞ քու մարդը: Հրեն մարդս դալիս ա: Տնաքանդը ինքան խմել ա, վոր ել յերկու վոտքերի վրա կանգնել չի կարողանում:

(Զմբուխտը գնում ե իրենց տուն, իսկ Սահակը յերգելով գալիս ե):

Տ Ե Ս Ի Լ 7

Սաճաւ ու Սահակ

Սահակ.— Ա՛յ կնիկ, են ո՞ւմ հետ եյիր խոսում: Յես քեզ չասեցի՞՝ դուռը կողպի՛, ճրագը հանդցրո՛ւ, քնի՛: Հը՛, չլինի՞ միտքդ ծովել ա:

Սաճաւ.— Ելի սկսեցիր ավել-պակաս խոսել: Զբմբուխտն եր, եստեղ կանգնած դրից եյինք անում: Տեհաւ, վոր դու գալիս ես, դնաց իրենց տուն:

Սահակ.— Հա՛. յես ասի բա ուրի՞շ մարդ ա: Դե լավ, ես գիշերով կեսին խոսալու համար ել ուրիշ տեղ չգտա՞ք: Դուք ել հո ին կամֆետ ուտողներիցը

չեք, վոր դուքս եք եկել բուլվարը սեյր անելու:
Ա՛յ կնիկ, կարծես մի քիչ հարբած եմ, հը՞:

Սաճա՛մ.— Յանի մի որ կլինի՞, վոր դու հարբած
չդաս:

Սահա՛կ.— Վոր հարբած գալիս եմ, ո՞ւմը ի՛նչ վնաս
եմ պատճառում:

Սաճա՛մ.— Ինձ ես վնաս պատճառում:

Սահա՛կ.— Դու մի՛ վախի, ա՛յ շաշ, քու ախոռի դարին
չի պակասի: Փող, ինչքան ասես, կաշխատեմ:

Սաճա՛մ.— Բու հարեանն ել ե փող աշխատում, բա
ինչի նա գինու—արողի չի տալիս ու աշխատածը
քոռ ու փուչ անում: Յես նրան մի որ հարբած
չեմ տեսել:

Սահա՛կ.— Կուսակցականներին խմելը արգելված ա:
Կուսակցականները վոր սկսեն խմել, առաջինը՝
դինի—արողը կթանգանա, յերկրորդն ել՝ վոր
կուսակցական դործերը յերեսի վրա կմնան, յեր-
րորդը՝ վոր պատիժ կա:

(Սահակն ու Սաճամը գնում են մերս):

Տ Ե Ս Ի Լ 8

Տիգրան և հետո Ջմրուխտ. (Տիգրանը գալիս է
իրենց դուռը ծեծում: Ջմրուխտը մերսից պա-
տասխանում է):

Ջմրու՛խտ.— Ո՞վ է: (Գլուխը լուսամուտից հա-
նած):

Տիգրա՛ն.— Յես եմ, արի՛, դուք բաց արա՛:

Ջմրու՛խտ.— Բաց չեմ անի, վորտեղից յեկել ես,
ելի դնա՛ ենտեղ:

Տիգրա՛ն.— Շատ չեն խոսա, արի՛, դուք բաց ա-
րա՛. հոգնածությունից վորտեղս կտրվում են:

Ջմրու՛խտ.— Շա՛տ հարկավոր է, թեկուզ գլուխդ

եւ կոտորվի: Դրա համար թող քո համապատասխան կինդ մտածի:

Տիգրան.— Շատ պիտի խոսե՞ս: Յես քեզ ասում եմ՝ արի՛, դուռը բաց արա՛:

Զմբուխտ.— Ձեմ բաց անում: Դու ինձ համապատասխան ամուսին չես, գնա՛, ինձնից հեռացի՛ր: (Լուսամուտը ծածկում է):

Տիգրան.— Գժվե՞լ ե ես կինը, ի՞նչ ե: (Դուռը ծեծում է: Զմբուխտը լուսամուտից):

Զմբուխտ.— Ի՞նչ ես ուզում վերջապես, դու չպիտի՞ հեռանաս եստեղից:

Տիգրան.— Հարևանները քնից արթնացան, արի՛, դուռը բաց արա՛, կգան, ինձ փողոցում կտեսնեն, ամոթ է:

Զմբուխտ.— Հարևանները քեզ նոր չեն ճանաչում, նրանք գիտեն, թե դու ինչ պտուղն ես: Վոր քու պակասությունների մասին յերեսիդ վռչինչ չեն ասում, դու կարծում ես՝ հետևիցդ չի՞ն խոսում: Հողը գլխիդ:

Տիգրան.— Վերջապես դու ինձ համբերությունից հանեցիր, արի՛, դուռը բաց արա՛, կգամ, եղտեղ քեզ հետ կխոսեմ:

Զմբուխտ.— Բո գալդ հարկավոր չի: Ա՛ռ, անկողինդ վերցրո՛ւ, գնա՛՝ ուր վոր ուզում ես: (Լուսամուտից անկողինը դուրս է շարտում):

ՎԱՐԱԳՈՒԹՐ

ՅԵՐՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է Դամեկի տունը: Դամեկը, տերտերը, Գարասիմը, Ավետիքը և Տիգրանը, սեղանի շուրջը նստած, խմում են:

ՏԵՍԻԼ 1

Գարասիմ.—Դու իմ ասածը չհասկացար, ես մարդիկը, խոսքի որինակ, ետոր քու հյուրերն են: Իհարկե, առհասարակ, անկախ գիրքից ու պաշտոնից, ամեն ժամանակ ել մարդ կարող եր իր ցանկացած տեղը հյուր գնալ: Բայց խնդիրը նրանումն է, վոր չարամիտ մարդիկ սկսելու յեն խոսալ, վոր դյուլխորհրդի նախագահն ու կոլխոզի նախագահը Դանեկ աղի տանը նստած՝ խմում են յին:

Դամեկ.—Խմելը ամոթ բան հո չի: Կամ թե իդ վո՞ր որենսդրքումն ա դրված, վոր դյուլխորհրդի նախագահն ու կոլխոզի նախագահը մասնավորի տուն հյուր չպիտի գնան և վոչ ել գինի պիտի խմեն:

Ավետիք.—Վոչ մի որենսդրքում նման բան չի գրված և չի ել դրվի: Չարամիտ մարդիկ թող ինչքան ուզում են խոսեն, անձնական գործերում և անհատական խնդիրներում վոչվոք միջամտելու իրավունք չունի:

Տիգրան.—Չարամիտ մարդիկ դրանով ուզում են մտքեր պղտորել: Վերընտրութունների ժամանակ, փաստը ցույց տվեց, վոր շրջանի մասնադատով յես և ընկեր Ավետիքը մեծ հեղինակություն ենք վայելում: Ծիշտ է, անտակա մարդիկ մի քանի անգամ փորձ արին կոլխոզի նախագահության պաշ-

տոնից ինձ հեռացնեն, բայց չկարողացան, նրանց փորձը անհաջողության մատնվեց:

Գառնել.— Ձարամիտ և անտակտ մարդկանց կատարած ու կատարելիք փորձերը, յես համոզված եմ, վոր միշտ ել անհաջողության են մատնվելու: Կրկին և կրկին անգամ խմենք մեր թանկագին Հյուրերի կենացը: Բարով, հազար բարի յեք յեկել: Իմ տան դռները մեր առաջ միշտ բաց են, յերբ վոր կցանկանաք, համեցե՛ք: (Խմում են):

Գարասիմ և տերտեր.— Ձեր կենացը: (Խմում են):

Տիգրան.— Շնորհակալ եմ: (Խմում է):

Ավետիք.— Շնորհակալ եմ: (Խմում է):

Գառնել.— Յես ել եմ շնորհակալ, վոր արժան համարեցիք, իմ ասան եկաք: Բայց թե ես մի անգամ զալով բան չի դառնա:

Տերտեր.— Արդար խոսք աս, Դանել աղի տունը դուք ամեն ոք պետք ե դաք:

Գառնել.— Ո՞վ աս բան ասում, թող գան, բայց չեն գալիս:

Գարասիմ.— Ինչի՞ չպիտի դան:

Գառնել.— Սրանց բանը ո՞վ աս հասկանում, կուլակ անունը կպցրել են ճակատներիս, ինչքան ուժները պատում աս՝ հուպ են տալիս: Իհարկե, կուսակցական տեսակետով սրանք մեր դեմ գաղափարական պայքար են մղում: Բայց թե իմ կարծիքով պայքար մղելու բոլորովին կարիք չկա: Վորովհետեւ մենք, խորհրդային պլատֆորմի վրա կանգնած, ազնիվ քաղաքացիներ ենք:

Գարասիմ.— Կառավարությունը մեզնից ինչ վոր պահանջում աս, մենք տալիս ենք, ինչ վոր ել դժվարանում ենք և ժամանակին չենք տալիս, միևնույն աս, կատարածուն զալիս պահանջում ու տանում ե:

Գառնել.— Մեր ասածները, իհարկե, ուրիշ մաքով չհասկանաք: Մենք են մարդկանցից չենք, վոր կառավարության դեմ հակառակ բան ասենք: Մեր կառավարությունը լավ կառավարություն աս, մեր

ժողովրդի համար ազատութիւն, մեր յերկրին
հանգստութիւն և խաղաղութիւն ա բերել, վոր
մենք խաղաղ ու հանգիստ ապրենք և ուրիշներին
ել մնա չտանք:

Տ եր տ եր.—Արդար խոսք ա, ավետարանումը գրված
ա՝ «խաղաղութիւն՝ ամենեցուն»...

Դ ա ր ա ս ի մ.—Ինչպես երևում ա, ավետարանում խե-
լոք բաներ կա գրված:

Դ ա մ ե լ.—Ավետարանը եստեղ կապ չունի:

Տ եր տ եր.—Ինչպես թե կապ չունի: Դա սխալ կար-
ծիք ա և եղ սխալ կարծիքն ե, վոր ամրացել ե
մեր ժողովրդի մեջ և նրանք յերեսները դարձրել
են յեկեղեցուց:

Դ ա մ ե լ.—Եստեղ կարևորը յեկեղեցին չի. կարևորը
նա յե, վոր մենք վորպես մի ազգութիւն պատկա-
նող և մի յերկրի ժողովուրդ, իրար հետ խաղաղ
ու համեմաշխ չենք ապրում: Շուն ու կատու յենք
դառել ու իրար միս ենք ուտում: Ի՞նչի համար:
Իրար հետ կռիւլու կամ բաժանելու ի՞նչ ունենք:
Ավելի լավ չի, վոր մենք իրար՝ հետ համեմաշխ
ու սերով ապրենք:

Տ եր տ եր.—Արդար խոսք ա, ավետարանումը գրված
ա՝ «սիրեսցեք զիմիմյանց» (Դարասիւմը մրա փե-
շից քաշում ե):

Դ ա ր ա ս ի մ.— (Կամաց) Դու իւ ի՞նչ ես ամեն բոլե-
քու ավետարանը մեջ դրում: Դու չգիտե՞ս, վոր
նրանք կուսակցականներ են:

Տ եր տ եր.—Խոսքը տեղը վոր եկավ, պետք ե ասել:
Դու ինձ չփոթեցիր, ասելու խոսքս իւ մոռացա՛:
Հա՛, են եյի ասում: Հարցնելը ամոթ չլինի, դուք
կուսակցականներ ե՞ք:

(Բոլորը զարմացած նայում են):

Տ ի գ ր ա մ.—Ուրեմն, մեր կուսակցական լինելու մա-
սին դուք կասկածո՞ւմ եք: (Յերկուսով միաժա-
մանակ կուստովները հանում են ու մրամց ցույց
տալիս): Խնդրեմ...

Ա վ ե տ ի ք.—Խնդրեմ...

Դա մեկ.—Դե հմի համոզվեցիր, վոր նրանք կուսակցականներ են:

Տերտեր.—Բան չեմ ասում, թող կուսակցականներ լինեն: Միայն թե յեկեղեցին, կրոնն ու հայ քրիստոնեյությունը սրտներում ամուր պահեն: Գրիգոր լուսավորչի սուրբ հավատը չմոռանան: Այլն տարանում գրված ա՛ զպահյա և զպահպանյա ըղսուրբ հավատը քո»:

Դա մեկ.—Այնտարանումը մենք գիտենք, վոր լավ բաներ շատ կա գրված, բայց դրանք եստեղ ասելու տեղը չի: Վերցրե՛ք առանձնապես խմենք ընկեր Այնտիքի կենացը:

Գարասիմ.—Լավ կենաց ա, խմենք:

Տիգրան.—Մպասե՛ք, չնայած վոր անհատական կենացներին սկզբունքով յեռ դեմ եմ, բայց թե մի քանի խոսք ուղում եմ ես կենացի առթիվ ասել:

Բուռը.—Խնդրենք:

Տիգրան.—Յեթե եսոր մենք իրերի բերումով մի սեղանի շուրջը նստել ենք, պետք ե վոր մենք մեզ մի թեթևակի՝ կերպով բնութագրենք: Այլ կերպ մենք միմյանց չենք ճանաչի և հետևապես մեկս մյուսի ասածը չենք հասկանա: Ուրեմն առաջին հարց: Ո՞վ եմ յես: Քսանվեց թվի ստաժավոր կուսակցական. ներկա դեպքում կոլխոզի պատասխանատու նախագահ: Յերկրորդ հարց: Այս մարդն ո՞վ ե: Քահանա, այսինքն յեկեղեցու սպասավոր, ներկա դեպքում հոգևոր դասի պաշտոնական ներկայացուցիչ: Յերրորդ հարց, սրանք ո՞վքեր են: Մասնավոր սեփականատեր, այսինքն ունեոր դասի պաշտոնական ներկայացուցիչներ, ներկա դեպքում խորհրդային պլատֆորմի վրա կանգնած աղնիվ քաղաքացիներ: Ուրեմն խմենք ընկեր Այնտիքի կենացը:

Բուռը.—Խմենք... (խմում են):

Ավետիֆ.—Շնորհակալ եմ: (խմում ե):

Բուռը.—Մենք ել ենք շնորհակալ: Անուշ:

Ավետիֆ.—Անուշ լինեք:

Գարաւիմ.—Յես չեմ հասկանում, ընտրությունների ժամանակ ի՞նչ էյին մտածում, վոր ես մարդկանց հասցեյին լավ բան չեյին ասում: Մինչև անգամ ընտրությունից հետո ել ես տեսակ հասկացող մարդկանց ուզում էյին հեռացնել:

Դանել.—Նրանց կողմից շատ մեծ սխալ կլինէր: Ավետիքի նման դուռը խորհրդի նախագահ, Տիգրանի նման կոլխոզի նախագահ քիչ կան ես յերկրում: Ես խոսքը յես անկեղծ սրտով եմ ասում:

Տերտեր.—Արդար խոսք ա, Դանել աղան եղ խոսքը ձեզ անկեղծ սրտով ա ասում:

Ավետիք.—Թույլ տվե՛ք անկեղծ սրտով մի քանի խոսք ել յես ասեմ:

Բռնորը.—Մնդրենք, խնդրենք:

Ավետիք.—Դուք դիտեք, վոր մասնավոր սեփականատէրերին, սովորական լեզվով, մենք կուլակներ ենք անվանում: Բայց յեթե եղ կուլակ բառը վերլուծենք, դուքս կգա, վոր նրանք միատարր չեն, նրանց մեջ ել շերտավորում կա: Այսինքն կուլակներ կան, վորոնք հողերանորեն իմպերիալիստական պետությունների որիենտացիան են ընդունում, կուլակներ ել կան, վորոնք խորհրդային պլանֆորմի վրա կանգնած ազնիվ քաղաքացիներ են: Ուրեմն խմում եմ ձեր կենացը:

Տերտեր.—Արդար խոսք ա, խմենք հողերանորեն ազնիվ քաղաքացիների կենացը: (Խմում ե):

Բռնորը.—Յմենք: (Խմում եմ):

Դանել.—Բաժակները լցրե՛ք, յես մի կենաց պիտի առաջարկեմ:

Գարաւիմ.—Պատրաստ ա:

Դանել.—Լերցրե՛ք, ես մի բաժակն ել առանձնապես խմենք Տիգրանի կենացը: Կառավարության ներկայացուցչի կենացը խմելուց հետո որենքով մենք պարտավոր ենք քսանից թվի ստաժավոր և պատասխանատու կուսակցականի կենացը նույնպես խմելու: Տիգրան ջան, սաղ ըլես: Յերանի կոմու-

նիստները բոլորն էլ քու սրտի ու քու հասկացողութեան տեր մարդիկ լինեցին: (Խմում Ե):

Գ Թ Բ Խ Ս Ի Մ.—Տիգրան ջան, վողջ լինես, աստված քեզ ե՛լ ավելի մեծ շնորհք տա: (Խմում Ե):

Տ Ե Բ Մ Ե Բ.—Ամմեն... (Խմում Ե):

Ա Վ Ե Մ Ի Բ.—Տիգրա՛ն ջան, բարեմաղթությունը յեռ ավելորդ եմ համարում: Խմում եմ քու կենացը: (Խմում Ե):

Տ Ի Գ Բ Մ Ա.—Նախքան շնորհակալություն հայտնելը, թույլ տվե՛ք մի քանի խոսք ասել: Քիչ առաջ տեր հայրը մի քանի սխալ արտահայտություններ թույլ տվեց: Դրանից կարելի չե յեղրակացնել, վոր նա մարքսիզմի մասին բոլորովին դադափար չունի:

Իհարկե, ըստ պաշտոնի և ըստ կոչումի նրա տեսակետը ճիշտ եր: Բայց կրոնը ընդհանրապես Գրիգոր լուսավորչի սուրբ հավատը մասնավորապես, մեզ չի հետաքրքրում, մեզ միայն գլխավորապես դիալեկտիկական մատերիալիզմն ի հետաքրքրում:

Ա Վ Ե Մ Ի Բ.—Լսի՛ր, սրանք անկուսակցական մարդիկ են, դիալեկտիկական մատերիալիզմից սրանք վո՛չինչ չեն հասկանա:

Տ Ի Գ Բ Մ Ա.—Նրանք վոր չեն հասկանա, իսկ մենք հո հասկանում ենք: Դու չլսեցի՞ր: Սրանք եստեղ արսուրդ բաներ ին ասում, եդ տաածները յեթե մենք մարքսիստորեն չվերլուծենք, մեզ ալ թեքման մեջ կմեղադրեն, իսկ աջ թեքումը ներկա մոմենտում մեզ համար ամենավտանգավորն ի, կրակը մենք նրա դեմ պետք և ուղղենք: (Լուռ խոսում Ե):

Գ Թ Բ Խ Ս Ի Մ.—(Դամելիմ) Դրա ասածներից դու բան հասկանում ե՞ս:

Դ Թ Ա Մ Ե Լ.—Ինքը շատ ա հասկանո՞ւմ: Շատ չի քաշի, եդ որհնմած աջ թեքումը գուցե մի բան դրստի:

Տ Ի Գ � Մ Ա.—Դանե՛լ աղա, աջ թեքման մասին կարծեմ դու եստեղ ինչ-վոր բան ասացիր:

Դա մեկ.— Յես են եմ ասում, վոր աջ թեքման կողմնակիցները խելքը գլխներին են երևում: Ըստ յերևույթին, նրանք ձեզ լավ խորհուրդներ են տալիս, դուք դուր նրանց տված խորհուրդներին չեք հետևում:

Տիգրան.— Նրանց տված խորհուրդներին, յեթե մենք հետևեկու լինենք, կուսակցության ուղիղ դժից, մենք պետք ե չեղվենք: Իսկ մեզ համար վեկապեյի տված խորհուրդներն են կարևորը: Վեկապե դու հասկանո՞ւմ ես՝ ի՞նչ ե նշանակում:

Դա մեկ.— Հասկանում եմ վոր անկուսակցական եմ, դու կարծում ես՝ յես վոչինչ չե՞մ հասկանում: Ժիշտ ե, յես թեև վեկապեյի անդամ չեմ, բայց նրա տված հրահանգներն ու ցուցմունքները, ինչպես վոր հարկն ե, յես հասկանում եմ, վորովհետև իմ սոցիալական ծագումը բանվորական ե: Մեր տունը սկզբից ևեթ դասակարգային ե յեղիլ: Հայրս վոչխար պահող, մայրս՝ բուրդ գզող, տատս՝ թել մանող, քույրս՝ խալի գործող, և հենց եղ ժամանակվանից ել խորհրդային հոգեբանությունը իմ մեջ սկիզբ ե առել:

Տիգրան.— Հասկանում եմ:

Ավետիք.— Յես ել եմ հասկանում:

Դա մեկ.— Իհարկե, կհասկանաք: Դուք յերկուսով ել խելքը գլխին հասկացող մարդիկ եք:

Գարասիմ.— Տո՛, ջանո՛, սրանք ամեն բան ել հասկանում են, Սեթոյի նման անհասկներն են, վոր չեն ուզում մեզ հետ յուրա դնալ:

Տիգրան.— Դու ել մարդու անուն տվիր: (Բռուցքով ամուր խփում ե սեղանին և իսկույն վոտֆի կանգնում: Մյուսներն ել Յրա հետ անմիջապես վոտֆի յեմ կանգնում): Նրա արարմունքը դուք կարծում եք յես կմոռանա՞մ:

Դա մեկ.— Յեմ չպիտի մոռանաս: Ինքնասիրությունը մարդու թույլ չպիտի տա, վոր իրենից քաշ մարդիկ դան, իր մասին վայրիվերո խոսեն և անհիմն կերպով բամբասեն:

Գարասիմ.— Յեղ դուք չկարծեք, թե եղ բամբասանքները մենք չենք լսում: Իհարկե լսում ենք, բայց ուշադրություն չենք դարձնում:

Դամեկ.— Իսկ յեթե մեր տեղ ուրիշ մարդիկ լինեն, ձեր մասին տարածված եղ բամբասանքները նրանք չար նպատակով կողաազործեյին, իսկ եղպես ստորություն մենք չենք անի: Վորովհետև մենք, խորհրդային պլանֆորմի վրա կանգնած, ազնիվ քաղաքացիներ ենք:

(Դամեկը, Գարասիմը, Ավետիքը և Տիգրանը դուրս եմ գնում):

Տերտեր.— Արդար խոսք ա, մենք ազնիվ քաղաքացիներ ենք. մենք եղ տեսակ բան չենք անի: Ես մի բաժակն ել խմենք գնացողաց ու մնացողաց:

(Խմում է): Լավ գինի յե: Ստաժավոր կուտակցականին ես գինին շատ եր դուր եկել, ինձ ել ա դուր գալի, յերևելի գինի ա: Չի խանդարի, յեթե ես գինուց մի շիշ վերցնեմ հետս տանեմ:

(Սեղամի վրայից մի շիշ վերցնում է դնում գրքպամբ): Հիմա կարելի յե գնալ: Տեր զուղղյա ըզ ճանապարհ իմ... (Դուրս է գնում):

ՎԱՐԱԳՈՒԹՐ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը մերկայացնում է կոլխոզի գրասենյակը:
Սեղամ, աքռոմեր, դեկավար ընկերների մեծա-
դիր մկարմեր, կարմիր դրոշակ և այլն:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Սեքո, Տիգրամ, Նարգիզ, Սամաթ և մի խումբ
կոլխոզնիկներ

Տիգրամ.— Յես իմ կյանքում չեմ սխալվել և չեմ ել
սխալվի: Իհարկե, յես Ֆինանսական տեսակետով
եմ խնդրին մոտենում:

Սեքո.— Ինչ տեսակետով ել վոր մոտենաս, միև-
նույն է, տեսակետդ սխալ է: Գաբասիմը մեզ հա-
մար անհարազատ ելեմենտ է: Նրան կոլխոզում
ընդունել չի կարելի:

Տիգրամ.— Դու շատ կարճ ես մտածում: Նրան յե-
թե մենք կոլխոզ ընդունենք, դրսում այլևս ուժեղ
հակառակորդ չենք ունենա:

Սեքո.— Դրսում չենք ունենա, ներսում կունենանք:
Նրան ընդունելու դեպքում, նշանակում ա, Դա-
նել աղին ել պետք է ընդունենք:

Տիգրամ.— Վոր ընդունենք, դու կարծում ես կոլ-
խոզը կառուցի՞, ընդհակառակը կոլխոզը մեծ շահ
կունենա: Դանել աղան մեծ անտեսության տեր է,
բացի դրանից, նա ահագին դրամադուլուս ունի,
հարկավոր դեպքում մենք կարող ենք կոլխոզի կա-
րիքների համար ոգտագործել:

Սեքո.— Դու են ասա՛, գլուխդ վրադ ե՞, թե մոռա-
ցել, ուրիշ տեղ ես թողել: Բա դու չգիտե՞ս, վոր
եղ տեսակներին թույլ չենք տա՝ մինչև անգամ
կոլխոզի շեմքովն անցնեն:

Տիգրամ.— Ինչո՞ւ:

Ս ե ք ու.— Գայլերի առաջ փարախի դռները միշտ փակում են:

Տ ի գ ր ա մ.— Եղ վախի զգացումը անհամատեղելի յիմեր կուսակցական լինելուն: Դու թերագնահատում ես գյուղացուն, դու տրոցկիտական ուղղությամբ ես գնում:

Յեռ քու հարցը կդնեմ շրջկոմի բյուրոյի նիստում: Դու մեր կուսակցության շարքերում չը պետք ե լինես: Դու արժանի չես:

Ս ե ք ու.— Արժանի չեմ, կուստոմսը թող իմ ձեռքիցս խլեն: Վնաս չունի, յես այնուամենայնիվ իմ աշխատանքով կապացուցեմ, վոր քեզանից լավ կուսակցական եմ: Իսկ ինչ վերաբերում ե տրոցկիտական ուղղության, շրջկոմում հարցը քննելիս կտեսնենք, թե մեզանից ո՛վ ինչա: Հասկացա՞ր, աջ ուղորտունի՛սա:

Տ ի գ ր ա մ.— Իմ աջությունս դու ինչո՞վ ես հաստատատում:

Ս ե ք ու.— Դու աջությունդ նրանով ե հաստատվում, վոր Գարասիմին կոլխոզում ընդունելու առաջարկ ես անում, և Դանել աղի ունեցած գրամագլխով կոլխոզն ես ուզում դարգացնել:

Տ ի գ ր ա մ.— Բա դու ի՞նչ եյիր կարծում: Մեր կոլխոզն ամենաչքավոր կոլխոզներիցն ե, ներդրման կարգով կառավարությունը մեզ գումար չի տալիս, իսկ մենք ել միջոցներ չունենք: Իսկ մեր կոլխոզն ուժեղացնելու ամենաառաջին նախապայմանը դրամական միջոցն ե, վորից մենք միանգամայն զուրկ ենք:

Ս ե ք ու.— Տո՛, խելքի տուպրակ, կառավարությունը ներդրման կարգով յեթե մեզ գումար ե տալու, ել մենք ինչացո՞ւ յենք: Մենք մեր կոլխոզը ենպիսի հիմքերի վրա պետք ե դնենք, վոր եղ գումարը ինքներս ստեղծենք և կառավարությանն ել մինք մեր հերթին ոգնենք: Պետք ե տնտեսական լայն դործունեյություն ծավալենք, ինչպես ուրիշ կոլխոզներն են անում:

Նարգիզ.— Ժողովականները հավաքվել, ենտեղ
ձեղ են սպասում: Գնանք, ենտեղ նրանց ներկա-
յությամբ խոսացե՛ք, վոր նրանք հնարավորու-
թյուն ունենան իրենց կարծիքը հայտնելու:

Սեբոս.— Զիշտ ե ասում, ենտեղ մեր խոսալը ավել-
նորդ ե: Գնանք, դու քու ղեկուցումդ տուր, ըստ
եյության մենք դուրս կգանք — կխոսանք:
(Գնում են մերս):

ՏԵՍԻՆ 2

Դամել և Շմո

(Շմոն վտտփից կազում ե և դեմքը ալլակերպ)

Դամել.— Հետո՞:

Շմո.— Հետո ե՛ն, վոր ասում ա՝ կոլխոզը իր սղո-
ցարանը շինելու համար ահագին գումար ա ծախ-
սել, մասնագետներ հրավիրել, և նրանք գտել են,
վոր սղոցարանի համար միակ հարմար տեղը Դա-
նել աղի հին ջրաղացն ե:

Դամել.— Հետո՞, հետո՞:

Շմո.— Հետո ե՛ն, վոր ասում ա՝ կոլխոզի վարչու-
թյունը վորոշում ունի եդ տեղը Դանել աղի ձեռ-
քից վերցնել: Իսկ նրանք, ասում ա, դնացել են,
գինու ազդեցության տակ խոստացել, վոր չվերց-
նեն: Եդ տեղը թողնեն ու մի ուրիշ տեղ գտնեն
սղոցարանի համար: Բայց թե եդ խնդիրը կար-
ծեմ չըջկոմը քննության ե առել, տեսնենք ինչ
ընթացք կստանա: Տիգրանի ղեկուցումը ես որվա
Ժողովում հինց դրա համար ել դրել են: Կոլխոզի
նախագահության պաշտոնից նրան կհեռացնեն:
Կոլխոզում բոլորը նրանից դժգոհ են:

Դամել.— Սխալ բան ե: Տիգրանը յեթե կոլխոզից
հեռանա, առաջի հերթին կոլխոզնիկները իրենք
կվնասվեն:

Շմո.— Սխալ ա, թե՛ ճիշտ, դրա մասին խոսարն ա—
վելորդ ա: Նրանք ես որ իրանց իմացածը կանեն:
(Սահակը շտապ գալիս է, իսկ Շմոն գնում է մերս):
Սահակ.— Ինչպես յերևում ա, ժողովից ուշացել եմ:
(Սահակը ուզում է մերս գնալ, բայց Դանելը մրաֆ
կանգնեցնում է):

ՏԵՍԻԼ 3

Դանել և Սահակ

Դանել.— Կա՛ց, ո՞ւր ես գնում: Զի կարելի, ժողովը
դռնփակ ա:
Սահակ.— Դուռը բա ինչի՞ յա բաց:
Դանել.— Բաց կլինի: Բա հո կողպեքով չեյին կող-
պելու, դռնփակ՝ նշանակում ա, վոր կողմնակի
մարդկանց չի կարելի:
Սահակ.— Յես կոլխոզնիկ եմ, կողմնակի մարդ չեմ:
Դանել.— Կոլխոզնիկ ես, բայց վոր նախկին միջակ
ես, դրա համար էլ քեզ ես ժողովին գնալ չի կա-
րելի:
Սահակ.— Զի կարելի, յես ել չեմ գնա: (Նստում է):

ՏԵՍԻԼ 4

Նայմֆ և Գարասիմ

Գարասիմ.— Ա՛յ մարդ, քու Հեռեից յես մի ժամ
ա ման եմ դալիս: Ի՞նչ արիր: (Նստում է):
Դանել.— Ինչ վոր հարկավորն ա՝ արել եմ տես-
նենք՝ ի՞նչ ա դուրս դալիս:
Սահակ.— Պա՛հ քու տիրու Հերն անիծած... կատու
յեր, թե ի՛նչ եր, եկամ, ես արանքով, անցկա-
ցամ: (Նայում է չորս կողմը):
Գարասիմ.— Ո՞ւր ա Եստեղ կատու:
Դանել.— Միջակների աչքին ամեն տեղ շուն ու կա-

տու յե յերևում: (Ներսից աղմուկ): Ղալմաղալ-
ներն արդեն սկսվեց:

Դ ա թ ա ս ի մ.— Հետաքրքիր ա, տեսնես Ղալմաղալ-
ներն ինչի՞ համար ա:

Դ ա Յ ե լ.— Ինչի համար ուզում ե՛ թող լինի, դրանից
մեզ ոգուտ չկա: Կուժն ու կուլան վերջը մեր գըլ-
խին ե կոտրվելու: Տիգրանին նախագահության
պաշտոնից ուզում են հանեն:

Դ ա ր ա ս ի մ.— Իսկ ո՞ւմ են ուզում նրա տեղ ըն-
տրեն:

Դ ա Յ ե լ.— Սեթոյին են ուզում ընտրեն:

Ս ա հ ա կ.— Սեթոն գործունյա մարդ ա:

Դ ա Յ ե լ.— Նրա գործունյա լինելը մեզ համար կա-
րելիոր չի: Տիգրանը յուր գնացող մարդ ա, նա
ուզում ա ինքն ել ապրի, ուրիշին ել ապրեցնի:
Իսկ Սեթոն, ընդհակառակը, ուրիշներին առելով
ատում ե: Նրա հետ յուր գնալ չի կարելի:

Դ ա ր ա ս ի մ.— Իհարկե, Տիգրանի բանը ուրիշ ա:
Նա վոր կոլխողի նախագահի պաշտոնում մնար,
մեր գործը լավ կըլիներ: Երեգի մոռացա՝ թե
նրանից մի գրություն վերցնեմ, են մնացած ապ-
րանքն ել տանեմ ծախեմ, կորչի գնա:

Դ ա Յ ե լ.— Յես ել հենց ետ նպատակով եմ յեկել:
Քիչ սպասենք, դուրս կգա, կոլխողի անունից
պաշտոնական գրությունը կտա: Յես ել ծախելու
մի քանի բան-ման ունեմ: Կտանենք, ռադ կա-
նենք:

Ս ա հ ա կ.— Հետո՞, կոլխողի անունով նա ձեզ եղպես
գրություն կտա՞:

Դ ա Յ ե լ.— Կտա:

Դ ա ր ա ս ի մ.— Մի քանի անգամ տվել ա: Ես առա-
ջին անգամը չի: Ես պարտիան ել վոր ծախեմ,
բավական ոգուտ կունենամ: Առաջին պարտիումը
վնասվեցի:

Ս ա հ ա կ.— Յես ելի գլխի չեմ ընկնում: Դուք ձեր ապ-
րանքը եդ ո՞ւմ վրա յեք ծախում:

Դ ա ր ա ս ի մ.— Պետական հիմնարկների վրա, ել

մասնավոր առևտրականներ չկան, վոր մեր ապրանքը նրանց տանք: Մոնոպոլի մասին դու սկիզբադադար չունե՞ս:

Ս ա հ ա կ .— Մոնոպոլից բան չիմ հասկանում. բայց են գիտեմ, վոր կենտրոնից հատուկ հրահանգ կա, վոր պետական հիմնարկները մասնավոր մարդկանցից առևտուր չանեն:

Դ ա մ ե լ .— Իսկ քեզ ո՞վ ա ասում, վոր պետական հիմնարկներն առանց հրահանգի յեն գործ անում: Պետական հիմնարկներում ամեն ինչ ել հրահանգով ու ծրագրով ա կատարվում: Բայց թե եդ հրահանգ տվողներն ու հրահանգ կատարողները ուրիշ-ուրիշ մարդիկ են: Մինչև կենտրոնից ուղարկված հրահանգը տեղերում կհասկանան, մենք մեր իմացածը կանենք: (Ներսում աղմուկ, իրարամցում, Տիգրանը ֆրսիմֆը սրբելով դուրս ե գալիս):

Տ Ե Ս Ի Լ 5

Նույնք, Տիգրան, հետո Նարգիզ

Տ ի գր ա մ .— Գնա՛, ինձ քարկոծողների թվին թողմեկն ել ավելանա: Ինչ ուզում ես՝ արա՛, միևնույն ա:

Ս ա հ ա կ .— Ասում են դռնիակ ա, նրա համար չեկա: Կուլակներից յանի մարդ խեր կստանա՞:

(Սահակը գնում ե մերս):

Տ ի գր ա մ .— Գնա՛, ինձ քարկոծողների թվին թողմեկն ել ավելանա: Ինչ ուզում ես՝ արա՛, միևնույն ա, քննադատության ժամանակ ամենքը վրադ պիտի խոսան, իսկ դուք ի՞նչի համար եք յեկել: Ես խոսակցությունը գլխավորապես ձեր պատճառով եր: (Նարգիզը ժողովի սրահի դռան շնիֆում կանգնած՝ լսում ե):

Դ ա մ ե լ .— Քեզ հետ առանձին գործ ունենք:

Տ ի գր ա մ .— Մնդրում եմ, վոր սրանից հետո դուք ինձ հետ այլևս գործ չունենաք...

Նարգիզ.— Փառք աստծո, խելքի եկար:

(Դանելն ու Գարասիմը Նարգիզին տեսնելուն պես հեռանում են):

Տիգրան.— Մեծ անբաղաճավարություն է ձեր կողմից, յերբ մարդկանց զաղտնի հետևում եք:

Նարգիզ.— Իսկ քո կողմից մեծ քաղաքավարություն ա, վոր կուլակների հետ կանգնած սիրաբանություն ես անում: Կարոտել եյիր, վաղուց ա՝ դու նրանց չեյիր տեսել: Հարցնելն ամոթ չըլնի՝ Քնոքհրդային պլատֆորմի վրա կանգնած եղ աղնիվ քաղաքացիները—ը ի՞նչի համար եյին յեկել, ի՞նչ եյին ուղում: Յեթե վորեւի նպատակ չունենային, նրանք եստեղ չեյին գա:

Հսկ'ր, քանի ուշ չի, խելքդ հավաքի դուխդ, գնա՛, որինամբոր աշխատի՛: Դու եղ կուլակներից ձեռք քաշի՛. բացի վնասից, նրանք մեզ ոգուտ չեն տա:

Տիգրան.— Եղ բարի խրատներդ դու պահի՛ քեզ համար: Յես գիտեմ, թե ի՞նչպես կաշխատեմ:

Նարգիզ.— Աշխատանքդ տեսնում ենք: Կոլխոզ ընդունվելու համար գիմում տվողներ կան, յերկու ամիս ե՛ պատասխան չեն ստացել:

Տիգրան.— Սուտ ես ասում, յես նրանց պատասխանը տվել եմ:

Նարգիզ.— Են պատասխան չի, վոր դու տվել իս: Նրանց պետք է բացատրել, խոսել, համոզել...

Տիգրան.— Նրանց հետ խոսելու և ժամերով նրանց բացատրություններ տալու յես ժամանակ չունեմ:

Նարգիզ.— Իսկ կուլակների հետ գինի խմելու ժամանակ ունե՞ս:

Տիգրան.— Ձայնդ կտի՛ր:

Նույնք և Ավետիք

(Պատի քերքը ձեռքին, փողոցի կողմից շտապ-
շտապ մերս և գալիս):

Ավետիք.— Աստվածդ սիրես, մի տես ի՞նչ խա-
տառակույթյուն ե, պատի թերթում մեզ նկարել
են: Նայի՛ր, սրանք կուլակներ են, իսկ սրանցից
մեկը դու յես, մյուսը՝ յես: Գինու բակալները
ձեռքներին՝ կուլակների հետ համարովում ենք:
Իսկ ես մյուսը տերտերն ե, խաչով ու ավետարա-
նով մեզ որհնում ե: Տակն ել գրել ին՝ «խաղա-
ղություն ամենեցուն»:

Տիգրան.— Դե արի, լեզու գտի՛ր ու սրանց հետ
աշխատի՛ր:

Նարգիզ.— Կորած լեզու չկա, վոր դու գտնես: Կու-
լիտյանի լեզուն կոլխոզի ծրագիրն ա. եղ ծրա-
գրով դուք վոր աշխատեք, ձեր մասին թերթում
վատ բան չեն գրի: Իսկ յեթե գրում են, նշանա-
կում ե՝ գրելու տեղիք եք տվել:

Ավետիք.— Ուրիշների մասին ինչի՞ վոչինչ չեն
գրում: Ետ զահրումար լրագիրը հենց մեզ համար
ե լույս տեսնո՞ւմ: Մի համար չեղավ, վոր մեր
մասին վորեւե բան գրած կամ նկարած չլինեն:

Նարգիզ.— Դրա համար դուք նեղանո՞ւմ եք:

Ավետիք.— Քու մասին վոր գրեն, դու չե՞ս նեղա-
նա:

Նարգիզ.— Եթե սխալ գործ կրոնիմ, թող գրեն:

Տիգրան.— Խնդրում եմ՝ դու մեզ հետ չհավասար-
վես, մենք կուսակցականներ ենք: (Կուստումար
ցույց և տալիս):

Նարգիզ.— Դու քու արած դո՛րծդ ինձ ցույց տուր
և կատարածդ աշխատանքո՛վ ինձ զարմացրու:
Կուստումար բերում, աչքս ես կոխում թե ի՞նչ:

Հողս գլխիդ, յերևում ա, թե դու ի՞նչ տեսակ
կուսակցական ես: Քեզ նման կուսակցականները
բազարում ջուխտը մի շահի ա...

Տիգրան.— Ձայնդ կտի՛ր, վրբ անդգամ:

Նարգիզ.— Կուսակցականը բա եղ խոսքը կասի՞:
Հողս քեզ պես կուսակցականի գլխին: Դու ի՞նչ
կուսակցական ես: Սրանից — նրանից մի քանի
խոսք լսել ես, դրանով ուղում ես ուրիշներին
դարձացնե՞ս: Մի հարցնող լինի՝ ո՞վ ես, ինչա-
ցո՞ւ յես: Եղ կուսակցական տո՞մսն ել ո՞վ ա ի-
մանում՝ ումնից ես գողացել: Ետ տո՞մսն ել վոր
չունենալիք, փողոցումն ընկած, սոված—ծարավ
կստակեյիք, յերեսիդ նայող չեք լինի: Հողս
գլխիդ:

(Գնում ե ժողովարանը):

Տ Ե Ս Ի Լ 7

Նույնք և Մարգար

Տիգրան.— Ես տեսակ բերանը պատռած կնոջ յես
մի բոպե չեյի պահի:

Ավետիք.— Դրանք դատարկ բաներ ին: Յես բոլո-
րովին մոռացա, վոր քեզ ասեմ: Երջկոմի քար-
տուղարն ինձ կանչել եր իր մոտ: Լսի՛ր, մեր
խնդիրը դրված ե վաղվա բյուրոյի նիստում:

Տիգրան.— Ա՛յ քեզ խայտառակութուն...

Հրուշ.— Երջկոմի քարտուղարը ձեզ կանչում ա:
Համեցեք...

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է Դամեյլ աղի մարագի մոտ:
Մարգարը դարմանով լի յերկու քրոցները դուրս
է բերում, դնում մարագի դռան առջև: Իսկ Սահա-
կը փողոցի հակառակ կողմից, դարմանով լի
քրոցը շալակիմ, ինքն իրեն խոսելով գալիս է:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Սահակ և Մարգար

Սահակ.— Թեկուզ հազար անգամ ասա՛, նրանք իրենց
ուղածն անելու յեն: Դրուստ վոր աշխարհը շուտ
ա յեկել:

Մարգար.— Ճիշտ ա, շուտ ա յեկել: Բայց շուտ
գալը դու ի՞նչպես ես հասկանում, Սահա՛կ բիձա:

Սահակ.— Յես եսպես եմ հասկանում, վոր ես կնիկ-
արմատները շատ են յերես առել:

(Քրոցը դնում է գետնին):

Մարգար.— Սահա՛կ բիձա, յես ինչպես տեսնում եմ,
կնիկարմատները քեզ նեղացրել են:

Սահակ.— Ուրիշ կնանոց հետ յես ի՞նչ հաշիվ ունեմ:
Խոսքը մեր տանըցոնց համար ա: Լսի՛ր, դնացել
եմ տուն, վո՛չ ճրագ ա վառված, վո՛չ ջուրն ա
բերված, վո՛չ տունն ա ալված, յերեսի վրա թո-
ղել ա ու դնացել, չեմ իմանում վո՛ր ջհանդամը
կորել: Քեզ եմ հարցնում, բա ես կարդ ու կանոն
ա՞:

Մարգար.— Դե լավ, կարգն ու կանոնը եստեղ ի՞նչ
կապ ունի:

Ս ա հ ա կ .— Ինչպես թե ինչ կապ ունի: Առաջ տղա—
մարդը դրսի գործն եր կատարում, իսկ կնանի—
քը՝ տան գործը: Հմի ընենց ա դառել, վոր տղա—
մարդն ել ա դրսի գործ կատարում, կնիկարմատն
եկ: Տան գործը մնացել ա յերեսի վրա, անող
չկա: Բալքի յես եմ ու սոված—ծարավ մեռնում
եմ, բա են քանդվածումը մի ստաքան ջուր չըլի—
նի՞, վերցնեմ խմեմ, մի պատրաստի հաց չըլնի՞,
վերցնեմ ուտեմ:

(Զիրուիքը լցնում ե ու սկսում ծխել):

Մ ա ր գ ա ր .— Դրա համար ել նեղացե՞լ ես: Տնաշե՛ն:
Սանամ մոքիրը յերևի գործ ունի, ուշացել ա,
վերցրո՛ւ տան գործը ինքդ արա՛, տան գործ ա—
նելն ի՞նչ մի դժվար բան ա: Քաղաքից կոլխոզի
չեֆերն ես որ եկել են, կինո յեն ցույց տալու,
Սանամ մոքիրն ուրիշ կնանոց հետ յերևի գնացել
ա թամաշա անի:

Ս ա հ ա կ .— Դրանք ել հո թամամ համը հանեցին: Որը
մի մահանա յեն բռնում, քաղաքից վեր կենում
ու գալիս: Գալուց ել հո մեկը կամ յերկուսը չի
դա, թորոշուով են գալիս:

Մ ա ր գ ա ր .— Դե լավ, նրանք իրենց քեֆի համար հո
չե՞ն գալիս:

Ս ա հ ա կ .— Գիտեմ՝ ինչի համար են գալիս: Գալիս են
թող դան, բան չեմ ասում: Գան կոլխոզին քոմագ
անեն, յես ել կոլխոզի անդամ եմ: Թող դան մեզ
լուսավորեն, մի խոսքով՝ մեզ ինչ ուզում են՝
թող անեն, միայն թե կնիկարմատներին հասկա—
ցնեն, վոր նրանք տան գործը յերեսի վրա չթող—
նեն ու գնան՝ դրսի գործերով զբաղվեն, կնիկար—
մատը ստեղծված ա տան գործի համար. տունն
ավլի, երեսա սաՀի, կերակուր խիլ, վոր տղա—
մարդը դրսից դա, ամեն ինչ տանն արած պատ—
րաստ լինի:

Մ ա ր գ ա ր .— Եղպես չի: Ընկեր Լենինը իրա ժամա—
նակին ասել ա, վոր խոհարարներն ել յերկիր
սլիտի կտավարեն: Իսկ յերկիր կառավարելու

Համար, նրանք տան չորս պատերից պիտի դուրս գան, ամեն ինչ տեսնեն ու ամեն ինչ սովորեն:

Ս ա հ ա կ .— Ձե՛ր, ընկեր Լենինի հետ եղ մի՛ բանումը յես Համաձայն չեմ: Կառավարական գործերում վոր կնանիքն ել սկսեցին խառնվել, գործը լավ չի դնա: Ընտանեկան Համերաշխությունն ել տնից կվերանա: Մարդը կնգան ա ասելու՝ տան գործ արա՛, կնիկը մարդուն, մեջտեղ վոչ նա յա անելու, վոչ մյուսը:

Մ ա ր գ ա ր .— Սահա՛կ բիձա, ուրիշ տեղ ել դու եղ խոսքը կասես, քեզ կմեղադրեն: Կասեն բուրժուական տեսակետի կամ թե կուլակների ազդեցության տակ ընկած մարդ ա:

Ս ա հ ա կ .— Բուրժուաների հերն ել անիծած, կուլակներինն ել: Իմ խելքը վոնց վոր կտրում ա, ընենց ել ասում եմ: Յես կոլխոզի անդամ եմ, ուրիշի հետ յես ի՞նչ հաշիվ ունեմ:

Մ ա ր գ ա ր .— Սահա՛կ բիձա, վոր կոլխոզի անդամ ես, եղ լավ ա. բայց վոր կնանոց մասին սխալ ես մտածում, եղ լավ չի: Սրանից հետո քու կնիկը մենակ՝ քու տան գործը չպիտի անի: (Դարմանով լի ֆքոցը շալակում ե ու դուրս գնում):

Ս ա հ ա կ .— Ես ի՞նչ ա ասում: Յես կնիկ եմ բերել, վոր իմ տան գործն անի, բա վո՞նց... (Քքոցը շալակում ե ու դուրս գնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Դամել և Հեղիմար

Մի մեծ սնդուկ, յերկուսով բռնած, բերում եմ

Հ ե ղ Ի մ ա ր .— Կռնիրս կոտորովեց, ա՛յ մարդ, վե՛ր դիր՝ մի փոքր հանգստանամ:

Դ ա մ ե լ .— Դու ել հանգստանալու ժամանակ ես գտել: Վերցրու ու տանենք դնենք ենտեղ, նրանից հետո, ինչքան ուզում ես, հանգստացի՛:

(Սնդուկը դնում եմ մարագի ներսում և դուրս եմ գալիս մարագի դռան առջև փարի վրա նստում)։

Եստեղ աչքից հեռու տեղ ե, վոչոք չի տեսնի։
Հ ե դ ի ն.— Դե լալ, տնից տանողը եստեղից չի՞ տանելու։

Դ ա ն ե ի.— Տեղը վոր խմանան, իհարկե կտանեն։ Բայց նրանց մաքովը չի անցնի, թե մարագում, հողի տակը վոսկեղեն ե պահված։ Ե՛հ, հարամեց, ա՛յ կնիկ։ Ես քանդվածումը ել ապրել չարժի։

Հ ե դ ի ն.— Ա՛յ մարդ, յեթե եղպես ե, ել ինչի՞ յենք մնում։ Տուն ու տեղ հավաքենք՝ դնանք ուրիշ յերկեր։

Դ ա ն ե ի.— Ել արդեն ուշ է։ Դե ել ինչի՞ համար ես նստել, վեր կաց դնա՛։ Քիչ հետո եստեղ ուրիշ մարդիկ են գալու։ Գաղտնի խորհրդակցություն ունենք։ Յեղսոյի նրա մասին վոչինչ չասես, թե չե դյադի տկանջը կընկնի, ել տերը չես։ Եդ դյադեն եդ դարմանով լիքը քթոցը ի՞նչի համար ե եստեղ թողել։

Հ ե դ ի ն.— Յերևի մեկը տարել ե, եդ մեկն ել թողել ե, վոր հետո դա տանի։

(Հեղինաբը գնում ե)։

Դ ա ն ե ի.— Կարծես մեջքը կկոտրվեր, վոր իրկու քթոցն ել վերցնեք, միասին տանեք։ Քանի չեն յեկել, դնամ տեղավորեմ։ (Գնում ե ներս, մարագի դուռն իր հետևից կողպում)։

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Գարասիմ, տերտեր, և հետո Դանել

Տ եր տ եր.— Աշխարհի բանը նարդվան ա, մեկը վոր քաշանում ա, մյուսը պետք ե բարձրանա։

Գ ա ր ա ս ի մ.— Ուրեմն դու բարձրանալու հույս ունի՞ս։

ՏԵՐԱՒԵՐ.— Իհարկե: Բա հո խապես չենք մնալու. եղ բախտի դուռը անպատճառ մի որ ել մեր առաջ կբացվի: Քանի սրանք չեյին եկել, իմ դործս հաջող եր: Եղ անիծվածները եկան-չեկան, իմ յեկամուռը բոլորովին կտրվեց: Չահրումար զազաը մեջ ընկավ, ել վոչ հարսանիք ե լինում, վոչ կնունք: Մեռելները հո, սովորություն ե դառել, կուսակցական, թե անկուսակցական, առանց տերրի յեն տանում թաղում:

ԴԱՅԵԼ.— Բա ել ո՞ւր ես կանգնել, փարաջեղ հանի՛, դնա քեզ համար մի ուրիշ դրաղմունք ճարի՛: Տերտերությունն արդեն խողից ընկել ե:

ՏԵՐԱՒԵՐ.— Ա՛յ մարդ, վո՞րտեղից դուրս եկար, դու եղ մարաղում ի՞նչ եյիր չինում:

ԴԱՅԵԼ.— Զոչում եյի: Վաղուց ա մարազ չեյի յեկել, ասի մի մտնեմ տեսնեմ՝ դարմանն ես տարի անասուններին հերիք անելո՞ւ ա:

ՏԵՐԱՒԵՐ.— Ձեր անասունների մասին դուք մտածում եք, իսկ ձեր քահանայի մասին չե:

ԴԱՅԵԼ.— Մեր քահանան իր մասին ինքը վաղուց մտածած կլինի: Նա հին աղվես ա...

ՏԵՐԱՒԵՐ.— Եղպես ասելով յես ես որն եմ ընկել-ճիշտ եմ ասում, վոր վոչինչ չունեմ:

ԴԱՅԵԼ.— Գարասի՛մ, հալատո՞ւմ ես:

ԴԱՐԱՍԻՄ.— Վոչ հալատամ սուտ: Քրիստոս: Աչ-խարհիս յերեսին հողևորականներից մեծ ստախոս վոչ մի տեղ չկա:

ԴԱՅԵԼ.— Յես ել եղ կարծիքին եմ: Առհասարակ հողևորականները շատ աչքածակ մարդիկ են, աչ-խարհի ամբողջ հարստությունը վոր տան նրանց, նրանց աչքը չի կշտանա, մի գլուխ կասեն՝ տուր: Մար ու ձոր — տերտերի վոր վոր ասել են՝ ճիշտ են ասել:

ՏԵՐԱՒԵՐ.— Հետո՞:

ԴԱՅԵԼ.— Հետո են, վոր դու թեև եղքան լաց ես լինում, բայց մեղոկներով վոսկի-արծաթը, ո՞վ

ա խմանում, վո՛րտեղ ես դրել ու պինդ, պինդ պահել:

Տ Ե Ր Ա Խ Բ.— Սոսձն ասում ա՛, չուտ արա դողին բռնի՛ր, թե չե դողը քեզ կբռնի: Հմի քոնն ե: Դու վոր մեղոկներով կամ սնդուկներով հարստությունդ պահել ես, կարծում ես ուրիշներն ել պահել ե՞ն: Խնդրում եմ քու արշինով ուրիշներին չչափես:

Գ Խ Բ Ա Ս Ի Մ.— Սո՛ւս արեք, մարդ ա դալիս: (Մտնում եմ մարագը: Մարգարը Յեղսոյի հետ խոսելով գալիս եմ):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Նույնք, Մարգար և Յեղսո

Մ արգար.— Ժիշտ ա, դատակարգային թշնամուն ջախջախել ենք, բայց դեռ վերջնականապես թաղել չենք: Իսկ թաղման արարողությունը սկսված ա:

Յ Ե Ղ Ա Ս.— Քու ասածներից յես վոչինչ չեմ հասկանում:

Մ արգար.— Կամաց-կամաց կհասկանաս: Դե ել ի՞նչ ես կանդներ, դնանք մարագը, դու քթոցը բռնի, յես դարմանը կլցնեմ:

Յ Ե Ղ Ա Ս.— Հրեն, քթոցը դարմանով լցրած և պատրաստ դրված ա:

Մ արգար.— Ներողություն, յես սխալվեցի: Ուղում եյի ասեմ՝ դնանք, դու քթոցը բռնի՛, յես դատարկեմ:

Դ Ե Ա Ն Լ.— (Մի կողմ) Գյադի միտքը ծուռ ա:

Յ Ե Ղ Ա Ս.— Յես չեմ հասկանում, թե վոր դատարկելու եյիք, ել ինչի՞ համար ես լցրել:

Մ արգար.— Սխալվել եմ, քու հերը ասել ա, վոր ես տարի մեր դարմանը քիչ ա — խնայողաբար բանեցրո՛ւ, վոր անասունների կերը չպակասի:

Դամեւլ.— (Մի կողմ) Սաի հերն անիծած, թե եղ
խոսքը յես քեզ ասել եմ:

Յեղսո.— Վո՛ւյ, քոռանամ, սա իմ Հայրիկիս ձայնն
է:

Մարգար.— Գու Հայրիկը ես գիշերվա կեսին եստեղ
ի՞նչ դործ ունի: Հիմա նա, ո՛վ ա իմանում, վոր
քունը ու պուճախում նստած, խորհրդային իշ-
խանության հիմքերն ա փորում:

Դամեւլ.— Իմաստո՞ւն ա շան տղեն:

Յեղսո.— Վո՛ւյ, քոռանամ, թե սուտ ասեմ, իսկա-
կան հորս ձայնն եր:

Մարգար.— Դու ել հենց մի գլուխ քու հոր ձենն
ես լսում: Հորդ ձենը լսելու ժամանակը չի, արի
ես քարի վրա նստենք, իրար հետ քիչ զրից ա-
նենք:

Յեղսո.— Ձե՞մ ուզում:

Մարգար.— Արի՛, մի՛ վախենա, վիշապ չեմ, վոր
քեզ մի բաշ կուլ տամ:

Յեղսո.— Դե լավ, իմ նստելով տեսեմ դու ի՞նչ բա-
վականություն ես դդում:

(Յեղսոն ու Մարգարը նստում են քարի վրա):

Մարգար.— Շատ մեծ բավականություն: Դու չես
պատկերացնում. մի տես, թե ինչքա՛ն գեղեցիկ
ու հետաքրքիր տեսարան ալուանյակը վերեւից ա
լուսավորում, ներքեւից՝ առուն ա կշկշկում դը-
նում. իսկ մենք իրար կողքի, ես փափուկ քարի
վրա նստած, զրից ենք անում:

Յեղսո.— Փափուկ քարի վրա, հա՛, հա՛, հա՛...

Մարգար.— Ինչի՞ ես ծիծաղում: Տուֆի քարը փա-
փուկ չի, բա ի՞նչ ա՛: Ուրազով տաշում են, մեխ
են խփում:

Յեղսո.— Կարծես, ել ուրիշ խոսալու բան չկա, քա-
րից ու մեխից ես բռնել:

Մարգար.— Դե լավ, վոր եղպես ե, լուանյակից
խոսենք, Յեղսո, դու կիմանաս, մեր հին դորդ-
ները են լուանյակի մեջ ի՞նչ են տեսել, վոր նրա
մասին ենքան շատ բաներ են դրել:

Յեղսոն.— Ձգիտեմ, յեթե դու եղբան հետաքրքրվում ես, դնա իրենցից հարցրո՛ւ, իմացի՛ր։

Մարգար.— Նրանց հետ յես ի՞նչ հաշիվ ունեմ, յես քեզնից եմ ուզում իմանալ։ Լսի՛ր, Յեղսո՛, իմ կարծիքով եղ մարդիկ կամ սիրահարվածներ կլինեն, կամ թե մի ուրիշ պատճառ կլինի։ Առանց պատճառի աշխարհիս յերեսին, դու գիտես, վոր վոչինչ չի կատարվում։ Ա՛յ, խոսքի որինակ, են առոււն, վոր ընենց կշկշալով գնում ա, նա մի պատճառ ունի։ Արեւը վոր մայր ե մտնում, լուսնյակը դուրս դալիս, դա ել մի պատճառ ունի։ Յես և դու, վոր խապես իրար կողքի նստել ու իրար հետ զրից ենք անում, ես ել մի պատճառ ունի... (Շարունակ մտնեցում ե նրան)։

Դանիել.— (Դռան շեմքից) Վոր մի քար վերցնեմ, խփեմ՝ ձեր յերկուսի գլուխն ել ջարդեմ, իդ ել իր պատճառը կուեննա...

Յեղսոն.— Ինչի՞ համար ես մտածում։

Մարգար.— Յես մտածում եմ և չեմ հասկանում, թե եղ գրողները, արեգակի պայծառ լույսը թողած, լուսնյակի եղ աղոտ լույսի մեջ ի՞նչ են տեսնում։ (Յերկար նայում ե լուսնին)։

Յեղսոն.— Մարգա՛ր, ինչի՞ համար ես լուսնին եղբան խորասուզված նայում։ Մի դուցե եղ հին գրողների նման դու ել սիրահարված ես։

Մարգար.— Եղպես ա յերևում... Յեղսո՛ ջան, դու ել մի լավ նայի՛ր, լուսնի մեջ կարծես խապես մի խորհրդավոր բան կա...

(Յեղսոն յերկար ժամանակ նայում ե լուսնին։ Իսկ Մարգարը փորձ ե անում նրան գրկել, բայց չի համարձակվում)։

Յեղսոն.— Ո՛ւր ե, յես նրա մեջ խորհրդավոր բան չեմ տեսնում։

Մարգար.— Դե յես մեղավո՞ր եմ, վոր դու չես տեսնում։ Լսի՛ր, Յեղսո՛, արի ես գիշեր մինչև լույս ես քարի վրա նստենք, լուսնյակին թամաշա անենք։

Յեղսւն.— Ինչ ա, ուրիշ գործ չկա՞, վոր նստեմ՝ ամբողջ գիշերը լուսնին թամաշա անեմ:

Մարգար.— Դե լավ, դրա մասին չխոսենք: Դու ինտա՛, մենք վոր երկուսով եսպես իրար կողքի նստել ենք, լա՞վ ա, չե՞:

Յեղսւն.— Քեզ համար ի՞նչպես ե:

Մարգար.— Ինձ համար անասելի լավ ա: Հողիս փառավորութեմ ա:

Դամեւլ.— Շան տղա, սիրուն-ջահել աղջկա կողքին նստել ես, քեֆ ես քաշում, իհարկե հոգիդ կփառավորվի:

Մարգար.— Յեղսո՛ր ջան, դու վոր կողքիս նստած ես, կարծես ամբողջ աշխարհը ինձ են տվել: Ուրախությունից քիչ ե մնում, թեմբեր առնեմ ու յերկինք բարձրանամ:

Դամեւլ.— Շան տղա, վեր կընկնես, գլուխդ կկոտրվի, մեղք ես...

(Յերկար լռություն):

Յեղսւն.— Ի՞նչի չես խոսում:

Մարգար.— Ձեմ իմանում՝ ինչ խոսամ: Ուրիշ անգամ մտքիս շատ բան ա դալիս, իսկ հիմա, հակառակի պես, յեղածն ել մոռանում եմ: Յես դարձանում եմ՝ գրողները իրենց գրվածքներում ինքան լավ-լավ խոսքերը վո՞րտեղից են ճարում: Ա՛խ, յերանի, թե յես ել գրող լինեյի:

Յեղսւն.— Դրանով դու ի՞նչ ես ուզում ասել:

Մարգար.— Դրանով յես ին եմ ուզում ասել, վոր ա՛յ, տեսնո՞ւմ ես, տրեխներս մաշվել ա...

(Կռամում ե և իր տրեխների տակը մայում):

Յեղսւն.— Դե լավ, ինձ վոր ասում ես, յես ի՞նչ տեսեմ: Հորս ասա, նա քեզ նոր տրեխացու կտա:

Մարգար.— Հորդ տասն անգամ ասել եմ, չի տալիս:

Յեղսւն.— Ինչի՞ չի տալիս, մեր տանը ենքան տրեխացու ունենք վոր...

Դամեւլ.— Մեր տանը շատ բան ունենք, ձեզ ի՞նչ...

Մարգար.— Յեղսո՛ր ջան, մի բան ասեմ՝ չնեղանաս:

Գուհերը շատ սկուզոյ մարդ ա: Սուտ չեն ասել,
վոր չաղ հալերը ձու չեն ածի:

Դամեւլ.—Շան տղեն առականերով ա խոսում:

Մարգար.—Յեղսո՛ ջան, հլամի տես, ես տրեխը բա
հաղնել կըլնի՞:

Յեղսո.—Առաջոտը ինձ հիշեցրո՛ւ, մի զույգ տրե-
խացու յես թաղուն վերցնեմ տամ:

Դամեւլ.—Շան աղջիկ, իմ հալիին նրան լավություն
ա անում:

Դարասիմ.—Թող տեսնեմ, եդ ո՞ւմ հետ ես խոսում:
(Գլուխը դռան շեմքից կիսով չափ դուրս ե հա-
նում: Դամեւլը նրան ներս ե հրում):

Դամեւլ.—Տեսնելու կարիք չկա, նրանք ձեզ կտեսնեն,
կգնան խարար կտան, կգան մեզ կձերբակալեն:

Մարգար.—Յեղսո՛ ջան, դու քու աչքովդ մտիկ
տո՛ւր. բոքիկ վտաններով սուր քարերի վրա ենքան
ման եմ եկել, վոր քարերի ճղած տեղից արյունը
դնում ա:

Յեղսո.—Ո՞ւր ա, թող տեսնեմ...
(Յեղսոն կռանում ե տեսնելու, Մարգարը նրան
գրկում ե և սկսում համբուրել):

Դամեւլ.—Վա՛յ յես քու հերն անիծեմ...

Յեղսո.—Թո՛ղ, մարդ կտեսնի:

Մարգար.—Ես գիշերվա կեսին մարդն ետեղ ի՞նչ
գործ ունի: (Գրկում ե, նորից համբուրում):

Դամեւլ.—Շան տղի բերանը համի յե ընկել, բռնելա
ու ել բաց չի թողնում:

Տերտեր.—Ես ո՞ւմն ա բռնել, թող մի տեսնենք:
(Տերտերը գլուխը դուրս ե բերում, իսկ Դամեւլը
նրան հրում ե ներս):

Դամեւլ.—Գլուխդ ներս տար, չտեսնեն: Շան տղան
արջի նման փաթաթվել ա, քիչ ա մնում, թե
խեղճ աղջկան խեղդի: (Դարասիմն ու տերտերը
գլուխները նորից դուրս են բերում):

Տերտեր.—Ուրեմն եղտեղ աղջիկ ել կա՞:

Դամեւլ.—Աղջկա անուն ո՞վ տվեց: Դուք ինչ եք ձե-

զանից բաներ հնարում: Գլուխներդ ներս տարե՛ք,
եստեղ թամաշի բան չկա:

Յեղսն.—Դե բավական ա, թո՛ղ, ասում եմ:

Մարգար.—Հաղիվ ես ձեռս ընկել: Վոր թողնեմ,
ուրիշ անգամ դու իմ ձեռը չես ընկնի:

Յեղսն.—Յես քեզ ասում իմ՝ թո՛ղ, թե չե ձայն
կտամ, գյուղից մարդիկ կհավաքվեն:

Մարգար.—Ձեն չտաս, չա՛ն աղջիկ, թե չե տուն—
ներս կքանդվի:

(Յեղսն Մարգարի ձեռից մի կերպ ազատվում է):

Յեղսն.—Ձես ամաչո՛ւմ: Սրա համա՞ր դու ինձ ես—
տեղ բերիր: Մի նայի՛ր, ամբողջ շորերս պատռե—
ցիր:

Մարգար.—Վնաս չունի, հերդ փող շատ ունի, քեզ
համար նորը կառնի:

Դամեկ.—Շան տղա, շորը՝ դու պատռես, ջարմեն՝
յես քաշե՞մ...

Գարաւիմ.—Ջարմեն ինչի՞նչ ես մենակ դու քաշում:

Տերտեր.—Ջարմի բանը հեշտ ա, դու ասա՝ սկսած
դո՛րծը հաջողութեամբ գլուխ դա:

Յեղսն.—Յես դնում իմ: (Վագելով գնում է):

Մարգար.—Մենակ մի՛ գնա, կա՛ց, ես քիտցը դա—
տարկեմ, դամ քեզ ճամբու դնեմ:

(Դարմանով լիքը քոցը շուռ է տալիս մարագի
շեմքում և դատարկ քոցը վերցնում ու դուրս
վազում):

Տ Ե Ս Ի Լ 5

Դամեկ, տերտեր և Գարաւիմ

Տերտեր.—(Ներսից) Ես դարմանը ո՞վ լցրեց դրի—
ներես, ոգնեցե՛ք, յես խեղդվեցի:

Դամեկ.—Սո՛ւա, ձայն մի՛ հանի:

Տերտեր.—Դարմանը լցվել ա բերանս, չունչս կտրու—
վում ա, քիչ է մնում մեռնեմ, դու ասումի՛ս սուս
արա՛, ձայն մի՛ հանի՞:

(Դարմամը վրաներից քափ տալով՝ մաքագից դուրս եմ գալիս) :

Գարասիմ.—*Քեկուզ մեռնես, ի՞նչ կա վոր...*

Դամեկ.—*Ճիշտ ա ասում, ընդհանուր դործի համար կարելի ա և մեռնել :*

Տերտեր.—*Ընդհանուր դործի համար եղ ինչի՞ դուք չեք մեռնում :*

Դամեկ.— (Առանձին) Սպասի մի դամ տուն, յես քու հերը կանխիծեմ : Ուրիշ պայմաններում լիներ, դու մեր ձեռքից չեյիր ազատվի...

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՀԻՆԳԻՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է Դամեկ աղի տունը: Դամեկը քախտի վրա մատած մտածում է և համբիշի հատիկները փաշում: Իսկ Հեղինաքյ լուսամուտի առջև կանգնած նայում է: Լսվում է կեցցեների և ուռաների աղաղակ:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Դամեկ և Հեղինաք

Ձ ա յ ն.— Կեցցե՛ Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը.
ուռա՛... .

Ձ ա յ ն Եր.— Ուռա՛, ուռա՛... .

Ձ ա յ ն.— Կեցցե՛ համաշխարհային պրոլետարիատի
ղեկավար և առաջնորդ ընկեր Ստալինը. ուռա՛... .

Ձ ա յ ն Եր.— Ուռա՛... . ուռա՛... .

Հ Ե Ղ Ի Ն.— Ես տոների ժամանակ, ամեն տարի դրանք
մե՛ր փողոցով պիտի դան անցնեն. կարծես ել ու-
րիչ փողոց չկա: Հողս ձեր գլխին:

Դ ա մ Ե կ.— Դիտմամբ են գալիս մեր փողոցովն անց-
նում: Դրանց միտքը դու չես հասկանում: Լու-
սամուտը ծածկի՝ դրանց ձայնը չլսես: Անիծված-
ներն ուրուրի նման գլխներին շարունակ պտտվում
են: Դրանցի՛ց ազատում չկա:

Հ Ե Ղ Ի Ն.— Քար ընկներ դրանց գլխին. հախ միայն
տերը դրանց գլխանն անի: Ո՛վ սուրբ Մարիամ
աստվածածին, ստեղծո՛ղ արարիչ աստված... .

(Ձեռքերը դեպի յերկինք պարզած՝ աղոթում է):

Դ ա մ Ե կ.— Մարիամ աստվածածնի հերն ել անիծած,
ստեղծող արարիչ աստծուն ել հետը: Իս դրու-
թյունը աղոթքներով ու անեծքներով չի փոխվի-
թե ուրիշ միջոց գիտես, ասա՛:

ՀԵՂԻՑ.— Դու քու խելքը թամամ կորցրել ես: Հարց-
նելը ամոթ չլինի, եղ Վո՞ր որվանից ե, վոր դու
կռապաշտ ես դառել:

ԴԱՍԵՂ.— Են որվանից, վոր եղ անիծվածները մեր
յերկիրը վոտ դրին: Ես որ—եզուց դարնանացանի
նախապատրաստական աշխատանքները կսկսեն,
նրանից հետո մթերման կամպանիան մահանա
կանին և կզան հոգեհան հրեշտակի նման բկներին
կհոգեն:

(Յերկար ժամանակ լուռ մտածում ե):

ՀԵՂԻՑ.— Ա՛յ մարդ, հերիք աստածես, հերիք աս-
տանջվես...

ԴԱՍԵՂ.— Նո՞ր պետք ե մտածեմ, նո՞ր պետք ե
տանջվեմ... Նրանց եկած որվանից իմ յես մտա-
ծում, նրանց եկած որվանից եմ յես տանջվում:

ՀԵՂԻՑ.— Հավաքվեցին դյուղխորհրդի առաջ:

ԴԱՍԵՂ.— Հավաքվեցին, հիմա կսկսեն ճառել...
Ա՛խ, յեթե հնար լիներ, սրի կքաշեյի ու բոլորին
կկոտորեյի... յես դրանց հերն անիծեմ:

ՀԵՂԻՑ.— Կարմիր դրոշակները կարծես քիչ եր,
հրեն մի քանիսն ել բերին, նորից ավելացրին:

ԴԱՍԵՂ.— Եղ կարմիր դրոշակի անուշը հերիք աս-
տառ. կարմիր անուշը վոր լսում եմ, գլխիս
վորդները ժաժ աս դալի: Վո՞րտեղից եկան ես ա-
նիծվածները. հազիվ մեղ համար ազատ ու հան-
գիստ ապրում եյինք. եկան խանդարեցին, ամեն
ինչ տակն ու վրա արին...

ՀԵՂԻՑ.— Ա՛յ մարդ, աստվածդ սիրես, արի թամա-
շա արա՛, տես ո՛վ աս բարձրացել ամբիոնի վրա
ու տաք—տաք խոսում: (ԴԱՍԵՂը մոտենում ե լու-
սամուտին):

ԴԱՍԵՂ.— Ի՞նչ ես զարմանում, ա՛յ կնիկ. աշխարհի
բանը եղպես աս: Երեկ—մյուս որը մեր տանը նո-
քարություն եր անում, իսկ ես որ ճառ աս ասում:
Նրան տե՛ս, ի՞նչպես ձեռքերը թափ աս տալի, ես
յերկրի տերը կարծես մենակ ինքն աս: Շուն շան
վորդի՛, դաշնակցականների ժամանակ դու եղպես

համարձակվելիք խոսել, գլուխդ տասը տեղից կկտրվեր:

Հեղիմ.— Յանի մի բան հասկանում աս, վոր խոսում աս:

Դառնել.— Հասկանալ կամ չհասկանալը ո՞վ աս հարցնում: Խորհրդային իշխանությունը բերաններին լեզու աս դրել, պիտի խոսեն:

Հեղիմ.— Տես վոնց ել են ահագին ժողովուրդը նրան լսում աս:

Դառնել.— Ախմախ ժողովուրդ աս:

Հեղիմ.— Ա՛յ մարդ, Շմոյին կարծեմ դու ուզում եիր տեսնել: Հրեն գնում աս:

Դառնել.— Լավ միտս գցեցիր. կանչի՛ դա, վոչխարները տամ դրան:

Հեղիմ.— (Լուսամուտից): Շմո՛, ա՛յ Շմո, Դանել աղան քեզ հետ գործ ունի: Արի տես՝ ի՛նչ ասում:

Շմո.— (Դրսից) Դանել աղին ասա՛, վոր իս բոսի-յիս կգամ:

Դառնել.— Են որը մենատնտեսներին կանչել են գյուղխորհուրդ, դարնանացանի առաջադրանքներն են կազմում: Ենպես բարձր պլաններ են կազմում, վոր ելած-չելածը հավաքենք տանք իրանց, դարձյալ պլանը կիսով չափ կատարած չենք լինի: Շու՛ն շան վորդի՛ք, պլան կազմելը ո՞վ աս խմացել: Ով ինչքան կարողանում աս՝ թող անի. ո՞ւմ ինչ գործն աս... Եդ դյադեն դա՛ տեսնենք ի՛նչ ենք անում:

Հեղիմ.— Են յերկու կովը մորթեցիր. յերկու յեղը տարար Աբարանում կիսատ գնի ծախեցիր. չորսը տարար Լենինական՝ սրան-նրան տվիր, դեռ փողն ել չես ստացել. վոչխարներն ել տալիս իս եդ գյադին. միտքդ ի՛նչ աս, յես չեմ հասկանում:

Դառնել.— Իմ միտքս են աս, պլանները չկատարեմ և սրանց վոչինչ չտամ:

Հեղիմ.— Լավ ես մտածել. բայց վոչխարները վո՞

տալիս ես եղ գյաղին, բա չե՞ն ասի, եղքան ա—
նասունները նրան վո՞րտեղից ա:

Դաճե՛լ.— Ձեն ասի: Կոմունիստների ծրագիրն ել
չենց ետ ա պահանջում: Երեզվա չունեվորները
եսոր ունեորներ պիտի դառնան: Մեր հաշվին
նրանց ուղում են հարստացնել:

Հեղի՛ն.— Եղ վո՞նց ա. բա ասում են, վոր կոմու—
նիստները ընդհանրապես, սեփականության դեմ
են:

Դաճե՛լ.— Դեմ են, յեթե եղ սեփականությունը
մասնավորների ձեռքին ա. իսկ յեթե եղ սեփա—
կանությունը իրանց ձեռքին ա, նրանք դեմ չեն:

Ձայ՛ն.— Կեցցե՛ք բանվորների և գյուղացիների դա—
շինքը.

Ձայ՛ն եր.— ուռա՛. ուռա՛...

Ձայ՛ն.— Կեցցե՛ք մեր հարադատ և անպարտելի կար—
միք բանակը.

Ձայ՛ն եր.— ուռա՛. ուռա՛...

Հեղի՛ն.— Են գյաղեն հմի վորտեղ վոր ա կգա,
մասածի՛ ի՛նչ ես անում: Իմ կարծիքով, եղ վո՞չ—
խարները քան թե տալիս ես դրան, ավելի լավ
կանես տաս կառավարության, գլուխդ դինջ լինի:

Դաճե՛լ.— Վոր ասում եմ՝ բան չես հասկանում, դու
նեղանում ես: Լսի՛ր, ա՛յ կնիկ. եղ վոչխարները,
յես վոր տալիս եմ եղ գյաղին, հույս ունեմ, վոր
վաղը կամ մյուս որը դրությունը կփոխվի, գյա—
ղի գլխին կտամ, վոչխարները նրանից կխլեմ:
Իսկ կառավարության ձեռը վոր մի բան ընկալ,
եւ պրծալ. նրանից եւ յես չես ստանա:

Հեղի՛ն.— Հա՛... գլխի ընկա:

Դաճե՛լ.— Հա՛ու ջան: Են գյաղեն եկալ: Գնա դու—
որ բա՛ց արա՛ թող գա:

Հեղի՛ն.— Գնամ:

(Հեղինաբը դուրս ե գնում: Դաճելը իսկույն
թախտի վրա չոփում ե և ձեռքերը դեպի յերկինք
պարգած՝ աղոթում: Շմոն մերս ե գալիս և զար—
մացած մայում):

Շմո.— Վա՛հ. ես ինչ բան ա: Դանե՛կ աղան աստվածապաշտ մարդ ա յեղե՛լ, յես բեխարար: Չլինի դասըդի ա անում:

Դամեկ.— (Մի կողմ) Վա՛յ, յես քու հերն անիծեմ: Ո՛վ յերկնային Թաղավոր, ստեղծող արարիչ աստված, դու ոգնական ու պահապան յեղի՛ր բոլոր աղքատներին ու չքավորներին

Շմո.— (Մի կողմ) Կատարյալ երազ ա... Դանե՛կ աղան աղքատների ու չքավորների համար աղոթք ա անում: Ուրիշը վոր ասեր, չիյի հավատա: Բայց Թե աչքովս տեսնում եմ, վո՞նց չհավատամ:

Դամեկ.— Հայր մեր, վոր հերկինս ես, սուրբ յեղիցի անուն քո. յեկեսցե արքայություն քո. յեղիցին կամք քո...

(Շարունակում է միմյե և վերջ. իսկ Շմոն գետնին ծալապատիկ նստում է ու սպասում):

Շմո.— Ողորմած հոգի հայրս կասեր, յեթե մտնում ես տուն և տեսնում ես, վոր մեկն իր համար աղոթք ա անում, նրան մի խանդարի. Թող աղոթքն անի ու վերջացնի: Կամ Թե ճանապարհ ես գնում և հանկարծ տեսնում ես՝ ոճը կուացել առվից ջուր ա խմում, նրան ել մի՛ խանդարի. Թող կենդանին հալալ սրտով ջուր խմի... Չե՛, իմ ողորմած հայրս շատ խելոք մարդ ա յեղե՛լ...

(Դամեկ աղամ աղոթքը վերջացնում է և սկսում է յերեսը խաչակնքել: Իսկ Շմոն նստած տեղից վեր է կենում ու գլխարկը վերցնում):

Դամեկ.— Շմո, դու եկել ես:

Շմո.— Եկել եմ, Դանե՛կ աղա: Կարծեմ դու ինձ կանչել եյիր:

Դամեկ.— Ճիշտ ա, կանչել եմ: Քեզ հետ մի շատ կարևոր խնդրի մասին ուզում եմ խոսել: Նստի՛ր:

Շմո.— Չե՛, Դանե՛կ աղա, ըսենց կանգնած լավ ա:

Դամեկ.— Դե լավ, վոնց վոր ուզում ես:

Շմո.— Ներողություն, Դանե՛կ աղա. խոսքդ կտրում

եմ: Ներստանց Մարգարին խոստացել ես մի լուծ-
յեղը տա՞լ:

Դա մեկ.— Խոստացել եմ և կտամ, ի՞նչ կա վոր:

Շմո.— Առանձնապես վռչինչ չկա. բայց թե հայրը
իր վորդուն եղ լավությունը չի անի, ինչ վոր
դու յես անում:

Դա մեկ.— Բնավորության խնդիր ա: Իմ բնավորու-
թյունս ել եսպես ա: Ուրիշը, իհարկե, չի անի.
բայց յես կանեմ: Իմ ուղած մարդու համար,
կյանքս չեմ խնայի: Ինչ վոր ուղի կտամ. մի լուծ-
յեղը ի՞նչ ա վոր: Միևնույն ա, իս աշխարհից,
բացի երկու տախտակից ու մի քանի մետր կտա-
վից, ուրիշ բան հետս չեմ տանելու:

Շմո.— Ճիշտ ես ասում, Դանե՛լ աղա: Ամեն ինչ
կդնա, մենակ անունը կմնա:

Դա մեկ.— Բացի դա, դու գիտես, վոր եղ մարդը մի
քանի տարի իմ կշտին ծառայել ա. լավ, թե
վատ, դրա մասին չխոսենք. բայց թե ուրիշի
խելքով ընկավ, իմ կշտից դուրս եկավ, զնաց
կոխող գրվեց: Վնաս չունի. թող գրվի. բան չեմ
ասում, բայց թե փոշմանելու յա:

Շմո.— Ի՞նչ խոսք, վոր փոշմանելու յա: Կոխողը
լավ վոր ըլեր, յես ել կգրվեյի: Չե՛, նա սխալվել
ա:

Դա մեկ.— Կոխող գրվողները, ընդհանրապես, բոլո-
րը սխալվել են: Բայց թե, ասած ա, եչ նստիլը մի
ամոթ, վեր գալը՝ երկու ամոթ:

Անցնենք բուն խնդրին: Լսի՛ր, դու խելքով-չնոր-
քով տղա յես, մեր Յեղսոյին դու շատ դուր ես
յեկել: Ամբողջ Ժամանակ նա քու մասին ա խո-
սում: Ասում ա, յեթե ինձ Շմոյին չտաք, յես ինձ
կսպանեմ:

Շմո.— Յերեի նա մասխարի յա գցում. չունքի մի
քանի անգամ լսել եմ, վոր նա իմ անունը մա-
մուն ա դրել... Աղբյուրը զնալիս իմ հասցեյին
անվայել խոսքեր ա ասում ու վրես ծիծաղում:

Դա մեկ.— Դա շատ սիրելուցն ա... ուշադրություն

մի դարձրու: Լսի՛ր, յես տեսնում եմ, վոր դու ել դեպի Յեղսոն անտարբեր չես: Մինչև որս յես քեզ հետ հարեանություն եմ արել: Բայց վորոչեւ եմ, վոր սրանից հետո քեզ հետ բարեկամություն անեմ: Կարծում եմ, վոր դու դեմ չես լինի:

Շմն.— Դեմ չեմ. բայց թե... յես լսել եմ, վոր Յեղսոյին Մարգարին ես ուզում տաս:

Դամեւլ.— Քեզ թողած, յես Մարգարին աղջիկ կտամ. խելքդ ի՞նչ ա կտրում: Նա ո՞վ ա, ի՞նչի տեր ա:

Շմն.— Եդ մեկը ճիշտ ա, վոր նա վո՛չ տնտեսություն ունի, վորչեւ ել տնամեջ: Իսկ յես տնամեջ ել ունեմ և տնտեսություն ել. տնտեսությունս թեև փոքր ա, բայց քանի վոր դու վորոչեւ ես ինձ հետ բարեկամություն անել, նշանակում ա, վոր իմ տնտեսությունն ել կմեծանա...

Դամեւլ.— Իհարկե, վոր կմեծանա. դրանում ի՞նչ կասկած: Կարեորը են ա, վոր դու քու հավատարմությունդ ցույց տաս, ուրիշի ասածներին չլսես: Լսի՛ր, քեզ վոր մի հիսուն դլուխ վոչխար տամ, կարո՞ղ ես պահի:

Շմն.— Ինչի՞ չեմ կարող. ամեն ինչ կթողնեմ, մենակ դրանով կգրադվեմ: Հիսուն վոչխարը քիչ բան չի: Յես խոսք եմ տալիս՝ եդ հիսուն վոչխարը տարվա վերջում մի քանի հարյուր դարձնեմ:

Դամեւլ.— Վոր եղպես ա, տվի:

(Նստում և սեղանի առաջ, մի յերկտող գրում):
Ես դրությունը վերցրո՛ւ, կտանես դոմերը, կրտասա Արրահամին, նա հիսուն վոչխար կհանձնի քեզ: Նրան կասես, վոր եդ վոչխարները Դանել աղից յես առել եմ:

Շմն.— Եղպես ել յես կասեմ:

(Գրությունը վերցնում-դնում և գրպանը):
Դանել աղա. Յեղսոյի մասին յես չեմ տուրկում. բայց ուզում եմ իմանալ, դու եդ վոչխարները ի՞նչ պայմանով ես ինձ տալիս:

Դամեիլ.— Լսի՛ր. դու վոր ներս յեկար, յես ինչ եյի
անում:

Շմո.— Յես վոր ներս եկա, դու աղոթք եյիր անում:

Դամեիլ.— Ուրեմն, նշանակում ա, վոր նախ քան
մարդկանց հետ գործ բռնիր, աստծո հետ եմ
յես գործ ունենում: Հետեապես, պայմանը նրա
հետ կապելուց հետո, վոչխարները հանգիստ սըր-
տով տալիս եմ քեզ: Տար պահի՛ր, վորպես քու
սեփական ապրանքը:

Շմո.— Շնորհակալ եմ, Դանե՛լ աղա, ամեն կերպ
կաշխատեմ քու առաջ պարզերես դուրս գամ:
Մինչեւ իմ մահը քու արած ես լավությունը յես
չեմ մոռանա:

(Դուրսը աղմուկ, իրարանցում: Հեղինարը
շտապ մերս ե մտնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Նույնք և Հեղինար

Հեղին.— Ա՛յ մարդ, ենտեղ ինչվոր զարմաղալ են
բարձրացրել: (Մոտենում ե լուսամուտին):

Դամեիլ.— Մի գնա տես եդ ի՞նչ ա պատահել:

Շմո.— Ես բոպեյիս գնամ իմանամ: (Դուրս ե գը-
նում):

Հեղին.— Ձե, լուրջ բան ա. նրանց մխոխդը խան-
գարվեց. բոլորը խառնվել են իրար...

Դամեիլ.— Հը՛. ասում ես՝ նրանց մխոխդը խան-
գարվե՞ց, նրանք խառնվել են իրա՞ր... Թող
խառնվեն, Թող գլուխները կորցնեն... Թող ամեն
ինչ խանգարվի...

Հեղին.— Ա՛յ մարդ, հաստատ բան ա պատահել.
արի տես՝ վո՛նց են շփոթված դես ու գեն վազ-
վզում: Ձլնի՞ նրանք մերոնց գալը իմացել ու հմի
գլուխները կորցրած, ամեն ինչ Թողել՝ փախ-
չում են...

Դամեիլ.— Ի՞նչպես Թե փախչում են: Սրի կքաշեմ

բոլորին, կկոտորեմ... կթողնեմ, վոր նրանք
փախչեն...

Հեղին.— Հրեն Շմոն գալիս ա:

ԴԱՆԵԼ.— Գա տեսնենք՝ ի՞նչ խարար ա բերում:

(Շմոն մերս է գալիս):

Դե՛, չարժվի՛, չուխ յարամազ, Նոյի ազնավը
դառա՛ր: Մինչև տեղիցդ չարժվում ես, իմ սիր-
տը պատուվում ա... (Ապտակում է): Չուխ չան-
վորդի, ինձ հետ բարեկամություն ա ուզում
անի... փեսա՛ յե ուզում դառնա... ախմա՛խ,
չան տղա՛... տե՛ս հլա մտքովը ինչե՛ր ա անց-
նում...

Շմո.— Դանե՛լ աղա.

ԴԱՆԵԼ.— Չոռ աղա, զահրումար աղա... կամու-
նխատները գնացին, լեզուդ փորդ ա ընկել, հա՞:
Են թուղթը վոր տվի քեզ, ի՞նչ արիր:

Շմո.— Մոտս ա:

ԴԱ.— Տուր ինձ: (Գրությունը վերցնում է ու
պատռում): Դե հիմա աղատ ես, կարող ես զնալ:

Շմո.— Դանե՛լ աղա. ախր դու ի՞նքդ ինձ կանչեցիր,
ինձ հետ բարեկամություն եյիր ուզում անել:
Ախր աստու հետ պայման կապեցիր, վոչխարները
տալիս եյիր ինձ:

ԴԱՆԵԼ.— Ի՞նչ ես ախմախ—ախմախ գլխիցդ դուրս
տալիս: Ի՞նչ բարեկամություն, ի՞նչ աստված,
ի՞նչ պայման. դու ո՞վ ես, ի՞նչացու յես. աշ-
խարհիս յերեսին մարդը կտրվել ա՞, գամ քեզ
հետ բարեկամություն անեմ: Կամ թե չե հիսուն
վոչխարը քեզ կարելի՞ է տալ, դժվել հո չեմ:

Շմո.— Դու չես դժվել, Դանե՛լ աղա, յես իմ գըժ-
վել... Ձե՛, իմ ողորմած հոգի հայրս շատ ախմախ
մարդ ա յեղել... վոր տեսնում ես, ո՞ճը կուացել,
առվից ջուր ա խմում, քարը վերցրո՛ւ, տուր
գլուխը ջարդի՛ր... (Շմոն դուրս է գնում. իսկ
Յեղսոն մերս է գալիս):

Նույնք և Յեղսոն

Յեղսոն.— Են մայմունը եստեղ ինչի՞ համար եր յեկել... (Հեղինարը իսկույն մոտենում է Յեղսոնին և լուռ խոսում):

Դամեիլ.— Յես ձեր հերն անիծեմ... Յես կուլակ իմ, հա՛. յես ձեր դասակարգային թշնամին եմ, հա՛... Դրա համար ել աջ ու ձախ դուք ինձ հուպ եք տալիս... դե հմի հուպ տվեք՝ տեսնեմ, վո՛նց եք հուպ տալիս... բաժակա՛ն ա. յես վոր ձեն չեմ հանում, դուք կարծում եք յես խեղճացել եմ, ուժ ու զորությունից ընկե՛մ... սխալվում եք. Դանել աղան նորից հարություն ա առնում. նորից նա ուժ ու զորություն ա ստանում... հա՛, հա՛, հա՛:

Յեղսոն.— Ինչի՞ համար ես եղ խոսքերը ասում: Բա դու չես վախենո՞ւմ: Միտինդում ահագին ժողովուրդ կա:

Դամեիլ.— Վո՞նց թե, բա նրանք չգնացի՞ն:

Յեղսոն.— Ո՞ւր պիտի գնան:

Հեղին.— Աղջի՛, բա մենք հենց իմացանք՝ մի բան ա պատահել:

Յեղսոն.— Պատահելը են ա, վոր ամբիոնի վրա ահագին մարդիկ էյին հավաքվել, ամբիոնը չդիմացավ, կոտորվեց, դրա պատճառով ել միտինդը մի քանի բոպեյով խանդարվեց:

Հեղին.— Աղջի՛, բա ինչի՞ համար էյին ընենց վազվզում:

Յեղսոն.— Մեկը կարծեմ վնասվեց, տարան դրին ավտոյի մեջ ուղարկեցին հիվանդանոց: (Դրսում շարունակվում է ուռառների ու կեցցեմների աղաղակը):

Ձայն.— Կեցցե՛ հոկտեմբերյան Հեղափոխությունը. ոււա՛...

Ձ ա յ ն ե ր . — Ուռա՛ . ուռա՛ . . .

Ձ ա յ ն . — Կեցցե՛ք համաշխարհային պրոլետարիատի
դեկամբար և առաջնորդ ընկեր Ստալինը . ուռա՛ .

Ձ ա յ ն ե ր . — Ուռա՛ . . . ուռա՛ . . .

(Զուռնի նվագածուքյան տակ, յերգելով գալիս
անցնում են : Իսկ Դանել տղան մտալսո՞ւն հանգ-
ձած նայում է) :

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

ՅՈՐԹԵՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը մերկայացնում է կոլխոզի պահեստի առջև:
Քաղաքից զոհեալ առդյունաբերական ապրանք
սալիերի վրայից իջեցնում են և տեղափոխում պա-
հեստը: Յերեկոյն:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Սեթո, Սահակ, Մարգար, Նարգիզ, Հրուշ և Սանամ

Սեթո.— Նրանք քնած չեն: Նրանք գիշեր-ցերեկ մաս-
ժում են, թե ինչպես անեն, վոր կոլխոզին վնասեն:

Նարգիզ.— Հողս նրանց գլխին: Կոլխոզը դրանց աչ-
քի վրան ա դառել: Նրանք մեր հաջողությունը
տեսնում, ավելի յեն կատաղում:

(Արագ-արագ ապրանքը կրում են):

Մարգար.— Սահակ բիձա, տեսնում ես, մեր ազատի-
վը վ՛րնց ա աշխատում: Կոլխոզի մյուս բրիգադ-
ներն ել յեթե ես տեմպով աշխատեն, եկող տարի
մեր կոլխոզը ավելի կուժեղանա:

Սահակ.— Եդ ճիշտ ես ասում, բայց թե կոոպերատի-
վի ապրանքը ես գիշեր ինչ ուզում ե ըլի, պետք ե
բերենք:

Մարգար.— Կրեկենք, ինչ կա վոր, հաղիվ մի իշարեռ.
ապրանք ա մնացել:

Սահակ.— Դե վոր բանց ա, եշը վերցնեմ դամ. զուր
տեղը սալը չտանեմ:

Մարգար.— Դու ես իմանում. ուզում ես դնա:

Սահակ.— Գնամ: (Դուրս ե գնում):

Նարգիզ.— Ընկեր նախագահ, մենք մեր դործը վեր-
ջացրինք, կարճող ենք գնալ տուն:

Սեթո.— Ազատ իրավունք ունեք: Վաղը յեռ կկար-
գադրեմ, վոր պահեստում ես որվա ձեր կատարած

աշխատանքի դիմաց մի բան ավել դրեն:

(Կամայք միմյանց հետ լուռ խոսում եմ):

Մարգար.— Ելի սկսեցին իրար հետ քչփչալ:

Նարգիզ.— Քչփչոց չի:

Հրուշ.— Մենք մեր պահանջի ծրագիրն ենք կազմում:

Սեթ.— Դե լավ, կազմեք:

Սանամ.— Արդեն ինքնակազմեցինք:

Սեթ.— Ասեք տեսնեմ, ծրագրի առաջին կետը ի՞նչն ա:

Նարգիզ.— Ծրագրի առաջին կետը նա ե, ի՞նչ պահանջում են որ մեր կատարած աշխատանքի համար մենք ի՞նչն ենք պահանջում:

Հրուշ.— Իսկ ծրագրի յերկրորդ կետն ել նա ե, ի՞նչ դուք կարգադրեք, խոսքիս ստացված են քիչմիւրի կտորներէ մեր հաշվին մեղ համար մի մի դեյրապու առանձնացնեն:

Սեթ.— Շատ բարի, ձեր պահանջը վաղը կձեռնարկենք:

(Շմռն հարբած մերս ե գալիս):

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Նույնք և Շմռ

Շմռ.— Դուք խաբար եք, ի՞նչ սղոցարանի պատը ջուրը եկել քանդում ա:

Սեթ.— Եդ ջուրը ախր մենք վերելից կտրել եյինք:

Շմռ.— Դուք կտրել եք, իսկ մեկ ուրիշը ձեր կտրած ջուրը, յերևի չի իմացել, դնացել բաց ա թողել:

Նարգիզ.— Ել յերկար խոսելու ժամանակը չի. մարդա մի բան վերցնենք, դնանք ջուրը կտրենք:

Մարգար.— Ծիշտ ա ասում: Հրեա բահերը, վերցրեք դուք դնացեք, յես ել պահեստը կողպեմ դամ:

(Բախերը պահեստից բերում ե տալիս մրանց):

Սեթ.— Դե մենք դնացինք, դու ել գործդ շուտ վերջացրու արի:

(Սեբոն, Նարգիզը, Հրուշը և Սամաւը բաւերը վերցնում եմ գնում) :

Մարգար.— Դու ինչի՞ համար չգնացիր :

Շմո.— Յես ինչի պիտի դնամ, յես մենաստնտես մարդ եմ, կոլխողի սղոցարանի հետ յես ի՞նչ հաշիվ ունեմ : Կոլխող ընդունվելու համար դիմում ներկայացրի, չընդունեցիք :

Մարգար.— Ձընդունեցինք, վորովհետեւ վերեւի ետաժող դարդակ ա : Կուլակները ինչ վոր ասում են, դու լսում ես. նրանց վորոշումներին յենթարկվում : (Պաւեստը կողպում է ու գնում) :

Շմո.— Իմ վերեւի ետաժող դարդակ ա, ձերը՝ լիքը, դե հմի դնացեք չարչարվեք : (Դուրս է գնում) :

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Սահակ և հետո Ավետիք

(Սահակը մերսից «չոշ, չոշ» ասելով մերս է գալիս)

Սահակ.— Շան տղի անասուն, ես որ դու ինձ մորթեցիր : Պահո, սրանք դնացել են :

Ավետիք.— Սահակ բիձա, են շոֆերը ի՞նչ եր ուղում քեզանից :

Սահակ.— Շոֆեր չե, ատվակատ ասա : Պահ, պահ, պահ :

Ավետիք.— Խնդիրը ինչո՞ւմն է, յես չեմ հասկանում :

Սահակ.— Խնդիրը նրանումն ա, վոր կոոպերատիվի ապրանքը բերելիս, սվխատոկ տվեց, եչս խրտնեց, բեռը վրից շուռ եկավ ու ինքն ել դնաց ընկավ չոլերը : Բա սա կարդ ու կանոն ա՞ :

Ավետիք.— Դե լավ, եստեղ շոֆերը ի՞նչ մեղավոր ա, վոր քու եչը սվխատոկի ձենից խրտնում ա :

Սահակ.— Շոֆերը մեղավոր չի, բա յես եմ մեղավոր : Գնացի եչին մի կերպ վերցրի բերի ճանբի վրա կանդնացրի, բայց թե բեռը վրան չդրած նորից ետ ավտոն եկավ, սվխատոկը տվեց ու նորից խեղճ

անառնունը խրտնեց ընկալ չուերը: Ախպեր, դե յես հալիվոր մարդ եմ, ամեն անգամ նրա քամակիցը հո չեմ կարա գնա:

Ավետիք.— Դե լալ, հիմա դու ի՞նչ ես առաջարկում: Ավտոների յերթելեկությունը արդեւ ի՞նչ, թե հնարավորություն պետք ե տալ նրանց ել աշխատելու:

Սահակ.— Դրանով խնդիրը չլուծվեց: Դյուղխորհրդի նախագահ ես:

Ավետիք.— Շատ ել դյուղխորհրդի նախագահ եմ, յես իմ աշխատանքը պիտի թողնեմ քու ելի խնդրով զբաղվեմ: Առանց են ել աջ թեքման մեջ են մեղադրում, յեթե եդ ուղղությամբ վորեն կարգադրություն անելու լինեմ, աջ ուղղունը թամամ վրաս կհաստատվի: Ձե, եդ տեսակ հիմարություն յես չեմ անի: (Ուզում ե գնալ):

Սահակ.— Գնո՞ւմ ես:

Ավետիք.— Բա հո եստեղ չեմ մնալու: (Ուզում ե գնալ):

Սահակ.— Ախր, սպասիր, քեդ բան եմ ասում:

Ավետիք.— Դե ասա տեսնեմ ինչ ես ասում, յես տեղ պիտի գնամ, վրադ դործ ունեմ, ինձ մի ուշացնի:

Սահակ.— Տնաչեն, ինքան չչկացրիր, վոր ասելու խոսքս ել մոռացա: Հա, են եյի ասում: Կոռպերատիվի ապրանքը կկորչի, տակից դուրս դալ չեմ կարող եդ շոֆերների համար մի կարգադրություն արա, նրանք շատ են յերես առել, հետները խոսալ չի ըլում:

Ավետիք.— Յես բան եմ ասում, սա ելի իրա եշն ա քրչում: Լսիր, դու ես աշխարհում չե՞ս ապրում: Ես քաղաքական անց ու դարձից բա դու սկի դադափար չունե՞ս:

Սահակ.— Դե լալ, եդ դադափարի հետ իմ ելը ի՞նչ կապ ունի:

Ավետիք.— Շատ մեծ կապ ունի: Բա դու չգիտե՞ս, վոր մեր յերկիրը ինդուստրիալ ե դառնում: Վոր

սրանից հետո, վորպես քաշող ուժ, վորպես փոխադրական միջոց, յեղն ու գոմեշը, եշն ու ձին մեջտեղից վերանսում են:

Սահակ.— Վո՞նց թե վերանում են:

Ավետիք.— Այսինքն նրանց փոխարինելու յե ելեկտրական յերկաթուղին, տրամվայր, անրոպլանը — այսինքն ուրիշ խոսքով, մենք մեր յերկրում առցիալիդմ ենք կառուցում, մեզ տեմպ ա հարկավոր... իսկ դու հասկանում ես տեմպը ինչ ա նշանակում: (Դուրս ե գնում):

Սահակ.— Հասկանում եմ... Են ել եմ հասկանում, վոր տրամվայն ու անրոպլանը ելած տեղը, չի խանդարում, վոր մենք վորպես քարշող ուժ յեղն ու գոմեշը, եշն ու ձին ել ունենանք... (Դուրս ե գնում):

(Սերժոն, Մարգարը, Նարգիզը, Հրուշը և Սամամը խոսելով գալիս են անցնում):

Սերժոն.— Հարկավոր ա եղ խնդիրը ուսումնասիրել:

Մարգար.— Դասակարգային թշնամին իր գործը կատարում ա նաղդի վրա, դու ուզում ես ուսումնասիրի թեկուզ ինչ ուզում ես արա: (Դուրս եմ գնում):

ՏԵՍԻԼ 4

Դանել, Գարասիմ, հետո տերտեր և Շմո

Դանել.— Անիրավները շուտ իմացան:

Գարասիմ.— Բայց միևնույն ե, եղ սղոցարանը ել բանի պետք չի: Ասենք դրանց համար ինչ նշանակություն ունի. նորից կշինեն:

Դանել.— Նրանք կշինեն, յես նորից կքանդեմ:

Տերտեր.— Արի, Դանել—աղան ել հրեա ստեղ ա, նա քեզ կարևոր բան պտի ասի:

Շմո.— Գիտեմ, եղ կարևոր բանը նա ինձ ասել ա:

Տերտեր.— Յեթե ասել ե, նշանակում ե, վոր նրա ասածը պետք ե կատարել:

Շմո. — Բա ինչի նա իր տված խոստումը չի կատարում:

Դամեյլ. — Կկատարեմ:

Շմո. — Դե աստծով յերդվիր:

Դամեյլ. — Աստված վկա:

Գարասիմ. — Մենք ել վկա ենք:

Տերտեր. — Դանեւ աղան են տեսակ մարդ չի, նա իր տված խոստումը կկատարի:

Շմո. — Դե վոր ըտենց ա, են նավթոտ շորը տվեք:
(Տերտերը փարաջի տակից մավքոտ փալասի կտորը հանում ե տալիս մրամ):

Ձե, Դանեւ աղա, չեմ անի:

Դամեյլ. — Ինչ վախկոտն ես յեղել: Վերցրու ես նավթոտ շորը, ես ել սպիչկան կվառես ու պահեստի կտառը ված լուսամուտից ներս կգցես: Դե, ե՛լ ժամանակ մի կորցրու:

Շմո. — Դանեւ աղա, վախենում եմ...

Գարասիմ. — Այ շաչ—եդ խոսքը դու վոր ասում ես, Դանեւ աղան ել քեզ աղջիկ կտա՞: Դու գիտես, վոր նրա աղջկա համար ուրիշները գլուխ են կտորում:

Տերտեր. — Ճիշտ ա ասում, աշխարհը վոր քանդես, Յեղսոյի նման տեսքով աղջիկ դու չես ճարի: Նրան ձեռքիցդ բաց մի թող: (Շմոն մավքոտ փալասը և լուցկին ձեռքին գնում ե):

Գարասիմ. — Գնաց...

Դամեյլ. — Գնաց, բայց կարող ա հետ գալ:

Տերտեր. — Ձե, սպիչկեն կպցրեց:

Դամեյլ. — Ասում ես կպցրե՞ց:

Գարասիմ. — Արդեն ծուխը բարձրացում:

Դամեյլ. — Ծուխ բարձրանալը նշանակութուն չունի, կրակի ալիքները պիտի յերկինք բարձրանան, վոր սիրտս հովանա...

Տերտեր. — Գյաղեն դալիս ա...

Դամեյլ. — Դե անցեք գործի...

(Գաղտագողի կերպով մրամբ հետապնդում եմ, չորհրդով բարձրանում ե: Լսվում ե Շմոյի ձայնը՝ շոգնեցե՛ք... սպանեցի՞մ... խորհում անգույն-իրար-անցում):

Ձայնե՛ր.— Կոլխոզի պահեստը կրակ ա լընկել, հոսե՛ք... (Կոլխոզնիկները վազելով գալիս եմ, վերքոնք-րով և կծերով ջուր եմ բերում և սկսում կրակը հանգցնել):

Սերժ.— Տղերք ջան, ապրանքը ղզուշությամբ դուրս քերե՛ք, վոր չփչանա:

Նարգիզ.— Ես տեղ ինչ վոր մեշոկ ա ընկած.

Մարգար.— Դեռ քերե՛ք տեսնենք:

(Կոլխոզնիկները պահեստի հետևի կողմից մեշոկը ֆաշ տալով բերում եմ):

Հրուշ.— Մեշոկում կարծես մարդ լինի նստած:

Սամա.— Իսկապես մարդու նման ա:

Սերժ.— Յենթադրու՞թյուններդ թողե՛ք:

(Մեշոկը բաց եմ անում և սարսափով հետ ֆաշվում):

Իսկապես մարդ ե յեղել. նոր ե սպանված...

Բոլորը.— Հանե՛ք տեսնենք ո՞վ ե...

Մարգար.— Շմոն ե...

Բոլորը.— Շմոն...

Տ Ե Ս Ի Լ 5

Նույնք, Սահակ և մի խումբ գյուղացիներ (Դամեյիմ, Գարասիմիմ և տերտերիմ շրջապատած բերում եմ):

Սահակ.— Կոլխոզի պահեստը պաժար էք ղցել հերիք չի, ուղում եք փախչե՛ք... Կարկաճներդ կջարդեմ, շուն-շան վորդիք...

ՎԱՐԱԳՈՒՅՐ

Լեզգի խմբ. Է. Պետրոսյան
 Տեխ. խմբ. Ս. Ալբունյան
 Տխուռլը նկ. Ս. Գասպարյան
 Սրբազրիչներ՝ Է. Դուլախանյան, Է. Մամուկյան

Գլխավորի լիազոր. №—9217. Պատվեր 622
 Հրատակչ. 4071, Տիրաժ 3000
 Թղթի չափսը 62—94 տպագր. 25. Համար. մեկ մո-
 ժուլում կա 26880 նիշ հեղինակ. 16 $\frac{3}{4}$

Պետհրատի տպարան, Յերևան, Լենինի, 65

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220029872

A $\frac{\pi}{29870}$